

IAȘII SCRITORILOR

Crestomație, date bio-bibliografice,
note și comentarii de Constantin DRAM

Asachiana

IAȘII SCRITORILOR

IAȘII SCRITORILOR

Crestomație, date bio-bibliografice,
note și comentarii de Constantin DRAM

Asachiana

Acest volum este realizat sub egida Bibliotecii Județene „Gheorghe Asachi”, Iași, în cadrul proiectului derulat de către autor.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Iașii scriitorilor / crestomație, date bio-bibliografice, note și comentarii de Constantin Dram. - Iași: Asachiana, 2021

ISBN 978-606-9047-27-9

I. Dram, Constantin (ed. șt.)

821.135.1.09

Copyright © - Toate drepturile rezervate

Editura Asachiana

Redactori: *Florentin Busuioc*

Bogdan Mihai Mandache

Tehnoredactor: *Laura Mahu*

Apărut 2021

Iași - România

Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” Iași

Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 10, 700063

Telefon: (+4) 0332 110044

E-mail: contact@bjiasi.ro

Web: <http://www.bjiasi.ro>

Cuprins

Vasile Alecsandri	7
Dimitrie Anghel	29
Gheorghe Asachi.....	41
George Bacovia.....	51
Samson Bodnărescu.....	57
Dimitrie Bolintineanu.....	63
Emil Brumaru	67
Dimitrie Cantemir.....	73
Otilia Cazimir	79
Vasile Cârlova	87
Costache Conachi.....	89
George Coșbuc	93
Ion Creangă	99
Matilda Cugler-Poni.....	119
Leonid Dimov.....	123
Mihai Eminescu.....	125
Barbu Fundoianu	141
Gala Galaction	147
Ion Ghica	153
Octavian Goga.....	179
Garabet Ibrăileanu	185
Ștefan Octavian Iosif.....	193
Magda Isanos.....	197
Cezar Ivănescu	201
Mihail Kogălniceanu	207
Mite Kremnitz	243
Nicolae Labiș	251
George Lesnea	257
Titu Maiorescu	261
Veronica Micle.....	271
Matei Millo.....	279
Costache Negri.....	285
Costache Negruzzi.....	291
Leon C. Negruzzi.....	307

Iacob Negruzzi	311
Mihai Negruzzi	315
George Panu	319
Cezar Petrescu	335
Alexandru A. Philippide.....	341
Vasile Pogor.....	345
Ioanid Romanescu	353
Radu Rosetti	355
Alecu Russo	411
Mihail Sadoveanu	425
Ioan Slavici.....	439
Rudolf Suțu.....	463
Ionel Teodoreanu	467
Păstorel Teodoreanu.....	477
Ștefana Velisar Teodoreanu.....	485
George Topîrceanu	509
Mihai Ursachi	525

VASILE ALECSANDRI

n. 21 iulie 1821, Moldova – m. 22 august 1890,
Mircești, județul Roman

locuitor al Iașului, ocupă mai multe funcții importante în mediul cultural ieșean

Pentru foarte mulți, scriitorul este receptat mai cu seamă în calitate de creator al teatrului românesc și al literaturii dramatice în România, Vasile Alecsandri fiind, și din acest punct de vedere, una dintre personalitățile marcante ale Moldovei/ale României de-a lungul întregului secol al XIX-lea și nu numai.

Născut la Bacău, după cum indică majoritatea datelor (21 iulie 1821), și supranumit „bardul de la Mircești”, după domeniul boieresc al tatălui său, înălțat la demnitatea de medelnicer, apoi vornic, în care a trăit mare parte din viață, marele scriitor (și totodată demnitar, figură politică proeminentă, formator și re-formator al societății românești incipiente) din secolul al XIX-lea și-a legat existența creativă de capitala moldavă, fiind unul dintre pilo-

nii de rezistență pe care s-a edificat polul cultural românesc de la Iași. Istoria ne spune, printre altele, că s-a aflat, la un moment dat, dincolo de importante funcții, foarte aproape de accederea la cea mai importantă funcție în stat, adică urcarea pe tronul domnesc, ocupat apoi de Cuza, printr-o conjunctură favorabilă.

A fost fiul dregătorului Vasile Alecsandri și al Elenei Alecsandri (născută Cozoni). Data nașterii e îndelung discutată și a stârnit/stârnește controverse. După unii cercetători, anul nașterii ar putea fi 1821, 1819 sau chiar 1818, prima variantă fiind cea mai acceptată. Se consideră că s-a născut undeva pe raza județului Bacău; totuși, locul exact al nașterii sale este incert, întrucât nașterea s-a petrecut în timpul refugiului familiei Alecsandri în munți, din calea armatei lui Alexandru Ipsilanti. A avut un frate, Iancu, și o soră, Catinca. Alecsandri și-a petrecut copilăria la Iași și la Mircești, unde tatăl său avea o moșie și unde a revenit pe întreaga durată a vieții sale, să-și găsească liniștea. Așezat pe terasa Siretului, satul Mircești avea să-și lege numele de cel al „regelui poeziei”, având însă o existență istorică pe măsură. Atestată prin secolul al XV-lea, localitatea va fi avut, de bună seamă, o existență mult mai veche, așa cum o arată dovezile arheologice. În Evul Mediu și în secolele următoare, urice și acte specifice i-au întărit importanța; pe la sfârșit de secol XVIII, un străbun al marelui actor Matei Millo se afla acolo stăpân, urmând ca nu mult după nașterea poetului, vornicul Vasile Alecsandri, tatăl său, să cumpere moșia de la Alecu Ghica, aici petrecându-și o parte din copilărie. După moartea acestuia, surve-

nită pe 22 august 1890, proprietatea avea să treacă în stăpânirea soției sale, Paulina.

De la Mircești la Iași sunt, după modul de a călători specific vremurilor de atunci, cam trei poște. Până la retragerea sa definitivă (cu dese plecări în străinătate, mai cu seamă în perioada lungilor ierni), Vasile Alecsandri locuise în casa sa situată pe strada ce-i poartă astăzi numele, aflată în centrul orașului Iași. Era o casă solidă, de pe la 1780, construită de un alt Alecsandri, Iordache, de la care o va cumpăra vornicul. Aici, va descoperi viitorul poet tainele învățaturii, de la un faimos dascăl transilvan, Gherman Vida, profesor la Seminarul găzduit în Socola. Tovarăș de învățătură îi va fi Mihail Kogălniceanu, alături de care va frecventa și pensionul lui Victor Cuénim („Institutul” de la Miroslava; peste ani, în 1865, Alecsandri va evoca mirajul vacanțelor petrecute pe mal de Prut, într-un fel de tabără ad-hoc imaginată de bunul pedagog francez, pe vremuri ofițer în armia napoleoniană). Mai erau și alți școlari de seamă, precum Matei Millo sau viitorul domnitor Cuza. La un examen, a fost remarcat de vistiernicul M. Sturza, care îi va subvenționa plecarea la studii în străinătate, cu beizadele sale și cu alți feciori de boieri ai timpului. Era prin anul 1834, când a fost trimis la studii la Paris, unde și-a dat bacalaureatul în anul 1835. În 1837, s-a pregătit pentru un bacalaureat în științe, urmând cursurile Facultății de Inginerie, pe care nu a terminat-o.

În 1838, apar primele încercări literare în limba franceză: *Zunarilla*, *Marie*, *Les brigands*, *Le petit rameau*, *Serata*. În anul următor, s-a întors în țară și a ocupat un post în administrație, până în 1846. În 1840, îm-

preună cu Mihail Kogălniceanu și Costache Negruzzi, a luat conducerea teatrului din Iași și a început activitatea de dramaturg, care i-a adus cele mai constante succese. Opera sa dramatică însumează circa 2000 de pagini, rămânând cel mai rezistent compartiment al activității sale literare și va constitui baza solidă pe care se va dezvolta dramaturgia românească, în principalele sale direcții tehnice: comedia străină și drama istorică.

Din 1842, datează importanta sa călătorie în munții Moldovei, în urma căreia descoperă valoarea artistică a poeziei populare. Scrie primele sale poezii în limba română pe care le va grupa mai târziu în ciclul *Doine* și care sunt foarte strâns legate de modelul popular din care au luat naștere. În 1843, apare, în „Albina Românească”, *Tătarul*, prima poezie care va face parte din ciclul *Doine și lăcrămioare*. În 1848, scrie poezia *Către români*, intitulată mai târziu *Deșteptarea României*. În 1850, după o absență de aproape doi ani, Vasile Alecsandri se întoarce în țară; publică, în revista „Bucovina”, poeziile populare *Toma Alimoș*, *Blestemul*, *Șerb sărac*, *Mioara*, *Mihu Copilul*. Începe să lucreze la ciclul *Chirițelor* cu *Chirița în Iași*. Aceasta va fi urmată de *Chirița în provincie* (1852), *Chirița în voiagiu* (1864) și *Chirița în balon* (1874). La Teatrul Național, se joacă *Chirița în Iași* sau *Două fete și-o neneacă*.

În 1844, împreună cu Mihail Kogălniceanu și Ion Ghica, scoate săptămânalul *Propășirea*, în care poetul va publica versuri ce vor fi incluse în ciclul *Doine și lăcrămioare*, iar în 11 ianuarie, se reprezintă piesa *Iorgu de la Sadagura*, comedie de rezistență în dramaturgia scriitorului.

Vasile Alecsandri a fost unul dintre fruntașii Revoluției de la 1848. Mișcarea revoluționară din Moldova a avut un caracter pașnic (fiind denumită în epocă „revolta poeților”). La 27 martie 1848, la o întrunire a tinerilor revoluționari moldoveni care a avut loc la hotelul Petersburg din Iași, a fost adoptată o petiție în 16 puncte, adresată domnitorului Mihail Sturdza, petiție redactată de către Vasile Alecsandri. După înfrângerea mișcării pașoptiste, Vasile Alecsandri este exilat. După ce călătorește prin Austria și Germania, se stabilește la Paris, unde se întâlnește cu alți militanți pașoptiști munteni; din perioada exilului, datează poeziile *Adio Moldovei* și *Sentinela română*. În mai 1849, pleacă, împreună cu ceilalți exilați, la Brașov, apoi în Bucovina, iar în toamna aceluiași an, la Paris.

În 1854, apare sub conducerea sa „România literară”, revistă la care au colaborat moldovenii C. Negruzzi, M. Kogălniceanu, Al. Russo, dar și muntenii Gr. Alexandrescu, D. Bolintineanu, Al. Odobescu. În evoluția artistică a lui Alecsandri, se pot distinge cel puțin trei momente, trei vârste aflate în deplină relație cu epoca plină de transformări prin care trece societatea românească a acelor timpuri. Debutul său stă sub semnul unui romantism tipic, entuziast, liric (*Buchetiera de la Florența*, *Doine și lăcrimioare*), dar și al unei necruțătoare critici a ridicolului social în piesa *Iorgu de la Sadagura* sau în ciclul „Chirițelor”. Acest romantism tipic, caracteristic literaturii române din perioada pașoptistă, are în literatura lui Alecsandri cea mai înaltă măsură în *Balta albă* și în *Deșteptarea României*. Cea de-a doua etapă implică o obiectivare a viziunii și a mijloacelor artistice, înce-

pând cu prozele călătoriei în Africa și terminând cu expresia artistică matură din pasteluri și din unele legende. A treia etapă îl face să revină spre teatru, cu o viziune în general romantică, viziune filtrată însă printr-un echilibru al sentimentelor, printr-o seninătate a înțelegerii care îl apropie de clasicism.

În 1855, s-a îndrăgostit de Paulina Lucasievici, cu care a avut o fată, Maria, în noiembrie 1857. S-au căsătorit nouăsprezece ani mai târziu, pe 3 octombrie 1876. În 1859, este numit de domnitorul A.I. Cuza ministru al afacerilor externe; va fi trimis în Franța, Anglia și Piemont pentru a pleda în scopul recunoașterii Unirii. Din 1860, se stabilește la Mircești, unde rămâne până la sfârșitul vieții, chiar dacă lungi perioade de timp a fost plecat din țară în misiuni diplomatice.

În 1863, ia naștere la Iași societatea „Junimea”, al cărei membru onorific a fost până la sfârșitul vieții. În anul 1867, este ales membru al Societății literare române, devenită Academia Română, urmând ca, în 1882, să fie ales președinte al secției de literatură a Academiei.

La data de 22 august 1890, după o lungă suferință, Vasile Alecsandri se stinge din viață, fiind înmormântat în paraclisul de la conacul său de la Mircești.

Deși îi plăcea să se raporteze la originile sale venețiene (prin mama, Cozoni), Alecsandri e, dincolo de puținele raportări incert băcăuane, un ieșean în sens atotcuprinzător – o arată opera sa și, mai cu seamă, spiritual degajat de ea.

O proză remarcabilă despre Iași este *Iașii în 1844*, scriere ce se încadrează în canonul unor proze

specifice de la jumătatea secolului al XIX-lea. Fiziologiile și descrierile de epocă au făcut carieră și au însemnat deschidere spre ironie, umor, bonomie, trăsături cultivate cu voluptate de un scriitor senin, cum a fost Alecsandri. De altfel, este proza ce se încheie cu poznașa „meditație mlăștinoasă” despre Bahlui; totodată, aici, găsim cele mai bune imagini ale orașului de atunci, cu insolitul său amestec de case, bordeie, palate, mizerie și opulență, ca și cea mai rotundă imagine a amestecului de etnii, de credințe, de mentalități diverse, motiv de mare specifice. „Iași este un teatru curios, decorat cu palaturi și bordeie lipite împreună; actorii lui sunt luxul și sărăcia...”, respectiv: „Departate de a fi o politie românească, el este un amestec încurcat de grec, de arman, de neamț, de lipovan și mai ales de jidov, mozaic curios de tot soiul de neamuri, afară de români.” În acest cadru plin de paradoxuri, se derulează subiectul faimoasei fiziologii ce surprinde acest Iași mai puțin obișnuit, cu note ce insistă pe caracterul cosmopolit al unei urbe ce își căuta individualitatea în epocă.

Mărci definitorii pentru ieșenizare:

a. crearea unor tipologii/fiziologii ale epocii, după canoanele speciei europene;

b. crearea teatrului național românesc și a unei galerii de personaje comice, majoritatea legate de lumea ieșeană, Coana Chirița fiind la loc de cinste;

c. faimoasele descrieri de natură (pasteluri), între care se distinge ironica prezentare a orașului și a râului său „celebru”, Bahlui (în acea „meditație mlăștinoasă”);

d. surprinderea contradicțiilor specifice secolului al XIX-lea, conflictele la nivel de mentalități, precum în cunoscuta proză *Istoria unui galbân*;

e. reprezentări (uneori ironice, sarcastice) ale locuitorilor de la Iași și a orașului plin de discrepanțe sociale, economice, culturale;

f. promovarea la nivel de antroponime și toponime a spațiului ieșean.

FRAGMENTE SPECIFICE

„Încercarea de răscoală din ziua de 28 martie 1848, care avu în Iași o nereușire atît de tristă, grație unor șefi buni de gură și mai buni încă de fugă, a obligat pe mulți tineri din Moldova, victime entuziasmului patriotic, a se deșăra, pentru ca să scape de persecutările unui guvern cuprins de spaimă.

Unul din ei, pe care-l vom numi Vali, era mai cu deosebire amenințat de a resîmți efectul acelei spaime domnești, ce se traducea în acte de cruzime, însă el parveni a se refugia în munții Hangului. Visul său, în urma evenimentelor din capitală, nu țintea la mai puțin decît la deșteptarea poporimii muntene, pe care el voia să o reverse ca un torent asupra tronului. Vis naiv a unei închipuiri de poet!

Acel tron devenise în adevăr un simplu scaun rusesc, după zisul mulțimii; dar prestigiul său nu se stinsese încă de tot în ochii țării; căci țara zăcea în amortire și întuneric.”

„Vali se mira mult de acest vis produs prin ideea suferințelor boierești, însă judecînd că vestea întîmplărilor din Iași ar fi ajuns desfigurată în sînul munților, el întreprinse a face istoricul zilei de 28 martie, sub colori vii și înfiorătoare. El spuse în cu-

vinte bine alese cum feciorii de boieri, indignați de abuzurile guvernului, se întruniră cu gînd de a cere de la domn vindecarea suferințelor țării, îmbunătățirea stării claselor de jos; respectarea dreptății fiecărui om; egalitatea pentru toți dinaintea legii, desființarea privilegiurilor; libertatea gîndirii și a presei etc.; cum guvernul trimise în contra lor mai multe sute de soldați amețiți de băuturi spirtoase și o ceată de arnăuți deghizați în haine militare; cum nenorociții amici ai poporului fură înșelați cu promiteri false, prinși, legați, zdrobiți de straturile puștilor, tîrîți de pâr de-a lungul străzilor și închiși în cazarmă ca niște făcători de rele; cum bandele arnăuților luaseră cu pradă orașul, năvălind noaptea prin casele oamenilor sub pretext de a căuta revoltanți, și furînd arme, argintării, tot ce le cădea în mîină; cum lumea se înspăimîntase, crezîndu-se în timpul ienicerilor și cum, în fine, adevărații patrioți erau desemnați a fi victimele răzbunării domnești.”

Ambele fragmente din Vasile Alecsandri, „Un episod din anul 1848”, în Dridri, text ales și note de George-Rădulescu-Dulgheru, Editura Minerva, București, 1984, pp. 5-6.

„Adeseori departe de-a lumii triste valuri,
Cu pasuri regulate eu măsur al tău pod,
Bahlu! locaș de broaște! rîu tainic, fără maluri,
Ce dormi, chiar ca un pașă, pe patul tău de glod.

«Trecut-au», zic atunce, «a tale negre unde
Ca gloria, ca viața, ca visul de noroc!»
«Ba n-au trecut, stăpîne! trist nasul îmi răspunde
Eu le simțesc prea bine, căci mă cîrnesc din loc.»

Cînd luna se ivește pe-a munților gol umăr,
Cînd pașii mei, ca gîndul, prin aburi rătăcesc,
Îmi plac acele imnuri de broaște fără număr,
Ce, chiar ca *oarecare*, în hor orăcăiesc.

Atunce în credință a mea inimă saltă
Ca un glas prietin iubit și așteptat,
Căci gingașele broaște sînt dulci poeți de baltă,
Precum mulți poeți gingași sînt broaște de uscat.”

Vasile Alecsandri, „Odă către Bahlui”, în Opere. Poezii, vol. I, text ales și stabilit de G.C. Nicolescu și Georgeta Rădulescu-Dulgheru, studiu introductiv, note și comentarii de G.C. Nicolescu, Editura pentru Literatură, București, 1966, p.146.

„Dorești ca să-ți trimit o descriere a Iașilor. Iată dar că, pentru mulțumirea ta, mă hotărâsc a-mi scutura lenea și a încăleca pe condei spre a întreprinde o primblare pitorească prin ulițele capitalei Moldovei. Te înștiințez însă că această primblare am de gînd să o fac fără a-mi întocmi dinainte un plan de drum, precum se obișnuiește mai în toate voiajurile. Nu, eu nu înțeleg călătoriile ca cei mai mulți, adică: de a se face robul unui plan și, în urmare, de a alerga țintă pe linie dreaptă pînă la țelul propus, fără a se abate din cale și făr-a-ndrăzni de a ieși din rolul de mașină drumeață. Numesc voiaj acela singur care, liber de orice înfriurire străină, urmează numai capriciilor vremelnice ale închipuirii și care ia ființă fără pregătire, precum și fără scop hotărît.

Adevăratul călător e acela care, cînd pornește la un drum, își propune să meargă unde l-a duce fantazia lui, astăzi spre răsărit, mâine spre apus, astăzi pe mare, mâine pe uscat. Iar cît pentru acela care se jertfește de bună voie unui țel întocmit după harta geografică, acela îl socot un curier însărcinat de a se

purta pe sineși ca pe un pachet dintr-un loc într-altul.

Pentru ca să nu intru dar în categoria plicurilor de poștă, dă-mi voie să urmez după placul meu și să mă rătăcesc pe unde m-a duce condeiu. La aceasta mi-i zice poate că un bun călăreț trebuie să știe a stăpîni zburdările calului său; dar oi răspunde și eu că din toate lighioanele lumii, condeiu este cel mai greu de cîrmuit și că ades e răsturnat cine vrea să-nfrîneze.

Ori și din care parte vine străinul la Iași, vie despre Dunăre, despre Prut, sau despre Siret, i se înfățișează de departe o panoramă măreață și vrednică de a trage toată a lui luare-aminte. Pe coastele unor dealuri mici se întind pe malurile Bahluiului și în fața altor dealuri acoperite cu păduri și cu vii romantice, el vede o adunătură curioasă de case mari, ce par a fi clădite unele deasupra altora, de turnuri bisericesti ce răsar printre ele ca niște catarguri nalte într-un port. Acele palaturi, fără arhitectură cunoscută, care, precum am zis, seamănă că se acașntre ele pe spetele lor, sînt cea mai vie icoană a ambiției locuitorilor lor și acele turnuri numeroase ce se ridică în văzduh par ca niște uriași ce ar căta la ei cu multă mirare și cu mare milă. Cu toate aceste, întrulocarea lor produce un efect plăcut străinului, și orașul întreg, înșirîndu-se în amfiteatru deasupra frumosului șes al Bahluiului, înformează un tablou original și minunat cu zidurile sale albe, cu mulțimea sa de acopereminte în fier alb, ce lucesc ca oglinzi sub razele soarelui și în sfîrșit cu tot farmecul unei politii ce are două fețe, una orientală și alta europenească.

Alăturarea acestor două caractere deosebite, care dovedește atît de mult înrîurirea Europei asupra unei părți dintre romîni, partea bogată și privilegiată, și lupta neconținută între ideile vechi și noi nu era

nicidecum tipărită pe fața capitalei noastre cu vro câțiva ani mai în urmă. Atunci ea purta o fizionomie mai mult orientală; însă de cînd spiritele au început a se dezveli la razele civilizației, o mare prefacere s-a ivit în toate, o schimbare repede s-a săvîrșit atît în gusturile, cît și în obiceiurile acelei mici părți a societății romînești de care am pomenit. Hainele lungi și largi au dat rînd straielor mai strîmte ale Europei; șlicul s-a închinat dinaintea pălăriei; ciubotele roșii și galbene au dat pasul încălțămintelor de vax; divanurile late s-au cioplit în forme de canapele elegante, și în urmarea tuturor acestor noutăți și a mai multor alte ce s-au introdus cu moda, casele au trebuit negreșit să primească o formă străină și potrivită cu natura ideilor de astăzi.

Ele au început a se supune regulilor proporției, a se împodobi cu coloane, cu ferestre largi și luminoase, cu balcoane desfățate; au început a ieși în fața ulițelor, părăsind fundul ogrăzilor unde se ascundeau mai înainte, a se îngrădi cu ostrețe de lemn sau fier, dărîmînd jos zăplazurile și zidurile acele tari care le dau un aer de cetăți; au început, într-un cuvînt, a se ridica pe planuri elegante și plăcute ochilor.

Aceste zidiri noi formează partea europenească a orașului. Cît pentru cea orientală, ea este reprezentată prin o mulțime de hardughii vechi, nalte, strîmbe, mucedu, cu pereții afumați și crăpați, cu ferestrele mici și chioare, cu streșinile putrede și ascuțite, cu scările întunecate, cu odăile ofticoase, cu ogrăzile mari și pustii, cu grădinile pline de buruieni sălbatice și cu ziduri groase primprejur. Cuiburi de buhne, locuințe de stahii ce te înfiorează și unde ți se pare că vezi zăcînd cîte un matuf gîrbov, cu ghigilic pe frunte, cu mătănii în mînă și care hîrcîiește, ocărînd necontenit cîteva țigance zdremțeroase ce stau dinaintea lui.

Mai adaugă la acest tablou câteva clopotnițe rotunde sau cvadrate, fără stil cunoscut, câteva cișmele cu înscrisuri grecești și turcești, și vei avea o idee destul de lămurită despre acea parte a Iașilor pe care o numesc orientală, neavînd alt cuvînt ca să o botez mai bine.

Acum, amestecă-le pe toate la un loc în închipuirea ta, aruncă-le ca niște jucării dinaintea ochilor tăi, și de vei produce un totul neregulat și neobișnuit, atunci vei dobîndi o icoană adevărată a capitalei noastre și te vei încredința că nu este oraș în lume alcătuit de mai multe contrasturi. Iașii este un teatru curios, decorat cu palaturi și bordeia lipite împreună; actorii lui sînt luxul și sărăcia; iar comedii ce se joacă în toată ziua pe scena lui poartă deosebite titluri, precum: *Cine-i mare, îi și tare; cine-i mic, tot nimic, Șlicul și pălăria, sau idei vechi și idei noi.*

Un bătrîn onorat, care a fost față la multe întîmplări-n îndelungata lui viață, a făcut observarea aceasta: că românul e ca ceara și că primește foarte lesne toate întipăririle ce-i lasă vremea. Românii, zicea el, se fac turci cu turcii, francezi cu francezii, englezi cu englezii. Ei astăzi poartă fracuri strîmte și cîripesc *bonjour* și *bonsoir*, pentru că așa-i moda. În vremea turcilor ei purtau cealmale și făceau temenele, zi-cînd *hojgholdum*, *safaghoidum*. Sub domnii greci ei își încărcau capetele cu șlice și din *țelebimu* nu se scoteau. Cine știe, de-or veni chinezii în țară, dacă ei nu s-or face mandarini și dacă nu s-or numi *Cing-ching-tung-fo*?

Această observare m-ar despera asupra caracterului nostru, dacă n-aș ști că ea se atinge numai de o mică parte a societății romînești; căci țaranii, care, slavă Domnului! alcătuiesc cel mai mare număr, nu și-au părăsit niciodată obiceiurile, nici limba, nici

portul, deși tristele întâmplări ce au trecut peste țară au apăsas mai mult asupra lor.

Cuvintele acele însă ale bătrînului m-au adus a gîndi la deosebitele caractere ce au trebuit să aibă Iașii în urma deosebitelor prefaceri prin care au trecut locuitorii lui și au trezit în mine dorința de a ști ce fizionomie a avut acest oraș în vremea dacilor?

Ce schimbare a luat mai în urmă sub stăpînirea romanilor, pe cînd el se numea *Municipium Jassiorum* și care a fost caracterul său original în epoca domnilor pămînteni, cînd era adevărată politie romînească, și mai ales după mutarea scaunului domniei în el din Suceava sub Alexandru-vodă Lăpușneanul.

Aș dori, dar nu se poate zice un cîntec vechi. Asemene sînt silit să zic și eu în privirea acelor notițe. Las dar în seama persoanelor cu răbdare ca să facă cercetări despre ele; cît pentru mine, acum deodată m-oi mulțumi a-ți arăta Iașii precum se găsește în anul 1844.

Dealul *Repedea*, care este în fața Iașilor, ne va sluji de punct de pornire în călătoria ce întreprindem. Iată-ne dar pe vîrfurile lui, avînd dinaintea ochilor în depărtare capitala Moldovei, în dreapta și în stînga munți acoperiți de vii îmbeșugate și sub picioarele noastre șoseaua ce duce spre Galați și care, șerpuiind printre livezi vesele pîn-în vale, se întinde ca o pînză albă pe șesul Bahluiului și merge de se pierde în sînul tîrgului. Priveliștea de aici este una din cele mai frumoase și mai minunate din țările noastre, unde sînt atîte priveliști minunate și frumoase. Nu oi descrie-o însă pentru ca să nu stric impresia ce are a simți tot călătorul cu închipuire.

Ne pornim: copacii din toate părțile îmi întind crengile lor încărcate de poame, dar fugarul meu, condeiu, nu mă lasă să mă supun îndemnelor ce-mi

fac. El a apucat la vale și fugе ca un fulger, căci dealul *Repedea* nu poartă în zadar un nume atît de potrivit. Iată că trecem pe dinaintea Socolei, acest parc domnesc împodobit cu un palat elegant de vară, cu drumuri nisipite ce se pierd sub bolte de frunze, ca basinuri, cu mii de flori ce umplu văzduhul de miroase plăcute, și unde societatea Iașilor merge de se desfătează la umbra copacilor, gustînd dulceața seriilor de vară și ascultînd simfoniile muzicii militare.

În fața acestui parc, în stînga șoselei, zărim Seminarul Socolei, fabrică sfîntă de popi, în care mulțime de tineri învață a cîștiga potcap pentru ca să aibă drept de a scăpa sufletele creștinești din ghearele mult poznașului Scaraoțchi de cornorată pomenire.

Încă cîteva sute de pasuri și am ajuns la sfîrșitul văii. Acolo se începe acel vestit șes al Bahluiului ce se întinde cale de mai multe poște între două șiruri de dealuri, și care se duce de se unește cu șesurile Prutului, pentru ca să coboare împreună pînîn Dunăre. Aici dealurile Repedei și al Socolei se despart fugind într-o parte și-n alta; locul se deschide ca un port, și șoseaua se înaintează în linie dreaptă pîn-în oraș.

Acum ne apropiem de Iași, lăsînd în stînga valea *Nebunei*, ce se ascunde cu numeroasele ei livezi din dosul unui deal gol și prăbușit, pe a cărui culme se află ruinele Cetățuiei. Această mică cetate a fost zidită la anul... de Duca Vodă și s-a împotrivit adeseori năvălirii turcilor și a tătarilor. Ast-însă ea este o mare risipă, locuită de vro trei călugări greci și de mai multe alte buhne.

Zidurile sale, odinioară atît de puternice, se dărîmă din zi în zi mai mult sub coasa vremii, și vîntul pustietății acum vîjîie prin meterezele lor, care răsunaу odată falnic de împușcăturile voincești.

Înlăuntru ogrăzii vezi un palat cu două rînduri, gol, cu bolțile crăpate, cu ușile și ferestrele risipite, un schelet de piatră pustiu care îți umple sufletul de jale; palatul lui Duca Vodă, locaș plin de suveniruri și pe care călugării l-au prefăcut în hambar. Iatacul doamnei, în care te scobori pe o scară strîmtă cioplită în pietrele pereților, acum e plin de ciocălăie de păpușoi!... Trist efect al nestatorniciei timpului! Tristă pildă a schimbărilor lumesti!

Celelalte ziduri ce se găsesc în Cetățuie sînt toate mai mult sau mai puțin păstrate în întregime. Turnul cvadrat de deasupra porții poate încă sluji multă vreme de cușcă clopotelor în lipsa prilejelor de războaie. Biserica, în care sînt portretele lui Duca Vodă și ale familiei sale, se află încă în bună stare și merită a fi arătată ca una din cele mai nimerite ce s-au ridicat în Moldova în veacul XVII. Iar din toate, cea mai curioasă și mai vrednică de însemnat este o bucătărie veche ce se vede aproape de clopotniță, în dreapta, și a cărei boltă sprintenă și alcătuită de trei bolți elegante, așezate una asupra alteia, seamănă a fi lucru de vreun geniu al văzduhului, iar nu de om. Pereții săi pe dinlăuntru sînt negri de fum și lucesc ca marmura; forma sa este rotundă și bolta sa e atît de îndrăzneată că te miri cum de se ține în aer și mai ales cum de s-a luptat cu elementurile, fără a fi biruită nici de apă, nici de focuri, nici de cutremure?

Un palat domnesc, teatru atîtor mari întîmplări, cade în ruine, cînd aproape de el o biată bucătărie, fără nici un suvenir istoric, stă încă pe picioare după sute de ani! Ce suget măgulitor pentru gastronomi! Ce izvor bogat de idei adînci asupra deșertăciunii măririlor lumesti pentru filozofi! [...]

La picioarele dealului Cetățuiei, despre oraș, se văd lucind pe șesul Bahluiului turnurile mănăstirii Frumoasa, acoperite cu fier alb, și, mai departe, pe

un alt lanț de dealuri, se zărește mănăstirea Galata, lângă care se află ruinele palatului Ipsilanti. Aș dori mult să intru în sînul acestor două sfinte locașuri pentru ca să le vizitez cu amănuntul, dar cadrul acestei scrisori nu mă iartă și sînt dar silit a trece înainte, neputînd altă aduce la cunoștința ta, prietene, decît că Galata a fost zidită în suvenirul mahalalei din Țarigrad, ce poartă același nume, și că Frumoasa a fost înzestrată cu un nume atît de cochet de ctitorul ei... nu știi pentru ce.

Este însă un punct în partea șesului Bahluului ce se întinde dinaintea Frumoasei, pe care nu-l pot trece cu vederea. Acea grămadă mică de pămînt slujește, în vremea iarmaroacelor, de teatru osîndelor de moarte. Pe vîrful ei se ridică spînzurătoarea, și în sînul ei se îngroapă trupurile acelor spînzurați. Loc îngrozitor, la care poporul se uită făcîndu-și cruce cu frică! Mormînt afurisit și plin de aducerea-aminte a atîtor fapte neomenesti! Acea moviliță se numește *Movila blestemată*. Dar să ne grăbim a ne depărta de o priveliște atît de ticăloasă și a face în sfîrșit intrarea noastră în capitala Moldovei.

Iată cele întii case ale mahalalei Socola. Intrăm acum între două șiruri de bordeie ce se întind pe marginile șoselei și a căroră înfățișare ticăloasă nu răspunde nicidecum la ideea măreață ce cîștigasem de orașul Iașilor, cînd îl priveam de pe vîrful Repei.

Cele mai multe sînt crîșme proaste ținute de jidovi zdremțăroși, și printre ele de-abia zărești cîteva locuințe de romîni. Aceste se deosebesc prin un aer de cochetarie ce mulțumește privirea; pereții lor sînt văruiți mai cu multă grijă; ușile, obloanele, stîlpii de lemn care sprijină streășina sînt frecați cu nisip galben și lucesc vesel de departe; prispa îngustă și curată te îndeamnă a te odihni pe dînsa, și perdelele albe

ce se arată la ferestre îți insuflă dorința de a intra în-lăuntru. Casele românilor sînt mici și plăcute ca niște jucării.

Dar să nu ne grăbim a judeca tîrgul de pe mahalale. Iașii seamănă foarte mult cu un boier îmbrăcat în haine scumpe și înconjurat de țigani cu zdremțe. Centrul său așezat pe zarea unui deal este compus de case mari și frumoase în care domnește luxul, cînd dimpotrivă mahalalele lui împrăștiate pe coastele aceluia deal sînt alcătuite mai mult de bordie acoperite cu stuh, unde zace sărăcia. Capul poartă coroană și picioarele sînt goale!

Să trecem însă bariera și, fără a mai cerceta în zadar dacă șanțul ce înconjoară orașul slujește de fortificare, să vedem care va fi obiectul cel mai caracteristic ce ni se va înfățișa? [...]

Ulițele lui nu sînt altă decît niște lungi galerii de contrasturi.

Lîngă o casă mică și ticăloasă, unde zărești printre geamurile sparte vro duzină de jidovi grămădiți unii peste alții și lucrînd într-o atmosferă puturoasă, vezi o magazie mare și frumoasă cu ferestrele largi și luminoase, în care strălucesc materii scumpe, bronzuri, cristaluri săpate, juvaeruri de aur, într-un cuvînt, tot felul de lucruri de lux. Aproape de aceasta întîlnești o crîsmă scîrnăvă ce pare că vroiește a fereca trecătorii prin butelcile mari, pline de rachiu stricat, care stau înșirate pe laițele de la fereastră; locaș mîrșav ce-ți insuflă dezgust și în care un jidov zdremțuros speculează patimele rele. Vine pe urmă o băcălie înghesuită de panere cu roșcove, cu masline, cu piperi ș.c.l., în mijlocul cărora șade un grec uns de untdelemn, ce privește cu plăcere la fumul ciubucului său, ridicîndu-se printre căpățînile de zahăr, printre păpușile de smochine și printre măturile spînzurate de bolta dughenei. După dînsa se arată

ochilor un șopron de câteva scînduri pîrlite, în care strălucește la para focului figura neagră a unui țigan fierar. Mii de scînteie zboară împrejurul lui, în vreme ce el bate neconținut cu ciocanul peste ilău și formează un tablou cît se poate de pitoresc. Mai departe se ridică o cafenea grecească plină de fesuri mari, de fustanele, de figuri serioase cu bărbi lungi, de capete cu cealmale, care stau împrăștiate pe laițele de la pereți. Felegenele de cafea, ciubucele și narghilele joacă roluri însemnate în acea sală și fumul de tutun domnește în toată nourimea sa. Iată acum o spițerie nemțească lipită de o tutungerie armenească. Aceasta poartă o fizionomie cu adevărat originală și se poate numi magazia cea mai deschisă decît toate, fiindcă peretele ei despre uliță lipsește mai întreg. Ea este împodobită în față-i cu bucaluri mari pline de lulele, de imamele, de tutun; prin lăuntru este ticsită de dulapuri, în care sînt întinse fel de fel de chisele cusute cu fir, tot soiul de mătănii de mărgean sau de chihlimbar și prin colțuri stau grămezi de ciubuce de cireși și de iasomie. Marfa orientală ce se vinde într-însa, așezarea-i curioasă și mai ales figura caracteristică a armanului ce trage neconținut ciubuc pe pragul ușii îi dau un aer străin din care un zugrav ar putea face un tablou foarte original.

Aici un cofetar italian se lovește de un crîșmar jidov; mai colo un croitor francez se înghiontește cu un ciubotar neamț; mai departe o modistă parisiană dă brațul unui ceasornicar svițer. [...]

Tablele de deasupra magaziilor sînt toate alcătuite în limbi străine, și mai ales în limba franceză, prelucrată după o nouă ortografie. Așa, citești *Pottier* în loc de *Bottier*, *Confisseur de Suisse*, *Tailleur d'hommes de Pest*, *Jouaillier* etc. O singură tablă a cercat a se ținea de naționalitate și sărmana a fost pricina că

stăpînul ei era să se ruineze. Ea era scrisă în următorul chip:

Crîsmă pentru persoane necinstite

Nenimerita transpunere a silabei *ne* la începutul cuvîntului *cinstite* a oprit multă vreme persoanele ce știau carte de a intra într-un loc defăimat prin însăși marca sa și crîșmarul s-a văzut silit să șteargă el însuși acel blestemat *ne*, pentru ca să nu se șteargă el însuși de pe fața pămîntului. El dar a prefăcut tabla așa:

Crîsmă pentru persoane cinstite

și de atunci am aflat că a făcut stare.

Dar să pășim înainte, lăsînd în stînga *Podulung*, care duce la *Cerdacul lui Ferenț*. Acum trecem podul de piatră aruncat asupra Bahluiului, rîu poznaș ce se face că curge la picioarele Iașilor, rîu tainic pe care nu-l vezi, dar pe care îl simți de departe! Un poet de baltă (lighioaie nouă și necunoscută în istoria naturală) a cîntat Bahluiul în următorul chip:

BAHLUIUL

Meditare mlăștinoasă

Adeseori, departe de-a lumii triste valuri,

Cu pasuri regulate eu măsur al tău pod,

Bahlui! locaș de broaște! rîu tainic, fără maluri,

Ce dormi chiar ca un pașă pe patul tău de glod.

Trecut-au, zic cu jale, a tale negre unde,

Precum trece poetul cu inima-i de foc.

Ba n-au trecut, stăpîne, atunci nasu-mi răspunde,

Eu le simțesc prea bine, căci mă cîrnesc din loc!...

Cînd luna se ivește, cînd soarele apune,

A tale dulci concerturi îmi place să ascult;
Îmi place s-aud glasul al broaștelor nebune,
Deși al lor prochimen mă asurzește mult!
O! dar, atunci în pieptu-mi simt inima că saltă
Ca la un glas de frate iubit și așteptat,
Căci gingașele broaște sînt dulci poeți de baltă,
Precum mulți poeți gingași sînt broaște de uscat.

Autorul acestei meditări a cîntat glodul Bahlu-iului, și, fiindcă ne aflăm înglodați într-un suget atît de bogat, găsesc apropo ca să pomenesc și eu ceva despre tina ce împodobeste mai totdeauna ulițele capitalei noastre. Ea merită a fi cunoscută în lume, întocmai ca negurile Londrei, ca colbul Odesei, ca umezeala Parisului, ca vîntul înfocat al Neapolii (Sirocco). Adeseori Iașii are o privire venețiană prin ulițele lui prefăcute în canale mlăștinoase.

De unde tragem următoarea încheiere: că ieșeanul este o ființă amfibie care trăiește jumătate din viața lui pe uscat și care înoată în tină cealaltă jumătate. Viață plăcută și vrednică de dorit! Noi o recomandăm tuturor iubitorilor de trai molatic.

Dar văd că m-am adîncit atît de mult în sugetul acesta, încît îmi este cu neputință de a mă urni din loc spre a păși mai înainte.

Fugarul meu s-a înglodat pîn-în genunchi și nu mai poate face nici un pas. Te rog dar, prietene, ca să aibi răbdare vro cîteva zile, pînă ce se va mai usca pușin orașul, și atunci voi urma cu mulțumire primblarea mea prin Iași.

P. S. Iubite Kogălnicene, Ani și ani au trecut de la 1845; mulțime de prefaceri s-au cercat în țările noastre de atunci; eforiile s-au schimbat pe tot anul; un Minister de Lucrări Publice s-a înființat, dar glodul Iașilor nu s-a mai uscat! Răbdare; în curînd soar-

ta îndurătoare ne va dezgloda și țara și capitala. Pîn-
atunci însă, vale!”

*Vasile Alecsandri, Iașii în 1844, în „Calendarul Foaiei
sătești”, 1845.*

DIMITRIE ANGHEL

n. 16 iulie 1872, Cornești, județul Iași - d. 13 noiembrie 1914, Iași

locuitor al Iașului

Până să intre în istorie scriitorul, oarece renume a avut în epocă tatăl său, Dimitrie Anghel, proprietar de pământuri pe lângă Iași. Acesta devenise antreprenor și încercase o afacere care a adus în zonă un grup de meșteri italieni, care apoi s-au răspândit prin țară, fără ca moșierul să reușească în afaceri. Mama sa se numea Erifilia și, deși locuiau în Corneștii de la Miroslava, familia avea origini evidente aromâne. Acest aspect este prezentat de către autor cu umor și bravadă în poemul *Protestul Cârciumarilor*, unde Dimitrie Anghel scoate la iveală date privind ascendența sa.

A urmat școala primară în Iași, într-o instituție care se chema „școala lui Caracaș”, apoi e înscris, ca intern, la Institutele Unite, de unde se va retrage după moartea tatălui, în anul 1888.

În 1889, se mută la gimnaziul „Alexandru cel Bun“, dar părăsește studiile în timpul anului, din cauza unui conflict cu profesorul de franceză, Al. Bădărău. Călătorește în Italia, Franța, Elveția și Spania, revenind în țară în 1902. Ulterior, a fost funcționar în Dobrogea (în perioada 1906-1907), referent la Casa Școalelor și inspector al Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice (din 1911).

Dimitrie Anghel a debutat cu poezii în revista „Contemporanul“ (1890), colaborând apoi, cu poezie și publicistică, la „Adevărul“, „Adevărul literar și artistic“, „Literatură și artă română“, „Pagini literare“, „Viața românească“ etc. Între anii 1906 și 1908, a făcut parte din redacția și din comitetul de direcție al revistei „Sămănătorul“ și a editat revista „Cum-păna“, împreună cu Mihail Sadoveanu, Ștefan Octavian Iosif și Ilarie Chendi (1909-1910). Prin opera sa, Dimitrie Anghel devine unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai simbolismului în literatura română.

La 3 noiembrie 1911, Dimitrie Anghel se căsătorește cu Natalia Negru, mai întâi soție a lui Șt.O. Iosif.

Moare în 1914, după o intervenție chirurgicală, urmată de o infecție pulmonară.

E legat de Iași mult mai mult decât alți scriitori. Deși s-a crezut multă vreme că Anghel s-ar fi tras dintr-o familie boierească din Moldova, aceste zvonuri vor fi infirmate mai întâi de notele de familie ale lui Paul Anghel (în „Jurnalul Literar“, Iași, 1 ianuarie 1931) și, mai apoi, definitiv lămurită această controversă în monografia lui N.A. Bogdan închinată orașului Iași, unde este scris că Mitropolitul

Calinic se refugiase în pivnița cârciumii lui Anghel. Dimitrie Anghel, tatăl poetului, era „un mare agricultor, iubitor de progres și inovații” și ar fi colonizat pe moșia de lângă Iași un număr semnificativ de italieni. Un fragment din ținutul pitoresc din județul Iași va fi prezentat de către poet în scrierea *Al doilea colonizator al Daciei în Cireșul lui Lucullus*, scriere în care este descris un fapt inedit reprezentat de o încercare de cultivare a orezului petrecută, credea Mihail Sadoveanu, căruia poetul îi împărtășise amintiri de familie, pe la 1885.

Mediul politic ieșean nu este pe placul scriitorului, care îl consideră „o veșnică perindare de oameni politici, oameni de afaceri, samsari și paraziți”. Zarva de pe lespezile curții, potopul de hârtii, larma care se stârnea în urma nenumăratelor vizite pe care le primea, întrevederile rare dintre copil și tatăl său, l-au determinat pe D. Anghel să se îndrepte spre lectură și spre figura ocrotitoare a mamei: „Mitif își concentrase toată nevoia de afecțiune asupra mamei firave, gingașe și nostalgice, poate mezaliată sufletește, dacă aducea într-adevăr, în căminul răvășit de iureșul haotic al afacerilor, acel suflet visător și meditativ cu refugii în lecturi, de care-și aducea aminte poetul, cu o emoție atât de comunicativă.” (*Mama, în Fantome*).

Din amintirile lui Paul Anghel aflăm că începuturile literare ale lui Mitif au loc în perioada de după moartea tatălui lor. Deși dispariția timpurie a mamei îi afectează firea sensibilă, poetul duce la moșia sa o viață îmbelșugată și contemplativă, plină de dichisul tipic familiilor boierești.

A contribuit la formarea sa un voiaj artistic din 1893, prin intermediul căruia cunoaște scriitorii „literaturii noi”, astfel încât următorii ani înregistrează numeroase traduceri și creații care apar în publicațiile vremii. Pe Șt.O. Iosif îl cunoaște la Paris... atât activitatea publicistică, cât și destinul amoros vor face din prietenia celor doi poeți o istorie romanțată cu iz tragic. În 1910, această prietenie este destrămată de pasiunea „nestăvilită” pe care D. Anghel i-o poartă soției lui Iosif, scriitoarea Natalia Negru. Căsătoria are loc mai târziu, dar căsnicia lor se află sub semnul fatalității și în cursul unei dispute aprinse, poetul se împușcă și se stinge din viață în ziua de 13 noiembrie 1914. Astfel, trei scriitori de marcă ai acelor ani sfârșesc tragic, într-o poveste de amor celebră pentru societatea vremii.

O imagine aparte a Iașilor a rămas de la el, acel „ostrov fericit”. Conștiința apăsătoare a trecerii timpului este vădit exprimată de către D. Anghel pe tot parcursul volumului *Fantome*, astfel încât, peste ani, „ostrovul fericit” va rămâne în memoria sa amintirea unui timp de nerecuperat: „Ostrovul fericit, ascuns între umbrare și împrejmuit de vii, adăpostește astăzi o altă lume, care nu mai e aceea a copilăriei mele și unde eu mă simt un străin, aproape o fantomă.”

„Da, viziunea aceasta era adevărată în vremea copilăriei mele. Era bogăție și nu era seară cu lună să nu urce trăsurile pe dealul Copoului. Iașul era un ostrov fericit, o oază de verdeață împrejmuită de vii roditoare, cu grădini fermecate, în care cântecele privighetorilor se amestecau cu ale viorilor ascunse prin boschete. Era ostrovul binecuvântat, în care se

aciuase boierii noștri mari, ultimii păstrători ai unei lumi ce nu mai este.”

Legăturile literare cu spiritul ieșean sunt evidente. O spune foarte clar Șerban Cioculescu: „Nu se poate afirma cu precizie că ideea de a închina Iașului o carte de amintiri, într-o atmosferă de penumbră și melancolie, i-ar fi venit lui D. Anghel de la *Bruges la Morte* (1892) de G. Rodenbach; inspirația este însă înrudită ca și orașul flamand, capitala Moldovei e văzută ca un «oraș scufundat», care-și sună clopotele de vecernie, în serile umede de toamnă, din nenumărate turnuri sau ca un oraș mort, biruit de somnolență. Clopotele sunt motivul liric care stăpânește în *Fantome*, după ce inspiraseră o poezie de o altă tonalitate (*Ceasurile*, în *Fantazii*). D. Anghel și-l amintește cu bogăția și însuflețirea de altădată, «ostrov fericit» în vremea copilăriei lui, înainte de a intra în descompunere, murind «încetul cu încetul, stradă cu stradă», ca să ajungă «Iașul mohorât al zilelor noastre..., lepros și murdar, unde străinii s-au mutat și au pus mâna pe vechile case boierești, pe parfumatele grădini de altădată.»” (*Dimitrie Anghel – viața și opera*, editura Publicom, București, 1945)

Opere relevante pentru ceea ce s-ar putea numi „spiritul ieșean” sunt volumele *Oglinda fermecată* și *Fantome*.

FRAGMENTE SPECIFICE

„În orașul unde-am stat
Ani și ani, când crește

Liniștea pe înserat,
Turn cu turn vorbește.

Turn cu turn socoate rar,
Vieței numărate:
Clipele ce se-ntorc iar
În eternitate.

Bate-ntîi un ceas sfios
Cine știe unde,
Și-n tîrziu auzi din jos
Altul cum răspunde.

Cîntă liniștea, și-acum
Altele rămase,
Se-ntîlnesc grăbite-n drum,
Și cad peste case.

Cad, și-apoi răsună iar
Supt bolți așa clare;
Parc-arunci într-un pahar
Cu mărgăritare.

Cad, și-apoi, scăpînd din nou,
Pînă se distramă,
În zadar cîte-un ecou
Cînd și cînd mai cheamă.

Vin apoi la geamul meu,
Și cu note pline
Bat, pîn-în tîrziu mereu,
Să le-aud mai bine.

Să le-aud, să socotesc
Cînd bat noaptea-ntreagă,

Cîtă vreme prăpădesc
De cînd îmi ești dragă !"

Dimitrie Anghel, „Ceasurile”, în Poezii și proză, ediție îngrijită și note bibliografice de Mihail Dragomirescu, cuvînt înainte de Valeriu Rîpeanu, Editura de stat pentru literatură și artă, 1960, pp. 62-63.

„Au venit vremuri grele însă, și frumoasa țară cu grămada ei de statui albe, care strălucesc la soare, cu răcoroasele fîntîni din care tritoni și fauni aruncă eternul lor joc de apă peste nimfele care înoată și se strevăd în apele limpezi din havuzuri, a rămas în urmă, iar adăpostii palatului de marmoră scumpă, din seminția ghebosului senior, s-au împrăștiat în lume, și astfel o ramură ruptă și adusă de vînt a ajuns și pe pămîntul țării noastre.

În Iași, pe vremea aceea era belșug, și un străin ce venea din alte lumi era bine primit și îmbrățișat, căci aducea vești noi și putea povesti de alte întîmplări decît acelea obișnuite vieții noastre patriarhale. Noului venit deci îi fu lesne să se așeze, să-și cumpere o paletă și vâpselile trebuincioase cu care să-și poată agonisi traiul lui și al copiilor ce aducea cu dînsul.

Din vremea aceea, în casele vechi, în rame demodate, au rămas nenumărate portrete ale boierilor de atunci, cu portul lor, chipuri blajine și triste, cu ochii limpezi de un albastru neobișnuit cerului nostru, a unui albastru pe care vremea l-a îndulcit și înșeninat de mîhnirile pămîntești. Aproape toate poartă aceeași pecete, avînd parcă un aer de familie. Pina-coteca din Iași păstrează și ea dovada talentului acestui carbonar transplantat și rămas în unul din ținuturile Iașului vechi.

Aceasta era origina, și cu atât mai mare era mirarea mea cum de în tine, prieten scump, în afară de dragostea de fast, nu pusese nimica străbunul acesta artist, cu paleta lui plină de culori, pe cari parcă rîdea fericirea soarelui țării lui pierdute.”

„O năvală bruscă de aer curat venea, parcă deschisese cineva o fereastră spre un orizont de mare, și clopotele, clopotele acelea care în orașul tăcut al Iașilor întovărășesc toate împrejurările vieții, clopote pentru viață și clopote pentru moarte, clopote pentru dureri și clopote pentru bucurii, au început parcă să sune iarăși, încet, încet, pe urmă tot mai tare, pînă s-au pierdut din nou într-o vagă armonie, ca atunci cînd ți se pare că începe să cînte liniștea ea însăși...”

Și am văzut cu ochii amintirii orașul bătrîn, casele noastre părintești, cu vița de vie care plîngea în fiecare primăvară boabe clare de apă, limpezi ca întiile noastre lacrimi. Bătrînii noștri au prins din nou ființă, siluete vechi au început să se strecoare pe străzi, copaci tăeți s-au ridicat din nou întinzîndu-și umbrarul deasupra porților, slugi îmbătrînite pe lîngă casele boerești și-au reluat locul și taifasul în pragul porților. O lume întreagă de morți și de moarte, de privesți și decoruri ce nu mai sunt au eșit ca din pămînt și m-au zguduit ca de apropierea unor apariții.

Farmecul amintirilor le-a dat toată melancolia, și acum, cînd încerc să le fixeze, mi se pare că sunt un copil ce se joacă, suflînd așternutul ușor de praf ce s-a depus peste o lume veche.”

Ambele texte din Dimitrie Anghel, Ex voto, în „Viață românească”, nr. 7, iulie 1910. pp. 51; 56.

„Un afiș uzat, găsit într-o carte, mi-aduce aminte de teatrul vechi și de actorii lui, și mă gîndesc cu

ce plăcere mergea lumea la teatru pe vremea aceea, cînd toaleta era de rigoare și cucoanele se găteau ca de bal, ca să vadă și să fie văzute.

Era o întrecere între frumoasele de atunci, și pregătirile începeau cu ceasuri înainte. Părul era pus în papilote¹ de dimineață, fiarele de frizat pentru zulfuri, cari se purtau de-a lungul tîmplelor, stau gata la locul lor. Inelele scumpe, cerceii și brățările erau scoase din bisactele², rochiile încercate și potrivite, și slujnicile gata, care c-un ac în mîină, care cu o sponcă³, care cu pămătuful de pudră.

Și toaleta începea în fața oglinzei, ochii vioi se aprindeau de plăcere, sprinceană se arcuia cu negru, gura se rumenea de trandafiriu, unghia se împurpura de carmin și dinții își încercau fildeșul, schițînd surîsuri nevinovate. Apoi părul, cu pieptănătura lui complicată, o dată așezat, puful stîrnea un nor alb de pudră, și umerii și sînul deveneau mai albi, colțul urechei se rumenea și el cu un pic de roz, smaraltele aruncau sticlirea lor verde, rubinul lăsa un picur de sînge pe un deget, egreta de diamant tremura în păr, mătasa foșnea, și cînd mînușele erau puse, binoclul și evantaiul luate, cupeul ce aștepta la scară huruia pe lespezi și urca dealul Copoului, unde era teatrul de atunci.

În curtea largă, echipaj lîngă echipaj se rînduia frumos, viziteii își trăgeau glugele peste cap, și de-ar fi nins ori de-ar fi plouat, de se juca comedie sau drama cea mai lugubră, dacă se asasinau regi ori înnebunea vreo eroină, ei încremeneau pe capră,

¹ *Papilotă* – bucată de hîrtie, stofă sau de metal pe care femeile își răsucesc părul pentru a-l ondula.

² *Bisactea* – cutioară lucrată cu migală în care se păstrează obiecte trebuincioase la cusut.

³ *Sponcă* – copcă.

făcîndu-se una cu trăsura, nepăsători de-atîtea fantastice peripeții.

Și înăuntru, chilioarele mici cu marginea de cafea purpurie se umpleau una după alta, împrăștiind toate miresmele, frumoasele apăreau cu pieptănăturile lor arhitecturale, pietrele sclipeau, umerii mai albi ca dantelele păreau ninși, mâni grațioase se plecau peste balustrade, capete se învecinau surăzîndu-și, și nelipsita orchestră cu alăturile ei ataca zgomotos eterna partitură: *Poète et paysan*.⁴

Antractele erau lungi și lumea se vizita din lojă-n lojă, își întorcea vizitele, cornetele cu bomboane și tăvile cu înghețate apăreau, și gurile mîncînd lucruri dulci își spuneau poate vorbe amare cu cel mai grațios surîs.

Așa mergea lumea pe atunci la teatru, nu ca astăzi. Și actorii de pe vremea aceea își dădeau toată osteneala și nu erau ocoliți, deși trupele străine nu lipseau, precum nici impresarii care știau afacerile de aur ce se puteau face în Iași.

Și zidul cortinei o dată ridicat, rampa tainic învăluită, iată măștile vechi și triste, regii detronați, amozzii oftători, lumina de foc bengal de pe morminte, Don José care iese dintr-o trapă pîn'la mijlocul trupului și cere răzbunare, și iată și Cucoana Chirița și toți eroii și eroinele uitați acuma ai lui Alecsandri, întrupați în ființa lui Bălănescu, cel mai iubit între toți, veșnic răsplătit de aplauze și adorat de mulțime. Era de ajuns să apară cu înfățișarea lui bachică, peste măsură de gros, cu burta lui balonată, ca zîmbetul să cîștige lojă cu lojă, scaun cu scaun, pînă în înaltul galeriilor, și teatrul să se prefacă într-o gură imensă care rîde. Și iată Luchian, cu fața lui si-

⁴ *Poet și țăran* (fr.).

miescă⁵ și iată tragicul Gallino, ce clatină veșnic din cap ca o potişă⁶ chinezească.

Acolo am văzut pentru întâia dată și pe Aristița Romanescu jucând cu veselul Hasnaș, în *Angelo Malipieri*.

Hasnaș ținea pe atunci rolurile de amarez și juca dramă. Era subțire și zvelt, și glasul lui avea un timbru neobișnuit de simpatic.

Dar într-o zi, o flăcăără alergă sub streșini, fumul și scînteile au umplut aerul, decoruri și costume, spezi și pumnale de lemn, chivere și coroane de carton, lemnărie și tencuială, toate au căzut la pământ și s-au prefăcut în cenușă.

Zidurile singure au rămas, decoruri triste, și între ziduri, ici-colo, urme din chilioarele cu balustrade de pliușă roșă, unde atîtea guri frumoase au surîs, atîtea capete grațioase s-au înclinat și atîtea binocluri au cercetat, căutînd o față cunoscută, un profil iubit.

Apoi ploile și zăpada au căzut peste ziduri, ruinele au stat o bucată de vreme în fața soarelui și a lunii, și într-o zi, în căsuțele din dosul teatrului, ce rămăseseră neatînse de puterea flăcărei, s-a stins și actorul cel mai adorat al mulțimei.

Într-o odăiță scundă, joasă în tavan, cel ce stîrnea rîsul tuturor, cu o lumină aprinsă la căpătîi, după ce murise de atîtea ori, își dormea acum somnul cel din urmă.

Mîni grațioase și înmănușate puteau să bată și să cheme, căci mortul ar fi rămas surd la aplauzele atît de iubite într-o vreme.

O mască tragică, lipsită de carminul întineritor și de pudra dătătoare de aparențe, care era Madame

⁵ Ca de maimuță.

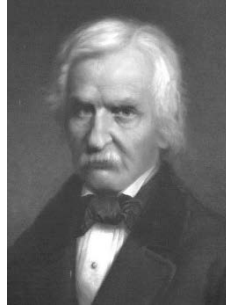
⁶ Vas de porțelan chinezesc.

Lașcu, apăru într-un gang, desenă o siluetă neagră și dispăru. Fața-i era plînsă de adevărate lacrimi, și nu de lacrimi de cabotină, iar el, în sicriul de lemn, pentru cea din urmă oară mă făcu să zîmbesc printre lacrimi, căci din ființa lui, la lumina aceea, se vedea aproape numai pîntecul enorm boltit peste sicriu și vîrful picioarelor micuțe, fața fiindu-i acoperită.

Apoi și zidurile au dispărut, cum toate sunt menite să dispară.

Viața s-a reînnoit, și cele cîte au fost ni se par acum triste și ofilite ca și afișul acesta vechi, care poartă data unor zile ce nu mai sunt.”

Dimitrie Anghel, De vorbă cu un afiș, în „Triumful vieții”, Tehnopress, Iași, 2006, pp. 30-34.

GHEORGHE ASACHI

n. 1788, Herța, Moldova – d. 12 noiembrie 1869,
Iași

locuitor al Iașului

Gheorghe Asachi a fost fiul preotului Lazăr (Leon) Asachi de origine armeană pe linie paternă și al Elenei Asachi. Totuși, genealogia sa a constituit obiectul unor contradicții, existând mai multe variante cu privire la istoria familiei sale. Preotul Lazăr Asachi, din Târnavca, a fost adus la Iași de mitropolitul Veniamin Costachi, care l-a numit în 6 septembrie 1803 „protopresviter a toată Moldavia”, iar în 1821, după moartea soției sale, fiind călugărit cu numele Leon, l-a hirotonisit arhimandrit mitrofor, vicar al Mitropoliei.

La 9 ani, Gheorghe Asachi continuă studiile în polonă, latină, germană la gimnaziul din Lemberg, Polonia (azi Lvov, Ucraina), unde se mutase familia sa. Este cert că el se afla aici la studii între 1796 și 1804. În cadrul Universității din Lvov, în perioada 1802-1804, Asachi studiază la Facultatea de Filosofie

(litere și științe), logica, matematica, istoria naturală, fizica, metafizica și etica. În aceeași perioadă, urmează și un curs special de arhitectură.

La Lvov, Asachi și-a pus bazele culturii sale enciclopedice, s-au înfiripat concepțiile sale iluministe sub influența unora dintre profesorii universității și a cunoscut literatura poloneză și literatura clasică română, care se vor simți în creațiile sale literare. Gheorghe Asachi se întoarce din Lvov în țară, la Iași (1805). Îmbolnăvindându-se de friguri (malaria), este sfătuit de medicul Welther să schimbe clima, de aceea pleacă din Iași, împreună cu fratele său Daniel, la Viena, unde ajunge la 16 iulie 1805. Studiază astronomia și matematicile superioare la Viena (1805-1808) cu celebrul astronom Johann Tobie Bürg, precum și pictura, fiind susținut de o bursă acordată de mitropolitul Veniamin Costache din partea Eforiei Școalelor, apoi arheologia, epigrafia, pictura și sculptura la Roma (1808-1812), unde citește literatură italiană și scrie sonete.

Publică primul său sonet în limba italiană, intitulat *În ocazia zborului aerostatic a madamei Blanchard*, în „Giornale del Capidoglio” din 26 decembrie 1811, sub semnătura Giorgio A. Moldavo. Primul poem în limba română, *Cătră Italia*, a fost scris în același an. Scrierile literare ale lui Gheorghe Asachi au constat din poezii, inclusiv balade, nuvele istorice, piese de teatru, traduceri, inclusiv librete de opere ș.a.

O altă contribuție semnificativă este apariția revistei „Albina românească” (1 iunie 1829, la Iași), tipărită la tipolitografia „Albina” - aici îi apar primele volume originale, *Culegere de poezii și Fabule alese*. De asemenea, la tipografia „Albina”, au apărut

traduceri din Voltaire, Daniel Defoe, Alexandre Dumas-tatăl, August von Kotzebue, opere originale ale lui C. Negruzzi, V. Alecsandri, M. Cucereanu, dar și alte lucrări științifice și zeci de abecedare, gramatici, manuale de aritmetică, algebră, geometrie, istorie, geografie, științe naturale etc. Văzând în presă un excelent instrument de informare și educa-re, Asachi va scoate și alte ziare destinate unor cate-gorii diverse de cititori, cum ar fi: „Foaie oficială” (1833-1862) „Foaia sătească a Principatului Moldo-vei” (1839-1840) și (1846-1850) - destinată țăranilor -, „Alăuta românească” (1837-1838), „Icoana lumii” (Iași, 1840-1841, 1845-1846, 1865), „Jurnalul științific, literar și industrial” (1841) etc.

Întoarcerea lui Asachi din Italia coincide cu procesul de prefacere rapidă a relațiilor feudale în Moldova, care reclama, într-o măsură mereu cres-cândă, difuzarea științelor prin instituții de învăță-mânt. Funcțiile pe care Asachi putea să le îndepli-nească și activitățile ce era în măsură să le desfășoa-re erau numeroase și necesare țării, dar aici se lovește de o realitate tristă. Situația țăranilor era grea: lipsa școlilor, bibliotecilor, ziarelor, a tuturor institu-țiilor moderne care asigurau progresul unui popor, toate îl face conștient de necesitatea unei activități sistematice de trezire a conștiinței naționale. Cărtu-rar de tip renescentist, cu o cultura enciclopedică și iluministă, dotat cu înclinații pentru multiple do-menii artistice - inginer, profesor, diplomat, grafici-an, ziarist, pictor, tipograf, arhivist, dramaturg - Gheorghe Asachi a manifestat o dorință constantă de a impulsiona dezvoltarea culturii românești. Desfășurându-și cea mai rodnică activitate într-o perioadă

de hotar între epoca feudală și începuturile orânduirii burgheze, Asachi poate fi revendicat în aproape orice domeniu al culturii. De altfel, din anul 1837, a condus efectiv, pentru o vreme, teatrul românesc din Iași, unde se reprezentau în limba română, atât piese străine, cât și originale, mai ales din Alecsandri.

Timp de aproape 40 de ani (1813-1849), Asachi s-a ocupat de organizarea școlilor din Moldova. Printre alte realizări, Gheorghe Asachi a reușit să capete pentru învățământul public trei moșii care fuseseră dăruite de Vasile Lupu, ctitorul mănăstirii Trei Ierarhi, școlii care a fost înființată de el în cuprinsul mănăstirii. Așadar, trebuie subliniată contribuția fundamentală a lui Gheorghe Asachi la crearea și organizarea sistemului de învățământ din Moldova, determinând utilizarea limbii naționale, recrutarea și formarea de profesori, alcătuirea de programe, memorii, cursuri și manuale școlare, sprijinind practic procesul de învățământ în rândurile burgheziei sărace și a fiilor de țărani săraci.

La 1 ianuarie 1832, a fost numit director al Arhivelor Statului din Iași (sau „Arhivist al Statului”). În această calitate, a organizat pentru prima dată atât Arhivele Moldovei, cât și culegerea de documente referitoare la istoria țării.

În 1842, a propus și s-a înființat o școală elementară pentru comunitatea armeană din Iași și a propus înființarea de școli elementare pentru populația evreiască. A înființat în 1836 Conservatorul filarmonic-dramatic din Iași, împreună cu vornicul Ștefan Catargiu și spătarul Vasile Alecsandri (tatăl poetului). Totuși, realizarea sa majoră rămâne Aca-

demia Mihăileană, deschisă la 16 iunie 1835, institut care a instruit mai mulți intelectuali. La Academia Mihăileană, s-au predat și cursuri de universitate, de profesori ca Ion Ghica (economie politică) și Mihail Kogălniceanu (istoria națională); cursul celui din urmă a trebuit să fie închis repede, ca urmare a protestelor consulului rus.

În data de 12 noiembrie 1869, ajuns la vârstă de 81 de ani, Gheorghe Asachi s-a stins din viață, la Iași. A fost înmormântat în cimitirul bisericii „Pa-truzeci de sfinți” și abia peste douăzeci de ani, printr-o subscripție publică, organizată de un comitet aparținând vechii generații, i s-a ridicat o statuie în fața școlii de lângă mănăstirea Trei Ierarhi. Cu acest prilej, s-a procedat la depunerea osemintelor sale și ale soției sale (decedată în 1877) în cripta de la baza statuii.

Sintetizând vasta sa activitate culturală, putem observa că Gheorghe Asachi a fost unul dintre întemeietorii nuvelei istorice la noi, a condus numeroase reviste literare și a recuperat de la Lemberg, din Polonia, unde studiasse în tinerețe, manuscrisul *Țiganiadei*, epopoea bufă a lui Ion Budai-Deleanu. A fost îndrumător cultural în domenii diverse: teatru, școală, presă, activitate tipografică. A fost deci o personalitate complexă, îndrumător și animator al vieții artistice și culturale, organizator al școlilor naționale din Moldova, unul dintre pionierii picturii românești și inițiatorul învățământului artistic în școlile moldovenești.

FRAGMENT SPECIFIC

„Un boieri, ce întâlnești, după lungă nevedere,
Pe un june, îl urează și apoi i zice: «Vere,
Când în casă-ai azi odorul ce atita ai vînat,
Te urez, al meu dorite, iac-amu te-ai însurat!»
«Mulțămim!» «Ce vra să zică astă răce mulțămire?
Nu-nțelegi până-acum încă a ta naltă fericire?
Nu cumva jugul lui Imen⁷ nu-ți se pare prea plăcut?»
«Nu de tot, căci, cum se zice, măritișul la-nceput
În noian de miere-noată.» «Poate-amar acum îți
pare?»
«Parc-așa!» «Deci, vere, ține ce-ai dorit cu înfocare.
Sufere pe tiran casnic, ce-ai cătat, acum ai,
Și, precum provorba zice, sub pantofla ei să stai.
Mulțămeste-te, o, vere, ca acel barbat ce-l cheamă
Cavaler de ordini multe și soț d-o frumoasă damă,
La alegirea-Eforiei și la vizite boieri,
Dar tupil în casă șede, ca paingăn în ungheri;
Așa poate și la tine?» «Talent are-a me soție;
Am luat cu dînsa-n zestre sate trei și-o răzășie;
Delicată, frumușică, învățată!» «Minunat!»
«Ba nici cum! Ț-oi spune, vere, c-asta chiar m-a
desperat.
Spre rău toate le aplică și mă tem că m-or răpune
A ei grații și talente, ce s-admiră cu minune;
Iacă de-ți alegi femeie ce-n Europa a-învățat
Să trăiască acea fată ce-i crescută în un sat!
La-nceput, cînd am văzut-o, inima cea fermecată
Prin a ei ochi fu străpunsă de Amоруlui săgeată.
I ziceam că mi-e luceafăr și-a vieței mele-odor;
Atunci juram că păstra-voi sentiment nemuritor.
Între grații, dulce vorbă, suspinări și fantazie,
Prin romantice-aventure am agiuns la... cununie,

⁷ Imen – la grecii antici, zeul patron al căsătoriilor.

La-acea zi și acea oară ce în veci voi blastama,
De când viața mea senină să-ncepu a turbura.
Prea târziu văzîndu-mi cursa, eram să las toate cele,
Dar parola și... trei sate, ce-s vecine cu a mele,
M-a făcut a-nchide ochii, limba me a ferecat,
Am scris cu mîna actul și cerbicea-n jug mi-am
dat.

Punctu-ntăi: a mea mireasă a șede a nu vra la țară;
Iarna-n Iași, la băi străine să petreacă toată vara.
Punctu-al doilea: cerut-au s-aibe a ei faeton,
O caretă cu livrele, nu costum de amazon,
Casă comodă, nu-ngustă, cabinete și saloane,
Șeminele, galerie, statuete și coloane;
Pentru dîns-apartamentul chiar în față, luminos,
Iar stăpînul casei aibe o camară cam în dos.
Un punct încă prevăzut-au, nu de plac pentru un
mire:

Să-ntorn zestrea cu dobîndă, la un caz de despărțire.
Încît prin cea legătură, ce-mi minea un paradis,
În cest timp de libertate între sclavi mă văd înscris.
Vine ziua să purcedem, doamna mea-i de rea umoare;
Mă întrebă:» «Cu ce mergem?» «C-o caretă, pe
resoare.»

«Pe resoare! Nu pe arcuri ce acum s-a fabricat?»
Noroc că așa trăsura în cărți unul a jucat;
Cumpărat-o-am și iacă, să purcedem; dumisale
Deodată nu-i prea bine, o apuc istericale.
Am rămas pe ziu-a doua. În trăsura s-a suit;
Lîngă dînsa se așează cățelușul favorit,
Pun cutii, o tualetă, un vazon cu floricele,
Săculețe, gavanoase, cutii două cu capele,
Gaița, o stancă și un cîntăreț canar,
Un alb șoarec p-alisidă ș-un bucal plin de nectar.
Voi să intru în caretă, dar tot locul este plin;
Luăi cușca subsuoară și cățelu-l pun în sin.

Am purces, dar a mea doamnă șede-n colț
posomorită,
Eu tac, numai gaița ține conversați-amorțită.
Dar în urmă doamna-ntrebă: «Oare avem bun
bucatar?»
«Am, drăguță!» «Ce drăguță? Să-mi dai titlu ordinar.
Te rog să n-aud de-acuma niște-asemena cuvinte,
Ce-a răzeșilor la țară complemente-aduc aminte!»
«Am tăcut. E grea tăcerea, dar mai rău-i murmura,
Însă ea de bucatarul iar începe a-ntreba:»
«Țigan este bucatariu?» «Crescut în casă la noi.»
«Vai de mine, und-agiuns-am, să mănînc de la cioroi!
Să nu văd la mine-n curte lighioaiele spurcate!
Un francez îmi adu-ndată să-mi lucreze la bucate,
Cotelete, blan-manjele, dupre a lui Nodé plan,
Peștele să-noate-n lapte, fript cu pene vreun fazan.
Dar servițul mesei este de Saxonia, Sevr-au Hina?
Ai cristale de Boemie pentru prînz și pentru cină,
Figurele, floricele de dragant și de zahar
Și un templu und-Amorul arde inimi pe altar?»
«De aceste n-am nici una.» «Înțeleg, ce bucurie!
Eticheta provințială mă așteaptă la moșie;
Masa plină de pastramuri, lapte acru, cașcaval,
Cu stafide, turtă dulce, vrei să-mi dai poate un bal?
Însă, iartă-mă, siniore, că o nobilă soție
Nu e vrednică d-onorul și d-așa galanterie!»
«Dup-asemene sarcasme, care foarte m-a pătruns,
Iacă-n urmă, cătră sară, la moșie am agiuns.
Casnicii ne-ntîmpinară cu timpani și alăute.
Pe vătavul ea respins-au, cînd vru mîna să-i sărute.
Stăm la scară; doamna iese cu gaița și cu cățel,
Recomînd p-al nostru paroh, nici nu caută la el.
«Unde-i sala? Ce camară! Nu-i de prînz, nici nu-i
de cină,
Nu încap aicea oaspeți de părechi nici o duzină;
Iar salonul de conțerte și acel de convorbit?

En să mergem mai departe, unde-i acel de dormit?
Cabinet de toaletă, altul pentru camarieră,
Biblioteca mea unde-i, să așez un glob ș-o sferă?»
«După cîntec, convorbire, în cameră ne-om culca.»
«De dormit, mă rog, să aibe fiecare-odaia sa!
Iar grădina?» «E livadă, ce-a plîntat a mea străbună!»
«Scoate pomii răzășii și tufari din Angli-adună!
Un rîu limpede prin iarbă s-aibe curs a murmura
Ca un chiosc, sub un vechi platan, să pot dulce eu
visa.»

«Iac-a doua zi începe cu reforma radicală,
Trei ștafete-n ziua ceea a trimis în capitală.
Neputîndu-mă opune, de acasă am fugit,
Iar cucoana se apucă de sfarmat și de zidit.
Toate cele le răstoarnă, din loc toate le strămută,
Peste-o lună a mea casă în palat fu prefăcută;
Pe păreți tapete-ntinde și covoare pe parchet,
Draperia la fereastră pentru planul cel cochet,
Noaptea-n ziuă o preface, toată ziua parcă-i sară,
Încît ziua prin tunică eu plîng soarta cea amară!
Nu-i de-agiuns, că iată cîrdul de la Iași s-a adunat,
Cavaleri frumoși și dame, dregători înalți de stat,
Bal cu masce și supele, cu o muzică streină,
Doamnei casei prezidentul trei toaste le închină,
Adiutantul tot deșartă vinul meu de la Cotnar,
A șampaniei rebele dopurile-n aer sar;
Iar soția mea pe tronul-i și contesele streine,
Văzîndu-mă cum mă zbucium, își fac semn și rîd
de mine.

Sara dau foc d-artifiție, oaspeții s-au îndesit
La ferești și la balcoane, o rachetă a sărit
Și aprins-au a mea arie, unde-avem cirezi de grîne,
Arvonite de Pandia cu o mie de țechine;
Alerg, focul să-l pot stînge, m-am ars, nasu-mi s-a
umflat,

Iar soția mea, văzîndu-mă, de rîs mai c-a leșinat.
Cînd trompetele și doba un vivat din nou răsună,
Oaspeții ca niște grauri pe moșia mea s-adună.
Trecînd larma, zic soției:» «Cheltuiala a sporit.»
«Iar ea, plină de mînie, de trei sate mi-a vorbit.»
«Dar nici nouă n-ar agiunge! De-i așa, pe voia-ți fie,
Să ne-ntoarcem la Iași iară, să m-așez p-economie.»
«Așezatu-ni-am aice, însă, dupre bunul-ton,
Anul nou nu poate naște, de nu-i faci revelion;
Enig, Miculi descarc de prezente-a lor dugheană,
Și în casa mea s-adună d-oaspeți vechi o caravană.
Beu șampania, s-urează: bun să fie-n noul an,
Iar eu zic: c-o moldovancă, să rămîn tot
moldovan!»”

Gheorghe Asachi, Soția de modă, în „Scrieri alese”, ediție îngrijită și prefață de N.A. Ursu, Editura Tineretului, București, 1961, pp. 103-107.

GEORGE BACOVIA

n. 4/16 septembrie 1881, Bacău - d. 22 mai 1957, București

studiază în Iași

George Andone Vasiliu, cel care va fi recunoscut drept cel mai important poet simbolist român, a fost fiul lui Dimitrie Vasiliu și al Zoei Vasiliu, o familie de comercianți. La doar 6 ani, începe să învețe limba germană, urmează clasa întâi la un pension din Bacău. În 1891, este înscris la Școala Primară Domnească, nr. 1, din Bacău. În 1898, îi apare în „Literatorul” din 30 martie poezia *Și toate*, scrisă cu un an înainte și semnată V. George.

Ca multe alte personalități înzestrate cu simț artistic, poetul își alege un pseudonim, astfel că, după spusele sale, Bacovia este un nume luat din dicționarul lui Hasdeu, cu atât mai „nimerit” cu cât Baco ar fi o prescurtare de la zeul roman al beției, Bacovia însemnând, așadar, „calea lui Bacchus”.

Are prima legătură cu Iașul în anul 1900, când se înscrie la Școala Militară, unde parcurge numai

primul semestru, neputând suferi disciplina cazonă. Compune poezia *Plumb*, pe care o va finisa abia în 1902. În 1901, se înscrie în cursul superior al Liceului Ferdinand. Absolvă liceul din Bacău în 1903. Se înscrie la Facultatea de Drept din București.

Citește într-una dintre ședințele salonului literar al lui Macedonski poezia *Plumb*, care produce o impresie puternică. De asemenea, în 1904, citește la cenaclul lui Macedonski *Nervi de toamnă*, reușind să impresioneze din nou. Colaborează la revista „Arta” de la Iași. Se retrage de la Facultatea de Drept din București. Se stabilește în 1905 în București, împreună cu fratele său, Eugen. Un an mai târziu, în 1906, se reîntoarce la Bacău.

În 1907, se înscrie la Facultatea de Drept din Iași și reîncepe anul I. Rămâne la Iași și anul următor. Simțind din plin libertatea, poetul împreună cu prietenii săi, uniți atât în spirit cât și în cuget, petrec momente plăcute, adunându-se, după cum însuși mărturisește, „de multe ori, într-o bojdeucă din mahalalele Iașilor, pentru a citi versuri, a fuma țigări și a clădi castele, cum nu s-au ridicat niciodată nici măcar în Spania”.

În ultimul său an petrecut la Iași, Bacovia își are reședința în ulița din mahalaua Podul Bahluiului. Astfel, interiorul camerei sale „părea desprins din decorul Singurătății lui Eminescu: pereții afumați, covorașe de culori șterse, un pat de lemn și o masă ovală, susținută la mijloc de un picior gros, dat la strung, și acoperită de o pânză de ochiuri de ață și cu franjuri pe margini. O lampă de gaz, cu abajur afumat... Prototipul odăilor pentru studenți săraci, de care erau pline mahalalele Iașilor.” Deși se în-

scrie la Facultatea de Drept din București, legătura cu mediul literar ieșean se păstrează.

Amănunțele biografice îl prezintă pe Bacovia drept un excelent tovarăș de pahar și discuții interminabile pe teme dintre cele mai diverse și cooptat de anturaje care mai de care: „«Discuțiile» ce urmau, muiate din belșug în vin sau, mai rar, în bere, decurgeau haotic, în principiu în jurul poeziei și condiției ei, cu pauze lungi, într-o liniște șușotitoare, întreruptă prin ridicări de ton, exclamații și intervenții scurte și nebuloase, însoțite de gesturi despercheate, din partea poetului. Aleșii lui de pahar erau chipuri lăaturalnice din mediile literare ieșene, cutreierate, ca oriunde, de maniaci sâcâitori sau pașnici, bătând coridoarele revistelor sau gazetelor, în căutarea unui colț de pagină indulgent.” Afinitățile după care Bacovia își alegea „confrații” îl miră și pe Cezar Petrescu: „Ce legături îi adusesese acolo? Prin ce francmasonerie tainică se adunase atâția, stranii și hirsuți, cu obragii scofâlciți, cu ochii luminați, cu frunțile devastate, cu veșmintele lor din alt veac?” Anturajul său frapa opinia publică și se pare că tocmai acest fapt îl încânta și îl încuraja în a da frâu liber pornirilor năvalnice cu iz decadent.

Monograful său, Mihail Petroveanu, relatează avaraturile personalității sale, care epata și stârnea curiozitatea. Astfel, o replică rostită de el în plină stradă – „Ce enervare feminină” – se răspândește în tot orașul și îl face cunoscut drept un personaj interesant. Luând parte în Iași la singura șezătoare organizată de revista „Versuri și proză”, într-o sală din Piața Unirii, poetul nu face impresie bună, fapt ce pare să nu-l afecteze.

Are tot felul de funcții administrative, este și profesor, printre altele, dar rămâne mereu fidel poeziei, publicând constant versuri până în ultimii ani ai vieții sale. Considerat la început un poet minor, Bacovia îi câștigă de partea sa pe cei mai importanți critici și rămâne în memoria posterității drept cel mai important reprezentant al simbolismului din țara noastră.

Colaborează la revista lui I.M. Rașcu, „Versuri”, mai târziu, „Versuri și proză”. Între 1909 și 1910, merge la Iași numai în perioada examenelor, restul timpului locuind la Bacău, iar în 1911, obține diploma de licență în drept și se înscrie în baroul din Bacău. Plătește zece ani cotizație, dar nu profesează. Este angajat ca suplinitor la Școala Primară din Bacău și la Călugăra, suburbie a Bacăului; iar, din 1913, devine ajutor contabil la aceeași prefectură, dar se îmbolnăvește și demisionează.

În anul 1914, se internează la sanatoriul „Dr. Mărgăritescu” din București. Publică în suplimentul literar al ziarului „Seara”. În 1915, editează la Bacău, în colaborare, revista „Orizonturi noi”. În această perioadă, publică poezii, proză, recenzii, sub mai multe pseudonime. În 1916, devine copist la Direcția învățământului secundar și superior din Ministerul Instrucțiunii. În iulie, apare în librării volumul *Plumb*.

În timpul războiului, în octombrie, este trimis cu arhiva direcției sale în evacuare, la Iași. Între anii 1917 și 1919, este funcționar în București, iar în 1920, devine șef de birou, clasa a III-a, în Ministerul Muncii; un an mai târziu, este avansat șef de birou, clasa I. Se îmbolnăvește de plămâni și demisionează. În

1922, se reîntoarce la Bacău. În 1924, este numit suplinitor de desen și caligrafie la Școala comercială de băieți din Bacău. În 1925, devine primul director al revistei „Ateneul cultural”. În 1926, tipărește, la Bacău, volumul *Scânteii galbene*.

Se căsătorește cu Agatha Grigorescu în 1928 și se stabilește la București, unde soția sa era profesoară. În 1929, re apare, sub conducerea sa, revista „Orienturi noi”. În 1930, este numit referent la Direcția Educației Poporului. Din noiembrie 1930 până în octombrie 1933, locuiește în Bacău, fără să aibă serviciu. În 1932, Societatea Scriitorilor îi aprobă o pensie lunară de 1000 de lei. În 1940, i se majorează pensia acordată de S.S.R. la 2000 de lei lunar. Se înființează Casa de pensii a scriitorilor, de unde obține o pensie de 10.000 de lei lunar. În 1944, apare volumul intitulat *Opere*, care reunește toate scrierile sale publicate anterior.

În anul 1945, este numit bibliotecar la Ministerul Minelor și Petrolului. Este editat în 1946 volumul *Stanțe burgheze*, pentru care va fi criticat de autoritățile comuniste. Este pus la index până pe la mijlocul anilor '50, când este repus în circulație. Urmează să fie angajat de Ministerul Artelor. Moare în locuința sa din București la data de 22 mai 1957.

Fără a fi legat în mod determinant de „spiritul ieșean”, poetul Bacăului și al târgului de provincie, pe care l-a reprezentat într-un mod unic în literatura română, își amintea în notele sale specifice de comunicare:

FRAGMENT SPECIFIC

„Înainte de război am făcut Dreptul la Iași, unde mi-am luat licența. Acolo mi-am publicat primele începuturi. Am o mulțime de amintiri de pe atunci, dar la ce bun să le mai scormonim acum? [...] Îmi amintesc de ceata prietenilor mei, cu care ne adunam de multe ori într-o bojdeucă din mahalalele Iașilor, pentru a citi versuri, a fuma țigări și a clădi castele, care nu s-au ridicat niciodată, nici măcar în Spania.

Mulți dintre cei care au fost odată au dispărut. Ceilalți s-au făcut oameni cumsecade. Au ajuns avocați vestiți sau profesori respectați. Poate își amintesc cu zâmbete semnificative despre entuziasmul trecutului.”

George Bacovia, Interviuri. Anchete, în „Opere”, ediție alcătuită de Mircea Coloșenco, introducere de Eugen Simion, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001, p. 443.

SAMSON BODNĂRESCU

n. 27 iunie 1840, Voitinel, județul Suceava – d. 3 martie 1902, Pomârla, județul Botoșani

locuiește la Iași o perioadă

Samson Bodnărescu a urmat studii liceale la Cernăuți și Rădăuți, s-a mutat în Iași, în 1866, unde a ocupat un post de profesor și pedagog la Institutele Unite și a devenit membru al societății „Junimea”, fiind apreciat de Titu Maiorescu și de Mihai Eminescu. A urmat studii universitare de filosofie la Viena, Berlin și Giessen, a obținut doctoratul în filosofie și, apoi, s-a întors la Iași, în 1870. A ocupat un post de bibliotecar la Biblioteca Universității și, apoi, a fost director al Institutul Normal „Vasile Lupu”.

Samson Bodnărescu a debutat cu proza *Suferințe*, în „Convorbiri literare” (1867), a scris piesa de teatru în cinci acte *Roman și Viorica* sau *Voința e puterea vieții* (1864), drama istorică *Ilie Vodă* și tragediile *Rienzi* și *Lăpușneanu-vodă*, poeme cu caracter filosofic idealist, *Din scrierile lui Samson Bodnărescu* (1884), elegii și epigrame.

În volumul de amintiri, Iacob Negruzzi relatează următoarea întâmplare despre scriitorul Samson Bodnărescu, considerat „copil al Junimii”: „Când veni întâi în Junimea cu tragedia sa Rienzi, toți am fost surprinși. Curajul acestui tânăr de a se risca el cel întâi din toți autorii români într-o tragedie istorică originală în cinci acte și în versuri, ba încă în necunoscutele versuri albe, având forma iambului, merita să fie îmboldit. De asemenea, încercările sale de a compune în românește hexametre și penta-metre în formă antică erau foarte lăudabile, chiar și din cauză că se dovedea cu aceasta cât de ușor se potrivește limba noastră la formele cele mai grele și mai variate de prozodie” (I. Negruzzi, *Amintiri din Junimea*, pp. 175-176).

În 1879, se mută din locuința sa din curtea Mănăstirii „Trei Ierarhi”, în care a stat mai bine de zece ani, întrucât a fost numit director al Institutului „Anastasia Bașotă” din Pomârla, în Botoșani, unde a activat până când s-a stins din viață, în anul 1902.

În piesa de teatru *Lăpușneanu-vodă*, din care reproducem un fragment, dincolo de conflictul dramatic, se găsesc trimiteri la imaginea orașului Iași.

FRAGMENT SPECIFIC

*„Pe o stradă din Iași. Boieri, în urmă Moțoc, Șraiber,
Ana, Stroici, popor și lefegii.*

BOIERUL ÎNTÎU

Ce-i nou pe la curte?

BOIERUL AL DOILE

Se zice cum că vodă

Voiește să abdice.

BOIERUL INTÎI

E de minune știrea.

BOIERUL AL DOILE

De-asar-am auzit-o și n-am putut dormi
Cît de lungă e noaptea. Și nu știu cine, zău,
S-a odihnit în pace, c-au fost atîtea semne,
Încît părea pămîntul ca-n ziua de apoi.
Ca de-un jăratîc aprig era cuprins tot ceriul
Și cu nespusă groază se aruncau săgeți
De foc din înălțime cutreierînd ca moartea
Al noștii întuneric. Nenumărate stele
Cădeau ca și cernute. Îmbolnăvit pămîntul
S-a zguduit de-a rîndul de trei ori ca de friguri,
Așa încît prin turnuri cu limbă-nspăimîntată
Și clopote și toacă au început să deie
Orașului de știre că vine-asupra sa
Primejdie cumplită. Zic unii c-au văzut
Chiar morți zvîrliți afară din pacinicul mormînt.

BOIERUL AL TREILE

(popor s-adună și ascultă)

Eu am privit cu ochii cum a ieșit din groapă
Cumnatul meu, pe care l-a schingiut dăunzi
Neîmpăcatul vodă și l-a tăiat în urmă.
Sărmanul, mi se pare că-l văd ș-acum aievia
Cum rîdica totuna bezmetic mîna-n sus,
Să afle unde-i capul; lipsea de pe-ai săi umeri;
Și opintind să meargă, iar l-a-nghișit pămîntul.

BOIERUL AL DOILE

Așa era natura cu sine învrăjbită,
Că a uitat să deie prin pasărea crestată
Și sămnul de odihnă. Năsipul din ceasornic
Stătuse a mai curge; nimic nu mai voia
S-asculte nici de-o lege. Pe multe case buhna
Cobea cu-atîta jale, încît ți se părea că moartea
Au și intrat în ele; chiar apa care stă

De-a pururea în pace în al fîntînei fund
Zvîrlea, ca într-un clocot, stropi mari să o alunge.
Prin grajduri și ocoale mugeau cu glas de spaimă
Și vitele de care zic mulți că nu-nțeleg.

BOIERUL ÎNTÎI

N-am primit nimic de veste.

BOIERUL AL DOILE

Nici trăsnetul cel strașnic,
Ce-a căzut la curte?

BOIERUL ÎNTÎI

Ce feli? Cum s-a-ntîmplat?

UNUL DIN POPOR

V-am spus eu că la curte, și voi nu mă credeai!

ALTUL

Taci, măi, taci, măi, ș-ascultă, vorbesc boierii doară!

BOIERUL AL DOILE

În urma acestora s-a rîdicat un nour
Ca din senin, deodată; prea mare nu era,
Dar nici mărunț cu totul; ca de-un solomonar
Oprit deasupra curții stătu el neclintit.
Trecu puțină vreme, apoi se descărca
Prin fulger și prin trăsnet, așa încît se zice
C-au asurzit o samă.

BOIERUL ÎNTÎI

Nu l-a lovit pe vodă?

BOIERUL AL DOILE

Nu tocmai pe atîta cît ar fi trebuit;
Zic unii că e bolnav.

BOIERUL ÎNTÎI

De-aceea vre s-abdice?
Mă mir c-a fost în stare preabunul Dumnezeu
Să-l spărie-ntr-atîta, căci de blăstemul nostru
El n-are nici o grijă.

BOIERUL AL DOILE

Ș-aveți de gînd să mergeți
Și să-i primiți coroana?

BOIERUL ÎNTÎI

Să mergem pe la alții și să ne sfătuim.

BOIERUL AL TREILE

Ne-a dat îndemnul ceriul să ne păzim de dracul.

(Moțoc intră urmat de alai)

MOȚOC

Dați știre-n tot orașul că vodă-i la biserică,

Vrînd să se-mpărtășească; că mai întii dorește

De la popor să-și ceară iertarea cuvenită.

Să se adune lumea la Sfîntul Nicolai.”

Fragment din Samson Bodnărescu, Lăpușneanu-vodă, actul IV, scena III, în „Scrieri”, antologie, prefață, note, bibliografie de Aurel Petrescu, text stabilit și glosar de Aurel Lăzărescu, Editura pentru Literatură, București, 1968, pp. 215-218.

DIMITRIE BOLINTINEANU

n. 14 ianuarie 1819, Bolintin-Vale, județul Ilfov
- m. 20 august 1872, București

autor de proză de călătorie, cu note deosebite despre Iași

Dimitrie Bolintineanu era macedonean aromân de origine; tatăl său, Ienache Cosmad, venind în țară din Ohrida. În puținii ani de viață ai părintelui său, acesta nu a avut cum să-i lase celui de al doilea născut, Dimitrie, o avere care să-l scutească de griji. Rămas orfan de ambii părinți încă din 1831, tânărul a fost crescut de rude. Stabilindu-se în București, viitorul poet urmează cursurile Colegiului Sfântul Sava. Se susține de timpuriu, precum alți scriitori ai timpului (Grigore Alexandrescu, I.L. Caragiale, Mihai Eminescu), prin slujbe funcționărești. De exemplu, în 1841, era copist la Secretariatul de Stat, iar în 1843, secretar la departamentul „pricinilor suditești”.

Faptul că publicase în 1842 admirabila poemă *O fată tânără pe patul morții*, prezentată elogios de Ion

Heliade Rădulescu (și invocată mai târziu de Mihai Eminescu în Epigonii), a jucat, probabil, un rol decisiv în destinul său de scriitor. Plecat la Paris în 1845, cu o bursă din partea Asociației literare, audiază și el cursurile lui Jules Michelet, Edgar Quinet și Adam Mickiewicz. Când Revoluția izbucnește la Paris, în februarie 1848, hotărăște să se întoarcă în țară. Bolintineanu conduce (de la 19 iulie la 11 septembrie 1848) „Poporul suveran”, o foaie mică, de patru pagini, cu doar două coloane pe fiecare față.

În jurul anului 1855, domnul Grigore Ghica i-a oferit o catedră de literatură română la Iași, dar Poarta nu i-a permis intrarea în țară, iar atunci a făcut călătoria prin Palestina, Egipt, Siria, Macedonia, descriindu-le toate în publicații diverse, care cuprind adesea pagini pline de interes și scrise cu multă căldură. Întorcându-se în țară la 1859, intră în politică și devine ministru de externe, culte și instrucțiune publică. Prin stăruințele lui, ale lui Costache Negri și ale lui Vasile Alexandrescu-Urechia, sunt înființate primele școli la românii macedoneni. În același an, 1859, primește gradul al treilea în Loja Steaua Dunării din București, iar în 1864, era membru al Lojii Frăția.

Dimitrie Bolintineanu a scris foarte mult, atât în proză, cât și în versuri. Opera sa poetică cuprinde ciclurile *Legendele istorice*, *Florile Bosforului*, *Basmele*, *Macedonele* și *Reveriile*.

În 1870, Dimitrie Bolintineanu călătorește la Paris. I se reeditează câteva dintre biografiile istorice. Tipărește culegerea de satire *Menadele* și volumul de poezii *Plângerile României*. Colaborează, până în aprilie, la „Românul”, lui C.A. Rosetti. Grav bolnav, e

silit să-și întrerupă munca. În 1871, boala lui Bolintineanu se agravează. Poetul este sărac. Pensia pe care o primea intra în buzunarele creditorilor.

La 25 iunie, un grup de deputați (printre care și Cezar Bolliac) propune Camerei votarea unei recompense naționale „pentru bunul nostru poet Dimitrie Bolintineanu, carele se află lipsit de existența de toate zilele”. Trimisă spre studiu la secțiuni, propunerea a rămas îngropată în dosare. Bolintineanu a dobândit o afecțiune psihică de pe urma mizeriei și sărăciei. Poetul este internat la Spitalul Pantelimon. În dimineața zilei de 20 august, acesta încetează din viață în spital. Este înmormântat la Bolintinul din Vale.

FRAGMENT SPECIFIC

„Cînd ajunserăm a doua zi de dimineață în dealul numit Repede, văzurăm capitala Moldovei culcată cu lene pe o coastă lină, spre nord-vest, ca un călător obosit de cale și de suferințe, ce se culcă în mijlocul cîmpului verde și visează la trecutul lui.

Pe toată coasta ce coprinde Iașii văzurăm, din înălțimea unde ne aflam, o pulbere de case albe cu învelișuri de fier alb, în cari se răsfrîngeau razele soarelui. Clopotnițele bisericilor se înălțau mai presus de case cu formele lor capricioase și păreau că ne salută și se ascund prin arborii grădinilor.

Coborîrăm dealul Repedei; o neexprimabilă senzație mă domină, intrînd în capitala Moldovei, plăcerea de-a o cunoaște se îngîna în suflet cu temerea că voi afla un oraș de o mie de ori mai prejos decît mi-l închipuiam. Poziția Iașului este desfătătoare. Într-o țară atît de frumoasă ca Moldova, nu era greu să se aleagă această poziție.

Cu toate acestea, capitala nu are un rîu ale cărui ape ar fi ajuns să împlinească trebuințele ei. Un rîuleț, ce se usucă în timp de vară, trece pe la poalele orașului și piere umilit de el însuși...

Bahluiul a avut onoarea a fi cîntat în versuri de poetul Alecsandri, ce-i dete epitetul de locaș al broaștelor.

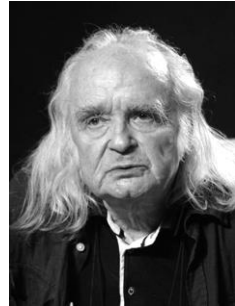
*

Sînt în Iași cîteva străzi frumoase. Strada cea mare, sub Gr. Ghica, merită a fi citată aici. Cîteva case bune și palaturi încă se găsesc pe ici pe colo. Podul Verde, pe unde mergi la Copou, este frumos: muntenii bucureșteni nu au nici o intrare ce ar putea să se egaleze cu aceasta. Grădina ce află pe această ieșire este mai mică și mult mai jos de grădina șoselei de la București. Grădina Socola a lui Sturza este demna d-a se cita.

Sînt cîteva oteluri în Iași; eu trăsei la otelul ce se cheamă a lui Binder, destul de modest și incomod. Abia putui afla o cameră, căci toate otelurile erau ocupate de deputații veniți în Iași, pentru Divanul ad-hoc.

Spre seară ieșii [...]. Umblai pe jos pe străzile Iașului; timpul era foarte frumos. Stradele încărcate de trăsuri. Ieșenii, ca bucureștenii, au mare fală să umble în trăsuri; ei pun mare preț pe acest chip de circulație, pe care îl cred că face parte din condițiile nobleței. Altfel se cred înjosiți de cei ce umblă pe jos și umiliți a-și exersa picioarele. Pe lîngă aceasta se adaugă încă necurătenia stradelor, și face pe acești locuitori să uite a umbla."

Dimitrie Bolintineanu, Călătorii în Moldova, în „Călătorii”, prefață de M. Nanu, Editura Tineretului, București, 1956, pp. 136-138.

EMIL BRUMARU

n. 25 decembrie 1938, Mihailovca, raionul Ci-mișlia, Moldova – d. 5 ianuarie 2019, Iași

locuitor al Iașului, în cea mai mare perioadă a vieții

A fost fiul lui Grigore Brumaru, funcționar CFR, și al Elisabetei, învățătoare. În 1955, a absolvit Liceul de Băieți Nr. 1 – Liceul Național din Iași și, în 1963, Facultatea de Medicină din Iași. Între anii 1963 și 1975 a fost medic generalist la Dolhasca, continuând să scrie și să publice, dar la distanțe mari de timp. Din 1975, renunță la medicină, pentru a se dedica exclusiv scrisului. Pleacă din Dolhasca, se stabilește la Iași, unde obține, în anul 1983, un post de corector și redactor la revista „Convorbiri Literare”.

A reușit să se impună prin personalitatea sa non-conformistă, publicând rubrici în „România literară” (unde se ocupă din 1992 de rubrica intitulată *Cerșetorul de cafea*), în „Ziarul de Iași” (*Gulliver*) și în „Suplimentul de cultură” (*Dumnezeu se uită la noi cu binoclul*). Debutează cu versuri, în 1966, în revista „Luceafărul” și editorial cu două volume (*Versuri*, la

editura Albatros și *Detectivul Arthur*, la editura Car-
tea Românească), publicate în 1970. Dintre premiile
și distincțiile obținute de poet, menționăm Premiul
Uniunii Scriitorilor pentru debut, 1970, și Premiul
Național de Poezie „Mihai Eminescu”, 2001.

Poetul oniric imaginează o lume a reveriilor;
animă universul domestic, perceput ca spațiu pro-
tector al intimității și construiește scenarii fantastice
pentru fiecare element casnic. Dintre volumele de
versuri semnate de Emil Brumaru, amintim de *Juli-
en Ospitalierul*, *Cîntece naive*, *Adio*, *Robinson Crusoe*,
Dulapul îndrăgostit, *Ruina unui samovar ș.a.*

A murit în Iași, în data de 5 ianuarie 2019.

FRAGMENTE SPECIFICE

„Dă-mi, Doamne, cafea caldă de la FIKA
Și-o carte bună, altceva nimica,
Și stau ceasuri întregi în librărie
Să-mi fac poze-n surtuc și-n șăpcălie,
Să răsfoiesc albume ce au nuduri
Cu sîni ce cîntăresc 3-4 punduri
Și cu picioare lungi, trecînd prin geam,
Ce-ajung pe treptele Hotelului Traian,
Ba chiar intră-năuntru, merg la bar
Și trag o dușcă de tărie cu mărar
Și-apoi se-ntorc și iar zac în albume
În timp ce sufletul în noi un scrum e
Și chibițăm Denisele din rafturi
Căci librăresele dau tandre sfaturi
Și ne ajută și ne scurg de milioane,
Iar noi le dăruim fine bomboane
Și flori furate din Grădina, oh!, Botanică,
Încît ele apasă pe-un Buton de Panică!!!

Jandarmii vin, ne umflă și la bașcă
Cu noi în dimineața asta flească!
Suspîn:
Vai, cînd o să dărîm căpița
În brațe cu Căpitănița?"

Emil Brumaru, De-a elegia..., în „La ruinele galanteriei”, ediție îngrijită de Bogdan Crețu, Polirom, Iași, 2020, p. 38.

„La Cafeneaua Veche de pe Lăpușneanu
Aș sta nu ziua-ntreagă, ci chiar anul
Să beau cafeaua cu căldarea, cu ligheanu,
Oh, cu cisterna, pînă intru-n grații,
Iau razele mai vii din constelații,
Pulberea cosmică îmi cade-ncet pe umeri
Și-ncep să-ți scriu pe sînii de sub umeri
Atît de albi și revărsați, că de-abia-i numeri!,
Poveștile buricului tău abisal,
Mireasma ta de iapă fără cal
Și bosumflarea feselor, cu tot cu viciu,
La care eu sunt înger de serviciu,
Blînd potolindu-te și lin cu biciul,
Și ți-aș descrie șoldurile-nalte
Cum prind de minunate-n cer să salte
Dacă-mi îngădui să ajung pe ele,
Ascunși de-o mie una de perdele,
Iar Juju ar închide prăvălia
Să ne sorbim unul pe altul, mamma mia!”

Idem, p. 37.

„Dragă Mugur,

Azi dimineață am scoborît din «fortăreață» ca
să cumpăr un kilogram de castraveți murați. Caprele

oraşului săltau fericite pe trotuare, de neîmblânzit. La cafenea, la doamna Cosmos, o coadă enormă. Am renunţat, mai am câteva butoiaşe pline, de rezervă, puse bine-n peşteră. La farmacie am căutat ulei de urs polar pentru uns încheieturile mele bătrâne, dar nu am găsit. La librărie, nimic. La anticariat, nimic. Întorcându-mă spre «fortăreaţă», am observat o capră foarte încercănată care s-a uitat adânc în ochii mei de mare izolat şi-a sărit mai departe, parcă îmbietor, spre barul de la Continental. (Observaţie. Să fiu atent cu această capră. Am mai văzut-o la barul hotelului Traian şi la mezaninul hotelului Unirea.) Când să urc, s-a stricat liftul şi a trebuit să aştept să vină un mecanic să mă scoată din cuşca de groază.

*

Pe insulă, din ordinul municipalităţii, se sapă o groapă imensă chiar în Piaţa Unirii. Vor să facă un sistem de peşteri prin care oamenii să treacă, urmând ca deasupra să circule numai tramcare. Neli-niştea de-a trăi c-o gaură în centrul oraşului e pentru mine, uneori, de nesuportat.”

Emil Brumar, O capră foarte încercănată, în „Cerşetorul de cafea”, Ediţia a II-a, Polirom, Iaşi, 2014, p. 392.

*

„Dragă Mugur,

Echipe bine organizate, lucrînd în ture, sparg trotuarul străzii pe care stau cu nişte ciocane pneumatice. E un zgomot infernal, geamurile zăngănesc, ceaşca îmi sare pe masă ca broasca. Iar eu sînt tot

mai împotmolit în Gogol! L-am început într-o doară și iată că nu mai pot scăpa de el. Iau câte un volum, îl citesc, apoi imediat, fără pauză, îl recitesc, cam așa cum se citesc poeziile, de câte 2-3 ori la rînd, ca să le prinzi tonul mai bine.

*

Mi s-a întîmplat, de atîta lectură din Gogol, ceva ciudat. Ducîndu-mă cu cineva, un cunoscut, la directorul maternității și văzîndu-l, am rămas perplex: era Sobakievici! În altă zi l-am văzut chiar pe Cicikov! Era profesor de matematică!

*

Am pe masă, de mult, două cărți pe care le voi citi cu delicii: *Jurnalul lui Samuel Pepys și Convorbirile lui Goethe cu Eckermann*. Nu știu de ce, în mintea mea, ele se combină.

*

Pe insulă nimic nou. Capre și papagali! «Fortăreața» mi se pare din ce în ce mai acceptabilă; am căptușit-o, încetul cu încetul, cu cărți cumpărate de la anticariat. Uneori, după-amiaza, când lumina cade pe cotoarele lor, mă simt fericit. Aud clopotul ce bate sferturile de oră în turla Mitropoliei. Cîteodată, rar, vine o adiere de tămîie de la bisericuța aflată la vreo sută de metri de «fortăreață». Dealurile din față prind ușor-ușor o tentă vernil. Trupul îmi vibrează plăcut, sub presiune, dornic de încă o lopată de cafea!"

Emil Brumaru, În altă zi l-am văzut chiar pe Cicikov! în „Cerșetorul de cafea”, Ediția a II-a, Polirom, Iași, 2014, pp. 401-402.

*

„Dragă Mugur,

După cum vezi, am rămas în urmă cu vro două zile și recuperez. Ți-am spus pe scurt ce-am făcut luni. A plouat toată ziua. Simion agreabil. Dinescu, înfuriat de faptul că la Casa Universitarilor carnea din ciorbă era efectiv putredă, mirosea înfiorător și avea un gust de hoit vechi. A lăsat totul și am mers la hotelul Unirea, unde a băut un coniac franțuzesc. Am luat și eu o gură din paharul lui. Furia i-a crescut în urma unui telefon de la București, nu se auzea nimic! La C.U.G. lucrurile au mers, dar a fost extrem de obositor. La Casa Pogor, după conferințe, am văzut muzeul. Inelul și ceasul lui Eminescu! Inelul e cu rubin! Purta Eminescu inel cu rubin? Mi se pare feminin, cochet, prețios! Ceasul, cu capace de aur, e o minune.”

Emil Brumaru, Scrumu-i cade... în „Cerșetorul de cafea”, Ediția a II-a, Polirom, Iași, 2014, p. 669.

DIMITRIE CANTEMIR

26 octombrie 1673 – d. 21 august 1723

Prinț domnitor al Moldovei, cărturar și scriitor

Dimitrie Cantemir s-a născut într-o familie de răzeși săraci, fiind fiul lui Constantin și al Anei (care a fost a treia soție a lui Constantin Cantemir). După unele date istorice, s-ar fi născut în satul Silișteni, pe malul râului Elan, în ținutul Fălciu (azi în comuna din județul Vaslui, în partea de sud a orașului Huși); după alte date, s-ar fi născut la Iași. La moartea tatălui său, a fost proclamat domn – totuși, noul său statut nu a fost confirmat de Poartă, iar prima sa domnie a durat mai puțin de trei săptămâni. După obiceiul vremii, Dimitrie Cantemir a fost trimis la Poartă, ca garant al fidelității. Își va petrece 12 ani la Constantinopol.

În anul 1699, s-a căsătorit cu fiica lui Șerban Cantacuzino Voievod, Casandra. Dimitrie era în acea perioadă la Constantinopol însă a venit în grabă la Iași, mutându-se în curțile cumpărate de tatăl său. Casandra îi va naște pe Matei, Constantin, Șer-

ban, Maria, Antioh (viitorul poet, scriitor și diplomat rus, Antioh Cantemir) și Smaranda. După moartea Casandrei (în 1717), se va căsători cu fiica principelui rus Ivan Iurevici Trubețkoi, Anastasia Ivanovna Trubețkaia.

În 1710, i-a fost oferit tronul Moldovei, cu scopul de a-l înlătura pe Constantin Brâncoveanu, bănuț de lipsă de loialitate față de Imperiul Otoman. Cu toate acestea, el însuși va semna un tratat cu Petru cel Mare, țarul Rusiei. Întregul text al Tratatului a fost redactat de Dimitrie Cantemir, iar Petru cel Mare a confirmat acest text ce i-a fost trimis de domnul Moldovei. În acest context, poate fi amintit faptul că Dimitrie Cantemir a fost un admirator al lui Petru cel Mare și a dorit să introducă în Moldova principiile absolutismului lăminat, dorind, prin acest demers, să pună capăt rivalităților dintre diferitele grupări boierești.

În Tratat, se menționa că domnia sa va rămâne pe viață, iar Scaunul Moldovei va fi transmis pe cale ereditară, în familia Cantemir, cu excepția cazului în care unul dintre domni nu ar fi fidel Rusiei și ortodoxiei. După ce armata rusească și contingentele moldovenești au fost înconjurate de uriașa armată a marelui vizir Mehmed Pașa și au fost înfrânte de turci în Bătălia de la Stănilăști (1711) – ținutul Fălciu, pe Prut –, neputându-se întoarce în Moldova, s-a refugiat în Rusia (la 16 iulie 1711), unde a rămas cu familia sa.

În ziua de 16 iulie 1711, Dimitrie Cantemir părăsește pentru totdeauna orașul Iași, trece Jijia la Popricani și se întâlnește cu Petru cel Mare la Zagarancea. Printre demnitarii care au pribegit cu dom-

nul peste hotare s-a numărat și hatmanul Ion Ne-
culce. Dimitrie Cantemir a stat în Rusia doisprezece
ani, până la moarte. Primii ani i-a petrecut în Ucrai-
na, pe moșiile dăruite de țar, care cuprindeau do-
menii vaste în provinciile Kursk, Seva, Moscova,
fiind înconjurat de oștenii moldoveni, țăranii liberi
și mazilii care l-au urmat pe domn în exil.

A devenit consilier secret al lui Petru I pentru
problemele Orientului și membru al senatului (după
ce a fost ajutat de ambasadorii Olandei și Franței la
Înalta Poartă) și a desfășurat o activitate științifică
rodnică. Lângă Harkov, i se oferă un domeniu feuda-
l, satul Dmitrovska, ce va fi rebotezat Dmitrovsk.
A fost investit cu titlul de „Principe Serenissim al
Rusiei”, contribuind, printre altele, la cartografierea
Rusiei. Colecția sa de hărți, scrise în latină, se află în
Arhiva Cabinetului lui Petru cel Mare de la Peters-
burg

Printre preocupările sale intelectuale, s-au nu-
mărat cele de filosof, istoric, lingvist, etnograf, geo-
graf, muzicolog și compozitor. De asemenea, după
cum remarcă și G. Călinescu, voievodul moldovean
a fost „un erudit de faimă europeană”, cunoscând
11 limbi și devenind (printre altele) membru al
Societas Scientiarum Brandenburgica, ulterior cunos-
cută sub numele de Academia din Berlin.

În ceea ce privește opera lui Cantemir, este bi-
necunoscut faptul că aceasta a fost influențată de
umanismul Renașterii, reflectând probleme impor-
tante, care au apărut în calea dezvoltării sociale a
Moldovei de la sfârșitul secolului al XVII-lea și în-
ceputul secolului al XVIII-lea. Printre cele mai im-
portante scrieri ale sale, trebuie menționate: *Divanul*

sau *Gâlciava înțeleptului cu lumea sau Giudețul sufletului cu trupul* (textul scris în limbile română și greacă este recunoscută ca fiind prima lucrare românească originală, care reflectă probleme religioase, fiind tipărit la Iași în 1698, din porunca fratelui său, Antioh Cantemir), *Sacrosanctae Scientiae Indepingibilis Imago* (*Icoana de nezugrăvit a științei sacrosante*, lucrare influențată de gândirea lui Francis Bacon), *Istoria ieroglică* (prima încercare de „roman” politico-social, alegoric și autobiografic, scris în română, la Constantinopol, între anii 1703 și 1705), *Istoria Creșterii și Descrășterii Imperiului Otoman* (redactată în latină, între anii 1714 și 1716) și, nu în ultimul rând, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor* (text care susține latinitatea limbii și a poporului format pe teritoriul vechii Dacii). După cum se știe, cea din urmă lucrare menționată va deveni o referință fundamentală pentru membrii Școlii Ardelene.

După primirea sa în Academia din Berlin, Dimitrie Cantemir va scrie *Descriptio Moldaviae* (*Descrierea Moldovei*) și *Historia moldo-vlachica* (*Istoria moldo-valahă*). Pe lângă titlurile amintite anterior, poate fi subliniat și interesul deosebit pe care Dimitrie Cantemir îl avea pentru determinismul științific, astrologie, științele oculte și metafizica medievală. În linii mari, putem remarca o personalitate enciclopedică, ce a reușit să îmbine calitățile sale de om politic cu remarcabile realizări intelectuale.

Din cauza unui diabet avansat, se stinge din viață la data de 21 august 1723, în satul său din Rusia, Dmitrovsk. A fost înmormântat într-o criptă din biserica „Sf. Nicolae” din Moscova. Acest locaș fusese construit după planurile sale, având același

hram ca al Bisericii „Sf. Nicolae” (zisă și Biserica „Sf. Nicolae Domnesc”) din Iași. În prezent, osemintele sale se găsesc în Biserica Trei Ierarhi din Iași, fiind repatriate, mulțumită lui Nicolae Iorga, în 1935. Pe lespeda raclei sale, este scris următorul text: „Aici, întors din lunga și pre greaua pribegie înfruntată pentru libertatea țării sale, odihnește Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei.”

FRAGMENT SPECIFIC

„*Ținutul Iașilor*; în el se află Iașii, pe râul Bahlui, la 4 mile mai sus de vărsarea lui în Prut. Acesta este scaunul țării. Ștefan cel Mare l-a mutat de la Suceava la Iași, pentru ca astfel să-și poată apăra țara mai bine chiar din mijlocul ei împotriva atacurilor turcilor și tătarilor, fiindcă vedea bine că nu-i era lesne s-o facă din Suceava, care se afla mult mai departe de hotarul dinspre turci. Mai înainte târgul fusese doar un sat de rînd, unde se așezaseră abia trei sau patru familii, și care avea o moară stăpînită de un morar bătrîn, Ioan, sau cum i se zicea cu un diminutiv, *Iașii*.⁸

Voievodul a vroit să dea numele acestui om târgului pe care îl clădea și mai întîi a poruncit să se zidească o biserică închinată sfîntului Nicolae și care este astăzi biserica cea mare; după aceea a poruncit să se clădească și palate pentru dînsul și pentru bo-

⁸ În realitate, capitala Moldovei a fost mutată de la Suceava la Iași de Alexandru Lăpușeanu. Cercetările mai noi derivă numirea toponimică Iași de la *Jasi*, termen slav prin care erau desemnați „alanii” (cf. Iorgu Iordan: *Nume de locuri românești în Republica Populară Română*, Buc., 1952, pp. 130; 232).

ieri. Voievodul *Radu* a poruncit să fie împrejmuit cu ziduri; urmașii săi l-au înfrumusețat cu alte podoabe și cu clădiri publice, așa fel că astăzi numără mai mult de patruzeci de biserici, durate parte din piatră, parte din lemn, cele mai multe destul de frumoase.

Cu cincizeci de ani mai înainte, când s-a făcut o numărătoare, s-au aflat că în el 12.000 de case, dar în vremile care urmară a fost atât de pustiit de pîrjoluri dese și de năvăliri ale tătarilor și leșilor, încît abia a treia parte a scăpat nevătămată. În afară de curtea domnească, care adună bogății din întreaga țară, se mai află totdeauna aici și mitropolitul Moldovei, cu toate că nu poartă numele de mitropolit al acestui oraș, ci al Sucevei, scaunul de odinioară. În Iași nu se află, ce e drept, decît un protopop, despre care vom vorbi pe larg mai jos."

Dimitrie Cantemir, Despre ținuturile și târgurile de astăzi din Moldova, în „Descrierea Moldovei”, ediția a II-a, postfață și bibliografie de Magdalena Popescu, Editura Minerva, București, 1976, pp. 21-22.

OTILIA CAZIMIR

n. 12 februarie 1894, Cotu Vameș, județul Neamț
– d. 8 iunie 1967, Iași

locuiește în Iași, din 1898 până la sfârșitul vieții

Alexandrina Gavrilescu (care va fi cunoscută sub pseudonimul literar Otilia Cazimir) a fost cel de-al cincilea copil al învățătorilor Ecaterina și Gheorghe Gavrilescu. În anul 1898, familia sa se mută la Iași, unde va trăi întreaga viață. Vor locui într-o casă veche de pe strada Bucșinescu, în apropiere de mahalaua făcută celebră de vestitul staroste și cobzar, Barbu. Se înrudea cu importante nume ale Iașului, printre care agronomul Ion Ionescu de la Brad și minerologul Petru Poni. Cunoscută mai ales ca poetă, O. Cazimir iubea teatrul, a fost traducătoare, a scris și proză, publicistică. Cei 55 de ani de activitate literară, încununați cu câteva distincții și premii literare (Premiul Academiei și „Femina vie-Heureuse” în 1927, Premiul Național pentru Literatură în 1937, Medalia Muncii în 1949, Ordinul Muncii clasa I în 1964), „definesc biografic omul și opera

care-și continuă prezența în posteritatea literară” (George Sanda).

Aici, urmează școala, liceul și cursurile Facultății de Litere și Filosofie – fără a susține totuși examenul de licență.

Debutul ei în versuri are loc în anul 1912, în revista „Viața românească”, coordonată de G. Topîrceanu; aici, îi apare, cu ocazia începutului stagiunii teatrale ieșene din acel an, poezia *Sonet*, semnată Ofelia, pseudonim pe care îl preia de la artista Aglae Pruteanu (pe care G. Topîrceanu o descrie ca fiind marele câștig al orașului Iași pe scena teatrului și care o inspirase pe scriitoare atunci când jucase în rolul Ofeliei). Relația cu Top este una deosebită: Didi, Didinel, Didina, Lulu, Otilia sau cum îi mai spunea poetul iubit; se vor cunoaște în casa lui Constantin Stere, deși ea îl remarcase prima dată la spectacolul *La Reine Margot*, interpretat la Teatrul Național din Iași de actorii Operei din Petersburg și Moscova, însoțită fiind de fiica lui Constantin Stere, Lili Stere. Spectacolul de care-și amintește poeta și, de altfel, singurul spectacol despre care notează momente legate de biografia afectivă este cel de care se leagă începutul drumului parcurs alături de George Topîrceanu.

Correspondența sentimentală timpurie a celor doi este reprezentată de poeziile din paginile revistei „Viața Românească”, iar poemul *Răspuns unui poet*, semnat cu trei steluțe, este momentul în care poeta își capătă pseudonimul Otilia Cazimir, pseudonim dat de criticul Garabet Ibrăileanu și de scriitorul Mihail Sadoveanu, care decid astfel să înlocuiască „postura” de anonim inițială a scriitoarei. Du-

pă mărturisirile sale, niciodată nu i-a plăcut numele ce i s-a dat: „Dați-mi voie să vă mărturisesc, după atâta amar de ani, că numele acesta, pe care totuși l-am purtat cu cinste, nu mi-a plăcut niciodată. N-am nimic în comun cu eroinele legendelor germane, iar cea dintâi Otilie pe care am întâlnit-o în viață, fetița cu care am stat în bancă în clasa primară, era proastă, grasă și buboasă...”

Debutul în proză are loc în anul 1919, în publicația *Însemnări ieșene*. Cel dintâi volum de poezii, *Lumini și umbre*, i-a fost publicat în anul 1923, la Editura „Viața Românească”. De asemenea, a mai publicat în „Adevărul literar și artistic”, „Lumea – bazar săptămânal”, „Bilete de papagal”, „Iașul nou”, „Iașul literar”, „Orizont”, „Gazeta literară”, „Cronica” etc. Pe lângă pseudonimul Otilia Cazimir, a folosit și alte pseudonime, dintre care amintim Alexandra Casian, Ofelia sau Dona Sol.

Mai bine de un deceniu de activitate literară stă sub semnul discreției și la umbra pseudonimului său, astfel încât nu multă lume sesizează cine stă în spatele versurilor publicate. De altfel, târziu, dintr-o notiță apărută în 1921 în „Viața Românească”, ni se relevă că revista „Societatea de mâine” o remarcă pe Otilia Cazimir și ajunge la concluzia că trebuie să fie un cunoscut poet, poate chiar cel mai bun de zece ani încoace. Poeta îl însoțește pe Topîrceanu la Viena, la tratament, aceasta fiind singura călătorie în străinătate pe care o întreprinde, târgul afumat fiind departe de a împlini visurile sale care o purtau spre locuri exotice, cum e Argentina: „Tare mi-i urât aici! Tot târgul îmi pare o închisoare ori un spital! Săracu

Iașul nostru, tare-i frumos, așa murdar cum e." (O. Cazimir - Ecaterina Gavrilescu)

Otilia Cazimir publică în presa literară amintiri despre G. Topîrceanu, amintiri care evocă figura poetului în toate ipostazele sale: copil, student și om de cultură, om de teatru, profesor de literatură, tovarășul celor mici, poetul în fața vieții și a morții. Și-au trăit iubirea cu discreție, ferindu-se de ochii bănuitori, iar devotamentul Otiliei și înalta prețuire pe care a manifestat-o dintotdeauna în privința poetului se vor concretiza în râvna cu care a salvat manuscrisele pe care le-a așezat, le-a catalogat și le-a lăsat în grija lui M. Sadoveanu, care le-a depus la Academia Română (manuscrise care formează Arhiva George Topîrceanu). Nu s-a considerat tributară nimănui, declarând că izvoarele sale de inspirație sunt vechi și variate: cronicarii moldoveni, pe de o parte și, pe de altă parte, Byron și Alfred de Musset.

Răspunsul la afirmația potrivit căreia poezia sa ar fi o replică feminină la poezia lui Topîrceanu se află într-un interviu acordat de scriitoare în anul 1963; amuzată, aceasta răspunde: „Pentru a dovedi totuși că nimeni nu e profet în țara sa, am hotărât împreună să răspundem părerilor criticii printr-o farsă, tot literară, în sensul că ne-am hotărât să publicăm, prin 1914, unele poezii, schimbând între noi semnăturile [...] critica a fost favorabilă mie, adică lui... Topîrceanu, iar versurilor lui „Top” (apărute sub semnătura mea) li s-a reproșat o... feminitate excesivă.”

Este cunoscută și pentru contribuția ei în domeniul traducerilor – facilitând accesul publicului român la texte din literatura franceză (Maupassant),

rusă și sovietică (Gorki, Kuprin, Cehov, Fedin, Gaidar ș.a.). Pentru activitatea sa literară, a primit numeroase premii și distincții: Premiul Academiei Române (1927), Premiul Femina (1928), Premiul Național pentru Literatură (1937), Premiul Societatea Scriitorilor Români (1942) ș.a.

Înzestrată cu simț artistic, dar și cu simțul practic tipic femeii simple, obișnuite (după cum ea mărturisește), Otilia Cazimir avea să precizeze într-un interviu din 1959 că dimineața e gospodină, după-masă se odihnește, către seară „încep să lucrez la cele scriitoricești”.

Otilia Cazimir, supranumită *poeta sufletelor simple*, a murit la Iași, în noaptea de 7 spre 8 iunie 1967.

G. Călinescu, despre O. Cazimir: „Remarcabilă este Otilia Cazimir și-n schițele în proză, mici instantanee, drame în miniatură, în același spirit puternic evocativ și discret umanitar ce străbate toată proza moldovenească între Sadoveanu, Hogaș și Ionel Teodoreanu” (*Istoria literaturii române de la... 1941*, p. 750).

Volumul *Prietenii mei scriitori...* reprezintă, după cum ea însăși mărturisește, un material documentar autentic, care oferă veritabile crâmpie din ceea ce s-ar putea numi prietenia ieșeană a scriitorilor care au locuit, scris sau numai „gustat”, în treacăt (vezi scrierea *Prietenul nostru Panait*), din spiritul moldovenesc.

Deși se poate spune că întreaga existență și-a petrecut-o la Iași, universul copilăriei din scrierile sale este invadat de amintirile perioadei timpurii petrecute în satul natal: „Sînt romașcană, transplantată de mică la Iași. E curios totuși că deși-s un mu-

safir foarte rar și foarte grăbit prin ținuturile primei mele copilării, acolo mă simt la mine acasă.”

Opere relevante pentru ceea ce s-ar putea numi „spiritul ieșean”: *Grădina cu amintiri. Și alte schițe, Din întuneric. Fapte și întâmplări adevărate (Din carnetul unei doctorese), În târgușorul dintre vii..., Inscripții pe marginea anilor, Scrieri despre teatru, Prietenii mei scriitori...*

FRAGMENT SPECIFIC

„Cînd vii de peste Repedea la vale
Și poposești în Dealul-lui-Păun,
Îți pare că te-întîmpină în cale,
Sclipind din șterse juvaericele,
Același tîrg bătrîn, sărac și bun.

Dar ceața ce-l învăluie, ușoară,
Nu-i aburul stătut de-odinioară:
Bătrînul Ieș se scoală-n zori de zori,
Își scui pă-n pumnii grei, de muncitori,
Și rîde tinerețea-n primăvară.

Ca-n glumă,-apoi, aruncă fum subțire
Pe florile ce-i năpădesc grădina.
Și-n larma muncii aprige și vii
Ce bate-n plin din Păcurari în Nicolina,
Trecutu-i doar o moartă amintire...

*

Și zbirnie orașul, ca o strună
Întinsă parcă-ntre pămînt și soare.

Și-atîtea ziduri noi, strălucitoare,
Adăpostesc atîta voie bună.

Că dacă s-ar trezi din somnu-i greu
Străvechiul nostru tîrg, și le-ar vedea,
Frecîndu-se la ochi, ar îngăima:
- Aista, frate, nu e tîrgu meu!

*

Țicătul doar e-același. Cîte-un scai
Te prinde-n drum și nu te mai slăbește.
Bojdeuca stă-ntr-o rînă și privește
Spre Șorogari, ca-n vremea lui Mihai...

Un măr bătrîn, cu merele de leac,
Și-aruncă umbra-n colbul de pe drum.
Tălăngi demult dogite sparg și-acum
Străvechea liniște din veac în veac.

Tîrziu, pe tîrgul adormit sub lună,
Cu pas îngreuiat de bătrînețe,
Ciubotele lui Creangă vin să-și pună
Pecetea lor adîncă, de noblețe."

*Otilia Cazimir, Oraș străvechi, în nouă tinerețe...,
în „Versuri”, cuvânt înainte de Constantin Ciopraga,
Editura Tineretului, București, 1965, pp. 164-166.*

„Din strada Ghica-Vodă, George Topîrceanu s-a mutat [...] pe strada Trei Ierarhi, într-o casă unde era urît și strîmt. Începuse să-și adune din lucruri: un pic de mobilă, arme, cărți – mai ales cărți – și n-avea unde să le țină. Intrarea era de-a dreptul din stradă, strada mohorîtă și pustie, vecinii gălăgioși. Mi se

plîngea, mai ales, de unu cu care stătea uşă în uşă şi care se credea în acelaşi timp şi poet, şi tenor.

Barem să fie numai una, dobitocul!

Aşa că n-a trecut mult şi s-a aşezat în apropiere, pe strada Sfîntul Andrei, într-o odaie albă şi prietenoasă ca o chilie mănăstirească. Dar murindu-i proprietăreasa, a trebuit să plece, mutîndu-se pe strada Palat – cea din urmă «oadie mobilată» în care a mai poposit. De acolo, din pricina tramvaiului care-i trecea pe lîngă uşă, hurducîndu-l cumplit cu casă cu tot, s-a instalat mai cu temei pe strada Bunavestire, peste drum de biserică, într-o casă astăzi renovată. Nu era tocmai arătoasă pe dinafară, dar avea două odăi mari şi luminoase, şi era numai a lui. Chiriaşul grăbit îşi cumpărase mobilă, şi cea mai mare bucurie era să stea în odaia în care îşi adunase cărţile, puştile, pistoalele, floretele, maşina de scris, aparatele fotografice şi coliviile cu păsări de tot felul. Mai avea la dispoziţie şi o grădină întinsă, cu iarba pînă la genunchi, unde putea să tragă la şintă şi să se joace cu Anaida, fetiţa proprietarilor, cea mai bună prietenă a lui din vremea aceea.

Cred că G. Topîrceanu n-ar fi părăsit mult timp căsuţa de pe Bunavestire dacă nu se întîmpla să plece din Iaşi prietenul Demostene Botez, lăsînd liber apartamentul din strada Ralet, unde fusese adăpostită, în 1919, redacţia *Însemnărilor literare*.

Cu cită bucurie s-a mutat George Topîrceanu în casa din strada Ralet numărul 7 – în casa în care trebuia, nu peste mult, să moară!”

Otilia Cazimir, Topîrceanomanie, în „Scieri în proză”, vol. II, Editura Junimea, Iaşi, 1972, pp. 107-108.

VASILE CÂRLOVA

n. 4 februarie 1809, Buzău – d. 18 septembrie 1831, Craiova

poet și ofițer român

Vasile Cârlova s-a născut la Buzău, ca fiu al lui Ioniță Cârlova, descendent al unei familii de boier-nași. După moartea timpurie a părinților, este crescut de o soră a mamei. Unul dintre colegii săi este viitorul poet Grigore Alexandrescu.

Având în vedere că învățase limba greacă, într-o primă perioadă de creație, încearcă să scrie versuri în grecește, dar, ulterior, scrie poezii în limba română. Debutează în anul 1827 cu o traducere după *Hero și Leandru* a lui Musaios și a poemului *Zăire* a lui Voltaire. Publică la data de 8 mai 1830, în „*Curierul Românesc*”, poezia *Păstorul întristat*. În 1828, scrie *Ruinurile Târgoviștei*, tipărită în 1830, în aceeași gazetă, cu o prezentare cât se poate de favorabilă scrisă de Heliade Rădulescu.

Deși a scris doar cinci poezii, Vasile Cârlova a fost inclus în *Istoria literaturii române* a lui George

Călinescu, având meritul de a fi introdus în literatura română teme specifice preromatismului european.

Vasile Cârlova a murit la Craiova, în anul 1831, în urma unei boli infecțioase, fiind îngropat în curtea bisericii Madona Dudu.

Fără a se cunoaște evenimente strict biografice legate de orașul de pe cele șapte coline, sunt de reținut imaginile esteticii preromantice ce trimit spre capitala moldavă.

FRAGMENT SPECIFIC

„Am văzut fața Moldovei, semănată de coline,
De cetăți, de văi, de selbe și de râuri cristaline,
Unde nu e cu puțință omului ca să trăească,
Făr' să cînte, făr' să rîdă și din suflet să iubească.

Am văzut Iașul, odată plin de fală, de putere,
Cufundat ca un călugăr într'o pacinică durere,
Unde ochiul nu mai vede, decît gloata jidovească
De care, iubite frate, Dumnezeu să te păzească.

*

Însă numai lîngă tine sufletul meu s'a umplut
D'acel farmec tainic, dulce, nepătruns, necunoscut,
Ce respiră din mărime și ca foc misterios,
Varsă'n inimi credincioase un respect religios.”

Vasile Cârlova, La Craiova, în „Poezii”, ediție îngrijită de G. Bogdan-Duică, Institutul de Arte Grafice și Editură Minerva, București, 1906, p. 65.

COSTACHE CONACHI

n. 14 octombrie 1777, Țigănești, Galați - m. 1849, Țigănești

locuitor al Iașului o perioadă

Scriitorul român Costache Conachi provine dintr-o familie boierească fanariotă, care a ocupat înalte funcții dregătorești în Moldova. A fost educat de către un refugiat francez. A studiat ingineria, limbile clasice, greaca modernă, turca și franceza.

Fiind un mare boier și latifundiar, e perceput ca figură contradictorie în epocă, pentru că pleda pentru luminarea poporului, făcând în acest sens un proiect de reformă a învățământului în Moldova, pe principiul „studiul trebuie să aibă un scop moral”. Activitatea propriu-zisă și-a început-o prin efectuarea de lucrări pentru hotărnicie la proprietățile de terenuri (o activitate modernă pentru acele vremuri); a desfășurat-o la retragerea din viața activă, din cauza vârstei și a problemelor de sănătate. Era considerat cel mai bun inginer hotarnic al timpului din Moldova. Dintre titlurile sale de noblețe „moldoveneas-

că”, le amintim pe cele de agă ale târgului Iași (după noiembrie 1813), ispravnic al ținutului Tecuci (1815), vornic al obștii la Iași (1816) și mare vornic (înainte de iunie 1820); e de reținut și faptul că a fost membru al unui atelier (lojă masonică) din Iași (1828).

Face parte și din comisia moldoveană de patru membri înființată pentru redactarea faimosului Regulamentul Organic (iunie 1829 – martie 1830), formulând unele articole care aveau în vedere unirea Principatelor. Opera sa nu a fost prețuită de nimeni până la redescoperirea ei de către marii critici Ibrăileanu, Iorga, G. Călinescu. Circulând ca texte populare, creațiile sale au fost publicate astfel în volum, versurile relevând un poet foarte talentat, superior Văcăreștilor. De asemenea, e cunoscut și prin faptul că a realizat unele traduceri din literatura franceză, ca și prin scrisorile sale către domnitorul Ioniță Sandu Sturdza și către mitropolitul Veniamin Costache, în care se găsesc unele idei progresiste privind aspecte ale problemelor cultivării limbii române și ale emancipării culturale a țării, în general.

Costache Conachi moare în anul 1849, în satul Țigănești din Galați.

O poezie avântată „de amor”, pentru iubita Zulia, face o demnă de reținut imagine a „zidurilor Iașului”.

FRAGMENT SPECIFIC

„Dar această despărțire m-au aprins cu foc mai mare.
Giurământ îți fac din suflet că și ceriul și pământul,
De s-or strămuta zidurile Iașului, eu nu mi-oi schimba
cuvântul,

De-a te iubi pîn' la moarte, de-a nu avea supt soare
Altă stea de proslăvire, alt luceafăr de-nchinare.
Dar ce folos, vai de mine, că n-am nici o mîngîiere,
Petrecerea mi-i în lacrimi, în suspinuri și durere,
Aș vrea să mor, dar și moartea ce poate fi pentru mine,
Cînd, perzînd a mea viață, perd mai mult, te perd pe tine.
Abia zorile răvarsă și doresc să asfințască,
Abia noaptea înnegrește și vroi zori să să ivească,
Căci cu nimic nu să-mpacă într-a sa nemulțămire
Sufletul meu, ticălosul, ce-i pururea în clătire.
Ah, și acum să să împace, cum să rabde, vai de dînsul,
Cînd îl înec pe tot ceasul cu suspinul și cu plînsul?
Călători pe văi, pe dealuri, pe cîmpii nemărginite,
Umblu de urît cu ziua pe colnice părăsîte,
Udate de-a mele lacrimi, cărările-acelea toate,
Or ține spre pomenire urmele mele-nsămnate,
Pînă cînd vrodinioară pe-acolo, din întîmplare,
Vei trece și vei cunoaște, ah, cît te-am dorit de tare!"

*Costache Conachi, Scrisoarea către Zulnia, în
„Scrieri alese”, ediție, prefață, glosar și bibliografie de
Ecaterina și Alexandru Teodorescu, Editura pentru Lite-
ratură, București, 1963, pp. 162-163.*

GEORGE COȘBUC

n. 20 septembrie 1866, Hordou, Imperiul Austriac – d. 9 mai 1918, București, România

locuitor al Iașului o perioadă

George Coșbuc a fost al optulea dintre cei 14 copii ai preotului greco-catolic Sebastian Coșbuc și ai Mariei. Copilăria și-o petrece în satul natal, Hordou, din județul Bistrița-Năsăud. Învăță să citească încă de la vârsta de cinci ani, de la bătrânul cântăreț la biserică, Tănăsucă Mocodean. Și-a început studiile la școala primară confesională greco-catolică din satul natal, în 1871. Din motive de sănătate, întrerupe studiile după clasa I. Din toamna anului 1873, pentru clasele a II-a și a III-a, urmează cursurile școlii confesionale, greco-catolice, din Telciu, învățând germana cu unchiul său, Ion Ionașcu, care era și directorul școlii. În clasa a IV-a, se află la Școala Normală din Năsăud, pe care o absolvă în data de 21 iunie 1876. La Gimnaziul superior, tânărul Coșbuc își formează o bază solidă pentru cultura sa. Își începe activitatea literară încă din clasa a V-a, dar de-

butul literar propriu-zis are loc în 1883, când era în clasa a VII-a liceală.

În mai 1884, își susține examenul de bacalaureat, iar după trecerea acestuia, în toamna anului 1884, se înscrie la Facultatea de Filosofie și Litere la Universitatea Francisc Iosif din Cluj. A continuat studiile clasice, frecventând cursurile de istoria vechilor greci, cele de traducere și interpretare din scrieri alese din Cicero, teoria și istoria retoricii la greci și romani, sintaxa greacă și istoria literaturii latine. În noiembrie 1886, este bolnav și se confruntă cu diverse dificultăți materiale – din acest motiv, nu mai figurează printre studenții clujeni, frecventând doar câteva cursuri universitare.

Debutul său publicistic are loc în anul 1884, în revista „Tribuna” din Sibiu, care îl publică sub pseudonimul C. Boșcu, cu snoava versificată *Filosofii și plugarii*, snoavă de peste 350 de rânduri, care apare sub formă de foileton, în trei numere consecutive ale revistei sibiene (nr. 183-190 din 5/17 decembrie – 8/28 decembrie 1884). Rămânând fidel publicației în care și-a făcut adevăratul debut literar, Coșbuc va fi colaborator al „Tribunei” pentru mulți ani, chiar și după ce se va stabili în București. În august 1887, George Coșbuc ajunge la Sibiu, unde va rămâne până în 1889. Timpul petrecut aici s-a dovedit a fi cel mai rodnic din activitatea sa. Munca în redacția „Tribunei” a însemnat o adevărată școală literară, care va culmina cu apariția poemului *Nunta Zamfirei*, prin care s-a impus definitiv în atenția cititorilor și a criticilor.

Sosit la București, Titu Maiorescu l-a primit în ședința „Junimii” din 23 decembrie 1889. Spre sfâr-

șitul lunii ianuarie 1890, George Coșbuc este invitat, din nou, la o ședință a „Junimii”. Publică în „Convorbiri literare” poemele *La oglindă* (1890), alte trei poezii, între care și *Rea de plată* (1892). Pe lângă publicațiile de la „Tribuna”, publică și la „Lumea ilustrată” (*Fatma*, 1891; *Vestitorii primăverii*, *Noaptea de vară*, *Vara*, *Vântul*, 1892; *Rugăciunea din urmă*, 1893). Demisionează din postul de funcționar și este cooperat în colectivul profesorilor asociați, care elaborau un manual de școală, intitulat „Carte românească de citire”.

În anul 1893, apare volumul *Balade și idile*, editat de Socec. O primă variantă a acestui volum este gata de tipar la Editura Librăriei Socec din primăvara anului 1892. În anul 1894, editează, în colaborare cu I.L. Caragiale și Ioan Slavici, revista „Vatra”. În 1895, s-a căsătorit cu Elena, sora editorului C. Sfetea, și, în același an, la Craiova, i s-a născut unicul fiu, Alexandru. În 1896, iese de sub tipar volumul *Fire de tort*. Se tipărește, în traducerea lui Coșbuc, *Eneida* lui Vergiliu. În 1897, traducerea *Eneidei* primește premiul Năsturel-Herescu al Academiei Române. După dispariția *Vetrei*, Coșbuc preia conducerea revistei „Foaia interesantă” și va conduce, împreună cu Vlahuță, revista „Semănătorul”. În 1902, publică volumul de poezii *Ziarul unui pierde-vară* și colaborează la „România ilustrată” și „Universul literar”.

La 28 martie 1902, Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor îl numește în postul de șef de birou, creat prin bugetul administrației Casei Școlilor. De asemenea, este numit în postul de referendar în Administrația Casei Artelor. Din anul 1907, începe lucrul la mai multe traduceri: *Georgicele* de

Vergiliu, *Don Carlos* de Schiller, *Odiseea* de Homer și, bineînțeles, *Divina Comedie* a lui Dante, a cărei traducere îl absoarbe în întregime. De asemenea, trebuie amintit faptul că George Coșbuc a desfășurat o însemnată activitate de culturalizare a țăranilor, fiind un precursor al mișcării poporaniste.

În 1915, moare Alexandru, fiul poetului, într-un accident de automobil, iar Coșbuc suportă foarte greu acest eveniment. Din acel moment, se izolează și încetează să mai publice. Din anul 1916, George Coșbuc este ales membru titular al Academiei Române, iar în data de 24 februarie 1918, apare în revista „Scena” din București ultima lui poezie, *Vulturul*.

Moare la București în ziua de 9 mai 1918, bucurându-se de o recunoaștere vădit exprimată din partea a numeroși intelectuali ai vremii. Postum, în 1925, 1927 și 1931 apare traducerea celor trei părți ale *Divinei Comedii*.

FRAGMENT SPECIFIC

„Priveam fără de țintă-n sus
Într-o sălbatică splendoare
Vedeam Ceahlăul la apus,
Departa-n zări albastre dus,
Un uriaș cu fruntea-n soare,
De pază țării noastre pus.
Și ca o taină călătoare,
Un nor cu muntele vecin
Plutea-ntr-acest imens senin
Și n-avea aripi să mai zboare!
Și tot văzduhul era plin

De cântece ciripitoare.
Privirile de farmec bete
Mi le-am întors către pământ
Iar spicele jucau în vânt,
Ca-n horă dup-un vesel cânt
Copilele cu blonde plete,
Când saltă largul lor vestmânt.
În lan erau feciori și fete,
Și ei cântau o doină-n cor.
Juca viața-n ochii lor
Și vântul le juca prin plete.
Miei albi fugeau către izvor
Și grauri suri zburau în cete.

Cât de frumoasă te-ai gătit,
Nатурo, tu! Ca o virgină
Cu umblet drag, cu chip iubit!
Aș vrea să plâng de fericit,
Că simt suflarea ta divină,
Că pot să văd ce-ai plăsmuit!
Mi-e inima de lacrimi plină,
Că-n ea s-au îngropat mereu
Ai mei, și-o să mă-ngrop și eu!
O mare e, dar mare lină
Natură, în mormântul meu,
E totul cald, că e lumină!"

George Coșbuc, Vara, în „Poezii”, Postfață de I.V. Șerban, Editura Minerva, București, 1971, pp. 185-186.

ION CREANGĂ

n. 1 martie sau 10 iunie 1837, Humulești – d. 31 decembrie 1889, Iași

locuitor al Iașului, din tinerețe până la moarte

Viitorul „mare clasic” al literaturii române începe școala de pe lângă biserica din satul natal, în anul 1847. În privința datei de naștere a humuleșteanului Creangă, există o serie de controverse. În conformitate cu mitrica ce consemnează nou-născuții din Humulești, Ion Creangă s-a născut în 10 iunie 1839. Cu toate acestea, scriitorul afirmă în *Fragment de biografie* că s-a născut la 1 martie 1837. Fiu de țăran, avându-i ca părinți pe Ștefan a Petrei și pe Smaranda Creangă, scriitorul începe școala în satul natal, iar, mai apoi, este încredințat bunicului matern din Broșteni, urmând să-și continue studiile la Școala Domnească din Târgu-Neamț și la Școala catihetică din Fălticeni. Aici, apare sub numele de Ion Creangă, nume pe care l-a păstrat tot restul vieții. După desființarea școlii din Fălticeni, este silit să

plece la Iași, absolvind cursul inferior al Seminarului teologic „Veniamin Costachi” de la Socola.

Trecerea spre Iași poate fi comparată cu o ieșire din locul mitic al Humuleștiului și o îndreptare către hotare necunoscute și mai nestatornice: „Cum treci Siretul, apa-i rea și lemnele pe sponci, iar vara te înăduși de căldură și țânțarii te chinuiesc amar-nic” (40; II, p. 126). Călătoria spre oraș semnifică desprinderea totală de locul copilăriei, devenit pentru totdeauna amintire: „Ei, ei! Măi Zaharia, zic eu, coborându-ne la vale spre Pășcani: de-acum și munții i-am pierdut din vedere, și înstrăinarea noastră este hotărâtă, cine știe pentru câtă vreme!” (40; II, p. 125) (p.n. C.P.) Constantin Parascan crede că printre motivele care au stat la baza deciziei lui Ion Creangă de a rămâne în Iași sunt dorința de a călca pe urmele profesorilor săi și, de asemenea, răspunsul pe care acesta l-a primit din partea lor, dovezile de apreciere și încrederea acordate tânărului seminarist.

„Plecarea spre Iași, în 1855, început al dezrădăcinării, este socotită, pe bună dreptate, intrarea pe un drum inițiativ necunoscut, care-l va purta pe Creangă prin purgatoriu și infern până la capătul de visuri de lumină, de după 1872.” (*Prefața* la Ion Creangă, *Măștile inocenței*, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, p. 7). Utilizând sintagma deja consacrată a lui Constantin Parascan din monografia sa, comparativul Zoe Dumitrescu-Bușulenga remarca necesitatea unei disimulări nevinovate a povestitorului odată cu venirea sa la Iași: „Firește, în această schimbare totală de mediu și împrejurări, omul profund onest a trebuit să intre în rolurile cerute de noua situație,

în familie, în societate, în profesie (pe care a iubit-o și de a cărei părăsire, după 13 ani, a suferit). Și în funcție de roluri, a trebuit să-și folosească din nou măștile care, de altfel, l-au și salvat. Din grava, inumană situație familială creată de socrul său (și apoi de soție) n-a putut ieși, în ciuda tuturor încercărilor de rezolvare pe cale normală, decât intrând din nou, împotriva firii sale, sub protecția măștii inocenții.” (p. 7)

În 1859, se însoară, la Iași, cu Ileana, fiica preotului Ioan Grigoriu de la biserica „Patruzeci de sfinți” din Iași, devenind diacon al acesteia. După ce timp de 12 ani este dascăl și diacon la diferite biserici din Iași, este exclus definitiv din rândurile clerului (10 octombrie 1872), deoarece „și-a părăsit nevasta, a tras cu pușca în ciorile care murdăreau Biserica Golia și s-a tuns ca un mirean”. Ca urmare a excluderii din cler, este destituit și din postul de institutor, însă venirea lui Titu Maiorescu la minister contribuie la renumirea sa pe acel post.

În 1873, se încheie procesul său de divorț, copilul său de 12 ani fiindu-i dat în îngrijire. A căutat o casă în care să se mute, alegând o locuință în mahalaua Țicău (bojdeuca). Între 1875 și 1883, la îndemnul lui Mihai Eminescu, scrie cele mai importante opere ale sale.

Între anii 1883 și 1889, a fost bolnav de epilepsie, și a suferit foarte mult la aflarea bolii și, mai apoi, a decesului lui Eminescu și al Veronicăi Micle. Ion Creangă moare pe data de 31 decembrie 1889, în casa sa din cartierul Țicău. Este înmormântat în 2 ianuarie 1890, la cimitirul Eternitatea din Iași.

În ceea ce privește scrierile sale, putem aminti că în primul volum postum sunt publicate basmele culese din popor, care se vor personifica în *Ivan Turbincă*. A doua categorie de lucrări a lui Creangă o formează anecdotele, povestiri cu dezvoltări lungi, cu o intrigă bine condusă și cu subiecte inspirate din istoria contemporană lui. Și, desigur, *Amintirile din copilărie* reprezintă partea cea mai cunoscută a operei lui Creangă, fiind scrierile care i-au stabilit reputația de mare povestitor.

„Dulcele târg al Ieșilor” este schițat într-o descriere pe care povestitorul o semnează și care apare sub titlul de *Geografia orașului Iași* (1879). Despre această lucrare, George Călinescu va scrie: „O carte bună prin aplicarea principiului trecerii de la cunoscut la necunoscut, adică de la odaie, la ogradă, de la uliță, la oraș și așa mai departe, dar mai ales prin definiții limpezi și cronicărești, în care se simte mâna povestitorului.”

Poate cea mai amintită prietenie din mediul cultural ieșean sau poate chiar din întreaga istorie a literaturii române este cea dintre Creangă și Eminescu. Prietenia acestora era cunoscută și „invidiată” de ceilalți membri ai „Junimii”, astfel încât, în *Amintiri de la Junimea*, G. Panu va scrie: „Câteodată, Creangă și Eminescu dispăreau câte trei-patru zile; în timpul acesta, ei ieșeau din oraș pe jos, cutreierau Galata cu târgușorul, treceau înspre bariera Păcurarilor, făceau înconjurul pe la Copou și Aroneanu, dormeau pe o laviță la vreun han sau la vreo crâșmă, mâncau ce găseau și ierau fericiți.” Ion Creangă se evidențiază drept umoristul grupului junimist, realitatea operei sale trăgându-și seva din spiritul

traului la sat. Citadinul lipsește din opera creatorului de copilărie, cadrul humuleștean rămânând reprezentativ și căpătând reverberații aproape arhetipale.

În ciuda venirii sale la Iași, Creangă își păstrase obiceiurile și modul de viață tipic humuleștean, dar tocmai acest fel de a fi al său îi rezervă un loc în cadrul „Junimii”, creând din partea membrilor societății sentimente de simpatie cordială. Astfel, Titu Maiorescu îl numește „vârtosul glumeț” (T. Maiorescu, *Leon C. Negruzzi și Junimea*, Critice, III, p. 147), iar Iacob Negruzzi mărturisește: „Și când aducea în Junimea câte o poveste sau novelă și mai târziu câte un capitol din *Amintirile* sale, cu câtă plăcere și haz ascultam sănătoasele produceri ale acestui talent primitiv și necioplit.” (I. Negruzzi, *Amintiri din Junimea*, „Viața Românească”, p. 212). Zoe Dumitrescu-Bușulenga menționează în cartea sa faptul că N. Iorga era convins că reputația scriitorului a fost creată la Iași, în 1890, fiind deci un produs al grupului moldovenesc poporanist alcătuit din rămășițele vechiului socialism al fraților Nădejde. (Zoe Dumitrescu-Bușulenga, p. 15.)

Reintegrarea în învățământ și „introducerea” sa de către prietenul Eminescu în cercul Junimii echivalează cu o „restabilire a echilibrului inițial” sugerată de copilăria petrecută în satul Humulești. Astfel, „în cercul zidit de Eminescu-Bojdeucă-Junimea, Ion Creangă a aflat drumul întoarcerii în paradis”. (Constantin Parascan, p. 155). Bojdeuca îi amintește de atmosfera patriarhală de acasă, din Humulești, și rămâne poate singurul loc unde Creangă alege să nu poarte masca disimulării. Momentele picante din

viața de om matur sunt de notorietate, astfel încât aflăm din scrierile celor care s-au ocupat de biografia sa faptul că mai toate gazetele locale relatau cu „exagerările cuvenite” problemele conjugale ale diaconului Creangă.

Deși nu ducea lipsă de prieteni, plecarea lui Eminescu la București a însemnat o altă etapă pentru singurătatea scriitorului. Starea sa se înrăutățește, crizele au loc tot mai des și se află în imposibilitatea de a-și mai îndeplini îndatoririle, nemaiputând lua parte la ședințele „Junimii” și lipsind catalogul „României June” de la Viena de cele câteva pagini atât de însemnate și pline de autenticitate. În toamna anului 1889, aflând veștile rele despre Eminescu, Creangă nu mai merge la Humulești, iar în scurt timp ziarele din București relatează despre moartea sa. În ultima scrisoare pe care Creangă i-o trimite lui Maiorescu, se remarcă tonul confesiunii și dorința de a-și exprima dorul și melancolia prin câteva rânduri care trădează intenția literară a conținutului. Acesta își amintește „cu jale” de societatea din care a făcut parte, astfel încât „cercul se deschide și se închide, nu întâmplător, cu Junimea”. (C. Parascan).

FRAGMENT SPECIFIC

„La 1857, pe când se ferbea Unirea în Iași, boierii moldoveni liberali, ca de-alde Costache Hurmuzachi, M. Kogălniceanu și alții, au găsit cu cale să cheme la Adunare și câțiva țărani fruntași, câte unul din fiecare județ, spre a lua și ei parte la facerea acestui măreț și nobil act național. Cum au ajuns țărani în Iași, boierii au pus mână de la mână, de i-au fer-

chezuit frumos și i-au îmbrăcat la fel, cu cheburi albe și cușme nouă, de se mirau țărani ce berechet i-a găsit. Apoi, se zice că i-ar fi dat pe sama unuia dintre boieri să le ție cuvânt, ca să-i facă a înțelege scopul chemării lor la Iași.

– Oameni buni, știți pentru ce sunteți chemați aici, între noi? zise boierul cu blândeță.

– Vom ști, cucoane, dacă ni-ți spune, răspunse cu sfială un țaran mai bătrân, scărpinându-se în cap.

– Apoi, iaca ce, oameni buni: de sute de ani, două țări surori, creștine și megieșe, Moldova noastră și Valahia sau Țara Muntenească, de care poate-ți fi auzit vorbindu-se, se sfâșie și se mănâncă între dânsele, spre cumplita urgie și peire a neamului românesc. Țări surori și creștine, am zis, oameni buni; căci, precum ne închinăm noi, moldovenii, așa se închină și frații noștri din Valahia. Statura, vorba, hrana, îmbrăcămintea și toate obiceiurile câte le avem noi le au întocmai și frații noștri munteni. Țări megieșe, am zis, oameni buni; căci numai pârauașul Milcov, ce trece pe la Focșani, le desparte. «Să-l secăm dar dintr-o sorbire» și să facem sfânta Unire, adică înfrățirea dorită de strămoșii noștri, pe care ei n-au putut s-o facă în împrejurările grele de pe atunci. Iaca, oameni buni, ce treabă creștinească și frumoasă avem de făcut. Numai Dumnezeu să ne ajute! Înțeles-ați, vă rog, oameni buni, pentru ce v-am chemat? Și dacă aveți ceva de zis, nu vă sfiiți; spuneți verde, moldovenește, ca la niște frați ce vă suntem; că de-aceea ne-am adunat aici, ca să ne luminăm unii pe alții și Dumnezeu să ne lumineze pe toți cum a ști el mai bine!

– Înțelegem, cucoane, așa a fi, răspunseră câțiva țărani mai rușinoși; că, dă, nu-ți ști dumnevoastră ce-i pe lume, noi, țărănimea de la coarnele plugului, avem să știm ce-i bine și ce-i rău?...

– Ba eu, drept să vă spun, cucoane, n-am înțeles! cică zise cu îndrăzneală unul dintre țărani, anume Ion Roată. Ş-apoi, chiar dacă ne-am pricepe și noi la câte ceva, cine se mai uită în gura noastră? Vorba ceea, cucoane: «Țăranul, când merge, tropăiește, și când vorbește, hodorogeste», să ierte cinstită față dumnevoastră. Eu socot că treaba asta se putea face și fără de noi; că, dă, noi știm a învărti sapa, coasa și secera, dar dumnevoastră învărtiți condeiul și, când vreți, știți a face din alb negru și din negru alb... Dumnezeu v-a dăruit cu minte ca să ne povățuiți și pe noi, prostimea...

– Ba nu, oameni buni; s-a trecut vremea aceea, pe când numai boierii făceau totul în țara aceasta și-o storceau după plac. Astăzi toți, de la vlădică până la opincă, trebuie să luăm parte la nevoile și la fericirea țării. Muncă și câștig, datorii și drepturi pentru toți deopotrivă.

Le spuse boierul apoi despre originea românilor, cum și de cine au fost ei aduși pe aceste locuri; despre suferințele lor și cum au ajuns a fi dezbinați și împrăștiați prin alte țări. Le dă el pilde câte și mai multe: cu smocul de nuiele, cu taurii învrăjbiți și, în sfârșit, se silește bietul creștin din răspuțeri a-i face să înțeleagă care sunt roadele binefăcătoare ale Unirii, aducându-le aminte că tot «pentru unirea tuturor» se roagă și sfânta biserică, în toate zilele, mai bine de 1.850 de ani.

– Ei, oameni buni, cred că acuma ați priceput!

– Priceput, cucoane, cât se poate de bine, răspunseră mai toți. Dumnezeu să vă ajute la cele bune!

– Ba eu tot nu, cucoane, răspunse moșul Ion Roată.

– Dumnezeu să mă ierte, moș Ioane, dar dumneta, cum văd, ești cam greu de cap; ia haidem în grădină, să vă fac a înțelege și mai bine. Moș

Ioane, vezi colo, în ogradă la mine, bolovanul cel mare?

– Îl vedem, cucoane.

– Ia fă bine și adă-l ici, lângă mine, zise boierul, care ședea acum pe un jilt în mijlocul țăranilor.

– S-avem iertare, cucoane, n-om putea, că doar acolo-i greutate, nu șagă.

– Ia cearcă și vezi.

Moș Roată se duce și vrea să ridice bolovanul, dar nu poate.

– Ia du-te și dumneta moș Vasile, și dumneta, bade Ilie, și dumneta, bade Pandelachi.

– În sfârșit, se duc ei vro trei-patru țărani, urnesc bolovanul din loc, îl ridică pe umere și-l aduc lângă boier.

– Ei, oameni buni, vedeți? S-a dus moș Ion și n-a putut face treaba singur; dar când v-ați mai dus câțiva într-ajutor, treaba s-a făcut cu ușurință, greutatea n-a mai fost aceeași. Povestea cântecului:

Unde-i unul nu-i putere,
La nevoi și la durere;
Unde-s mulți, puterea crește,
Și dușmanul nu sporește.

Așa și cu Unirea, oameni buni! Credeți dumnevoastră că, de-a ajuta Dumnezeu a se uni Moldova cu Valahia avem să fim numai atâția? Frații noștri din Transilvania, Bucovina, Basarabia și cei de peste Dunăre, din Macedonia și de prin alte părți ale lumii, numai să ne vadă că trăim bine, și ei se vor bucura și ne vor iubi, de n-or mai îndrăzni dușmanii, în vecii vecilor, a se lega de români. D-apoi frații noștri de sânge: franțujii, italienii, spaniolii și portughezii, ce așteaptă? La orice întâmplare, Doamne ferește, stau gata să-și verse sângele pentru noi... Unirea face

puterea, oameni buni. Ei, acum cred c-ați înțeles și răsînțeles.

– Ba eu unul, să iertați dumnevoastră, cucoane, încă tot n-am înțeles, răspunde moș Roată.

– Cum se face asta, moș Ioane? Mai bine ce v-am tălmăcit, și un copil putea să înțeleagă.

– Mai așa, cucoane, răspunseră ceilalți.

– Moș Ioane, zise acum boierul, cam tulburat de multă oboseală, ia spune dumneta, în legea dumitale, cum ai înțeles, cum n-ai înțeles, de când se face atâta vorbă; să auzim și noi!

– Dă, cucoane, să nu vă fie cu supărare, dar de la vorbă și până la faptă este mare deosebire... Dumnevoastră, ca fiecare boier, numai ne-ați poruncit să aducem bolovanul, d-ar n-ați pus umărul împreună cu noi la adus, cum ne spuneți dinioarea, că de-acum toți au să ieie parte la sarcini: de la vlădică până la opinca. Bine-ar fi dac-ar fi așa, cucoane, că la războiu înapoi și la pomană năvală, parcă nu prea vine la socoteală... Iar de la bolovanul dumnevoastră am înțeles așa: că până acum noi, țărani, am dus fiecare câte-o peatră mai mare sau mai mică pe umere; însă acum suntem chemați a purta împreună tot noi, opinca, o stâncă pe umerele noastre... Să dea Domnul, cucoane, să fie altfel, că mie unuia, nu mi-a păra rău.

La aceste vorbe, țărani ceilalți au început a strânge din umere, a se uita lung unul la altul și a zice:

– Ia, poate că și Roată al nostru să aibă dreptate!

Iar boierul, luându-i înaintea cu glume, a înghițit gălușca și a tăcut molcum."

Ion Creangă, Moș Ion Roată și Unirea, în „Ope-
re”, ediția a II-a, ediție îngrijită de Iorgu Iordan și Elisa-

beta Brâncuș, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996, pp. 191-193.

„Stimabile domn,

În lăcomia d-voastră, de a fi autorul geografiilor tuturor județelor din România, fără nici o sfială, ați copiat planul și metoda din cartea noastră, intitulată: *Geografia județului Iași, pentru clasa a II-a primară-urbană și a III-a rurală*. Și, pentru județul Iași ați cules de-a gata tot materialul din această carte, fără a noastră învoire și fără a vă da samă de dreptul de proprietate, prescris de lege.

Cum că ne-ați copiat cartea, lucrul este vădit, și pentru aceasta, n-avem decît să punem ambele cărți față-n față, ca lumea competentă să vadă și să judece.

Mai întâi, la începutul tuturor edițiilor geografiilor d-voastră, ați copiat întocmai planul din notița de la începutul geografiei noastre, unde arătăm cum să se înceapă cursul geografic. Acest plan ni l-ați copiat în toată întregimea lui, cu deosebire, că, în loc de a proceda cu totul elementar, așa cum procedăm noi, d-voastră vă mai slujiți, la orientare, și cu *steaua polară, constelațiile cerești, busola etc.*, și îngreuieti mintea copiilor cu o nomenclatură geografică greșită și neînțeleasă.

Dar pentru ceea ce ați pus de la d-voastră, nu ne privește. D-voastră ați lucrat așa, după cum ați putut și v-ați priceput, în asemenea materie. Ceea ce însă nu vi se poate ierta, este că ne-ați copiat lucrarea noastră și v-ați folosit, fără muncă, de materialul adunat de noi. Lăsînd la o parte planul ce ni l-ați copiat, precum și nomenclatura d-voastră geografică, cu totul greșită și neînțeleasă, venim la materialul propriu geografic, ce l-ați copiat de la noi.

Așa, spre exemplu: la pagina 18, după ce ați luat bucățile din cartea noastră, întitulate: una, *Așezarea*, și cealaltă *împărțirea administrativă a orașului Iași*, ca să nu vi se cunoască urmele copierii, ați schilodit bucățile așa de rău, încît le-ați pus toate pe dos. Așa, făcînd orientarea dispărților orașului Iași, ziceți că dispărțirea I-a este așăzată în partea de sud-vest a orașului; dispărțirea II-a în partea de sud-est; dispărțirea III-a în partea despre apus; dispărțirea IV-a în partea despre răsărit, iar dispărțirea V-a în partea despre miază-noapte. După cum ați făcut această orientare, se vede cît de colo că d-voastră v-ați uitat pe planul orașului Iași, din geografia noastră, și ați făcut orientarea greșită, fără a vă da samă că acesta-i un plan topografic și nu o hartă. Aceasta dovedește cît de bine cunoașteți așăzarea orașului Iași, și ce deosebite este între un plan topografic și o hartă.

La pagina 19, după ce faceți o încurcătură despre stradele din Iași, treceți la *hală* și ziceți că-i învălită cu sticlă. Oare așa să fie? La pagina 20, iarăși, ca să nu vi se cunoască urmele copierii, ați stricat așa de rău textul din bucățile noastre, încît nu se mai înțelege nimica din ceea ce voiți a zice. Iată redacțiunea și stilul din cartea d-voastră:

«Biserica Sf. Nicolai Domnesc, făcută de domnul Moldovei Ștefan cel Mare, are trei altare, aproape de palat.»

Oare ce să fie aproape de palat? Biserica Sf. Nicolai, Ștefan cel Mare, ori cele trei altare? De asemenea, ziceți: «Biserica Trei-Sfetitele, făcută de Vasile Lupu, domnul Moldovei, zidită din peatră săpată pe dinafară; aici se află moaștele sfintei Paraschiva; pe Strada Mare.» Ce este oare zidită din peatră săpată pe dinafară? Moldova sau biserica Trei-Sfetitele? Și unde se află moaștele sf. Paraschiva? Pe dinafară, în biserică sau pe Strada Mare? Mai departe, ziceți:

«Biserica Golia făcută tot de Vasile Lupu, aici în Turnul cu clopote e și observatorul de foc; în curte c-un spital de nebuni.» Aceasta dovedește cât de competent sunteți în asemenea treabă și cât interes v-ați pus, ca ceea ce veți da la lumină – după cum ziceți d-voastră, – «să fie tinerimei studioase și mai de mare folos!»...

La pagina 21, unde vorbiți de școalele din Iași, de asemenea, ați luat tot materialul din cartea noastră, schimbînd, pe ici pe cole, cîte un cuvînt, pentru a nu se cunoaște că ați copiat; și, în răpejunea dv. de a copia, ați uitat să treceți și *școala militară*. Tot la această pagină, mai la vale, unde vorbiți de grădinile publice din Iași, nu v-ați mai ostenit atîta și ați copiat bucata întocmai, după cum se află în cartea noastră, așa după cum urmează: «Grădina de la Copou, făcută în vremea lui Mihai Sturza, domnul Moldovei. Grădina Ghica-Vodă, de peste Bariera Copou. Grădina Primăriei, între strada Lăpușneanu și Strada de Sus. Grădina Barnovschi, peste drum de monumentul Ghica-Vodă. Grădina Botanică a doftorului Fătu etc.»

De asemenea, la pagina 23, unde vorbiți despre marca comunei Iași, iarăși ați copiat întocmai: «Marca comunei Iași este chipul unui turn și deasupra lui o coroană; iar sub turn este *chipul* a doi delfini, făcuți față-n față. Turnul înșămnează vechiul municipiu al Iașilor. Coroana înșămnează că orașul Iași a fost capitala țarei Moldovei; iar delfinii înșămnează că domnitorii Moldovei aveau în stăpînire și o parte din Marea Neagră.» În această bucată, d-voastră numai un simplu cuvînt ați schimbat, și anume: *imaginea* și ați zis *chipul*. Se vede că n-ați înțeles de ce ne-am ferit noi de a zice *chipul* și am zis *imaginea*. Tot la această pagină, unde vorbiți de date istorice asupra orașului, ați stricat așa de rău bucata intitulată *Înfiin-*

țarea și întemeierea orașului Iași, din geografia noastră, încît nu se mai înțelege nimica din ceea ce ați voit a spune. Între altele, d-voastră ziceți că domnii Moldovei au făcut în Iași o biserică și o curte domnească. Oare toți domnii Moldovei au făcut curtea domnească? Și numai o biserică au făcut în Iași toți domnii Moldovei?

La pagina 25, începînd a descrie plășile, după ce la fiecare plasă faceți orientarea cu totul greșită, ziceți că învățătorul să desemneze, cu copiii, conturul plășilor de pe harta județului, ce se află pe perețele clasei. De pe care hartă? De pe aceea care n-ați făcut-o? De pe asta iarăși se cunoaște ce fel de sacrificii ați făcut pentru *tinerimea studioasă*.

La pagina 26, între altele, ziceți că în târgușorul Sărăria e o biserică frumoasă. Cine a văzut biserică, și încă frumoasă, în târgușorul Sărăria? Poate că aveți de gînd s-o faceți d-voastră?!...

La pagina 28, unde vorbiți de plasa Codru, ziceți că «această plasă se întinde pe ambele maluri ale Jîjiei, pînă în Prut.» Așa se vede după hărțulia închipuită de d-voastră, pe care o aveți în carte, dar, în realitate, nu este așa. Tot la pagina 28 ziceți că «Socola, comuna rurală, este un târguleț și reședința plășei Codru. Aici e monastirea Galata zidită de Petru Șchiopu, domnul Moldovei. Are un ospiciu pentru neputincioșii săraci.» Așa de bine cunoașteți localitățile dimprejurul Iașilor?

La pagina 29, unde vorbiți de plasa Braniștea, după ce ați rupt o bucată din această plasă și i-ați făcut orientarea cu totul greșită, între altele, mai la vale, ziceți că *la Sculeni e mare trecătoare în Rusia...* O fi pentru vagabonzi, dar nu pentru cei cu pașaport.

Despre numărul locuitorilor, într-un loc ziceți că nu sunteți de părere de a se mai arăta în carte, și, în alte locuri, i-ați copiat întocmai după geografia

noastră. Astfel de statornicie aveți în modul de a lucra?

La pagina 30, după ce faceți greșeli cu orientarea județului Iași, ziceți, între altele, că *marca județului Iași e un cal*. Un cal e marca județului? Sau poate chipul unui cal. Cum credeți d-voastră că înțeleg copiii mai bine? Tot la această pagină ați copiat dealurile din județul Iași, după cum sînt în cartea noastră; numai, la dealul Copou, ați adaus de la d-voastră, că *partea apusană a orașului Iași, e așăzată pe dealul Copou*. Dar celelalte părți ale orașului unde sunt așăzate?

La pagina 31, de asemenea, ați copiat rîurile din județ, tot din geografia noastră; numai la rîul Bahlui ați adaus de la d-voastră, zicînd că acest rîu trece prin mijlocul orașului Iași. Oare l-ați văzut bine pe unde trece? Tot la această pagină, paragraf. 19, ați copiat textul întocmai, din cartea noastră. Iată-l:

«În județul Iași sunt multe păduri, multe podgorii și multe livezi; grădinării cu tot soiul de legume, încă sunt multe, mai cu samă în plasa Braniștea, între Jîjia și Prut. Sunt de asemenea finațe și imașuri numeroase, cu deosebire în plășile: Turia, Braniștea și Bahlui.» Aici ați schimbat numai cuvîntul *întinse* și ați zis *numeroase*. Oare se potrivește? Mai departe, ziceți: «Vii sunt multe la Copou și la Șorogari, plasa Copou; la comuna Miroslava, plasa Stavnic; la comuna Cotnarii și Băiceni, plasa Bahlui.» Acest material l-ați luat tot din cartea noastră, din descrierea fiecărei plăși aparte. Trecînd însă repede cu copiatul, ați uitat podgoriile dimprejurul Iașilor. Mai încolo, ați copiat bine și n-ați trecut cu vederea nici cele mai mărunte lucruri, precum: «Harbuji mari și frumoși se fac prin plasa Cîrligătura. Raci și scoice se găsesc în mare cantitate în Jîjia. Din dealul Șorogarii și Aroneanu se scoate năsip și lut bun pentru tencuială.» Mai la vale: «În plasa Braniște nu se prea sea-

mână grîie și păpușoai, pentru că le îneacă Prutul cînd varsă grozav; de aceea, șăsurile rămîn mai mult fînațe, imașuri și grădinării.» Acest material e întocmai luat din cartea noastră; numai două cuvinte ați schimbat: ați zis: *face revărsări*, în loc de *varsă grozav*. Mai departe, stilul este iarăși încurcat și corchezit.

La pagina 33 și 34, unde vorbiți de căile de comunicație, toate drumurile sunt copiate din cartea noastră; numai la «Drumul *dig vecinal al Prutului*», d-voastră ați crezut, se vede, că-i greșit cuvîntul *dig* și l-ați schimbat în *zis*. Nu înțelegem ce v-a greșit cuvîntul *dig*?!... Tot la pagina 34, ați copiat textul întocmai, după cum urmează: «Dintre toți locuitorii județului Iași, vro 100 de mii trăiesc prin tîrguri, îndeletnicindu-se cu meșteșuguri, negoț și alte ocupații; iar ceilalți, ca la vro 60 de mii trăiesc prin sate și se ocupă cu munca pămîntului și cu creșterea viteilor.» De asemenea, la pagina 35, unde vorbiți de judecătorii de ocoale, textul este copiat, întocmai. La pagina 36, unde vorbiți despre locurile înșămnate din județul Iași, mai repetiți încă o dată că: «Socola e tîrguleț și că în apropiere e monastirea Galata.» Dacă ar fi fost un adevăr, poate nu l-ați fi repetit de două ori. Tot la această pagină ziceți că «la tîrgușorul Sculeni e trecătoare cu drumul de fier în Rusia.» *Astfel trebuie să-și cunoască țara un bărbat ca d-voastră?* Bucata generală de la sfîrșit, pagina 38, încă e culeasă din cartea noastră; dar stilul l-ați schilodit și întortochiat așa de rău, încît numai D-zeu să vă înțaleagă!...

În cărticica d-voastră, de 38 pagini, după cum v-am arătat, n-a fost o singură pagină unde să nu fi fost bucățile copiate din cartea noastră, stilul stricat și unde cele adause de la d-voastră să nu fi fost greșite și neadevărate. Atunci, stimabile domn, ce mai rămîne din cartea d-voastră?

În notița de la urmă ziceți că: dacă toți d-nii in-stitutori și învățători s-ar *grăbi* de a vă trimite la timp relațiuni asupra tuturilor județelor, negreșit că d-voastră ați complecta o serie de geografii locale, aducându-se, prin aceasta, mari foloase tinerimei studioase. Ce-i drept, că mari foloase! N-avem ce zice!... Se vede că pe aiure n-ați avut încă de unde copia!

Precum ați făcut cu geografia județului Iași, copiiind și stricînd textul din cartea noastră, asemenea ați făcut și cu geografia județului Fălciu, luînd tot materialul din geografia d-lui institutor Seghinescu. Nu știm ce ispravă veți mai fi făcut și cu geografiile altor județe.

Mai ziceți că *ori și cîte sacrificii veți face*, nu veți mări prețul din 40 bani exemplarul. D-voastră credeți, se vede, că ați făcut mari sacrificii, cu 40 bani exemplarul, o cărțuție de 38 pagini, numai tipar curat, planul orașului, fără contururile plășilor și fără conturul general al județului. V-ați luat, se vede, după proverbul care zice: «Din picuș se face căuș.» Și v-ați zis: Dacă aș face *cîte-o fițuică* de astea pentru fiecare județ, pentru 32 de județe fac atîtea exemplare; cîte 40 bani exemplarul, face o sumușoară destul de *convenabilă*, care nu se iè din drum. Și, în urma unei asemenea *ingenioase combinațiuni*, v-ați și apucat de trebușoară și în scurtă vreme ați și măiestrit geografiile tuturilor județelor. Planul vi l-ați pus în lucrare; nu știm cum vi se va trece marfa!... Ba încă puneți lumea în mirare, tipărind pe coperta geografiei d-voastră «ediția XIII-a», fără a fi apărut celelalte ediții. Oare de asemenea mijloace trebuie să se slujască cineva?

Mai ziceți că această carte este autorizată de onor. Minister. Oare pot să fie autorizate asemenea cărți, cu astfel de stil și cu atîte greșeli și neadevăruri?

Onorabile domn, ne cuprinde mirare de curajul ce l-ați avut, scoțînd la iveală astfel de cărțulii, care buimăcesc și aduc în rătăcire pe frazezii și nevinovații copilași!

Încît se atinge de d-nii învățători, avem convingerea și v-o putem spune că frații și colegii noștri învățători din județul și orașul Iași știu a face deosebire între o carte făcută din interes de metodă și una făcută din interes de cîștig; și, prin urmare, știu a-și alege cărțile de școală.

Sfîrșind, vă punem dar următoarea întrebare și vă rugăm, stimabile domn, să binevoiți a ne răspunde:

– Cînd cineva se folosește de munca și sudoarea altuia, cum se cheamă asemenea faptă?"

V. Răceanu, Gh. Ienăchescu și I. Creangă

Ion Creangă, O întrebare d-lui Gorjan, autorul mai multor cărți de geografie, în Op. cit., pp. 248-252.

„Cum nu se dă scos ursul din bîrlog, țăranul de la munte strămutat la cîmp, și pruncul, dezlipit de la sînul mamei sale, așa nu mă dam eu dus din Humulești în toamna anului 1855, cînd veni vremea să plec la Socola, după stăruința mamei. Și oare de ce nu m-aș fi dat dus din Humulești, nici în ruptul capului, cînd mereu îmi spunea mama că pentru folosul meu este aceasta? Iaca de ce nu: drăgăliță Doamne, eram și eu acum holtei, din păcate! Și Iașii, pe care nu-i văzusem niciodată, nu erau aproape de Neamț, ca Fălticenii, de unde, toamna tîrziu și mai ales prin cîșlegile de iarnă, fiind nopțile mari, mă puteam repezi din cînd în cînd, pașlind-o așa cam de după toacă, și tot înainte, seara pe lună, cu tovarășii mei la clăci în Humulești, pe unde știam noi, țînînd tot o

fugă, ca telegarii. Și după cîte-un sărutat de la cele copile sprintare, și pînă-n ziuă fiind ieșiți din sat, cam pe la prînzul cel mare ne-aflam iar în Fălticeni, trecînd desculți prin vad, în dreptul Baiei, Moldova înghețată pe la margini, și la dus și la întors, de ne degera măduva-n oase de frig! Inima însă ne era fierbinte, că ce gîndeam și izbîndeam. De la Neamț la Fălticeni și de la Fălticeni la Neamț era pentru noi atunci o palmă de loc. Dar acum se schimba vorba: o cale scurtă de două poște, de la Fălticeni la Neamț, nu se potrivește c-o întindere de șase poște, lungi și obositoare, de la Iași pînă la Neamț. Căci nu vă pară șagă: de la Neamț pînă la Iași e cîtu-i de la Iași pînă la Neamț, nici mai mult, nici mai puțin. Și mai bine rămîi pe loc, Ioane, chiteam în mîntea mea cea proastă, decît să plîngi nemîngîiat și să te usuci, de dorul cui știu eu, văzînd cu ochii!... Dar, vorba ceea: «Ursul nu joacă de bună voie.» Mort-copt, trebui să fac pe cheful mamei, să plec fără voință și să las ce-mi era drag!”

*

„Apoi, după ce s-au hodinit caii, am pornit înainte, spre Podu-Leloaie; și de aici, tot înainte spre Iași, mai mult pe jos decît în căruță, căci zmeii lui moș Luca se muiaseră de tot; și țărani noștri, glu-meți cum sunt ei, ne tot șfichiuiu, în treacă, care dincotro, de ni-era mai mare rușinea de rușinea lui moș Luca. Iar, mai ales, pe la asfințitul soarelui, tocmai cînd intram în Iași, pe rohatca Păcurari, un flăcăuan al dracului ne-a luat în rîs cum se cade, zicînd:

– Moșule, ia sama de ține bine telegarii ceia, să nu ia vînt; că Iașul ista-i mare și, Doamne ferește, să nu faci vro primejdie!...

Atîta i-a trebuit lui moș Luca, ș-apoi lasă pe dînsul! cîte parastase și panaghii, toate i le-a ridicat...

– I-auzi, măi! Dacă ar ști el, chiolhănosul și ticăitul, de unde am pornit astă noapte, s-ar strînge leoarba acasă, n-ar mai dîrdîi degeaba asupra cășorilor mei! Să-apoi doar nu vin eu acum întîiași dată la Iași, să-mi dea povăț unul ca dînsul ce rînduială trebuie să păzesc. Patruzecile mîne-sa de golan! Dacă n-a stat oleacă, să-l învăț eu a mai lua de altă dată drumeții în rîs!

Văzînd noi că ne iau oamenii tot peste picior și pe moș Luca tulburat din cale-afară, cum eram în căruță, ne acoperim peste tot c-un țol, zicînd eu, cam cu sfială:

– Moș Luca, de te-a întreba cineva, de-acum înainte, de ce trag caii așa de greu, să spui că aduci niște drobi de sare de la Ocnă, și las' dacă nu te-a crede fiecare!...

– Ei, apoi?! Știutu-v-am eu că și voi mi-ați fost de-aceștia? zise moș Luca, mergînd pe lîngă cai, plin de năduh; nu mă faceți, că ia acuș vă ard cîteva jordii prin țolul cela, de v-a trece spurcatul!

Auzînd noi ce ni se pregătește, ghiontitu-ne-am unul pe altul, chicotînd înnădușit, și ca' mai ba să zicem nici cîrc! În sfîrșit, după multe șfichiuiuri ce-a primit moș Luca de la unii-alții, cum e lumea a dracului, mergînd noi în pasul cailor, din hop în hop, tot înainte prin rătăcările de pe ulițele Iașilor, am ajuns într-un tîrziu, noaptea, în cieriul Socolei și am tras cu căruța sub un plop mare, unde-am găsit o mulțime de dascălime adunată de pe la catiheți, din toate județele Moldovei: unii mai tineri, iar cei mai mulți cu niște tîrsoage de barbe cît badanalele de mari, șezînd pe iarbă, împreună cu părinții lor, și preoți și mireni, și mărturisindu-și unul altuia păcatele!"

Ion Creangă, Amintiri, IV, în Op. cit., pp. 164; 169-170.

MATILDA CUGLER-PONI

n. 2 aprilie 1851, Iași – d. 9 octombrie 1931, Iași

locuiește în Iași până la sfârșit

A fost o autoare ieșeană întru totul, activitatea sa poetică fiind desfășurată prin intermediul revistei „Convorbiri literare”. Este fiica arhitectului austriac Karl von Kugler (stabilit la Iași ca arhitect șef și devenit cetățean român cu numele Carol Cugler) și a Matildei. S-a bucurat de o educație deosebit de aleasă în familie, completată de lecturi sistematice din literaturile germană, franceză, italiană și română.

A început să scrie versuri de timpuriu, debutând în 1867, la 16 ani, în paginile revistei „Convorbiri literare”. A colaborat la această publicație în mod permanent, până în anul 1888. De altfel, ea a fost una dintre puținele femei care au făcut carieră literară prin intermediul „Convorbirilor literare”. De la anul debutului (1867) și până în 1926 (anul apariției ultimei poezii), Matilda Cugler-Poni a colaborat cu peste 35 de reviste românești și străine, precum „Convorbiri literare” (unde a publicat până

în 1892), „Familia”, „Columna lui Traian”, „Literatorul” și „Viața Românească”. Debutul în proză și l-a făcut cu povestirea *Cînd vrea omul*, apărută în 1884 în revista „Tribuna” din Sibiu.

În 1872, s-a căsătorit cu filologul Vasile Burlă, dar s-au despărțit curând, iar patru ani mai târziu, în 1876, s-a recăsătorit cu chimistul Petru Poni. Din această căsătorie a rezultat o fiică, Margareta Poni (1889-1973), care a devenit profesor universitar la Iași.

Matilda Cugler-Poni se stinge din viață pe 9 octombrie 1931, la Iași.

FRAGMENT SPECIFIC

„Era o zi de toamnă. Frunzele galbene acopereau ca un covor bogat drumurile din grădina noastră.

Soarele se apropia de asfințit și, unde ajunge o rază, parcă se prefăceau toate în aur. Numai din timp în timp ciripea o vrabie și sărea pe o creangă apoi, speriată de frunzele ce le făcuse să cadă, zbură mai departe și iarăși domnea tăcerea cea adînc melancolică a sfîrșitului de toamnă.

Am ieșit de acasă, cu toate că era tîrziu. Trebuia să umblu, să mă mișc, ca să scap de ideile întunecoase ce-mi veneau neconținut. Mergeam încet și cufundată în gînduri. Fără ca să știu, din veche deprinderi, în loc a mă duce prin străzile cele pline de vuiet și de mișcare, m-am îndreptat către partea cea mai liniștită a orașului. Mergeam tot înainte, fără să mă gîndesc nici unde mă duc, nici cînd mă voi întoarce.

Din vreme în vreme însă, de departe, auzeam un sunet de corn de vînători. Numai cîteva note, se repetau la mici intervale. Era un signal ca acela care

cheamă soldații la culcare. Sunetul parcă mă urmărea în drumul meu.

Ce însemna oare acest signal de odihnă în ziua mare, cînd nu dorm decît cei bogați, cei bolnavi și aceea căroră le-au închis somnul vecinic pleoapele obosite?

Deodată, l-am auzit aproape de tot și am văzut un mic cortegiu cotind împrejurul colțului străzii.

Patru vînători duceau un sicriu. Unul meregea în urmă cu patru pîini mici, negre, cu lumînările galbene înfipite în ele. Lîngă el un cornist suna chemarea de culcare.

Acest mic cortegiu de camarazi, care duceau pe unul de ai lor la mormînt, m-a mișcat adînc.

Fără preot; în loc de pomene, pîinile cele negre; drept muzică, nimic decît cornul, pe care îl urmase el de atîtea ori; așa se ducea soldatul pe drum către veșnicie. Vînătorii mă ajunseră cu pasul lor cadențat și acuma vedeam, că pe sicriul cel de lemn alb, era o creangă verde de brad și o decorație, ca singure po-doabe.

Era unul dintre aceia, care își făcuse datoria și acum putea să doarmă liniștit!

Soldatul, care suna din corn, era cu ochii roșii, mustața îi tremura din vreme în vreme, iar pe fața lui arsă de vînt și soare, trecea încet cîte o lacrimă.

M-am dus și eu în urma lor. Mi se părea că trebuie să mă duc. Ieșisem din oraș și trecusem o bucată de cîmp; cornul răsuna mai slab și mai slab, cornistul stînd cîte o dată și răsufliînd adînc, parcă ar fi dealul cel mai mare.

Ajunși la biserica Sf. Ion, unde se înmormîntau militarii, și pe cînd preotul de la cimitir citea prohodul, m-am apropiat de cornist.

– Cine-i mortul? E neam cu dumneata?

– Nu, murmură el. E dintr-un sat cu mine. Și el începu să plîngă ca un copil; sărmanul său tată nu-l avea decît pe dînsul!

– Cum îl cheamă?

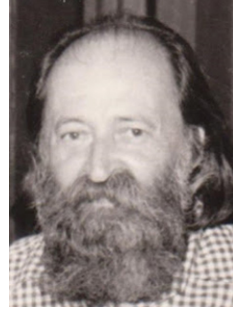
– Toader Munteanu. E de la munte.

– De ce boală a murit?

– I-a venit ceasul, îmi spuse soldatul uitîndu-se în pămînt cu fruntea încrețită.

Preotul sfîrșise cît s-a putut mai repede prohodul și, în locul neamurilor depărtate, am aruncat eu și cornistul întiile mîini de țărîna în groapă. Apoi, am plecat cu toții către oraș. Ceilalți mergeau și i-am pierdut curînd din vedere. Cornistul ne urma încet și suna din vreme în vreme din corn, un singur ton trist și lung ca un rămas bun. Apoi, stătea cîteodată și vedeam cum își șterge ochii cu mîneca. Soarele apusese de mult și cerul se acoperise cu nori deși și alburii. Corbii se ridicau de pe cîmp și printre croncănitul lor lugubru se auzea cornul tot mai departe și mai departe. Începuse să ningă și, cînd am ajuns acasă, nu se mai vedeau frunzele de pe drumuri. Totul era alb, rece și tăcut. Gîndul meu se întorcea către mormîntul cel singuratic și acoperit de omăt. Dormi în pace, Toader Munteanu, și visează de munții tăi frumoși! Țărîna e ușoară inimilor brave!”

Fragment din Matilda Cugler-Poni, Toader Munteanu, în „Scrieri alese”, ediție îngrijită de Ion Nuță, Editura Junimea, Iași, 1971, pp. 82-84.

LEONID DIMOV

n. 11 ianuarie 1926, Ismail, Basarabia – d. 5 decembrie 1987, București

Leonid Dimov a fost fiul lui Naum Mordcovici (care era evreu) și al Nadejdei Dimov, fiică de învățător și nepoată de preot basarabean. Numele „Dimov” îl folosește din 1941, pentru a se proteja de persecuția antisemită. Totuși, rădăcinile evreiești au continuat să-i producă complexe de inferioritate – mai ales în tinerețe.

În 1944, devine absolvent al Colegiului „Sfântul Sava” din București, iar, mai apoi, student la Facultatea de Filologie din București – pe care o va abandona după trei ani. A mai studiat și biologia, dreptul, teologia și matematica – dar fără a-și lua licența.

A fost redactor al revistei „România literară”, precursor al postmodernismului românesc și membru al grupului onirist (care îi includea pe Emil Brumaru, Sorin Titel, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea, Iulian Neacșu, Florin Gabrea, Vintilă Ivănceanu). A fost căsătorit de două ori: prima dată, în

1948, cu Lucia Salam, iar a doua oară, în 1959, cu Ana-Marina Voinescu.

Leonid Dimov a murit în urma unui stop cardiac și a fost înmormântat la Cimitirul Șerban-Vodă (Bellu).

Dintre volumele publicate de Leonid Dimov, amintim: *Versuri* (1966), *7 poeme* (1968), *Carte de vise* (1969), *Eleusis* (1970), *ABC* (1973), *Dialectica vârstelor* (1977), *Spectaco* (1979) ș.a.

O imagine prelucrată poetic a Iașului regăsim în rondelul de mai jos.

FRAGMENT SPECIFIC

„Ferestrele sticleau. Totul se terminase.
Tramvai uriaș pe străzi mai uruia.
Gemeau zăvoare puse, țipau obloane trase,
Mai jos, mereu mai jos, o noapte se lăsa.

Ori poate se-nălțau cocoșii de pe case
Iar turlele sunau precum de baccare.
Ferestrele sticleau. Totul se terminase.

Atunci, purtând albastru costum de catifea,
Pătrunse un elev ce tocmai fluierase
Și, cum în tot cvartalul nimeni nu răspundea,
Pieri sub edificiile de pietre uleioase.
Ferestrele sticleau. Totul se terminase.”

Leonid Dimov, Rondelul serii de duminică, în „Semne cerești. Rondeluri”, Editura Cartea Românească, București, 1970, pp. 47-48.

MIHAI EMINESCU

n. 15 ianuarie 1850, Botoșani, Moldova - d. 15 iunie 1889, București, Regatul României

locuiește în Iași o perioadă

Destinul a vrut ca marele poet să aibă o legătură cu Iașul mai mult decât simbolică, întrucât mare parte a devenirii sale poetice și de suflet ține de orașul în care a conviețuit cu Creangă și cu junimiștii de la marea revistă „Convorbiri literare”. Mihail Eminovici a fost al șaptelea dintre cei unsprezece copii ai lui Gheorghe Eminovici și al Ralucai. Controverse există și în legătură cu data nașterii lui Mihai Eminescu, însă, după însemnarea din *Mitrica de nașteri și botezuri* de la biserica Uspenia din Botoșani, s-a admis ca zi de naștere 15 ianuarie 1850. Copilăria și-a petrecut-o la Botoșani și Ipotești. Școala primară o termină cu rezultate bune la învățătură, fiind clasificat al 5-lea din 82 de elevi.

Între 1860 și 1861, a fost înscris la Obergymnasium din Cernăuți, liceu german înființat în 1808. Din 16 aprilie 1863, încetează să frecventeze cursuri-

le. În anul 1864, elevul Mihai Eminovici a solicitat Ministerului Învățământului din București o subvenție pentru continuarea studiilor sau un loc de bursier; totuși, este refuzat din lipsă de locuri vacante. Ulterior, a plecat la Cernăuți, unde trupa de teatru Fanny Tardini-Vladicescu dădea reprezentații. La 5 octombrie 1864, Eminovici a intrat ca practicant la Tribunalul din Botoșani, apoi, peste puțin timp, a fost copist la comitetul permanent județean. La mai puțin de un an de la angajare, a demisionat și, în 11 martie 1865, solicită pașaport pentru trecere în Bucovina. În toamnă, este găzduit de profesorul său Aron Pumnul, devenind îngrijitor al bibliotecii acestuia.

În 1866, au loc primele manifestări literare ale lui Eminescu. Când moare profesorul de limba română, Aron Pumnul, elevii scot o broșură în care apare și poezia *La mormântul lui Aron Pumnul* semnată M. Eminoviciu. Mai apoi, debutează cu poezia *De-aș avea*, pe care o publică în revista „Familia”, din Pesta, a lui Iosif Vulcan. Acesta din urmă este și cel care îl convinge să-și schimbe numele în Eminescu – care va fi, ulterior, preluat și de alți membri ai familiei sale.

Din 1866 și până prin 1869, a pribegit pe traseul Cernăuți-Blaj-Sibiu-Giurgiu-București. În acest interval, are ocazia să ia contact direct cu poporul, limba și obiceiurile românești. În 1867, a devenit sufleor și copist de roluri în trupa lui Iorgu Caragiale, apoi, secretar în formația lui Mihail Pascaly și, la recomandarea acestuia, sufleor și copist la Teatrul Național, unde îl cunoaște pe I.L. Caragiale. Cu această trupă face turnee la Brăila, Galați, Giurgiu, Ploiești.

Între anii 1869 și 1872, este student la Viena, urmând ca „auditor extraordinar” Facultatea de Filosofie și Drept (dar ascultă și cursuri de la alte facultăți). Activează în rândul societății studențești, se împrietenește cu Ioan Slavici; o cunoaște, la Viena, pe Veronica Micle; începe colaborarea la „Convorbiri literare”; debutează ca publicist în ziarul „Albina”, din Pesta. Între 1872 și 1874, a fost student „extraordinar” la Berlin. „Junimea” i-a acordat o bursă cu condiția să-și ia doctoratul în filosofie. Deși a urmat cu regularitate două semestre, nu s-a prezentat la examene.

Sosit la Viena, Iacob Negruzzi îi comunică impresia puternică pe care a provocat-o, prin poeziile publicate de acesta în „Convorbiri literare”, în cadrul societății „Junimea” din Iași. Astfel, acesta îi propune ca, după terminarea studiilor, să se stabilească la Iași. În contextul unor probleme materiale din ce în ce mai severe, a părăsit Viena și s-a întors în țară. În 18 decembrie, s-a înscris la Universitatea din Berlin, ajuns aici cu ajutorul unei subvenții lunare de 10 galbeni, din partea „Junimii”. Va participa la cursuri în domeniul filosofiei, istoriei, economiei și dreptului. Destinul îl abate de la această cale și, poposind la Botoșani, poetul este trimis de către tatăl său la studii în străinătate, la Viena. Din cercurile în care își petrecea viața de student făceau parte mai cu seamă transilvăneni, iar legătura cu Iașul este prefigurată de întâlnirea pe care poetul o are în cafeneaua Troidl din Wollzeile, unde veneau de obicei românii plecați la studii, cu Iacob Negruzzi. Despre această întâlnire, junimistul va mărturisi următoarele: „Deodată, se deschide ușa și văd intrând

un tânăr slab, palid, cu ochii vii și visători totodată, cu părul negru, lung, ce i se cobora aproape până la umeri, cu un zâmbet blând și melancolic, cu fruntea înaltă și inteligentă, îmbrăcat în haine negre, vechi și cam roase. Cum l-am văzut, am avut convingerea că acesta este Eminescu și fără un moment de îndoială m-am sculat de pe scaun, am mers spre dânsul și întinzându-i mâna, i-am zis: «Bună ziua, domnule Eminescu.» Tânărul îmi dădu mâna și privindu-mă cu surprindere: «Nu vă cunosc», răspunse el cu un zâmbet blând.” (*Amintiri de la Junimea*) Se pare că în această perioadă, Eminescu nu era străin de ideologia junimistă și în calitate de membru al „României june” milita (împreună cu Slavici, printre alții) pentru ideile propagate de societatea literară de la Iași, cerând studenților să urmeze principiul junimist „naționalitatea în limitele adevărului”. Eminescu și Slavici erau în contra direcției pe care și-o doreau ceilalți membri ai „României june”, astfel că existau mereu dispute aprinse, cei doi ajungând să fie la un moment dat marginalizați. E nevoit să se mulțumească cu un trai modest, iar Iașul i-a oferit condiții în acord cu natura spiritului său predispus către reverie. Locuiește aici împreună cu Slavici și Samson Bodnărescu, la Treisfețițele, colindă împreună cu prietenii dealurile orașului și participă în serile de vineri la ședințele „Junimii”.

La 1 septembrie 1874, este numit în funcția de director al Bibliotecii Universității, ocupație care, pe lângă accesul la un mare număr de cărți, îi aduce și grave prejudicii de imagine din cauza unei intrigi prin care i se impută proasta gestionare a fondului de carte și a bunurilor instituției. După această în-

tâmplare, Maiorescu îl numește revizor școlar al județelor Iași și Vaslui, însă legătura cu mediul cultural ieșean se păstrează.

În monografia sa, D. Murărașu amintește de manuscrisele poetului, care cuprind și câteva încercări de proză literară prin care este surprins contextul epocii: „*Aur, mărire și amor*, inspirată din lumea Iașului de pe la 1840, ar fi fost, sub pana altui scriitor, o nuvelă realistă, Eminescu rămâne însă un romantic evocator, imaginativ mai mult decât informat, al unui interior de casă boierească – mobilier, cadre de pe pereți etc. – cât și al unei pături conducătoare formată din boieri și clerici.” (p. 139) sau schița unui Dodecameron dramatic (G. Bogdan-Duică, *Dodecameron dramatic*, în Buletinul „Mihai Eminescu”, 1932, p. 185), inspirată din cronica lui Grigore Ureche. Din cauza adeziunii sale politice, părerile despre talentul său au fost la Iași neuniforme și, de multe ori, în defavoarea sa; Maiorescu rămâne aprigul susținător al poetului, fapt ce nu rămâne fără urmări. Mai multe publicații rivale „*Convorbirilor*” scriu despre exagerările făcute de Maiorescu în privința talentului său, despre părtinirea sa și acuză aprecierea de care beneficiază poetul în cerul junimist, fapt calificat drept „o apoteoză merită a rămâne în adevăr nemuritoare, ca unul din cele mai strălucite specimene de excentricitate.” (Hasdeu, *Câteva întrebări d-lui Titu Maiorescu* în „*Românul*”, București, 19 febr. 1875). Adevărata intrare în societatea ieșeană o are Eminescu în septembrie 1874 când, pe lângă prietenii Slavici și Bodnărescu, acesta răspunde invitațiilor familiei Micle. Iubirea dintre poet și Veronica nu putea scăpa ochilor in-

discreți ai locuitorilor ieșeni, astfel că „răspunsul ei a fost o amabilitate controlată de judecată” și exprimată în versuri, „haina poeziei dădea cuvintelor înălțarea pe un plan ideal, care putea zăgăzui bârfeala denigratoare” (D. Murărașu, p. 173).

În 1874, a susținut o bogată corespondență cu Titu Maiorescu. Acesta din urmă îi propunea poetului să-și obțină doctoratul în filosofie, pentru a putea fi numit profesor la Universitatea din Iași; în ciuda sprijinului financiar primit, Eminescu nu va reuși să finalizeze acest demers. În 1875, rămas fără serviciu, Eminescu a primit postul de corector și redactor al părții neoficiale la ziarul local „Curierul de Iași”. La data de 1 septembrie a aceluiași an, a fost numit director al Bibliotecii Centrale din Iași. În aceeași perioadă, a frecventat cu regularitate ședințele „Junimii” și l-a vizitat, de multe ori, pe Ion Creangă în bojdeuca sa.

În anul 1877, s-a mutat la București, unde a fost redactor la ziarul Timpul, până în 1883, desfășurând o activitate publicistică excepțională, care i-a afectat însă sănătatea. În această perioadă, a scris și marile lui poeme – printre care și *Luceafărul*. În luna ianuarie a anului 1883, Eminescu este internat în spital. Mai târziu, cu sprijinul câtorva cunoscuți, Eminescu a fost trimis la Viena, în 20 octombrie, și internat în sanatoriul de la Oberdöbling.

Dorind să revină în țară, a fost prezent la banquetul anual al „Junimii”, iar în noiembrie, a fost internat în Spitalul „Sfântul Spiridon” din Iași. În perioada iulie-august 1885, a urmat o cură la Liman, lângă Odessa, de unde a scris cerând bani pentru plata taxelor. În anul 1886, a fost menținut în servi-

ciul bibliotecii din Iași ca sub-bibliotecar. Pe 9 noiembrie, a fost înlocuit din postul de la bibliotecă și, în urma unui consult medical, a fost transportat la ospiciul de la Mănăstirea Neamț. În 1887, Eminescu pleacă la Botoșani, la sora sa, Henrieta, fiind internat în spitalul local Sfântul Spiridon. În timpul acesteia, la Iași, s-au organizat comitete de ajutorare, care au lansat liste de subscripție publică pentru întreținerea și îngrijirea poetului. În 13 iulie, a mers la Iași pentru un consult medical. Aceștia au recomandat trimiterea pacientului la Viena și Hall în Tirol, iar în 15 iulie, Eminescu a plecat înspre destinațiile recomandate. Pe data de 1 septembrie, s-a întors la Botoșani, unde a stat sub îngrijirea doctorului Iszak și a surorii sale, Henrieta.

Eminescu a murit la data de 15 iunie 1889, în jurul orei 4 dimineața, după ce, la începutul anului, boala sa devenise tot mai violentă. Este înmormântat în cimitirul Bellu. A fost ales post-mortem (la data de 28 octombrie 1948) membru al Academiei Române. A fost luată în discuție și există o ipoteză a asasinării poetului, care susține că îmbolnăvirea sa psihică ar fi fost deliberată prin aplicarea unui tratament bazat pe injecții cu mercur. Există surse conform cărora Eminescu, din cauza poziției luate prin intermediul ziarului „Timpul” și a deranjării personalităților politice ale vremii, ar fi fost urmărit de serviciile de informații ale Austro-Ungariei. Urmând această ipoteză, Eminescu ar fi murit intoxicat cu mercur - din cauza tratamentului aplicat de doctorul Alexandru Șuțu.

Opera poetică eminesciană a fost divizată în două secțiuni; cea dintâi, antumă, a fost publicată în

timpul vieții poetului de Titu Maiorescu la editura Socec. Cea mai mare parte a creației sale a rămas în manuscris, predate de Titu Maiorescu Bibliotecii Academiei Române, unde au fost folosite inițial de Perpessicius pentru ediția critică, inițiată în 1939 la Editura Fundațiilor Regale Regele Carol al II-lea, și finalizată abia în anul 2000. Exegeza eminesciană a cunoscut o înflorire după anul 1965, prin contribuția studiilor unor eminescologi ca Ion Negoïtescu, Rosa del Conte, Ioana Em. Petrescu, Zoe Dumitrescu-Bușlenga sau Petru Creția. De altfel, critica literară postumă l-a socotit drept cea mai importantă voce poetică din literatura română.

FRAGMENTE SPECIFICE

„Prin lumea rumână de apunerea frumoasă trece călugărul nostru, neluînd parte la fermecata stare a firei, plin încă de impresiunile ciudatei sale întîmplări. De departe se văd turnurile strălucitoare ale bisericelor Iașilor, casele frumos văruite, cu streșine vechi peste care vărsoa o viorie lumină răsăritoarea lună. El își grăbi pașii, pînă ce intră în tîrg. O uliță strîmtă, cu case vechi și hîrbuite a căror caturi de sus erau mai largi decît cele de jos, așa încît jumătatea catului de sus să răzima pe stîlpi de lemn și numai jumătate pe cel de jos, cerdacuri înalte, înaintite sub șandramale lungi, apăsate, pline de mușchi negru-verde; iar în cerdacuri șed bătrîni vorbind de ale lor; fetele tinere ivesc fețele rumene ca mărul prin obloanele deschise ale ferestrelor cu gratii, prin care vezi oale cu flori galbene ca de aur. Numai pe ici pe colo luna revarsă cîte-o dungă lungă și îngustă în umbra uliței, pe ici pe colo trece cîte-

un om şuierînd – încet, încet ulițele adorm, obloanele se-nchid, lumînările se sting, paznicii de noapte trec cu capetele înfundate în mantale albe, și călugărul nostru trece ca o umbră aspru-zugrăvită prin lungile și întunecoasele ulițe.

El se opri înaintea unei case ce se ridica izolată în mijlocul unei ogrăzi pustii. Prin crăpăturile obloanelor închise se zărea lumină. Casa era c-un acoperămînt țuguat – părății erau de piatră mică ca cea cu care se pietruiesc fîntînele și orice tencuială căzuse de pe ele, încît părea o bucată din ruina unei cetăți. Obloanele erau mult mai largi decît ferestrele cele înguste, și la un cerdac ținut în aer de stîlpi de zid în patru muchi duceau dintr-o lature niște scări nalte, care ajungeau la jumătatea întregii înălțimi a casei. Nici un copac, nici un acaret pe lîngă casă; ograda cea mare cu iarba ei uscată se-ntindea gălbuiie în lună și numai o fîntînă își mișca gemînd cum-păna ei în vînt. El sui iute scările și bătut tare în ușa tinzii. În tindă răsunară pași.”

Mihai Eminescu, Sărmanul Dionis, în „Proză fantastică”, antologie, postfață și bibliografie de Aurel Martin, Editura Minerva, București, 1973, pp. 56-58.

„Cum trece-n lume toată slava
Ca și un vis, ca spuma undei!
Sus, în cetate la Suceava,
Eu zic: «*Sic transit gloria mundi!*»
Pe ziduri negre bate lună.
Din vechi icoane numai pete,
Sub mine-aud un glas ce sună,
Un glas adînc zicînd: «Mi-e sete.»

Și văd ieșind o umbră albă.
Moșneag bătrîn, purtînd coroană,

Pe pieptul lui o sfântă salbă,
Pe umeri largi o scumpă blană,
Ea mîna-ntinde blînd: «N-ai grijă,
Ce zic nu trece la izvod.
Eu sunt vestitul domn Dabijă,
Sunt moș Istrate-voievod.»

«Măria Voastră va să-ndemne
Pe neamul nostru în trecut?»
Ci el cu mîna face semne
Că nu-nțeleg ce el a vrut.
«Măria Voastră-nsetoșează
De sînge negru și hain?»
El capu-și clatină, oftează:
«De vin, copilul meu, de vin.

Cînd eram vodă la Moldova
Hălăduiam pe la Cotnari.
Vierii toți îmi știau slova
Ș-aveam și grivne-n buzunar.
Pe vinul greu ca untdelemnul
Am dat mulți galbeni venetici;
Aici lipsește tot îndemnul.
În lume mult, nimic aici.

La voi în lumea ceealaltă,
Fiind cu milă și drept,
M-a pus cu sfinții laolaltă
Și-n rai mă duseră de-a drept.
Dar cum mai pune Sfîntul Petre
La rău canon pe-un biet creștin!
Cînd cer să beau, zice: Cumetre,
Noi n-avem cimpoieri și vin.

Și totuși domn fusesem darnic
Și bun de inimă cu toți.

De cîte ori l-al meu pãharnic
Umplut-am cupa numai zloþi!
Cã ce sunt recile mademuri,
Ce aur, pietre și sîdef
Pe lîngã vinul copt de vremuri,
Pe lîng-un haz, pe lîng-un chef.

Împresurat-am eu și Beciul
Cu oaste bunã și strînsuri;
Soroca, Vrancea și Tigheciul
Trimis-au mii viteze guri
Sã certe craii cu mînie...
Ce-mi pasã? Mie deie-mi pace
Sã-mi duc Moldova-n bătălie
Cu mii de mii de poloboace.

Atunci cînd turcii, agarenii
Mureau în iuruș cu halai,
Oștirea noastră, moldovenii
Se prãpãdeau într-un gulai.
Și zimbrul cel cu trei luceferi
Lucea voios pe orice cort.
Precum ne-am dus, venirãm teferi
Și toþi cu chef și nime mort.

Nici vin cu apã n-am sã mestec,
Nici dau un ban pe toatã fala.
De-aceea n-am nici un amestec
Oriunde nu îmi fierbe oala.
Cînd calcã țara hantatarii,
Eu bucuros în lupte merg,
Cînd între ei se bat magarii,
În fundul pivniței alerg.

Se certe unгурii și leșii...
Ce-mi pasã mie? La Cotnari

Eu chefuiam cu cimpoieșii,
Cu măscărici și lăutari:
Și sub umbrarele de cetini
Norodu-ntreg juca și bea,
Iar eu ziceam: să bem, prietini,
Să bem, pîn' nu vom mai putea.

Dacă venea să rătăcească
Vun învățat archeolog,
Vorbind în limba pășărească,
Nu m-arătam ca să mă rog.
Dar ție-ți place doina, hora,
Îți place-al viței dulce rod,
Tu povestește tuturoră
De moș Istrate-voievod.

Le spune sfatul meu s-asculte,
S-urmeze vechiul obicei,
Să verse dintre cupe multe
Și la pămînt vo două-trei.
Căci are-n sîn Moldova noastră
Viteze inimi de creștin;
Tineri, în veselie voastră,
Stropiți-le duios cu vin!

Și în Moldova mea cea dulce
Orînduit-am cu prisos:
Ca butea plină să o culce,
Cea goală iar cu gura-n jos.
Și astfel sta-n Moldova toată
Cu susu-n jos ce era treaz,
Odihna multă-i lăudată
La cel chefliu, la cel viteaz.

Cînd de mînușa lungii sabii
Mă rezimam să nu mă clatin,

Cîntau cu toți pe Basarabii,
Pe domnii neamului Mușatin,
Pîn' ce-ncheiau în gura mare
Cu Ștefan, Ștefan domnul sfînt,
Ce nici în ceriuri samăn n-are,
Cum n-are samăn pe pămînt!

Moldova cu stejari și cetini
Ascunde inimi mari de domn,
Să bem cu toți, să bem, prietini,
Să le vărsăm și lor în somn.
Pîn' la al zilei blind luceafăr
Să bem ca buni și vechi tovarăși;
Și toți cu chef, nici unul teafăr,
Și cum sfîrșim să-ncepem iarăși.

Răpiți paharele cu palma,
Iar pe pahar să strîngă pumn
Și să cîntăm cu toți de-a valma
Diac tomnatic și alumn;
Cîntăm adînc un: *De profundis.*
Perennis humus erit rex.
Frumoase vremi! Dar unde-s? unde-s?
S-au dus pe veci! *Bibamus Ex.»* ”

Mihai Eminescu, Umbra lui Istrate Dabija-voievod, în „Poezii”, Editura Junimea, Iași, 1990, pp. 518-522.

„Pe lîngă plopii fără soț
Adesea am trecut;
Mă cunoșteau vecinii toți –
Tu nu m-ai cunoscut.

La geamul tău ce strălucea
Privii atît de des;

O lume toată-nțelea -
Tu nu m-ai înțele.

De câte ori am așteptat
O șoaptă de răspuns!
O zi din viață să-mi fi dat,
O zi mi-era de-ajuns;

O oră să fi fost amici,
Să ne iubim cu dor,
S-ascult de glasul gurii mici
O oră, și să mor.

Dându-mi din ochiul tău senin
O rază dinadins,
În calea timpilor ce vin
O stea s-ar fi aprins;

Ai fi trăit în veci de veci
Și rînduri de vieți,
Cu ale tale brațe reci
Înmărmureai măreț,

Un chip de-a pururi adorat
Cum nu mai au perechi
Acele zîne ce străbat
Din timpurile vechi.

Căci te iubeam cu ochi păgîni
Și plini de suferinți,
Ce mi-i lăsară din bătrîni
Părinții din părinți.

Azi nici măcar îmi pare rău
Că trec cu mult mai rar,

Că cu tristeță capul tău
Se-ntoarce în zadar,

Căci azi le semeni tuturor
La umblet și la port,
Și te privesc nepăsător
C-un rece ochi de mort.

Tu trebuia să te cuprinzi
De acel farmec sfânt,
Și noaptea candelă s-aprinzi
Iubirii pe pământ.”

*Mihai Eminescu, Pe lângă plopii fără soț, în Op.
cit., pp. 168-170.*

BARBU FUNDOIANU

n. 14 noiembrie 1898, Iași – d. 2 octombrie 1944,
Auschwitz, Polonia

studiază în Iași

Barbu Fundoianu a fost fiul lui Isaac Wechsler. Încă de la vârsta de 14 ani, a început să colaboreze la diverse reviste românești și evreiești. Câțiva ani mai târziu, va desfășura o activitate susținută de poet, publicist, eseist și om de teatru. Dezvoltă o reală pasiune pentru cărți, notându-și impresii despre literatura franceză (care vor apărea în volumul *Imagini și cărți din Franța*). După ce studiază la Facultatea de Drept din Iași timp de trei ani, se stabilește la Bucu-rești.

În 1923, se stabilește la Paris, dar păstrează le-gătura cu scriitorii români; în plus, publică constant în revistele de avangardă (*Integral, Unu, Contimporanul*) din România. Pe lângă redactarea propriilor texte, a tradus în franceză versuri din Tudor Arghezi, George Bacovia, Ion Vinea și Ion Minulescu. Pen-tru a se integra mai bine în Franța, va începe să pu-

blice sub numele de Benjamin Fondane – semnătură care va apărea frecvent în revistele literare.

Totuși, în această perioadă, se confruntă cu dificultatea de a scrie în franceză, dar, mai ales, cu un sentiment de pierdere a identității sale culturale. Un rol hotărâtor în destinul lui Benjamin Fondane a fost întâlnirea cu filosoful rus Lev Șestov, care a avut loc în primăvara lui 1924. Fiind, de asemenea, influențat și de gândirea lui Friedrich Nietzsche și a lui Søren Kierkegaard, el începe să se exprime cel mai convingător în activitățile de interpret și teoretician al poeziei moderne, propunând perspective originale, care trezeau atenția intelectualilor vremii. Volumul său cel mai important de eseuri (apărut postum) se intitulează *La conscience malheureuse (Conștiința nefericită)*.

Creația poetică originală franceză a lui Benjamin Fondane a fost adunată în volumul antologic *Le mal des fantômes* (1980), trimis soției sale, Genevieve, prin intermediul unei scrisori-testament, scrisă în lagărul de sortare a evreilor de la Drancy. Scrisoarea aceasta conținea indicații precise asupra modului în care trebuia editată opera sa. În scrierile sale, întâlnim motivul exilului, al paradisului pierdut, dar și al copilăriei ca vârstă de aur. Prin destinul său reflectat în motivele recurente ale textelor sale, el a fost asemănat cu figura jidovului rătăcitor.

Din cauză că se află că era evreu, este arestat de către Gestapo (în perioada ocupației germane a Franței) și închis, împreună cu sora sa mai mare, Lina, în lagărul de la Drancy, de unde câțiva prieteni au obținut eliberarea sa – dar nu și pe a Linei – care nu avea cetățenie franceză. Totuși, el refuză să pără-

sească lagărul fără sora sa. Astfel, cei doi au fost deportați la Auschwitz în mai 1944, iar la 2 octombrie 1944, Benjamin Fondane va fi gazat la Birkenau.

FRAGMENTE SPECIFICE

„Și va veni o seară când voi pleca de-aici,
fără să știu prea bine unde mă duc și nici
de vine putrezirea, sau încolțirea vine.
Tăcerea se va pune ca un pământ pe mine.
Știu, o să vii în seară ca de-obicei, s-aduci
pe tine umbra rece a frunzelor de nuci.
Vei înțelege-ndată că-s dus, din nemișcare,
la capul meu rămasă, ca-ntîia lumînare.
N-ai să întrebi pe nimeni de ce-ți sunt de prisos
genunchii coți, cerceii și sufletul frumos.
Taci! Pentru noi priveliști se cer alte cuvinte,
Mai bine-n tine, surde, aducerile-aminte,
tumult. Dar ca un țipăt într-însul: te iubesc -
și aș iubi o piatră cu scrisul ovreiesc.
Toamna, în cimitirul urban din bariere,
pune tristețea-n lespezi a stupilor cu miere,
și în priviri, cîrceii pământului rotund -
și nu pot mai departe de moarte să m-ascund.”

Barbu Fundoianu, Căntece simple: Mărior VI, în „Poezii”, ediție, note și variante de Paul Daniel și G. Zăraflu, studiu introductiv de Mircea Martin, Postfață de Paul Daniel, Editura Minerva, 1978, p. 54.

„Un cer mărunț de toamnă e risipit în țîrg.
Se simte-n aer ploaie și-i cenușiu și-n sîrg
la prăvălii, lumina o zăvorește-oblonul.
Prin gratii de rugină vezi, mîniat, patronul,
pe ucenici îi ceartă; s-a scuturat un tei -

unei leliți desculțe, la un cântar, ovrei
îi măsură o chilă de borș ori de scrumbie.
Pe rafturi cu unelte ori cu galanterie,
au scos păingăni ațe din pîntec și pîndesc.
E tîrgușorul umed, ploios și ovreiesc
și mîțe de funingeni visează lună nouă.
O fată roșcovană stă-n prag, pierdută. Plouă,
și-o diligență vine din negură și munți –
în apă, ciufulite, stau gîștele subt punți
și dup-asfalturi ude e glod și apărie.
Desculți, copiii-și joacă vapoare de hîrtie
și plîng că se desfoaie curînd în cenușiu.
Vin vaci de la pășune, agale și pustiu –
și cum mugesc, cu capul întors, de parc-ar suge –
muiet, tot tîrgul parcă în înserare muge.

(Iasi, 1917)

Barbu Fundoianu, Provincie în Op. cit., p. 261.

„Clopotnița pe cer și-nfinge fierul
și cu mireasmă-și tăinuie altarul,
Văzduhul, încă luciu ca paharul,
pătat cu roz și sânge, bea eterul.

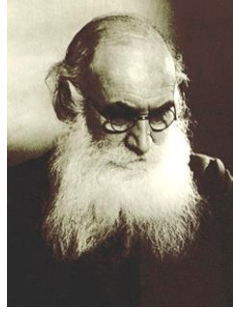
Pe-aice, Domnul singur e străjerul –
găinile-l visează-nalt cât parul,
cum plin de galbeni scoate buzunarul,
și-n aer, pe-nserate, varsă cerul.

Prin buruieni, fac vitele sieste.
Păunii-n parc pun straiul din poveste
cu lună albă-n piept și-n spete, sorii.

Alături, vaci cu petice pășună
și scutur întunericul cocorii
în ochii lor sticloși, boiți cu lună.

(Iași, 1917)

Barbu Fundoianu, Mănăstire, în Op. cit., p. 254.

GALA GALACTION

n. 16 aprilie 1879, Didești, Teleorman - d. 8 martie 1961, București

A fost un scriitor, preot ortodox, profesor de teologie român de origine aromână, traducător al Bibliei în limba română. Gala Galaction este pseudonimul literar al lui Grigore Pișculescu.

S-a născut în familia unui țăran, care era căsătorit cu fiica unui preot. Face liceul Sfântul Sava din București și este coleg cu Tudor Arghezi. Urmează Facultatea de Litere și Filosofie, apoi Facultatea de Teologie și susține doctoratul în teologie. A fost defensor al episcopiei Olteniei și a Curții de Argeș. A fost membru al Academiei Române (1947).

Devine defensor eclesiastic pentru eparhiile Râmnicului și Argeșului (1909-1922), preot (1922) și misionar al Arhiepiscopiei Bucureștilor (1922-1926), profesor titular la catedra de Introducere și Exegeza Noului Testament de la Facultatea de Teologie din Chișinău (1926-1941), decanul acesteia (1928-1930), profesor de Exegeza Vechiului Testament la Facultatea de Teologie din București (1941-1947), mem-

bru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Bucureștilor (din 1954).

Ca teolog, a publicat studii despre Noul Testament, articole, meditații, conferințe, predici. Între 1928 și 1934, a realizat o nouă traducere a Bibliei în limba română (împreună cu pr. prof. Vasile Radu). În perioada interbelică, desfășoară o susținută activitate publicistică, cu ajutorul lui Tudor Arghezi, și editează revistele „Cronica” și „Spicul”, care apar în perioada 1915-1918. A desfășurat o remarcabilă activitate literaro-publicistică. A publicat volume de nuvele, romane, note de călătorie, articole în principalele ziare și reviste ale timpului, precum și un jurnal care a fost restituit și publicat postum. După 1944, este prezent în viața literară sau politică, este ales vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor din România în 1947, deputat în Marea Adunare Națională și primește Ordinul Muncii, clasa întâi, în 1954.

A călătorit în Țara Sfântă, în Ungaria, Italia, Grecia, Egipt. După o congestie cerebrală, își va petrece ultimii ani de viață în pat.

În Israel, primăria orașului Ierusalim a numit o piațetă în amintirea sa, ca semn de apreciere a contribuției sale la promovarea înțelegerii între creștini și evrei, inclusiv în timpurile când omenirea a fost pusă greu la încercare. La Mangalia și Roșiorii de Vede, câte o școală îi poartă numele.

Deși a continuat să scrie până după al Doilea Război Mondial, Galaction aparține, ca scriitor, epocii dinaintea primului. Piese de rezistență ale operei sale, cele care-i asigură și-i definesc locul în literatura română, sunt nuvelele și povestirile scrise în intervalul 1902-1910, publicate în revista „Literatura

și arta română”, *Moara lui Califar* (1902), *Linia dreaptă* (1904), și în „*Revista idealistă*”, *Copca radvanului* (1907).

Jurnalul scriitorului Galaction are valoare literară prin trăsăturile inedite cu care adâncește portretul moral și psihologic al omului Galaction, iar această nouă înțelegere a autorului deschide dintr-o dată și o nouă, nebănuită falie înspre profunzimea operei, într-acolo unde mocnește ascuns, dar iradiant, nucleul ei generator și integrator.

În fragmentul de mai jos, găsim interesante și sensibile rânduri despre Iașii de acum peste o sută de ani.

FRAGMENT SPECIFIC

„Poetul și amicul meu Adrian Vereea, aducându-și aminte de Iașii copilăriei, îi rechemă într-o poezie care începe cu această grațioasă strofă:

„Iașii poartă brîu de dealuri
Azi, ca-n vremile senine,
Dar în preajmă de coline,
Lumea, lumea nu mai vine
Valuri-valuri...”

Amintirile poetului îi spun de un oraș însuflețit, plin de voie bună și sonor, care își revarsă norodul prin împrejurimile-i încântătoare:

„Prin conacuri totu-i gata
Pentru joc și veselie;
După-un vin, dup-o chindie,

Treceți frumușel prin vie
Spre Galata.”

Cu totul altfel revăd eu Iașii astăzi, când mă aplec deasupra acestei oglinzi-abis care este amintirea celor ce au fost.

Călător și trecător, cum eram întodeauna, Iașii sunt pentru mine un popas tihnit, pe care-l ajungeam, uneori, în dimineți trandafiriu revărsate, încă de pe la Bîrnova, alteori, în seri aurii, din ce în ce mai cufundate în umbre violete, cu cât intram în valea Bahluiului. Veselia lui îmi apare în fel cu totul intelectual, sub icoana amicilor mei literari, adunați la discuțiuni și lectură.

Regăsesc însă ceva din intimitatea impresiilor mele asupra Iașilor în sonetul înaripat al lui Codreanu:

„Pieri legenda strălucirii sale!
...Și-nmormîntată-n scumpele ruine
Povestea vremilor celor senine
Surîde-n somn, cu zîmbete de jale...”

Dar nici geniul poetului, nici nimeni dintre noi nu putea să ghicească ce surprize ne păstrează viitorul și ce neașteptată curte de casație era să desființeze sentința lui Saturn:

„Iar noaptea drept în două cînd se taie,
Saturn, cu nemiloasa lui bătaie,
Sentința morții zvîrle-n tot orașul.”

O zi petrecută în Iași era pentru mine o sărbătoare discretă și ales nuanțată. Mă simțeam în Iași mai aproape de locul ideal unde fiecare ar vrea să-ți petreacă viața de nicăieri aiurea. Era în acest oraș domnesc, cuprins de melancolia amintirilor prea mari, purtate de un prezent prea micșorat, mai mult suflet, mai multă inteligență și mai mult cult pentru cele intelectuale, decât în oricare alt centru românesc. Înțelegeai din ochii celor cu care te întâlneai, în ulițele lor întortocheate (dacă erau altceva decît bieți muncitori cu palmele), că în odăița de unde coboară,

au lăsat, pe masă, cu foile deschise, un poet, un filozof, un sociolog, Biblia sau Talmudul... Seara, cînd mă rezepam în fereastra mea și priveam, din deal la vale, miile de luminițe care se aprindeau în Iași, mă întrebam – cum nu-mi venea niciodată să mă întreb la București: la cîte din aceste luminițe, studiul celor sfinte sau al celor profane, încovoiaie trupul sau înalță sufletul?...

Firea molcomă a moldovenilor, idiomul lor bemolizat și muzical sporeau impresiile mele de spiritualitate și mîngîiau văzul și auzul meu, celui sosit din București. În același fel și mai mult încă se întipăreau cugetului cele patruzeci și cinci de biserici – risipite pretutindeni în pitoreasca veche capitală, din vârful dealurilor și pînă jos în șes – care, ori de unde ai fi privit, schițează Iașilor un profil venerabil și auster.

Mitropolia, Trei Ierarhii și Galata, sub ochii celui ce le vede în scăpărarea soarelui, leagă un triunghi sacrosanct, cu unghiurile de aur. Iar în depărtare, mănăstirea Cetățuia pare o sentinelă și un simbol al liniștii și al îndeletnicirii cu cele sufletești, căroră se închină orașul pitoresc.

În palatul administrativ, mereu în construcție de cînd l-am pomenit, nu puteam să mai găsesc nimic din urmele curților domnești de altădată și nimic din povestea lor lungă și zbuciumată, cum ne-o arată cronică Moldovei. Cîți musafiri – mai mult decît domni ai Moldovei – n-au găzduit în aceste curți domnești de la Alexandru Lăpușneanu încoace! De cîte ori n-a ars conacul domnesc, de cîte ori n-a fost jefuit și dărîmat!

Regăsesc însă în palatele sturzești pe martorii unui trecut mai nou și umbra lui Cuza-Vodă în geamurile unei case mari, pe lîngă care întodeauna treceam cu un freamăt în inimă. Acest trecut mai noi

îmbia visul și dorul după cîte au fost odată și nu mai pot să fie. Auzeam din gura celor ce ascultaseră, mici copii, pe contemporanii albi de zile, despre se-
ratele de la curte, despre șiragul trăsurilor care in-
trau și ieșeau cu boierii moldoveni, despre bogăția,
petrekerile și alianțele acestor subțiri boieri...Mai
mult decît capitala Munteniei, capitala Moldovei
oferi, într-o vreme, icoana unei vieți sociale nu nu-
mai bogate și răsfățate, dar șlefuite și distinse.

N-am cunoscut Iașii din 1890-1895, ci Iașii din
1910-1915. Pare că văd, într-o cameră lungă, pe care
fragilitatea lucrurilor omenești a strămutat-o azi cu
totul în lumea amintirilor, înșirați în jurul mesei de
redacție, pe comilitonii mei de la *Viața românească*.
Cîțiva dintre ei sunt de acum dincolo de pragul
vremii. Era un cerc ales, original și bine închis, fiind-
că se deschidea foarte greu înaintea celor noi sosiți.
Cunosc scriitori care au bătut îndelung și zadarnic
cu degetul, cu pumnul, ba și cu toroipanul la porțile
neîndurate ale *Vieții românești*. Grupa scriitorilor de
la revista aceasta – deși de multe ori contestată, luată
la vale, șarjată cu furie – înșira o teamă tainică și o
dulce gelozie confrăților ostenitori pe la alte reviste
și ziare.[...] Dar acestea mă duc, fără să vreau, spre
Iașii de mîine!... Reveria și salutul meu se îndrep-
tează înspre Iașii, precum erau. Dealurile lui cu
streață de biserici, tihnei lui de altădată, cărturarilor
lui săraci și entuziaști și iubiților mei tovarăși de la
Viața românească, înclin cu dor fruntea gândurilor
mele.”

*Gala Galaction, Iașii precum erau, în „La Vul-
turi”, Editura Ion Creangă, București, 1988, pp. 206-209.*

ION GHICA

n. 12 august 1816, București - m. 7 mai 1897,
Ghergani, județul Dâmbovița

locuitor al Iașului, o perioadă

Ion Ghica face parte din familia de mari boieri Ghica, fiind întâiul născut al logofătului Dimitrie (Tache) Ghica și al Mariei Câmpineanu. Învață acasă neogreaca și greaca veche cu dascălul grec Miha-ilidi. În 1830, Ion Ghica este înscris la clasa de limba franceză a profesorului J.A. Vaillant de la Sfântul Sava. Ulterior, este trimis la studii la Paris, unde dobândește bacalaureatul în litere, în ianuarie 1836, la Sorbona. În august 1838, devine absolvent al Facultății de Științe din Paris, cu o diplomă în științe matematice, absolvind în 1840 și Școala de Mine (*École royale des mines*) din același oraș, obținând diploma de inginer de mine și dreptul de a practica profesia de inginer în țara sa. În aceeași perioadă, asistă la cursuri de economie politică la Collège de France și la Conservatorul de Arte și Meserii.

Încă din primul an al șederii la Paris, se întâlnește cu personalități precum Vasile Alecsandri și viitorul domnitor Alexandru Ioan Cuza. De asemenea, a făcut cunoștință cu Armand Carrel, redactorul-șef al ziarului parizian „Le National” și cu polonezul Michal Czajkowski, secretar al principelui Adam Czartoryski, acesta din urmă fiind conducătorul emigrației monarhiste poloneze. Ion Ghica profită de amicitia lui Armand Carrel ca să întrețină la ziarul „Le National” o rubrică regulată, *Correspondance de Bucarest*, care însă neliniștește cercurile guvernamentale din București, din cauza corespondențelor „subversive” bine informate despre ce se petrecea în țară. Fiind la Paris, a inițiat în 1845 „Societatea studenților români”, sub președinția de onoare a poetului Alphonse de Lamartine, cu un comitet condus de Ion Ghica, Scarlat Vârnav, casier, și C.A. Rosetti, secretar, iar în anul următor, Nicolae Bălcescu a devenit bibliotecarul Societății.

În 1841, revine în București, apoi în Moldova, cu misiunea din partea lui Ion Câmpineanu și a boierilor Alecu Villara și Alecu Filipescu-Vulpea de a oferi domnitorului Mihail Sturdza o propunere de uniune vamală între cele două principate - întâiul pas pe calea Unirii. Domnitorul refuză oferta, însă îi oferă lui Ghica catedra de profesor de geologie și mineralogie, în primele luni ale anului 1842, la Academia Mihăileană. Pe baza rezultatelor obținute ca profesor de geologie și mineralogie, Ion Ghica a fost numit profesor de economie politică la clasele superioare. Deschis la 23 noiembrie 1843 cu prelegerea „Despre importanța economiei politice”, cursul încredințat lui Ion Ghica spre a fi predat era cel dintâi

de nivel universitar, fiind urmărit de multă lume, boieri și intelectuali, chiar și de domnitorul Mihail Sturdza. De asemenea, a fost numit inspector la Institutul academic, având însărcinarea organizării și dezvoltării învățământului. I se conferă rangul de mare spătar.

La începutul anului 1847, se căsătorește cu Alexandrina Mavros, fiica generalului Nicolae Mavros. Reîntors din străinătate la sfârșitul anului 1847, a luat inițiativa, împreună cu C.A Rosetti, de a înființa un Comitet revoluționar, din care mai făceau parte Christian Tell, Nicolae Bălcescu, cei patru frați Golescu, precum și frații Brătianu. În plus, a făcut parte din conspirația din 1848, care dorea o uniune a Țării Românești și Moldovei, sub un prinț autohton, Mihail Sturdza.

După eșecul revoluției, a rămas în exil la Constantinopol. La recomandarea ambasadorului Angliei la Constantinopol, Stratford Canning de Redcliffe, a fost numit de autoritățile turce în funcția de guvernator sau Bei al insulei Samos (1853-1859), unde a reușit să stârpească pirateria, în floare în acea insulă, care afecta în mod serios mișcările flotelor franceză și britanică, pregătite pentru aprovizionarea pe mare a trupelor ce luptau în războiul Crimeii. Sub supravegherea sa, în insula Samos, s-au construit drumuri, s-au înființat școli, inclusiv un pensionat de fete, îngrijit de soția sa. La terminarea misiunii sale, în 1859, a primit de la sultanul Abdul-Medjid titlul onorific de Bei (prinț) de Samos.

După unirea Moldovei și Țării Românești, a fost chemat de Alexandru Ioan Cuza și a devenit prim-ministru în timpul acestuia, în perioada 6 martie -

26 aprilie 1859. La 11 octombrie 1859, a obținut același portofoliu de prim-ministru în Muntenia, însă a demisionat la 27 mai 1860. A fost apoi prim-ministru în timpul lui Carol I al României, numit la 15 iulie 1866. În anul 1866, s-a alăturat comitetului secret sau „monstruoasei coaliții” care, prin lovitura de stat de la 11 februarie 1866, a determinat detronarea lui Alexandru Ioan Cuza și înlocuirea acestuia cu prințul Karl de Hohenzollern-Sigmaringen, ulterior regele Carol I.

Din 1874, a devenit membru titular al Societății Academice Române, apoi a fost ales președinte al acestei prestigioase instituții (1876-1879). De asemenea, după redenumirea societății în Academia Română (1879) a fost președinte al Academiei de mai multe ori.

În afară de distincția în politică, Ion Ghica a obținut și o reputație literară prin ale sale *Scrisori către Vasile Alecsandri*, prietenul său de o viață, scrise la Londra și descriind vechea stare a societății românești care dispărea rapid. A fost și autorul unor scrieri relativ cunoscute în timpul său, precum ar fi *Amintiri din pribegie* și *Convorbiri Economice*.

Ion Ghica a murit pe 7 mai 1897, la moșia lui de la Ghergani.

FRAGMENTE SPECIFICE

„Silistra-valesi, begler-beiul Rumelii, avea mai mare putere în Principate decât domnii. Pe un singur ordin al lui Gavanozoglu către beș-beșli-aga din Iași, a zburat capul boierului moldovan Hasanache, luat

fără voia lui vodă, ziua în amiaza mare, din curtea domnească, unde ocupa funcțiune militară. Grigorie-vodă Ghica a trebuit, după cererea lui chehaia-beg, să aresteze pe boierul Alecache Villara, care îi era nepot de soră prin căsătoria cu fata lui Rallet, să-l dea pe mîna pașei de la Giurgiu, să-l trimită surghiun la Eski-Zagra, unde a fost deținut mai mulți ani la Zindan.

Pînă pe la 1826, cîrjalii făceau incursiuni prin țară și veneau pînă la barierele Bucureștilor tăind și pîrjolind.

Principatele erau cu numele și cu faptul grînarul sultanului. Nici un product nu putea să iasă din țară pînă mai întîi nu se aproviziona toate serhaturile cu trebuincioasele garnizoanelor și locuitorilor cetăților dunărene, cu oi, grîu, orz, ovăz, unt, miere, cerviș, seu etc., cari se luau de capanlii de la săteni romîni, cu voie, fără voie, pe prețurile ce se fixau pe fiecare an de marele capan din Țarigrad: pe șase lei chila de orz, zece parale ocaua de unt, douăsprezece parale mierea etc.

Guvernorii provinciilor din apropierea Dunărei și, mai ales, pașii Silistrei, Rusciukului și Vidinului erau aleși totdeauna dintre turcii cei mai viteji, cei mai ispitiți în războaie și mai dîrji, tot viță de derebeghi, de cei de cari tremura chiar saraiul împă-rătesc, ca Pasvantoglu, Caraosmanoglu, Mustafa Bairactaru, Hussein-pașa, Said Mirza, Tahir Bosnali, Gavanozoglu. Ei tractau pe domnii noștri ca pe niște zapcii, le trimeteau ordine scrise și verbale, ș-apoi pas să nu le fi urmat. Pentru a zbura capul unui domn era destul să vie în București sau în Iași un capugiu cu un gealat, să arate arzul sultanului, și capul domnului era luat în traistă și dus la Țarigrad. Astfel a căzut capul lui Grigorie-vodă al Moldovei, al lui Hangerliu, domn al Valahiei."

Ion Ghica, Introducțiune, în „Scrisori către V. Alecsandri”, Editura Minerva, București, 1976, pp. 8-9.

„După moartea lui Riga, executat de turci la Belgrad, la 1815, propaganda Eteriei a mers înainte, dar nu și-a luat adevărata ei dezvoltare decât pe la 1818, în urma numirii lui Alexandru și Mihai Suțu la tronurile Principatelor.

Iată împrejurarea care a dat un mare credit acestei societăți în Principate: unul din apostolii ei, anume Galatis, trimis să facă prozești printre grecii din Rusia, de-abia ajuns la Odesa, a fost arestat de poliție, dar peste câteva zile s-a eliberat, dându-i-se 20 galbeni cu îndemnul de a trece peste hotar. Ajuns la Iași, fu chemat la consulatul rusesc; se credea pierdut, când, în marea sa mirare, consulul îi pune în mână 5.000 de lei, zicându-i că acei bani erau din partea împăratului. Această împrejurare, adevărată sau inventată de Galatis, alături de atitudinea lui Domnando și a nepotului lui Capo D'Istria, Gheorghe Leventi, amândoi împiegați ai consulatului rusesc, a dat o mare crezare șoaptelor că împăratul era capul Eteriei, și dintr-acest moment n-a mai rămas în spirite îndoială că Rusia proteja Eteria și că voia răscularea în contra turcilor. De atunci propaganda a început a face prozești fără sfială în Principate. Apostolii cei mai activi erau în Iași Teodor Negris, secretarul fostului domn Calimah, Anagnostopolu și Lasanis, iar în București, căminarul Sava, căpitanul Ghiordache Olimpie și Gheorghe Leventi.

Nicolae Ipsilante, fiul lui Constantin-vodă și nepotul lui Alexandru-vodă, unul din afiliați, căutase să tragă și pe frate-său Alexandru, general în armata rusească și adiutant împărătesc, dar acesta nu primise, arătând pericolele unei asemenea întreprinderi fă-

ră un ajutor puternic din afară. Mai în urmă, însă, gă-sind prilej să vorbească cu Alexandru I despre starea mizerabilă a grecilor și de ajutorul ce ei așteptau de la Rusia, împăratul i-ar fi zis:

«Facă-se o răsculare în Grecia și cazacii mei se vor duce s-o ajute.»

Se crede că numai în urma acestor cuvinte, Alexandru Ispilante s-a hotărît, la 1819, să intre în Eterie și să devie șeful ei militar.

Alături cu Eteria mai lucra și o altă societate, care acoperea oarecum în ochii turcilor pe cea secretă; aceasta era Societatea culturii, al cărei scop era înființarea de școli alilodidactice sau lancasteriene în țările grecești. Învățătorii pentru aceste școli se luau numai dintre eteriști și misiunea lor principală era de a propaga răscularea în contra turcilor. Astfel formată, această societate ajunsese la 1820 să numere 200.000 de tovarăși.

O fi fost sau n-o fi fost cu știrea guvernului rusesc sau a împăratului Alexandru, adevărul însă este că era foarte încurajată la Iași și la București de consulatul rusesc, prin secretarul său Domnando și prin dragomanul Leventi, amîndoi tineri greci din insulele Ionice, eleganți, amabili, cu spirit și capabili de a învîrți deodată intrigile politice și intrigile amoroase.

Alexandru Suțu, domnul Valahiei, mai prudent decît confratele său din Moldova, văzînd că valul revoluționar se suia neconținut și mai repede decît ar fi voit, căuta să-l împiedice sau cel puțin să-i amîie izbucnirea prin oarecare măsuri de poliție în contra vînzării armelor și a prafului de pușcă; dar, înconjurat cum era din toate părțile de eteriști, ordinele lui rămîneau fără efect, și comitetele lucrau fără sfială, în Moldova mai ales, unde Mihail-vodă Suțu era chiar el eterist.”

„Prădăciunile și jafurile oamenilor, cu cari veneau și Tudor și Ipsilante spre București, speriasc într-atît pe bieții locuitori, încît fugeau toți în toate părțile dinaintea zavergiilor și a pandurilor, ca dinaintea unor inimi cruzi și barbari; familiile avute treceau în Transilvania, în Bucovina și în Basarabia, iar săracii se ascundeau cum puteau la apropierea lor și așteptau pe turci ca pe niște salvatori. Starea țării era de jale, măsurile aspre și chiar crude luate de Tudor în contra jăfuitorilor nu puteau să aducă nici un remediu, căci pandurii lui aveau dinaintea lor exemplele desfrîinate ale zavergiilor. Tudor aștepta să vadă pe Ipsilante trecînd Dunărea, iar Sava și Olimpie, șefii arnăuțimii eteriste, și zavergii îl chemau în București, făgăduindu-i unul Giurgiu și celalalt Ada-Kale, și mitropolitul de la Filipopol îl asigură că-i dă 15.000 de bulgari. Ipsilante, după toate aceste făgăduieli, credea să găsească de-a gata o armată organizată și disciplinată, pe care nu avea decît s-o comande pe cîmpul de bătaie. Astfel, legănat de visuri frumoase, iese pe furiș din Kișinov, întovărășit de cîțiva amici, trece Prutul în noaptea de 22 februarie 1821, trage în Iași la casa cneazului Gheorghe Cantacuzino, aleargă la Iacovache Rizu, unde întîlnește pe Mihai-vodă Suțu, pune pe boieri să iscălească o petițiune către împăratul Alexandru, cerîndu-i protecțiunea Rusiei pentru Țara Moldovei, și espeduiește pe cneazul Gheorghe Cantacuzino s-o ducă la Laibach.

În ziua de 26 februarie, eteriștii și zavergii, adunați în Mănăstirea Galata din deal de lîngă Iași, pornesc în procesiune cu steagul alb pe care erau inscripțiunile:

*Cu acest semn vei birui și
Renasc din cenușa mea*

cu crucea și cu fenixul ieșind din flacări; fac rugăciune în biserica «Trisfetitele» și pornesc spre București. Pe strade se citește proclamațiunea lui Ipsilante, prin care se face cunoscut că s-a sculat pentru liberarea Greciei și că trece în Turcia ca să combată pe nimic. Lasă pentru paza Iașului și a domnului pe Duca și pe Penededeca, și el pornește cu 7.500 de oameni în contra turcilor.

Din nenorocire, răscularea grecilor începe cu jăfuirea a 600.000 de lei de la bancherul Pavel Andrei și cu măcelul a 80 de turci, cari, urmăriți de arnăuți, se refugiasse în biserica de la Golia.

Moldova era pusă la discrețiunea Eteriei, căci Mihai Suțu numise din vreme pe tînărul Niculache Rosnovanu visternic mare. Slujba care pe-atunci se da boierilor celor mai maturi și mai experimentați se dăduse acestui tînăr, fiindcă el fusese inițiat în Eterie, încă la Paris fiind, de grecul Minas Minaid, bibliotecar la Institutul Franței.

Mersul lui Ipsilante spre București a fost un adevărat marș triumfal, pretutindeni îi ies înainte corpuri armate care i se închină și se pun sub comanda lui; la Focșani este întâmpinat de 340 de tineri greci, cei mai mulți studenți din școala de la București, floarea tinerimii, cu care formează «legiunea sacră».

La Ploiești însă îl ajung știrile rele: împăratul nu voise să primească în audiență pe cneazul Cantacuzino la Laibach, ordonase ca atît generalul Ipsilante, precum și colonelul Cantacuzino să fie șterși din controalele armatei rusești și trimisese lui Strogonof la Constantinopol instrucțiuni strașnice în contra eteriștilor și asigurări de amicie sultanului, declarînd că nu susține nici pe eteriști, nici răscularea grecilor, pe care o dezaproba. Tot acolo află că mitropolitul de la Nicopol, care îi promitea 15.000 de bulgari, fu-

sese spînzurat de turci și că Vladimirescu se pusese în relație cu guvernorii fortărețelor Dunării.”

„Iusuf-pașa din Brăila trecuse la Galați, gonise pe arnăuți din oraș și înainta cu 4.500 de turci spre Iași, urmînd malul drept al Prutului, împingînd tot în sus pe cneazul Gheorghe Cantacuzino pînă la Sculeni, unde-l silește să primească lupta; după o mică și slabă împotrivire, oamenii comandați de cneazul sunt siliți să treacă Prutul și să fugă în Basarabia. Penededeca urmează esemplul cneazului fără a face cea mai mică împotrivire, numai Atanasie Maurotolasitul cu 500 de arnăuți se luptă voinicește cu toată armata turcească pînă la cel din urmă om.

Iusuf-pașa, victorios, ocupă Iașul, de unde Mi-hai-vodă Suțu fugise cu două zile mai înainte și trecuse Prutul.”

„La Iași, boierul Hasanache, care făcea parte din casa militară a lui Ioniță Sturdza, a fost arestat de Kiuciuk Ahmed-aga și pus în spînzurătoare fără măcar a preveni pe domn, sub cuvînt că acel Hasanache, după ce, creștin fiind, se turcise, s-ar fi întors iar la religia creștinească, ca să scape de pedeapsa de care era amenințat pentru un omor ce săvîrșise asupra unui turc.

Pini conta pe intrigile boierilor opozanți refugiați în Transilvania, sperînd o turburare în contra lui Grigorie Ghica mai ales, care să dea un pretext de intervențiune Rusiei. Oștirile stau pe malul Prutului gata a trece în Moldova.

Această purtare a lui Pini, care lucra pe față la o răscoală în țară, neliniștea foarte mult, mai cu deosebire pe Englitera și pe Austria, cari căutau cu orice preț să împace pe Rusia și să facă să dispară neînțelegerile și nemulțumirile ei contra Porții.

Expedițiunea lui buluc-bașa Simion, om al Brîncoveanului, fusese nimicită de Magheru, care-l silise să se întoarcă rușinat la Sibiu, de unde fusese trimis. Se crede că ar fi fost arestat și închis la Alba-Iulia, după cererea lui vodă Ghica prin Fleischak Akenau, consulul austriac din București; alții cred că ar fi trecut în Serbia, amestecîndu-se cu cîrjalii.

Dar din toate încercările boierilor, cea mai serioasă a fost a lui Ghiță Cuțui cu Toma Brătianu și cu serdarul Cristu, care adunase 600 de străini voluntari la pasul Vulcan, cu cari credeau să ridice pandurii, cum făcuse Vladimirescu; dar ei n-au ținut nici două zile în contra lui Magheru. La cele dintîi detunături de pușcă au fost părăsiți de oamenii cu care ajunsese aproape de Cozia. Toma Brătianu și cu Cristea au fugit la Petroșani, iar nenorocitul Cuțui a căzut cu 20 de tovarăși în puterea lui Magheru, care i-a dus dinaintea domnului la București. Dați în judecata divanului, au fost condamnați ca culpabili de înaltă trădare, și Ghiță Cuțui cu doi tovarăși au fost spînzurați în Tîrgul de Afară, singura executare capitală în tot timpul domniei lui Grigorie-vodă.

După această încercare, care se zice că ar fi costat pe boieri 500.000 de lei, împrumutați de consulul Pini, acesta, nemaiputînd pune temei pe vorbele boierilor, văzînd influența lor scăzînd pe toată ziua și încrederea țarilor în domni crescînd din ce în ce mai mult, lucrurile luînd o cale regulată, a părăsit Sibiul, oropsit chiar de guvernul său.

Contele Nesselrode a luat altă cale ca să ajungă la realizarea scopurilor sale; s-a hotărît să primească bunele oficii ale Engliterei și ale Austriei, sperînd să pună încetul cu încetul să cadă toată vina asupra Porții și să dobîndească dacă nu aprobarea Europei, dar să-și asigure cel puțin neutralitatea ei în războiul ce proiecta. La mai 1823 consimte în sfîrșit să trans-

mită ambasadorului englez la Constantinopol, lordului Strangford, o notă în care enumera nemulțumirile ei contra Porții.

Deși, după instalarea domnilor, partea cea mare a armatei turcești, adusă în țară în contra zavergiilor, se retrăsese în cetățile Dunării și se lăsase numai ca la 4 000 de neferi cu beșliii lor sub comanda a doi baș-beșli-aga, unul în București și altul în Iași, această ocupațiune, deși puțin numeroasă, tot nu putea fi suferită de țară, și Rusia se servea de această nemulțumire. În nota dar transmisă lordului Strangford figura în întâiul rînd al nemulțumirilor Rusiei în contra Porții ocupațiunea armată; în al doilea rînd, figura numirea domnilor fără participarea Rusiei la alegerea făcută în persoanele numite."

Ion Ghica, Din timpul zaverii, în Op. cit., pp. 63-65; 67-69; 72; 77-78.

„Iubite amice,

Îți aduci aminte de întâia noastră întîlnire, sunt acum vreo 45 de ani, la Paris, cam pe la anul 1835? Cinci sau șase romîni munteni din Valahia, cum se zicea pe-atunci, locuiam în *rue St. Hyacinthe* cu Niculae Cantacuzino Pașcanu și cu Iancu Filipescu Vulpache. Voi, alți ațiția romîni moldoveni, între cari și fostul domn Alecu Cuza, locuiați cu un profesor anume Furnarache în *rue Nôtre-Dame des Champs*.

Într-o duminică, micile noastre cîrduri se întîlniră pe *Quai Voltaire*, și noi și voi mergeam tot spre *Champs Elysées*. Mentorii noștri se opriră un minut la vorbă. Nu știu cum, nici în ce fel, dar ne-am pomenit deodată amestecați și braț la braț un muntean c-un moldovean; vorbeam fiecare limbagiul provinciei noastre și ne înțelegeam, parc-am fi vorbit aceeași limbă. Ce revelațiune! Dintr-acei moment nu

am mai fost nici munteni, nici moldoveni. Eram toți români!

Mie mi-a căzut parte la braț un tânăr mărunțel, cam de talia mea, muchelef la haine: venghercă de postav negru cu brandebururi și cu chiostecuri, pantalonii nohutihii largi de se vedea numai vârful botinei de lac; jiletca de catifea vișinie cu găitan de fir de jur împrejur și mai multe lanțuri de aur la ceasornic. Mi-a spus îndată că era bogat, foarte bogat, și că era conte; observându-i eu că la noi nu existau titluri de nobilime, el mi-a explicat că se afla într-un caz cu totul și cu totul excepțional, că m.-s. vodă îl îmbrăcase cu caftan, dându-i rangul de comis, când era încă în leagăn, și că de când învăța carte se convinsese că rangul de comis este latinescul *comes, comitis*... Și ca să-mi dovedească și mai bine dreptul său la acest titlu, mi-a dat cartea sa de vizită, pe care era scris în litere majuscule:

MONSIEUR LE COMTE DE...

Lipsea însă armoriile; această lacună provenea numai dintr-un *qui-pro-quo*, fiindcă, scriind acasă să i se trimiță armoriile familiei, se crezuse că cerea pușca de vânătoare a bătrînului său tată. Explicîndu-se însă mai bine în urmă, glumețul său frate i-a trimis un desemn reprezentînd doi morcovi degerați și întrulocați sub o coronă de patlagele.

Tot mergînd spre Arcul de triumf și discutînd cu camaradul meu de braț, căci nu ne prea înțelegem în istorie, mai ales asupra dimensiunilor zidurilor Babilonului, camaradul pretindea că erau destul de largi ca să poată trece în rînd cinci cară în fuga mare, eu țineam la trei; ajunsesem dinaintea palatului după *Quai d'Orsay*, fosta casă a Consiliului de stat din timpul lui Napoleon III, devenită, prin ajutorul petrolului, un trist suvenir al domniei Comunei din 1871. Acea zidire, înfășurată încă în feșele

schelelor pe cari lucrau meșteri pietrari, părea și mai mare, dominînd toată mahalaua ca o namilă. Camaradul, văzîndu-mă în uimire, cu ochii în sus și cu gura căscată dinaintea acestei zidiri atît de mărețe, îmi zise rîzînd:

– Ce? N-ai mai văzut astfel de case? Cum? Voi n-aveți în București zidiri așa de mari?

– Dar cred că nici voi nu aveți astfel de palate la Iași, replicai eu.

– Așa! Să vezi tu casa tată-meu; e mult mai mare!

Această iluziune a camaradului m-a costat mai tîrziu doi sorocoveți și o oră de rătăcire pe stradele capitalei Moldovei, căci voind să-i fac vizită, m-am suit într-o birjă, zicînd birjarului să mă ducă la cornițele de...

– Dar unde șade? mă întrebă birjarul.

– Casa cea mai mare din Iași, îi răspund.

– Las' că știu; la vistiernicu Rosnovanu, îmi zise birjarul.

– Nu! O casă mare, mare, mult mai mare.

– La aceste cuvinte, birjarul își întoarce capul, uitîndu-se la mine cu un fel de milă.

– Dar unde ai mai pomenit mata casă mai mare decît a conului Niculachi Rosnovanu?"

Ion Ghica, Generalul Coletti la 1835, în Op. cit., pp. 93-95.

„Iubite amice,

Azi te pui în tren la 9 seara, după ce ai prînzit bine la «Hugues» sau la «Brofft», arăți tichetul conductorului care vine și ți-l timbrează cu cleștele, fumezi o țigară, două pînă la Ploiești; acolo îți bei ceaiul în tică, te întorci în vagon, apoi te înfășuri bine în tartan, îți pui paltonul căpătîi, te lungești pe ca-

napeaua de catifea roșie sau în vagonul-pat, dormi ca acasă vreo nouă ceasuri și, la opt dimineața, te deștepți la Roman. Aici cafea cu lapte, cu un *kipfel*, două, și 17 ceasuri, minut cu minut, după ce ai plecat din București, te găsești transportat pe malul îmbalsamat al Bahluiului, în fosta capitală a fostului principat al Moldovei, unde ajungi dormit, mâncat și odihnit. Călătoria, mîncare cu bacșiș cu tot, te-a costat 80 de franci. Ei, vezi, acum 40 de ani nu era așa.

Îmi aduc aminte că odată plecam din București spre Moldova:

După mai multe vizite pe la vornicie, la postelnicie, la agie, la casa poștei, alergături cari au dăinuit vreo zece zile, într-o vineri, în sfîrșit, pe la orele 3 d.a., trosc, pleosc, intră în curte opt cai cu doi surugii, precedați de un ceauș călare. Cît te ștergi la ochi înșirase caili, cîte doi-doi la trăsura, un fel de brișcă ușoară, s-o duci cu un cal; într-o clipă eram la capul Podului Tîrgului de Afară, Bariera Moșilor de astăzi; chiuiau și plesneau surugii pe ulițele Bucureștiului de ridicau lumea în picioare, bărbați și femei alergau la uși și la ferestre ca să vadă cine trece.

La streajă, un fel de logofăt în scurteică lungă de pambriu verde se arată înaintea cailor.

– Ho, ho! și oprește trenul; cine sunteți dumneavoastră? mă întrebă, apropiindu-se cu șapca în mîină de ușă trăsuri.

– Sunt cutare, îi răspund eu declinîndu-mi numele și pronumele.

Căpitanul de barieră scosese un petic de hîrtie din buzunar și însemna cu creionul zisele mele, muind vîrfurile creionului de plumb pe limbă la fiecare literă.

– Și unde mergeți dumneavoastră?

– La Iași.

– Să nu fie peste graniță?

– În Moldova.

– Dar pasaport aveți?

Scot pasaportul și i-l arăt; căpitanul mi-l ia din mână, se uită la dînsul, îl mai întoarce, șoptește ceva cu secretarul său, apoi intră amîndoi în cancelarie, de unde ies după o jumătate de ceas cu pana după ureche și îndoind pasaportul pe cute mi-l înapoiază cu cuvintele:

– Să umbli sănătos, coconașule!

La barieră se isprăvise caldarîmul și o luam pe șleau cu roatele în noroi pînă la bucea, caii la pas și surugiii croindu-le cu bicele la dungi beșicate pe spinare.

După patru ore de răcnete și înjurături, cruci și răscruci, sfinți și evanghelii, pe la opt seara intram în curtea poștei de la Șindrilita; picioarele cailor pocneau de cîte ori ieșeau din noroiul gros, cleios și adînc. Făcusem 16 kilometri.

Acolo, după ce m-am rugat și m-am certat vreo două ceasuri cu căpitanul de poște, cu căpităneasa și cu ceaușul, mi s-a dat de hafîr un surugiul cu șase cai în loc de opt scriși în podorojnă; și pe cînd se ridica luceafărul de ziuă eram la Movilița, altă poștă. Aici, refuz complet de a mă porni înainte, argumentul căpitanului era convingător.

– Cum să-ți dau cai, domnule, păcatele mele, că aștept din ceas în ceas să pice curierul rusesc de la Țarigrad; și cu omul împărătesc nu e de glumă, că-i știu păpara!

Iată-mă dar oprit în drum, Domnul știe cît.

Căpitanul, om politicos, m-a poftit în odaia de mosafiri, să mă încălzesc și să mă odihnesc pîn-or sosi cai din sus sau din jos.

Pe un pat-sofa, de la sobă pînă la fereastră, dormea de-a lungul căpităneasa cu un copil la sîn, alături cu culcușul căpitanului, care, la strigătul de

tenor al surugiului meu, sărise din plapomă, numai în papuci și în cămașă de borangic; picioare la picioare cu căpităneasa, dormeau sforăind doi bieți călători, cari, ca și mine, așteptau sosirea de cai. O căldură amestecată cu duhoarea de oameni adormiți de nu-ți puteai trage sufletul!

Sîmbătă seara ajungeam în Urziceni, capitala județului Ialomița, oraș înecat în mocirlă dintr-un capăt la altul.

Peste zi începuse un vînt rece și noroiul se învîrtoșa, strîngîndu-se de frig, încît încet-încet se făcuse tare ca fierul, formînd o cale zdruncinată; roatele săreau din hop în hop, aruncîndu-mă la fiecare pas al cailor dintr-un colț într-altul al trăsorii. Pînă la jumătatea poștei Mărgineni am mers cum am mers, dar acolo, dînd într-un văgaș adînc înghețat, m-am pomenit cu trăsura într-un peș, se rupsese osia și rămăsese în trei roate. Surugiii descălecară, se uitară, deteără fiecare trei fluiere de mirare, ceea ce însemna că era cazul grav; unul dehamă șăuașul și porni pe fugă spre poștă să caute ajutor.

Din ce în ce mai mult crivățul se întetea și frigul mă pătrundea; m-am strîns cît m-am strîns, dar dacă am văzut ș-am văzut, m-am dat jos, imitînd pe surugiul care rămăsese cu mine, m-am adăpostit la spatele trăsorii, dînd din mîini și din picioare; dar și așa n-a trecut mult și n-am mai putut juca, simțeam că amorțeam, mă apucase un fel de piroteală; atunci m-am hotărît să deham și eu pe celalalt șăuaș și am luat-o la fugă spre poștă, în voia lupilor cari începuse a urla. Pe la jumătatea drumului venea rotarul poștei călare, aducînd un drug de lemn la spinare, și despre ziuă intra și trăsura mea în poștă. Am petrecut ziua de duminică în fabricarea osiei și seara porneam spre Focșani, oraș a două principate, capi-

tala a două județe, a Slam-Rîmnicului pentru Muntenia și a Putnei pentru Moldova.

Luni pe la amiazi, pe cînd eram în ulița mare în mijlocul tîrgului, îmi iese înaintea un impieगत cu guler roșu și cu spangă, face semn surugiilor să oprească, se apropie de mine cu un aer maiestuos și începe cu:

– De unde vii? Unde te duci? Cum te cheamă?
Ce ești? Îi răspund:

– Viu de la București și mă duc la Iași.

– Unde ți-i pasaportul?

– Îl caut și i-l dau.

Impieगतul autorității moldovene îl întoarce, îl observă, uitîndu-se cînd la mine, cînd la caracteristicile însemnate într-însul, comparîndu-le din ochi. Se sfătuieste cîtva cu colegul său de pe țărmul muntelesc și mă întrebă unde trag, ca să-mi aducă pasaportul la gazdă. În zadar protestez, cerînd să mi-l dea îndată ca să-mi pot urma drumul, mi se răspunde că nu se poate pînă ce nu l-o viza ispravnicul, și, fără mai multă vorbă, adresîndu-se către surugiul dinaintea, îi zice:

– Du-l, mă, la han la «Petrea Bacalu».

«Petrea Bacalu» era pe atunci numele de modă al otelurilor din Moldova, cum am zice astăzi «Grand Hotel», fie cît de mic. Acest nume fusese ilustrat de bogatul Petre Bacalu din Iași, un văr al vestitului Hagi Petcu Pristanda.

De-abia scăpasem de întrebările pázitorului graniței, cînd trei pași mai înainte cad în investigațiunea unui alt funcționar; acesta era omul otcupciului, care după ce mă întrebă dacă am ceva marfă sau ceva haine nouă, începe a-mi scotoci prin trăsura și prin geamantan. Era considerat ca mare pagubă pentru fericirea Moldovei sau pentru a Munteniei dacă o bucată de cașcaval, de postav sau vreo sticlă

de rachiu ar fi trecut nevămuită dintr-o parte într-alta peste șanțul care despărțea Principatele. Aș întreba pe protecționiștii sau pe partizanii sistemului vamal dacă, prin faptul că a pierit bariera de pe acel canal, stabilindu-se liberul schimb dintr-o parte într-alta, România a păgubit ceva și dacă nu este mai bine astăzi decît atunci.

Peste șase ceasuri isprăvisem, se îndeplinise formalitățile prescrise de legi și regulamente, un slujitor îmi adusese pasaportul cu iscălitura ispravnicului. Iordache Pruncu, chehaiua, îmi adusese podojna și iată-mă iar pe drum, trăsînd și plesînd.

Caii vestitului Privilegiu aveau privilegiul de a se hrăni cu răbdări prăjite, cum zicea surugiul, mîncare care-i făcea seci la pîntece și ușori la carne, te duceau într-o goană de la o poștă la alta, alergau cît puteau biete dobitoace, negreșit cu speranța, totdeauna înșelată, că dincolo vor căpăta cîteva dramuri de ovăz. M-au dus de la Focșani la Iași ca vîntul. Zăpada acoperise grunzii, pusese mîna trăsura pe tălpi de sanie și alunecam ca năluca pe șesul alb.

A cincea zi după plecarea mea din București, priveam de la Răpedea încîntătorul tablou ce se dezvăluie dinaintea ochilor la apărarea Iașului. Și mă coboram la otelul de 'Petersburg', în casele lui beizadea Petrache Mavrogheni din uliță.

Suflam în niște lemne ude să aprind nițel foc în sobă, cînd aud un glas zicînd frumoasa romanță irlandeză:

Late rose of summer

acompaniată de o harpă măiastră. Era frumoasa și grațioasa cîntăreață engleză d-ra Bishop și marele harpist Boza; repetau concertul ce se găteau să dea a doua zi în salonul generalului Tudoraș Balș.

Călătoria de la București la Iași mă costase 800 de lei vechi, aproape 300 de franci, afară de cele cinci zile de osteneală, de suferințe și de neazuri.

Căutam să mă mut de la otel, când bunul și ospătosul meu amic căpitanul Alcaz a venit și m-a luat la dînsul.

În casa unde ședea, în stradă, sala despărțea două apartamente: la dreapta locuia Nicolae Docan cu vărul său Alecu Cuza, fostul domn de la 1859 pînă la 1866, și cu Philadelph Conici; la stînga, în două camere și un salon, locuiam eu cu stăpînul apartamentului. Masa era în comun, într-o cameră pe galerie.

Am petrecut acolo mai o iarnă întregă, pînă m-am mutat la tine. Avusesesi nenorocirea să pierzi pe iubita ta mamă, și tatăl tău era dus la Viena cu slujba domnească.

Grație vouă, amicilor mei din Paris, în puține zile eram cunoscut și bine primit în toate casele, cu o ospitalitate și o bunătate pe care n-oi uita-o niciodată.

Puțin după sosirea mea în Iași, am fost admis în audiență la Mihai-vodă Sturdza, prezentat de secretarul său, maiorul Kogălniceanu, și de adjutantul de serviciu, căpitanul Alcaz. După ce am răspuns respectuos la întrebările ce principele a binevoit a-mi adresa, i-am înmînat scrisoarea boierilor din București, scrisoare despre care ți-am vorbit într-una din scrisorile mele precedente. Pe cînd domnul citea, chipul i se lumina, figura lui, mai totdeauna posomorîtă, dobîndise un zîmbet de satisfacțiune, luase o espresiune de blîndețe. După ce a isprăvit citirea, a rămas cîteva momente gînditor, cu ochii în jos, într-o stare de reflecțiune melancolică, apoi pune scrisoarea pe masă și, ridicînd ochii asupra mea, îmi zise că era foarte măgulit de sentimentele de stimă și

de încredere ce-i exprimau boierii munteni, dar că realizarea acelor dorinți era intempestivă. Lucrul nu era posibil în momentul de față pentru că împăratul nu permitea. Îi răspund că principiul era înscris în Regulamentul organic și iau îndrăzneala a-i zice pe *Audaces fortuna juvat*⁹, cuvinte la cari întîmpină că acel care răspunde înaintea lui Dumnezeu și a oamenilor de soarta unui norod datorește să fie prudent.

După aceste puține cuvinte schimbă conversațiunea, întrebîndu-mă despre studiile ce făcusem la Paris, mi-a vorbit filozofie, literatură, estetică, m-a ținut mai mult de un ceas. Mihai Sturdza era, precum știi, un om plin de învățătură și se complăcea foarte mult în asemenea convorbiri.

Într-o vară ședeam la via lui Stratulat de la Socola, aproape de frumoasa vilă a lui vodă. Într-o zi, ducîndu-mă la măria-sa cu hîrtii de serviciu, îmi zise:

— Am auzit că-mi ești vecin, cine-ți poartă de grije acolo, cine-ți face prînzul?

Eu îi răspund:

— Nimeni, măria-ta.

— Și ce? Trăiești fără a mînca?

— Nu, măria-ta, mănînc, dar nu prînzesc.

— Va să zică, faci deosebire între a mînca și a prînzi. Ei bine, eu prînzesc, vino să mănînci la mine în toate zilele.

Doamna și beizadelele erau duși în străinătate, și vodă era singur la Socola numai cu vărul său, generalul Alexandru Sturdza, mult învățatul teolog, care venise să petreacă cîteva săptămîni la Socola. La

⁹ Norocul e de partea celor îndrăzneți (locuțiune derivată dintr-un emistih din *Eneida* lui Vergiliu).

masă erau numai ei doi, eu și iubitul nostru amic, plăcutul colonel Guluță Leon.

În toate zilele după masă treceam în salonul cel mare, unde vodă, fumînd din ciubuc, conversam și discutam ceasuri întregi literatură, artă și științe, ba uneori și politică, pînă ce venea logofătul cel mare Niculae Canta sau Ștefănică Catargiu cu anaforale de întărit.

Mihai Sturdza avea dreptate a crede că timpul unirii Principatelor nu sosise, dacă judecăm după stăruința și după mijloacele de tot felul puse în joc la 1842 de consulul general Dașcoff, ca să scoată pe Cîmpineanu din lista candidaților și să facă să scuzeze alegerea lui Gheorghe Bibescu, căruia-i lipsea și etatea de 40 de ani, și însușirea de nepot sau fiu de fiu de boier, condițiuni cerute de Regulament pentru a putea fi ales domn.

Așteptam deschiderea navigațiunii Dunării în sus sau în jos. Gîndurile-mi erau împărțite: să mă duc în Sicilia, unde un camarad al meu, Villeroz, se afla în capul unei exploatare de sulf, care-mi scria că putea să-mi procure o pozițiune bine plătită, sau să mă întorc în Franța, unde eram sigur de protecțiunea lui Elie de Beaumont, lui Berthier și a lui Dafiemoz, profesorii mei de la școala de mine din Paris. Cînd într-o zi, aflîndu-mă la Iorgu Ghica cel bătrîn de la deal, am fost prezentat lui beizadea Nicolache Suțu, unul din boierii cei mai învățați, atunci postelnic și efor al școalelor. El petrecuse mai mulți ani în București pe la 1818 și 1821, pe cînd tatăl său, Alecu-vodă Suțu, domnise în Țara Romînească. Cunoscuse pe toată lumea bucureșteană de pe atunci; a stat mai mult de vorbă cu mine, întrebîndu-mă de unul și de altul, m-a întrebat despre scopurile ce aveam și m-a sfătuit să primesc a rămînea în Moldova, oferindu-mi o catedră în Academia Mihăi-leană,

și iată-mă așezat înaintea unei table cu creionul de cretă în mână, arătând tinerilor, dimineața, proprietățile cercului, ale elipsei, ale parabolei și ale iperbolei și, după amiazi, vorbindu-le despre formațiunile munților și-a straturilor pământului.

Grei, dar plăcuți ani am petrecut noi împreună; mult am luptat noi, tinerii de pe atunci, cu prejudețele și cu obiceiurile cele rele, mult am apropiat noi clasele între dînsele; multe idei greșite de ale bătrînilor și de ale boierilor am spulberat și multe idei moderne am împlîntat în spirite; multă rugină am curățit de pe mulți. Am făcut-o, respectînd credințele fiecăruia, cîstînd perii cei albi, lăudînd și admirînd fapta bună, ori de unde venea, și venerînd pe acei cari iubeau țara și dreptatea.

Lucram și luptam nu împins de setea de posturi bine plătite sau de dorința de ranguri pe scara arhontologiei, dar numai de dorința de a dezvolta în spirite și în inimi sentimentul binelui, al frumosului și iubirea de țară. În bani eram plătiți cum da Dumnezeu; eu, pentru două lecții pe zi, adică 24 de ceasuri de catedră pe săptămîină, primeam 300 de lei vechi, 8 galbeni, ceva ca un franc pe lecțiune; dar eram bine răsplătit prin satisfacțiunea ce simțeam văzînd pe toată ziua cum se lărgea cercul ideilor celor bune. Lucram fiecare cu cuvîntul și cu condeiul, după puterile mijloacelor noastre, la dezvoltarea naționalității romîne. Și știi că lucru nu era lesne într-un timp pe cînd chiar cea mai mică aluziune era pedepșită cu închisoare și cu esil.

Ca să aibă urmașii noștri o idee despre libertatea cugetării de atunci, le voi spune că marele nostru poet Alexandrescu fusese închis la agie la București, fiindcă consulul general Ritof descoperise că în fabula Lebăda și puii corbului, prin vulpe poetul voise să înțeleagă pe Rusia, prin puii corbului pe noi, româ-

nii, pe cari vulpea voia să-i amăgească, și prin lebăda pe Franța, care voia să ne scape din labelle Rusiei.

Un profesor din Academia Mihăileană, Lăzărescu, era destituit pe spusa unui călugăr muscal din Mănăstirea Neamțului, care raportase consulatului rusesc că, ascultînd la o fereastră, auzise pe acest profesor enunțînd idei liberale. Consulul Kotzebue ceruse destituirea lui, și nici Ministrul Instrucțiunii Publice, Alecu Balș, nici vodă nu îndrăzneau să-l scape.

Cuvîntul progres era proscris. Vestitul cenzor Florescu s-a spăriat și s-a scandalizat cînd i-am dus no. 1 al revistei ce începusem cu tine, cu Kogălniceanu și cu C. Negruzzi, intitulată *Propășirea, foaie științifică și literară*; a șters cu condeii său cel aspru cuvîntul din frunte, îndurîndu-se a lăsa numai *foaie științifică și literară*. Mult răsunset a avut acea publicațiune, deși fără titlu, pînă cînd foarfecele cenzorului au venit și i-au tăiat firul vieții.

Ți-aduci aminte de impresiunea ce a produs ceteria întâielor tale poezii, acasă la Alecu Balș Lungu, unde începusem a ne aduna în toată luna, ca să petrecem seara în convorbire și cetiri literare, serate la cari asistau mulți din boierii cei mari, între cari unul din cei mai regulați era Grigorie Ghica, fostul domn de la 1849 pînă în 1857.

Ți-aduci aminte cu cîtă căldură și devotament am susținut candidatura la scaunul arhiepiscopal a episcopului de Roman, în contra starițului de Neamț, Neonil, care era patronat de consulul rusesc, și cum am convins pe toți boierii să voteze pentru Meletie, care era un bun român.

Ți-aduci aminte cu cîtă energie am smuls din mîinile poliției o damă care avusese imprudența de a profera într-o seară sub mască cuvinte cu aluziune politică, cum ne-am grupat toți tinerii într-o gîndire,

puind în capul nostru pe cavalerescul cneaz Gheorghe Cantacuzino, și cum am rezistat soldaților cari avea ordin să întrebuițeze baioneta în contra noastră. Parcă văz și acum pe regretatul nostru amic Alecu Moruz tăvălindu-se într-un terci de noroi cu trei soldați în brațe.

În Academia Mihăileană organizasem câteva cursuri libere. La interesantele lecții de istoria țării, ținute de Kogălniceanu, amfiteatrul era totdeauna plin, la cursul meu de economie politică începuse a veni mulți boieri și ascultau cu atențiune.

Noi tinerii, devenisem sîmburele împrejurul căruia se grupau ideile viitorului.

Eram susținuți în societate, în propaganda ce făceam în favorul ideilor liberale de Elena Negri, sora lui Costache Negri, de amica sa, frumoasa și grațioasa Emilia Reymon, de fiicele doamnei Maria Rosnovanu, Catinca și Zoe Sturdza. Ideile egalitare și democratice începuse a se introduce chiar în saloanele elegante și aristocratice ale plăcutei și spirituoasei contese Elena Sturdza.

Cu cîtă părere de rău am părăsit Iașul și m-am despărțit de voi, bunii mei amici; o datorie de familie sacră și dureroasă mă chema la București; tatăl meu căzuse greu bolnav."

Ion Ghica, O călătorie de la București la Iași înainte de 1848, în Op. cit., pp. 139-147.

OCTAVIAN GOGA

n. 1 aprilie 1881, Rășinari – d. 7 mai 1938, Ciucea

Octavian Goga a fost fiul preotului ortodox Iosif Goga și al învățătoarei Aurelia. Între anii 1886 și 1890, Goga a urmat școala primară din satul natal. În anul 1890, poetul s-a înscris la liceul de stat din Sibiu (astăzi Colegiul Național „Gheorghe Lazăr”), ale cărui cursuri le-a urmat până în 1899, când s-a transferat la liceul românesc din Brașov (în prezent, Colegiul Național „Andrei Șaguna”). La absolvirea liceului, în 1900, s-a înscris la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Budapesta, continuându-și, apoi, studiile la Berlin, până în 1904. La data de 14 octombrie 1906, se căsătorește cu Hortensia Cosma, la Catedrala Mitropolitană din Sibiu, avându-i ca nași pe Alexandrina și Alexandru Vlahuță.

A studiat încă din anii de liceu de la Sibiu (și apoi ca student, la Universitatea din Budapesta) opera lui Sándor Petőfi și Imre Madách. În plus, a fost prieten cu unii dintre cei mai de seamă scriitori maghiari ai timpului și a fost apropiat de Ady Endre. Madách l-a atras pe Goga din tinerețe, primele

încercări de traducere din *Tragedia omului* datând din anii de școală.

A publicat prima poezie (*Atunci și acum*, semnată „Tavi”) în numărul din 12-24 decembrie al ziarului „Tribuna” din Sibiu. Ulterior, îi apar versuri în revista „Familia” a lui Iosif Vulcan, în „Tribuna” și în revista „Luceafărul”, publicație în care Goga și-a tipărit majoritatea poeziilor. De altfel, Goga s-a menținut, succesiv, ca redactor responsabil sau director al acestei reviste, până în 1912. Majoritatea creațiilor incluse de Goga în volumul *Poezii* (din 1905) au apărut în „Luceafărul”. La data de 21 martie 1906, primește Premiul „Năsturel-Herescu”, pentru volumul de debut, și primește consacrarea Academiei Române. În 1920, Goga a fost ales membru al Academiei, iar în 1924, poetul a primit Premiul Național de poezie și premiul Mihail Sadoveanu pentru proză.

Până la declanșarea Primului Război Mondial, Goga s-a impus ca ziarist strălucit prin articolele publicate în revista „Țara noastră”, ziarul „Epoca”, „Adevărul”, revista „Flacăra” și revista „România”, proza sa jurnalistică fiind comparabilă, stilistic și tematic, cu cea a lui Eminescu. Scrierile în proză (cuprinse în volumul *Precursori*) au fost fie discursuri ținute în ședințele Academiei, fie cuvântări aniversare sau omagii aduse unor personalități ori prieteni ai scriitorului. Goga și-a axat publicistica pe problemele „românismului” (originea românilor, continuitatea neîntreruptă în vatra de formare a poporului român, ideea unității tuturor românilor, idealul unirii într-un stat național, lupta împotriva asuprii austro-ungare). Influența lui Octavian Go-

ga s-a făcut simțită și în lumea teatrului. Dintre textele dramatice scrise de el, amintim *Domnul notar* sau *Meșterul Manole*.

După izbucnirea Primului Război Mondial, s-a stabilit în România, continuându-și demersurile pentru alipirea Transilvaniei la România și, implicit, pentru unitatea statală a românilor. Din cauza activității sale politice în România, guvernul maghiar de la Budapesta i-a intentat lui Goga – ca cetățean austro-ungar – un proces de înaltă trădare. S-a înrolat în armata română și a luptat ca soldat, în Dobrogea. La încetarea ostilităților și semnarea păcii de la București, Goga a fost nevoit să părăsească România, plecând în Franța și abia la începutul anului 1919, Goga s-a reîntors în România Mare.

Demn de menționat e și faptul că a fost prim-ministru. Goga a dus o politică pronazistă și antisemită. De asemenea, având în vedere că românii cu studii în străinătate (printre care „pașoptiștii” și „bonjuriștii”) au preluat moda masoneriei (la care au aderat, în mare majoritate, culmile intelectualității românești), și Octavian Goga a fost mason.

Din cauza unui accident vascular cerebral, a intrat în comă și a murit după două zile, la vârsta de 57 de ani. Regele Carol al II-lea a dispus să i se facă funeralii naționale, care, din cauza sărbătorii de 10 mai, urmau să înceapă la 11 mai. Cale de două zile, duminică 8 mai și luni 9 mai, prin fața catafalcului din Ciucea, a continuat pelerinajul oamenilor care l-au iubit și i-au prețuit opera. Marți, 10 mai, trenul mortuar a pornit spre București. Sicriul a fost așezat miercuri, 11 mai, în rotonda Ateneului, unde a stat până sâmbătă, 14 mai, când s-au desfășurat funerali-

ile naționale. A fost înmormântat la București, la cimitirul Bellu. Mai apoi, conform dorinței sale, trupul poetului a fost reînhumat la conacul său de la Ciucea. A vorbit și a scris avântat și convins de ideile sale naționaliste și despre Iași.

FRAGMENT SPECIFIC

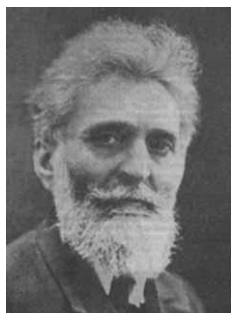
„[...]Un fenomen critic, deci, devenise o nevoie organică aici și în această îndrumare spre noi înșine, în reîntegrarea centrului nostru de greutate, trebuie căutată semnificarea istorică a Junimii dela Iași. Celebra societate, dela a cărei înjghebare s-au scurs aproape șaptezeci de ani, reprezintă cea dintâi sforțare metodică a culturii românești, pentru a-și crea un acord cu curente de gândire din Apus. Pornită sub o influență paralelă germană și franceză, mișcarea Junimii lansează la noi problemele curente ale intelectualității moderne, frânge barierele înguste ale diletantismului bastard și ierarhizează valorile printr-un examen luminat și onest. O pleiadă întreagă de scriitori, cu însetarea caracteristică a primei generații de cărturari, se agită în capitala văduvită a Moldovei. Personajul central al acestei cete de guerilă e Maiorescu. Tânărul profesor, exemplul de elită, temperament petronian perfect echilibrat, descinde dela început pe arenă în armura unui reformator implacabil. [...]

Societatea Junimea și-a pornit activitatea din prima zi cu o revărsare tumultuoasă de energie. Programul ei și îndrăznețul spirit iconoclast care-o diriguia a lovit sigur și fără greș. Lupta s-a pornit crâncenă pe baricada ideilor noi. Un principiu de selecțiune inte-

lectuală îi ținea alături pe combatanți. Toți trecuseră prin botezul purificator al Occidentului.[...]”

Octavian Goga, I.C. Negruzzi, discurs ținut la 4 decembrie 1931, la Academia Română, cu ocazia sărbătoririi lui I.C. Negruzzi la împlinirea vârstei de 90 de ani, în „Discursuri”, Tiparul Cartea Românească S.A., București, 1942, pp. 119-120.

GARABET IBRĂILEANU

n. 23 mai 1871, Târgu-Frumos - d. 11 martie
1936, București

locuitor al Iașului

Nu mulți au fost scriitorii atât de reprezentativi pentru ceea ce înseamnă orașul Iași, locuind de-a lungul vieții în mai multe imobile și lăsând în urmă o biografie întru totul ieșenizată. Savin Bratu arăta: „Cert este că nimeni, în istoria Iașului, nu poate fi mai ieșean decât acest ieșean prin adopție, care venise aici pentru studii, după ce mai fusese cândva, în copilărie, într-o fugitivă și fascinantă trecere”, respectiv: „Ibrăileanu era un om cu amintiri. Și un virtual depozit de infinite amintiri, adunate grămadă, succesiv, mereu. De aceea, Iașul era pentru el. Și el pentru Iași.”

G. Ibrăileanu se naște în ziua de 23 mai 1871 în Târgu-Frumos, acolo unde părinții Tudor și Maria Ibrăileanu se stabiliseră de curând, având rude din partea locului și ajutorul necesar pentru deschiderea unei prăvălii pe ulița principală a orașului, denumi-

tă Strada Mare, ca în multe târguri de provincie. Plimbat prin mai multe școli din cauza nevoilor familiei tot mai „strâmtorate” de la o vreme, Garabet se îmbolnăvește de mai multe ori. În timp ce era elev la gimnaziul de la Roman, acesta pleacă într-una dintre vacanțe la Iași, în vizită la rude, iar impresia pe care i-o lasă târgul moldovenesc este, după spusele lui, extraordinară, amintindu-și mai cu seamă de strada Lăpușneanu. Firea timidă a copilului și a adolescentului Ibrăileanu îi cauzează multe necazuri, căci, nu de puține ori, acesta este cuprins mai în glumă, mai în serios, de fiorul dragostei.

În toamna anului 1891, Ibrăileanu este admis la Școala normală superioară, fiind bursier al acestei școli, care le asigura elevilor, printre multe altele, o pregătire specială cu cei mai buni profesori aleși, de multe ori, din corpul profesorilor universitari. De școala normală se leagă, sub înrâurirea prieteniei dintre colegi, începuturile activității sale angajate în lupta ideologică. Luându-și pseudonimul de Cezar Vraja, acesta se orientează înspre activitatea publicistică pusă în slujba propagandei socialiste. După bacalaureatul pe care-l obține la Iași, se înscrie la secția istorico-filosofică din cadrul Facultății de Litere și Filosofie a universității ieșene. La universitate, avusese parte de profesori mediocri, cu excepția lui A.D. Xenopol, figură proeminentă a istoriei critice universale. Proaspăt locuitor al Iașiului, Ibrăileanu își închiriasse în Tătărași o cameră într-o casă mult spus modestă, căci avea lut pe jos și acoperișul spart în mai multe locuri.

Cu toată implicarea în activitatea studențească din cadrul Asociației, Savin Bratu relevă în cartea sa

un alt amănunt relevant pentru omul Ibrăileanu, reprezentat de „vechea patimă a hoinărelii”, pe care acesta și-o „cultiva” cu fiecare prilej pe care i-l oferea Iașiul în nocturnă. Astfel, aflăm că itinerariile sale preferate iau în calcul, în primul rând, pitoreasca grădină Rivallet, dealul Copoului sau berăria Zimbru, ce avea în repertoriu fragmente muzicale clasice la chemarea cărora Ibrăileanu recita din Eminescu sau Alfred de Musset. După logodna sa cu Elena Carp, G. Ibrăileanu își împarte zilele între Iași și Neamț, acolo unde își petrecea majoritatea vacanțelor, plimbându-se de la o mănăstire la alta. După o scurtă perioadă în care a fost profesor la Bacău, Ibrăileanu s-a întors la Iași, și odată încheiată căsătoria cu Elena și finalizate studiile, se poate spune cu adevărat că încep preocupările ieșene. Cariera sa prinde contur, astfel că predă la Internat, obține o nouă catedră la Liceul Militar, continuă împreună cu Philippide lucrul la Dicționar și devine membru în Comitetul Teatrului Național din Iași. La îndemnul soției sale, care se afla deja în Italia, Ibrăileanu, „om al Moldovei străbune, intime, obișnuit cu aerul ei” (Savin Bratu), întreprinde o călătorie de-a lungul mai multor țări, la capătul căreia dorința de regăsire a pământului țării sale devine arzătoare, astfel încât „i se păru, desigur, mai lung drumul de la frontieră la Iași, și de la gara Iașului, până la Strada Română, decât întreg drumul parcurs până acum (Savin Bratu, p. 185). În studiul pe care criticul îl publică în primul număr al revistei „Curentul nou”, *Câteva considerații asupra spiritului critic în cultura românească*, acesta vorbește despre existența unui „spirit moldovenesc” și a unui spirit „muntenesc”, care asigură

o anumită predominanță în ce privește asimilarea valorilor străine.

Prestigiul intelectual și respectul pe care-l impunea Ibrăileanu erau dovedite prin faptul că, și atunci când nu era prezent, numele său era întotdeauna însoțit de apelativul „domnul”: „Profesorul de la Iași era însă «Dl. Ibrăileanu» pentru toată lumea, afară de prietenii lui intimi. Poate o excepție s-ar mai putea admite: pe toți învățăceii de la Cluj i-am auzit rostind, de asemenea: «Dl. Pușcariu», când era vorba de cunoscutul filolog al Universității de acolo. Numai Iașul și Clujul aveau, așadar, câte un «domn». Bucureștiul era mai democrat.” (I.M. Rașcu, *Am...*, p. 119)

Făcând o analiză a personalității sale construită din contraste, I.M. Rașcu rezumă: „Ateu și spirit însetat de credință; cu anumite aspecte sufletești apte pentru înțelegerea sensurilor oculte ale vieții; democrat în convingere, dar și aristocrat în unele atitudini, de nobilă discreție și de gust selectat; spirit analitic, erudit și, în același timp, viziune sintetică și generalizări ample; timid ca persoană și violent în polemice; adept al artei cu tendințe, dar și înflăcărat admirator al unor scriitori de concepții diametral opuse, care făceau artă de dragul ei.” (I.M. Rașcu, *Medalioane literare*, pp. 185-186).

Dintre volumele de Garabet Ibrăileanu, menționăm *Scriitori și curente* (1909), *După război și Scriitorii români și străini* (1921), *Studii literare și Privind viața* (1930), *Adela* (1933), *Amintiri din copilărie și adolescență* (volum apărut postum) ș.a.

FRAGMENTE SPECIFICE

„Iată dar că, chiar de la început, în Moldova se simte nevoia criticii; nevoia e conștientă, scopul bine hotărât: a importa numai ceea ce e necesar, a nimici sistemele lingvistice raționaliste, a feri limba și literatura de deznaționalizare, a arunca «în noianul uitării» pretențiile nejustificate... a prezida la introducerea culturii străine și la asimilarea ei.

Mai departe, conștiința de nevoia acestei critice a culturii străine la noi va fi reprezentată de societatea «Junimea» din Iași, întrupându-se mai ales în cel mai strălucit reprezentant al «Junimii», dl Maiorescu, a cărui activitate, până la 1880, nu e decât continuarea acestei critice a adaptării culturii străine.”

Garabet Ibrăileanu, Recunoașterea necesității criticii. Cauzele pentru care spiritul critic apare în Moldova, în „Spiritul critic în cultura românească”, Editura Litera, Chișinău, 1997, p. 31.

„Prevăd o obiecțiune, anume că reprezentanții vechii școli critice, chiar dacă au spus ceea ce trebuia de spus și chiar dacă au scris mult, au avut o activitate scurtă și o răspândire restrânsă a scrierilor lor. Dar nu e așa: *România literară* – ca să nu mai vorbesc de *Dacia literară*, de *Propășirea*, de *Steaua Dunării* și de alte publicații – apărea în 500 exemplare, ceea ce e mult pentru acea vreme. Apoi, să nu se uite, acești oameni, în vreme de douăzeci de ani, în Iași, care era «Moldova», au exercitat o mare înrăurire prin personalitatea lor, înrăurire căreia se datorește mediul găsit de «Junimea». Pun mai mult preț pe aceasta – într-o țară ca Moldova, mică, cu un public intelectual restrâns, cum era mai ales pe atunci și care trăia

aproape numai în Iași – decât pe articolele publicate. Am văzut cum vorbește dl Maiorescu de «sfaturile» lui Alecsandri.

Și sunt convins – ceea ce reiese și din *Amintirile* dlui Panu – că și influența dlui Maiorescu se datorește mai mult personalității sale, influenței sale directe, decât articolelor sale.”

Garabet Ibrăileanu, Evoluția spiritului critic. Deosebirile dintre vechea școală critică moldovenească și „Junimea”, în Op. cit., pp. 83-84.

„Cînd am isprăvit clasa a III-a, în vacanță, m-am dus la Tîrgu-Frumos, la o rudă a lui tată-meu. Atunci, într-o zi, am venit cu o căruță la Iași, cînd am văzut întîi acest oraș, care mi s-a părut extraordinar. Str. Lăpușneanu, cu casele nalte, mi se părea un drum tăiat într-un munte înalt –, ceea ce se cheamă «chei» în munții noștri. Într-o zi însă am primit o telegramă de la tatăl meu, care mă chema la Roman.”

Garabet Ibrăileanu, Amintiri din copilărie și adolescență, în „Amintiri”, Editura Minerva, București, 1985, p. 144.

„Dar viața m-a îndepărtat de unica mea prietenă. Vacanța următoare n-am mai petrecut-o la țară. Devenisem un personaj oficial. Toamna trebuia să plec în străinătate, atașat la o legăție pentru vagi studii comparative – sinecură aproape suficient justificată. Înainte de plecare m-am dus la Iași.

Domnul M... murise de câteva luni. Am găsit pe Adela în doliu, mai înaltă, mai puțin expansivă și mai frumoasă. Frumusețea ei creștea cu fatalitatea evoluțiilor naturale.

Cele câteva zile cât am stat acolo pentru afaceri, i-am dat toate orele libere. Voia să știe numai decît dacă vara viitoare am să stau la țară.

– Ești sigură că o să te mai găsesc acolo, la mama matală?

– Sunt absolut sigură.

– Nimic nu-i sigur pe lume.

– Dacă vii, ai să mă găsești la Vorniceni, la mama.”

„În jumătatea de oră petrecută acolo, prin băcănia istorică s-a perindat o mulțime de lume, cea mai mare parte vilegiaturiști de la Vărătic, Agapia și Neamț, cercând, gustând, întrebând de preț, bărbații – calm, femeile – agitat, mirându-se ori indignându-se de prețuri, afirmând la fiecare articol că «la Iași» ori «la Botoșani» toate sunt pe jumătate mai ieftine, plătind la urmă prețul cerut.”

Ambele din Garabet Ibrăileanu, Adela, postfață de Eugenia Tudor-Anton, Editura Minerva, București, 1985, pp. 20-21; 49.

ȘTEFAN OCTAVIAN IOSIF

n. 11/23 octombrie 1875, Brașov, Austro-Ungaria – d. 22 iunie 1913, București

Prietenia (funestă în final) cu Dimitrie Anghel îl asociază cu lumea ieșeană pe cel care avea să fie membru fondator al Societății Scriitorilor Români, Ștefan Octavian Iosif. A fost fiul lui Ștefan Iosif, directorul gimnaziului român din Șcheii Brașovului, și al Paraschivei. A urmat studiile gimnaziale la Brașov și cele liceale la Sibiu și București, luându-și bacalaureatul în anul 1895. Deși a început de două ori Facultatea de Litere și Filosofie la București (1895 și 1903), nu a reușit să-și ia licența.

A îndeplinit funcții administrative minore, precum copist la Ministerul de Domenii, corector de ziar, custode al Bibliotecii Fundației Universitare, custode al Muzeului Theodor Aman, încercând să-și suplimenteze veniturile din lecții particulare, din colaborarea la diverse periodice și din vânzarea propriilor volume. A fost redactor, încă de la înființare, al revistei „Sămănătorul” (1901) a lui Nicolae Iorga, a colaborat și la „Adevărul”, „Convorbiri

literare”, „Cumpăna” (al cărei fondator este, alături de Mihail Sadoveanu, Dimitrie Anghel și Ilarie Chendi), „Curierul literar”, „Epoca literară”, „Familia”, „Literatură și artă română” ș.a. A debutat în Revista școlii din Craiova, în anul 1892, cu poezia „Izvorul”. A primit premii ale Academiei Române pentru volumele *Poezii*, în anul 1902, și *Credințe*, în anul 1906.

În 1901, la Paris, îl cunoaște pe Dimitrie Anghel. Prietenia celor doi avea să fie benefică pentru literele românești, dar cu o finalitate dramatică în planul vieții lor personale. Drama lor a pornit de la faptul că au iubit aceeași femeie, pe poeta și prozatoarea Natalia Negru. Aceasta s-a căsătorit în 1904 cu Ștefan Octavian Iosif. După aproximativ șase ani, relațiile dintre soți se răcesc și, în 1911, cei doi divorțează cu sentința pronunțată pe 21 iunie 1911. Ulterior, Natalia Negru devine partenera lui Dimitrie Anghel, care va muri de septicemie în 1914, în urma unei tentative nereușite de sinucidere prin împușcare.

A murit la spital Spitalul Colțea, în urma unui atac de congestie, la data de 22 iunie 1913.

FRAGMENT SPECIFIC

„S-a stins pe uliți cel din urmă zvon.
Arar un pas răsună monoton
Pe trotuarul luciu și pustiu...

La colț, în umbră, micul vizitiu
Așteaptă un tramvai întârziat:

El și căluțul lui, doi beți fărtați,
Bătuți de vânt și ploi,
Ce bine se-nțeleg ei amândoi!

Pe după gât el i-a trecut un braț
Și fruntea și-angrpat-o-n coama
Tovarășului credincios și bând...

Iar calul, nemișcat și el de teama
Să nu-i alunge visul prea curând,
În liniștea târzie ascultând...

Și ninge peste ei, și nu-și dau seama.”

Șt.O. Iosif, Doi prieteni, în „Poezii”, Corint Educațional, București, 2015, p. 110.

MAGDA ISANOS

n. 17 aprilie 1916, Iași – d. 17 noiembrie 1944,
București

studiază în Iași

Poeta cu destin aparte s-a născut la Iași, ca fiică a lui Mihai Isanos și a Elisabetei. Colegi la Facultatea de Medicină din Iași, părinții Magdei se căsătoresc în iulie 1915. Un an mai târziu, s-a născut Magda Isanos în casa părintească, „probabil la spitalul Sf. Spiridon unde locuia mama ei” (Elisabeta Isanos). Originea numelui poetei nu se pierde în negurile vremii, ci în indeterminări care mai de care; de la Santa (care ar fi fost numele adevărat al tatălui ei) până la Isano și de la Isano până la Isanos e cale de-o poveste pe care încercă să ne-o spună fiica scriitoarei: „Hârtia eliberată de primăria Galați este mai puțin un act de dovedire, cât o formă de oficializare a unui nume ciudat, probabil un hibrid, creat într-o clipă de inspirație, de cineva înzestrat cu fantezie” (Elisabeta Isanos).

La vârsta de un an și șase luni, s-a îmbolnăvit de poliomielită și a fost salvată datorită grijii deosebite a mamei sale, despre care va spune mai târziu: *Mama m-a născut a doua oară*. După recuperare, a rămas totuși cu o sănătate delicată și cu o vizibilă dificultate la mers. A urmat școala primară în apropiere de Chișinău, iar liceul, la Școala eparhială de fete din Chișinău. A dezvoltat pasiunea pentru lectură încă din copilărie, citind, zi și noapte, din biblioteca părinților și din biblioteca școlii.

Debutul ei literar are loc în anul 1932, în revista „Licurici” a Liceului de băieți „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Chișinău, cu poeziile *Aș vrea un basm și Primăvara*. Are un rol hotărâtor la înființarea Societății culturale „Iulia Hașdeu” din anul 1933 (care apare pe lângă Liceul Eparhial de fete din Chișinău). În 1934, publică poeziile *Ploaie și Toporași*. De asemenea, este redactor al revistei „Ghiociei”. În același an, ține o conferință cu tema *Femeia în literatura noastră*. Între anii 1934 și 1938, a studiat la Iași, dreptul și filosofia. După ce devine licențiată în drept, va profesa scurt timp avocatura la Iași.

La 18 septembrie 1935, se căsătorește la Chișinău cu Lev Panteleev, care, la rândul său, avea calități intelectuale remarcabile, scria poezii și era și el un cititor pasionat. Totuși, la începutul lui 1936, căsătoria lor s-a desfăcut prin consens. În perioada următoare, devine colaboratoare la „Însemnări ieșene”, „Cuget moldovenesc” și „Pagini basarabene”. În vara anului 1938, ea participă la conferințe și la strângerea de fonduri pentru ajutorarea poporului spaniol.

În anul 1937, publică cu regularitate în „Însemnări ieșene” poezii, precum: *Învrăjbiri*, *La marginea cimitirului*, *Blestem*, *Lacul*, *Calul de la birja de noapte*, *Ultimul sărut*, *După scriptură*, *Logodnă de primăvară*, *Risipire*, *Greșeala de tipar*, *Vis vegetal*, *Capricii*, *Murim*, *Romanță*. În același an, îi este remarcat și talentul literar. Pe parcursul lui 1938, colaborează la mai multe reviste, desfășurând o activitate intensă. La 31 martie, se căsătorește cu Eusebiu Camilar.

În septembrie 1940, se aprobă apariția la Iași a ziarului „Avântul”, din al cărui colectiv de redacție face parte și Magda Isanos. În octombrie, soții Camilar se mută pe strada Săulescu, unde au locuit până în primăvara anului 1944, când vor pleca în refugiu. La sfârșitul lui martie, soții Camilar pleacă în refugiu. În noaptea de 5 spre 6 iunie, un bombardament de aviație distruge toate manuscrisele Magdei și ale lui Camilar din locuința lor din Iași. A rămas doar un caiet cu patru povestiri inedite, descoperit în grădina casei. În 17 noiembrie, poeta se stinge la București, în locuința părinților.

Despre ea, Șerban Cioculescu scria: „pune în valoare un registru întins, o vibrație mare de tonuri, stăpânirea gamei întregi, de la șoapta sugrumată a simțirii, până la țipătul de chemare, liberator.” De asemenea, Alexandru Piru, în *Cântarea Munților, Tinerețea*, an I (1945), nr. 20, (18 noiembrie), p. 2 releva legătura ei cu Iașul: „Am cunoscut-o la Iași, acum 7 ani, pe când – studentă la Facultatea de Drept – publică cele dintâi poezii într-o revistă condusă întâi de Topîrceanu și Mihail Sadoveanu, apoi de Sadoveanu și Mihai Codreanu. Am făcut de-a-semenea ucenicie comună în suplimentul literar al

ziarului Iașului și la Jurnalul literar. Împreună cu Eusebiu Camilar, cu care își împletise destinul pă-mântesc, Magda Isanos era una dintre puținele nă-dejdi literare ale bătrânei cetăți moldovene, poate chiar singura, într-o puzderie de barzi decadenți și meschini.”

FRAGMENT SPECIFIC

„Spitalul a rămas departe,
cu trîmbițe și-alămuri sparte.
Pentru unii a sunat judecata,
și moartea, întunecata,

a luat fata tuberculoasă,
care voia să plece acasă,
a luat bătrîna și mama
și n-a dat seama.

Îngeri stufoși, cu săbii luminate,
mai zboară sub tavane aplecate,
și lîngă patul strîmt, necunoscut,
vine Isus, strălucitorul scut.”

*Magda Isanos, Epilog, în „Versuri”, ediție îngrijită
și postfață de Marin Bucur, Editura pentru Literatură,
București, 1964, p. 99.*

CEZAR IVĂNESCU

n. 6 august 1941, Bârlad, județul Vaslui - d. 24 aprilie 2008, București

studiază în Iași

Cezar Ivănescu vine dintr-o mare familie de intelectuali, fiind nepot al lingvistului Gheorghe Ivănescu, la rândul-i urmând cursurile Facultății de Filologie din Iași.

Cezar Ivănescu a făcut parte din „Grupul orfic”, înființat la Iași, în anul 1964 (alături de Dan Laurențiu și Mihai Ursachi) - poezii acestei grupări literare fiind recunoscuți drept „neoeminescieni”. Devine redactor la revista „Luceafărul” din București și coordonator al cenaclului „Numele poetului”, în anii '80. Debutează cu versuri în revista „Flacăra Iașului” (în iunie 1959), și în teatru, cu piesa *Mică dramă*, care se joacă la Teatrul „Al. Davila” din Pitești (în 1969). Volumul său de debut, *Rod*, apare în anul 1968, fiind încununat cu Marele Premiu al Festivalului național de poezie „Mihai Eminescu” din Iași.

Începând din anul 1968, este profesor de limba și literatura română în școli din Ardeal și Moldova. În 1971, începe spectacolele de muzică și poezie cu propria-i orchestră, numită „Baaad“. Atunci, a fost mult comentat faptul că poetul Cezar Ivănescu reușește să reînvie, într-o formulă modernă, sincretismul baladesc medieval al poeziei și muzicii.

Traduce din franceză, împreună cu soția sa, Maria Ivănescu, lucrarea lui Mircea Eliade, *De la Zalmoxis la Genghis-han*, și, ulterior, *Mituri, vise și mistere* și *Mitul eternei reîntoarceri* (reunite în volumul *Eseuri*, care apare la Editura Științifică). De asemenea, în anul 1998, va apărea volumul *Cugetări*, a lui Blaise Pascal, în traducerea lui Cezar și a Marii-ei Ivănescu.

La 14 iunie 1990, este victima mineriadei, trecând printr-o serie de agresiuni fizice și psihice, revenindu-și destul de greu. De altfel, pe parcursul vieții sale, a fost de mai multe ori supus nedreptăților și chiar abuzurilor – motiv pentru care, a protestat sub diverse forme, ajungând să facă și greva foamei în repetate rânduri.

Poetului i s-au acordat numeroase premii și distincții, printre care: Marele Premiu al Festivalului Național de Poezie „Mihai Eminescu” (1968), Premiul „Poesis” pentru Opera Omnia (1996), Ordinul Național „Steaua României” în grad de Comandor pentru „merite artistice deosebite și pentru promovarea culturii” (2000).

Moare la data de 24 aprilie 2008, iar în anul 2018, i se conferă post-mortem „Titlul de Excelență în domeniul literar” – ca recunoaștere a contribuției sale extraordinare.

Opere semnificative de Cezar Ivănescu: *Rod, Mică dramă, La Baaad, Muzeon, Doina, Pentru Marin Preda, Jeu d'Amour, Rosarium, Timpul asasinilor* (volum semnat împreună cu Stela Covaci), *Poeme, 111 cele mai frumoase poezii* ș.a.

FRAGMENTE SPECIFICE

„! m-a prins dorul de Moldova
sfînta ceea-n violet,
i-ați sfințit trupul și vorba
morților, oloi secret !

! dulci femei cu gura dulce
și cu trupul tămîiet,
după al vosť pas m-aș duce
cînd coboară sara-ncet !

! m-a prins dorul de Moldova,
plîng și-n lacrimi o mai văd,
cum dormeam subt ceru-i, Doamne,
ca în pîntece un făt !

! nu mai doarme zi și noapte
robul tău și la ce bun?
ca Fecioarele curatu-i
cest anahoret nebun !

! Moartea hrană mi-i, păcatul
Moartea mi-i păcat dintii,
singur dorm – și dorm cu Moartea,
pernă mi-i la căpătii !

! nu-l mai plîngeți pe acela
care vecinic singur nu-i,
plîngeți-l pe cel ce n-are
Moartea și Moldova lui !

! Bucovină de lumină,
Basarabie și tu,
lina mea Moldovă lină
mai alină-mă acu !

! nu-l mai plîngeți pe acela
care vecinic singur nu-i,
plîngeți-l pe cel ce n-are
Moartea și Moldova lui !"

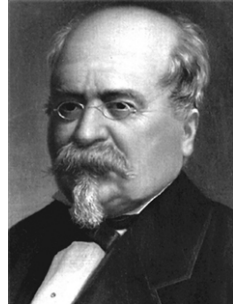
Cezar Ivănescu, Dorul de Moldova, în „Doina. Poezii”, Cartea Românească, 1983, p. 63.

„Cezar Ivănescu: — Nu știu ce înseamnă pentru tinerii din ziua de azi, dar pentru cei din perioada anilor 1960, studenți în Iași, exemplul «Junimii» era de bază. Și pe undeva a trebuit să refacem această experiență, să o reluăm și fiind și studenți să ne întemeiem pe ea ca pe experiența noastră fundamentală, fiindcă alta nu aveam... Deci putem încadra de la biografie până la poezia noastră și felul în care s-a structurat ea, marea influență a «Junimii» și a modelului absolut, Mihai Eminescu.

Nu e vorba de un orgoliu moldav sau de nu știu ce merite pe care am dori noi să ni le apropiem, dar adevărul este că noi, moldovenii, l-am descoperit pe Eminescu. Un număr de poeți importanți ai literaturii române au fost influențați de Eminescu. Ca urmași, ca discipoli ai acestuia. Am reînviat și mitul, am atras atenția asupra operei și fiecare, în măsura

originalității sau viziunii a luminat câte un colțisor din marea operă eminesciană.”

Cezar Ivănescu; Lucian Vasiliu, „Dialoguri televizate (despre cărți și nu numai...)”, prefață de Ioan Holban, coordonator Alfredina Iacobitz, Editura Junimea, Iași, 2013, p. 112.

MIHAIL KOGĂLNICEANU

n. 6 septembrie 1817, Iași - m. 1 iulie 1891, Paris

locuitor al Iașului

Născut în Iași, ocupă mai multe funcții importante în mediul politic și cultural în Moldova de atunci și apoi în proaspătul stat ce unea cele două principate. Mihail Kogălniceanu provine din familia boierilor moldoveni Kogălniceanu, fiind fiul Vornicului Ilie Kogălniceanu și al Catincăi (născută Stavilla sau Stavillă) și strănepotul lui Constantin Kogălniceanu. Kogălniceanu a fost educat la Mănăstirea Trei Ierarhi din Iași, înainte de a fi instruit de către Gherman Vida, un călugăr care aparținea Școlii Ardelene și care era asociat cu Gheorghe Șincai. A terminat școala primară din Miroslava, învățând la pensionul lui Cuénim, unde își dezvoltă pasiunea pentru istorie. În aceeași perioadă, îi întâlnește pentru prima dată pe Vasile Alecsandri (ambii au studiat la Vida și Cuénim), pe Costache Negri și pe Cuza.

Ulterior, cu sprijinul prințului Sturdza, Kogălniceanu și-a continuat studiile în străinătate, inițial, în orașul francez Lunéville și, mai târziu, la Universitatea Humboldt din Berlin. Șederea sa în Lunéville a fost întreruptă de intervenția oficialităților ruse, care implementaseră în Moldova Regulamentul Organic și care considerau că, deși se afla sub influența lui Lhommé (participant la Revoluția Franceză), studenții erau influențați de idei rebele. Trezind suspiciunile prințului Sturdza, prin susținerea fățișă a tineretului intelectual reformist din acele zile și prin opoziția față de regimul Regulamentului Organic, Kogălniceanu a fost împiedicat să-și finalizeze doctoratul și a revenit la Iași în 1838, unde a primit funcția de adjutant al prințului. Astfel, toți studenții moldoveni, inclusiv fiii lui Sturdza și ai altor nobili, au fost retrași din școlile franceze la sfârșitul anului 1835 și au fost înscriși la instituțiile de învățământ din Prusia.

În mai 1840, în timp ce era secretarul personal al Prințului Sturdza, a devenit director (împreună cu Alecsandri și Negruzzi) al Teatrului Național din Iași, după ce domnitorul a decis unirea celor două teatre din oraș. În anii care au urmat, la acest teatru, devenit cel mai popular de acest gen din țară, a debutat și Alecsandri ca dramaturg.

În timpul perioadei petrecute la Berlin (în 1855), i-a cunoscut și a fost influențat de juristul hughenot Friedrich Carl von Savigny, de Alexander von Humboldt, Eduard Gans și, în special, de profesorul Leopold von Ranke, ale cărui idei asupra necesității politicienilor de a fi la curent cu știința istoriei au fost adoptate de Kogălniceanu. Mai târziu, Kogălni-

ceanu avea să scrie că a fost primul dintre studenții români ai lui Ranke și a susținut că, în conversațiile cu Humboldt, a fost prima persoană care a folosit echivalentele moderne din limba franceză a cuvintelor „român” și „România” („roumain” și „Roumanie”), înlocuind referirile la „moldovean” și „valah”. Prin urmare, Kogălniceanu a avut o contribuție clară în popularizarea acestor denumiri ca fiind cele standard.

Familiarizându-se, treptat, cu subiectele sociale și istorice, Kogălniceanu și-a început munca la primele sale două volume: un studiu de pionierat despre romi și lucrarea în limba franceză *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des Vlaques transdanubiens* („Istoria Valahiei, Moldavei și a valahilor transdunăreni”). Ambele au fost publicate pentru prima dată în 1837 în Confederația Germană. De asemenea, el a scris o serie de studii despre literatura română. Cele trei opere sunt semnate cu varianta franțuzită a numelui, Michel de Kogalnitchan. În ceea ce privește atitudinea sa față de femei, există un fragment (scris de Kogălniceanu în 1841) care merită amintit, dat fiind faptul că prezintă o perspectivă pe cât de rafinată, pe atât de sugestivă și ironică: „Femeia, în lexiconul meu, înseamnă o ființă gingașă, slabă, drăgălașă, frumoasă, făcută din flori, din armonie și din razele curcubeului, capricioasă, ră [rea] câteodată, bună mai multe ori, o ființă făcută pentru amor, menită a pune în lanțuri pe eroii cei mai neînduplecați, care pentru un zâmbet te face de-ți vinzi viața din astă lume, și partea din rai din cealaltă lume, care are un suflet ce înțelege tot ce este frumos, care pentru cel mai mic lucru câteodată

plânge și altă dată îi în stare să-și jertfească viața, care îi destoinică să facă faptele cele mai mari, care când îi blândă ca o turturică, când turbată ca o leoaică, care când îi crudă, când miloasă; femeia este un amestec de grații, de bunătate, de răutate, de duh, de cochetărie, de slăbiciuni și de tărie, a căreia mai toată viața se mărginește între a iubi și a fi iubită; o femeie, în sfârșit, este un ceva ce nu se poate nici descrie, nici numi, nici hotărî matematiceste, un ceva ce este cel mai rar lucru din Moldova. (...) [în Moldova] găsești de ajuns mame, neveste, văduve, fete, slute, șchioape, chioare, vornicese, bănese, pitărese, negustorițe, bacalite, țâgance și alte asemenea creaturi ce se nasc, cresc, se mărită, fac copii și mor. Dar femei, asta-i cam greu." (Mihail Kogălniceanu, „Iluzii pierdute”, în *Scrieri*, texte alese și studiu introductiv de Geo Șerban, București, Editura Tinerețului, pp. 60-61).

În anul 1843, Kogălniceanu a ținut o cunoscută prelegere despre istoria națională la nou-înființata Academie Mihăileană din Iași, discurs ce i-a influențat puternic pe studenții români de la Universitatea din Paris. Conținutul discursului a fost în parte determinat de refuzul lui Sturdza de a-i da aprobarea de a publica și a constituit un proiect revoluționar. Dat fiind faptul că era suspectat de autoritățile din Moldova din cauza entuziasmului său pentru reformă, în 1844, i s-a revocat dreptul de a ține prelegeri de istorie. În timp ce călătorea în Viena, ca reprezentant secret al opoziției politice moldovene, i-a fost suspendat pașaportul, urmând ca, după revenirea la Iași, să fie întemnițat pentru scurt timp. Între 1845 și 1847, Kogălniceanu a locuit la Paris și în alte

orașe din Europa de Vest, aderând la Societatea Studenților Români, împreună cu Ghica, Bălcescu și Rosetti, prezidată de poetul francez Alphonse de Lamartine. El a frecventat și *La Bibliothèque Roumaine*, aderând la Francmasonerie, mai precis la loja denumită *L'Athénée des Étrangers* („Ateneul Străinilor”), împreună cu majoritatea românilor reformiști din Paris.

După declanșarea revoluțiilor europene din 1848, Kogălniceanu a fost prezent în prima linie a politicii naționaliste. Deși, din mai multe motive, el nu a semnat „Petițiunea proclamațiune” din martie 1848, care a dus la declanșarea revoluției în Moldova, a fost considerat a fi unul dintre instigatori, iar domnitorul Sturdza a ordonat să fie arestat. Kogălniceanu a scăpat de arestare, a lansat unele dintre cele mai dure atacuri împotriva lui Sturdza și, astfel, în iulie, se oferă o recompensă pentru prinderea sa „viu sau mort”. Spre sfârșitul verii, a trecut granița cu Austria în Bucovina, unde s-a refugiat pe proprietatea fraților Hurmuzachi.

În aprilie 1849, o parte dintre cerințele Revoluției de la 1848 au fost îndeplinite de Tratatul de la Baltalimani, prin care cele două puteri suzerane ale Regulamentului organic, Imperiul Otoman și Imperiul Țarist, l-au numit pe Grigore Alexandru Ghica, un susținător al cauzei liberale și unioniste, ca Prinț al Moldovei. Ghica a permis întoarcerea inițiatorilor evenimentelor din 1848 din exil și i-a numit pe Kogălniceanu, Costache Negri și Alexandru Ioan Cuza în funcții administrative. Kogălniceanu a fost numit în diverse poziții guvernamentale la nivel înalt, în același timp continuându-și contribuțiile sale cultu-

rale și a devenit figura principală a grupului Partida Națională, care a solicitat fuziunea celor două Principate Dunărene sub o singură administrație. Pe 22 decembrie 1855, a lucrat cu Petre Mavrogheni la legislația privind abolirea robiei romilor, care a fost acceptată de Sfatul boieresc.

La 24 ianuarie 1859, când se realizează unirea Principatelor în urma dublei alegeri ca domnitor a lui Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu rostește un discurs emoționant. La sfârșitul anului 1859, Mihail Kogălniceanu susține ideea ca Bucureștiul să devină capitală a Principatelor, motivând prin faptul că țările europene și Turcia considerau Bucureștiul drept capitală; aici, erau reședințele consulatelor străine, începuse deja transportarea arhivelor cancelariilor de la Iași către București. Din 1859 până în 1865, Kogălniceanu a fost numit de mai multe ori liderul cabinetului Principatelor Unite, fiind responsabil pentru multe dintre reformele asociate cu domnia lui Cuza. Dintre cele mai importante fiind secularizarea averilor mănăstirești din 1863 și reforma agrară din 1864.

Una dintre cele mai remarcabile contribuții ale lui Kogălniceanu la dezvoltarea culturii române a fost publicarea unui număr mare de lucrări. Printre aceste scrieri, se numără prima sa ediție a *Cronicilor Moldovei*, precum și alte cărți și articole - înființând mai multe periodice: „Alăuta Românească” (1838), „Foaea Sătească a Prințipatului Moldovei” (1839), „Dacia Literară” (1840), „Arhiva Românească” (1840), „Calendar pentru Poporul Românesc” (1842), „Propășirea” (redenumit „Foaițe Științifică și Literară”, 1844) și multe almanahuri. În plus, a început

tipărirea revistei „Steaua Dunării” în Iași; un purtător de cuvânt unionist, această publicație a primit sprijin din partea lui Alecsandri și a sa publicație „România Literară”. Kogălniceanu l-a încurajat pe Nicolae Ionescu să publice revista *L'Étoile de Danube în Brussels*, ca o variantă în limba franceză a publicației „Steaua Dunării”, care va servi la răspândirea viziunilor Partidei Naționale.

De asemenea, a publicat, împreună cu Costache Negruzzi, toate lucrările lui Dimitrie Cantemir care existau în acele timpuri, iar mai târziu, și-a cumpărat propria tiparniță, cu care dorea să tipărească edițiile complete ale cronicilor moldave, inclusiv pe cele ale lui Miron Costin și Grigore Ureche (proiectul fiind realizat în 1852). În acest context, Kogălniceanu și Negruzzi au încercat „occidentalizarea” publicului moldav, fiind interesați de domenii din cele mai variate, inclusiv de bucătăria românească: almanahurile publicate de ei au avut în prim-plan aforisme bazate pe obiceiuri culinare menite să educe populația rurală despre rafinamentul și bogățiile bucătăriei europene. Se observă deci că unul dintre obiectivele principale ale publicațiilor sale a fost extinderea gamei de preocupări a culturii românești dincolo de limitele ei timpurii (care fuseseră, până atunci, bazate mai mult pe traduceri din literatura occidentală).

După ce s-a retras din viața politică, Kogălniceanu, care fusese ales ca membru al Secțiunii Istorice a Academiei Române în 1868, a fost președinte al Academiei între 1887 și 1889. Îmbolnăvindu-se grav în 1886, el și-a petrecut ultimii ani publicând documente istorice din fondul Eudoxiu Hurmu-

zachi, mediatizând descoperirile arheologice din perioada Greciei și Romei antice în Dobrogea de Nord și colecționând documente străine legate de istoria României. Mihail Kogălniceanu a murit la Paris, în timpul unei operații, iar locul său de la Academie a fost luat de Alexandru Dimitrie Xenopol. A fost înmormântat la Cimitirul Eternitatea din Iași.

Note de ieșenizare:

1. Articolele, studiile, textele literare toate au fost scrise cu mesaj direct, din perspectiva celui care, beneficiind de instrucția superioară din Occident, milita acum pentru progresul societății moldovenești, pentru civilizație, alte valori care să schimbe percepția „autohtonilor” (în special, tot ce a publicat între anii 1838 și 1855).

2. A fost îndrumător și formator de opinie, în special în publicații precum „Dacia literară”, „Arhiva românească”, „Propășirea”.

3. Puternicul conținut educativ și instructiv al scrierilor sale, cu adresare directă, lipsită de ambiguitățile scriiturii moderne. E și motivul pentru care el a evitat „să se specializeze” literar, cultivând genuri și forme diverse, determinat fiind de intențiile aplicative ale creațiilor sale. E vorba de observarea realist-critică a societății, pe de o parte, și inducerea unor principii educaționale aproape „prometeice” de educare a neamului său lipsit de rudimentele civilizației, pe de alta. Dintre toți scriitorii la care ne referim, în operele sale se poate vedea cel mai mult ilustrarea temei despre care vorbim.

4. Ilustrări din *Fiziologii*. Sunt realizate după moda vremii (calcuri francize, după cum recunoaște autorul), dar sunt localizate, implicând o apropiere simpatetică a scriitorului față de obiectul descris literar. E o îmbinare reușită între caricatură, psihologie, caracterologie, prin care se adaptează psihologii tipologice reprezentative.

a. Sunt alese figuri din aristocrația ieșeană, prinse în diverse ocazii demne de speculat, cum ar fi jocul de cărți. Altceva este demn de menționat: prezentând critic (ca și Negruzzi) imagini ale decadenței, el se îndreaptă sufletește spre „oamenii de treabă” (micii meșteșugarii, negustori etc) „care petrec într-un chip tare frumos”, în contrast cu ceea ce se întâmplă la acele „suarele” în care personajele femionine, sulemenite, îi apar „roșii ca sfecla din tindă”.

b. Imaginea celui care dorește nespuse să se „ieșenizeze”. Este faimosul provincial ce vine la „capitală”, dornic să se emancipeze. I se spune, ironic-afectiv, „provincial sau ținutaș”; interesant este faptul că naratorul include în această categorie nu doar locuitorii din afara orașului, ci și pe cei de la periferie (mahalele faimoase precum Păcurari, Tătăraș, o parte din Sărărie, orașul de pe șesul Bahluiului).

c. Trecerea coruptă de la o cultură populară la aceea burgheză de mahala (*Nou chip de a face curte*).

d. Cosmopolitismul orașului. Iașul a devenit un loc în care lipsesc... cel mai mult... „moldovani” (*Iluzii pierdute. Un întâi amor*).

e. Asimilarea alogenilor (*Tainele inimii*, roman neterminat); aici găsim un capitol de început, *Confetăria lui Felix Barla*, în care, dincolo de o satirică

descriere a dealului Copului, găsim o odisee ad-hoc a piemontezului cofetar stabilit la Iași și care reușește, prin intermediul gastronomiei, o interesantă adopțiune culturală și nu numai, ieșeană.

FRAGMENTE SPECIFICE

„Când mai toți moldovenii, bântuiți de biciul holerei, erau răspândiți pe toată fața țării, când mai fieștecare familie era îmbrăcată cu doliu pentru pierderea unui părinte, unei soții, unui frate, unui fiu, urgia domnească îi ajunse până în azilurile lor. Mulți erau încă cu lacrimile pe obraz, mai mulți încă în patul durerilor sau de abia convalescenți, când se văzură loviți de liste de proscricții, ca în timpurile lui Marius și ale lui Sylla. Unii sunt sub pază opriiți pe la moșiile lor, alții urmăriți din loc în loc ca niște făcători de rele, spre a fi închiși prin mănăstiri, sau aruncați peste hotar, toate aceste fără cea mai mică cercetare, fără cea mai mică judecată, în contra art. 358 și 433 din Organicescul Reglement. Terorismul dar astăzi domnește în Moldova, și moldovenii sunt osândiți a vedea în anul 1848 aceea ce niciodată, și în timpurile cele mai barbare, strămoșii lor n-au cugețat măcar. O țară întreagă este lăsată în libera și neîngrădita urgie a unui domn îmbătat de pofta răz-bunării, aprins de setea de a desființa tot ce mai este bărbat de cinste și de bine, tot ce mai are curaj de a protesta în contra răului. Toate armele, toate mijloacele îi sunt bune, numai să poată ajunge la scop. Spaima, pedepsele, lovirea libertății și a intereselor materiale, pări mincinoase, și chiar calomnia, chiar pamfletul, aceste sunt ticăloasele invenții, ticăloasele instrumente, cu care astăzi pretinde a-și urma gu-

vernul. Spre aceasta, Măria Sa deșteaptă patimile cele rele, însuflă neîncrederea, ațâță pizma și zavistea, întartă stările sociale una asupra alteia, aprinde făclia discordiei și a războiului civil, clevetind pe acei ce nu-i poate găsi vinovați, imputându-le plecări retrograde, planuri reacționare, făcându-i *aristocrați* și declarându-se el, prin urmare, *liberal*. Clerul cu mitropolitul în cap, și care cu viața și-a plătit curajul arhipăstoresc, boierii cei mai însemnați, bătrâni și tineri, toți bărbații vrednici, amployați, profesori, avocați, literați, clasa neguțitorească, toți aceștia, care constituiează adevărata Moldovă, înaintea ochilor Măriei Sale, a agenților și a pamfletarilor săi, sunt aristocrați. Un asemenea nume în dreptul său înțeles, ei îl primesc cu bucurie, căci *aristocrație* nu înseamnă alta decât *guvernul celor buni*, și acesta nu poate să fie guvernul Măriei Sale domnului Mihail Sturduza v.v.

Acești aristocrați, adică *partida națională*, clevețiți și prigoniti, opriti pe la moșii, fugăriți de către zbirii domnești, văzându-și țara ocupată cu armii străine, și prin urmare în neputință materială de a se întruni în pace, de a se pune chiar în relație cu acei trimiși de către curți spre a cerceta nevoințele țării, se văd dar siliți a arăta prin lumina tiparului care sunt planurile lor, care sunt reformele ce le socot mai neapărate pentru țară.

Prin aceasta, noi nădăjduim că vom împlini un îndoit scop. Întâi, vom închide gura clevetitorilor ce ne învinovățesc cu plecări care sunt a lor, adică retrograde; și al doilea, vom arăta ambelor curți și Europei starea opiniei publice în Moldova, de vreme ce până acum comisarii împărătești au suferit ca domnul să țină departe de dânșii pe oricine ar fi îndrăznit să le vorbească altfel decât în struna domnească."

Mihail Kogălniceanu, Dorințele partidei naționale în Moldova, în „Scrieri literare, sociale și istorice”, Editura Litera, Chișinău, 1997, pp. 201-202.

„Sâmbătă la 1 octombrie 1777, pe vremea chin-diei, într-o odaie a Beilicului, casă zidită pentru primirea turcilor trecători prin Iași și a căreia de-abia-i mai zărim temeliiile lângă Sfântul Ioan, pe un loc sterp ce se numește încă La Beilic, în acea odaie, zic, decorată după moda orientală, ședea pe un divan de postav roșu, rezemându-se pe niște perini de porfir cu canafuri de fir, un bătrân măreț, cu barba albă, cu o figură mândră și deosebită; în ochii săi însă fizionimistul ar fi descoperit vicleșugul crud al tigrlui. El era îmbrăcat în frumosul costum al marilor Porții Otomane, costum ce din nenorocire s-a izgonit astăzi de către portul meschin și urât al europenilor. Deși sultanul Mahmud, de fericită aducere aminte, a făcut în imperia sa atâte reforme vrednice de toată lauda, tot nu pot să-l iert că a stricat costumul național și a introdus în locul lui caricatura cea mai de răs, straile strâmte și șonțite a europeilor. A lepădat turbanul, care împodobește capul ca o diademă, pentru greșosul fes ce acoperă până sub sprâncene fruntea, pe care tot bărbatul ar trebui s-o arăte slobodă și curată. A izgonit blanele cele de mult preț și antereele cele cu aur pentru surtucul albastru, din care, cum zic turcii, înainte n-ar fi vrut să facă măcar harșele la cai. În locul bogatului șal cașemir, ce încingea mijlocul cu atâta grație, a dat supușilor săi doi coți de șișitori ca să le slujască de bretele, și pentru vârful inovației i-a silit să-și radă barba, semnul cel mai caracteristic al bărbăției!”

„Cea mai veche, cea mai însemnată, cea mai frumoasă zidire din Iași erau odată curțile domnești. Încă în timpurile cele mai înapoiate, când Traian își așezase aici rezidența sa, în vremea războiului său împotriva lui Decebal și a prefacerii Daciei în provincie supusă vulturului împărătesc, acest palat, după tradiție, cuprindea peste o mie de apartamenteuri. După ce Moldova, din colonie romană, în urma multor veacuri, se prefăcu în principat neatârnat, această antică cetate, căci merita numele, fu prada unui cumplit foc, care la anul 1460, sub marele Ștefan, prefăcu în cenușă tot orașul. Cinci ani în urmă, îndată ce eroul domn găsi odihna din partea dușmanilor străini, el o rezidi iarăși; și poporul, iar nu el, o numi Ștefanovița. La anul 1491 rezidența domnească în mare parte fu iarăși arsă, încât după câțiva ani ea număra numai șase sute odăi, care și aceste, prin nepăsarea următorilor stăpânitori și prin dărmarea vremii, se împușinară tot mai mult, și sub Constantin Muruz v. v. mai cuprindea de-abia o sută de locuințe. Dar încă și cu această reducere tot erau curțile un monument vrednic de văzut; din toate părțile alergau străinii să-l viziteze, și moldovenii, prin o fală națională ce nu se poate discuti, îl priveau ca martorul secular, ca păstrătorul istoriei lor. În adevăr, această zidire era plină de suvenire prețioase inimii românilor, aducându-le aminte de niște timpuri mai fericite și mai slăvite. Pe locul unde cu doi ani în urmă era poarta domnească, ridicată în starea ce am văzut-o și noi de către Alexandru Muruz, în capul Ulișii Mari era atunce un turn cadrat, în felul celui ce este și astăzi deasupra porții Goliei. În el se afla paraclisul domnesc, în care se făceau toate ceremoniile religioase ale curții; pe pereții lui, în rând hronologic, erau așezate portretele domnitorilor Moldaviei, începând de la Bogdan-Dragoș.

Însă toate aceste comori, împreună cu partea ce mai rămăsese în țară din Arhiva națională dusă în Polonia de către mitropolitul Dosoftei, sub Sobiețchi, împreună cu odoarele domniei, toate fură prada unui al trilea foc, mai cumplit decât cele dintâi două, care la anul 1783, sub Alexandru Mavrocordat, din toată curtea domnească nu lăsă piatră peste piatră. Domnul se mută atunci în casele Mitropoliei, care și ele fură prefăcute în cenușă; Mavrocordat urmat de pojar se trase în cetățuia Galata, și de acolo fu iarăși silit a ieși prin un foc ce izbucni în mănăstire și a se trage în casele hatmanului Costachi Ghica, astăzi a hatmanului Alecu Roset-Rosnovanu, care slujiră de rezidenție voievozilor până la anul 1804, când Alexandru Muruz, din ruinele vechi, cu cheltuielile țării, ridică iarăși curțile domnești, în proporțiile ce le vedem și astăzi, însă foarte departe de mărimea și de bogăția celor de mai înainte.

Din toate aceste prefaceri ce au suferit vechiul locaș al domnilor Moldaviei, un singur turn se putuse păstra până în zilele noastre. Când ți se întâmplă de treci pe Ulița Mare și, ajungând în fața fostei porți domnești, lași paveua și iei în dreapta șoseua ce duce la Socola, îndată ce te vei afla în preajma caselor răposatului logofăt Grigore Ghica, uită-te în stânga, și în zidul cazarmei grenadirilor vei vedea un colț ce iese în uliță. Pe acel loc, înainte de 1834, se înălța acel turn, rotund, cu ferestruici mici săpate în piatră, pe care de-abia intra mâna și care putea sluji mai bine de metereze apărătoare decât de ferestre aducătoare de lumină. Acel turn de o arhitectură mai mult decât simplă, dar masiv, zdravăn, în forma turnurilor ce se mai văd (poate până mâine) la cele patru colțuri ale mănăstirii Goliei, se trăgea, cel puțin temeliile sale, încă din vremea romanilor; el sute de ani fusese respectat de furia focurilor care de atâte ori au pustiit și

pustiesc nenorocita capitalie a Moldaviei; fusese respectat de furia și mai cumplită a poporului, ades adus în deznădăjduire; fusese respectat chiar de coasa timpului; și veacurile trecând peste dânsul îl lăsa-seră în picioare, ca când l-ar fi uitat. Compasul unor ingineri sacrilegi, care și-au luat de datorie să ne dărme toate monumentele și zidurile vechi rămase de la domnii noștri, au venit tocmai în vremile nouă de l-au șters de pe fața pământului, și în locul lui au zidit niște cazarmii efemere ca și ei.

Turnul acela, împreună și cu o altă zidire veche care asemenea era în zidul curților și pe al căreia loc astăzi este ridicată o casă a unui Gheorghii Arnăutu, în dosul cazarmei cavaleriei, din timpurile cele mai vechi și până la 1832, a slujit de temniță domnească. Generalul Kiselef, un nume pe care românii îl găsesc în toate întreprinderile filantropice și mântuitoare patriei noastre, privind și în vinovați oameni, îndurându-se de soarta lor și pentru întâiași dată rostind în Moldova cuvântul necunoscut până atunci de «reformă penitențiară», porunci de se părăsi acel mormânt, în care ticăloșii se îngropau de vii, și o locuință încăpătoare, luminoasă, locaș adevărat pentru oameni, fu hotărâtă bieților osândiți; iar turnul, priveriște a atâtor dureri și a atâtor lacrimi, fu păstrat ca un martor grozav al cruzimilor, dar și al zdrăvăniei unor timpuri mai barbare decât ale noastre.

În acel turn, în partea subpământeană, unde niciodată lumina zilei nu răzbătea, vineri, în 18 august 1778, tocmai acum șasezeci și șase de ani, o grozavă tragedie se pregătea... Pe un pat de scânduri, acoperit numai cu un mundir de paie mucedă, ședea doi nenorociți ferecați în obeze, ce erau legate cu lăcăți de fier de patru belciuge înfipte în pereți. O [o]paiță palidă, neputând răzbate deasa întunecime, slujea numai a mări grozăvia locului. Acei neno-

rociți erau vornicul Manolachi Bogdan și spătarul Ioan Cuza, ucigașii lui Grigore Ghica vodă. Păcatul îi ajunsese; ei picaseră sub ghearele de oțel ale lui Constantin Muruz, pe care ei singuri îl suiseră pe tronul Moldaviei. O asemenea catastrofă, care de pe treptele puterii aruncase în fundul temniței pe ambii boieri, cei mai cu înrăurire de pe atunci, pentru ca să fie bine înțeleasă, trebuie să fie precedată cu o mică ochire asupra întâmplărilor petrecute în țara noastră după tăierea lui Ghica vodă. Îndată ce Grigore Ghica v. v. se ucisese în casele Beilicului, imbrohorul împărătesc trimisese ca să caute pe boierii cei mai întâi. Nici unul însă nu avu curajul de a se arăta, ci toți se ascunseseră prin pivnițe și prin podurile caselor. De-abia după îndelungi cercetări, turcii izbutiră a găsi pe logofătul Razu. Acesta, adus la trimisul sultanului, dinaintea trupului stăpânu-său întins pe pământ, fu numit caimacam ale țării, cu poruncă aspră ca să ție norodul în liniște și supunere, până la numirea domnului.”

Mihail Kogălniceanu, Trei zile din istoria Moldaviei, în Op. cit., pp. 122-123; 139-143.

„Dar dintâi să ne înțelegem. Acest titlu de *provincial* sau *ținutaș* este foarte mare; împărăția lui se întinde, în Moldova, de la barierele Iașilor, socotind afară de bariere mahalalele Păcurariul, Tătărașul, o bucată din Sărărie și partea orașului zidită pe șesul Bahluiului, și până la marginile principatului; această împărăție a provincialului este hotărîtă la nord prin Bucovina, la sud prin Valahia și Turcia, la est prin Basarabia și la vest prin Transilvania; ea cuprinde deci toata populația țării, afară de Iași, unde sunt iașeni, locuitori capitaliei; așadar cuprinde peste un milion și o sută de mii de trupuri – nu zic su-

flete - de toată vrâsta, de toată starea și de toată mâna, un milion și o sută de mii de bătrâni, de femei, de copii și de oameni coșți, care se subtîmpărțesc în oameni cu capital, în lăieși, în dvorenini mari și mici, în negustori, în slujitori, în jidani, comisari, săraci, privighetori, surugii, avocați, pojarnici, proprietari, țărani și cinovnici.

Ar fi un lucru foarte greu pentru noi dacă într-un biet calendar, care trebuie să cuprindă de toate, am vroi să zugrăvim toate aceste varietăți ale soiului provincial. Departe de noi nebuneasca pretenție de a ne crede în stare să arătăm toate aceste nenumărate figuri. Ar fi o sarcină mai presus de puterile noastre și vrednică de a fi numărată între cele douăsprezece fapte eroice ale voinicului Ercul.

Tot ce putem face este să alegem între o mie - sau mai bine între un milion și o sută de mii - un tip pe care să-l poată cunoaște fieștecine și care să samene cu majoritatea provincialilor pe care fluxul harabagiilor, al căruțelor de țară sau de poștă în toată ziua îi aduce calzi și-i trânteste liop pe paveua Iașilor, cum zicea prietenul meu Carl Nervil, iarăși într-o descriere ce face despre provincial - însă despre provincialul evghenist.

Pentru ca să putem ajunge la această alegere și să putem găsi așa de bine pe individul nostru, încât oricine să-i poată citi pe frunte cuvântul de provincial, ca un blestem strămoșesc, noi vom începe dintâi a scoate dintre ținutași pe bătrâni, pe copii și pe dame.

Din categoria bărbaților care plutesc pe râul vieții de la douăzeci și cinci ani cel puțin și până la cincizeci de ani cel mult, o analiză adâncă și făcută cu o scumpătate ne silește să tragem un mare număr de oameni carii, la cea întâi vedere, samănă a fi pro-

vinciali, dar care în faptă nu sunt nicidecum provinciali.

Așa ținutașul, fie din Țara de Sus, fie din Țara de Jos, care a fost în Iași de douăsprezece ori și în fieștecare oară a șezut câte douăsprezece săptămâni, nu se poate socoti de provincial. În atâta petrecere în clima capitaliei el și-a pierdut caracterul primitiv, prostia de ținutaș. Adunarea noastră l-a cioplit; pâcla noastră i-a schimbat vopseaua; colbul nostru l-a înălbit; tina noastră i-a văcsuit ciubotele. Trăsurile iașenilor sau l-au călcat pe picioare și așa l-au mântuit de bătături, sau l-au stropit din creștet până în talpe. El a fost la teatru, la cel franțuzesc, la cel nemțesc sau la cel românesc, nu-i nimic. El a auzit cântând din gură pe dl Bruker, din scripcă pe dl Stiușter. El a văzut jucând pe dl Greceanu sau pe d [emoaze] la Șiler. El a văzut dănțuind pe d [emoaze] la Töhman sau pe d [emoaze] la Dolores, spanioala cea cu ochii negri și frumoși. El a râs de comicul dlui Pelier. El a fost la bal masché, el s-a îmbrăcat în domino și a avut o mulțime de aventuri cu o cucoană mare, în mască, care, neavând trăsură, l-a rugat s-o ducă acasă. El a jucat la bilard în cazino lui Nicoletti, el și-a făcut straie la un jidan din Iași; nu vorbesc de dnii Ortgies, Derigo și Bogdanovici, la care lucrează numai ursoșii provinciali evgheniști, cu a căroră descriere, cum am mai zis, s-a însărcinat Carl Nervil. Prin toate aceste întâmplări el păstrează undeva pecetea capitaliei; el nu-i încă iașan, dar nu mai este provincial; prin urmare, cum s-ar zice, nu-i nici copou, nici ogar.

Asemene acel ce are mai mult duh decât șase capitaliști de rangul lui nu poate fi numit provincial. Geniul nu este lipit locului; el zboară peste deșărtăciunile și dobitociile ținuturilor; mintea sa îl

face locuitor al lumii civilizate și, orișunde se înfă-
țoșează, are drit de împământenire.

Cinovnicii ocârmuirii, socotind de la ispravnic
și până la slujitor, n-ar merita să fie numărați în sta-
rea vrednică de toată cinstea a ținutașilor de soi cu-
rat. Dumnealor n-au patrie. Soarta lor îi face cosmo-
poliți; povățuiți de Dumnezeirea *Chivernisală*, dum-
nealor merg și vin în dreapta, în stânga, înainte și
înapoi. Frecătura treburilor publice le ridică tot felul
de individualitate. Dumnealor n-au gând, cuvinte,
pasuri, conștiință și duh decât numai gândul, cuvin-
tele, pasurile, conștiința și duhul nacealstviî. Dum-
nealor sunt lipiți de niște ațe a căroră vârfuri se trag
în Iași.

Tot cu același rezon prin care am ploiații nu se
pot socoti de provinciali, tot cu același rezon, zic, și
acei ce au fost în slujbă în capitalie, în vreme de trei
ani, potrivit Reglementului, nu învrednicesc acea
numire. Asemenea și născuții în capitalie, mutați pe
urmă în ținut, nu se pot numi provinciali, ci *provinci-
alizați*, o numire care cât pentru mine o urăsc mai
mult decât toate poreclele din lume și pe care, pe
sfântul meu, n-aș vroi a o avea. Mai bine aș prefera
să car apă pe la jidani, să fac cărbuni, să lucrez la
drumuri publice, să fiu pus peste arături, decât să
fiu numit provincializat: fui, ce scârnăv nume!

Țăranii, adică muncitorii de pământ, asemenea
nu pot să-mi slujască tipului meu; viața lor este așa
de ticăloasă în privire cu a noastră, caracterul lor este
așa de firesc, compătimirea mea pentru dânșii este
așa de mare și de dreaptă, încât mi-aș imputa ca o
nelegiuire cea mai mică glumă ce aș putea face asu-
pra unei stări de oameni asupra căreia razimă toate
sarcinile, afară de cele folositoare, și care ne hrănește
pe noi, leneșii și trândavii orașelor. Fericiții acestei
lumi, care au un venit de zece mii galbeni pe an sau

rangul de logofăt mare, nu pot fi provinciali. Cum zicea Sertorius:

Rome n-est plus dans Rome, elle est toute où je suis.

Așa și d-lor pot zice:

Iașii nu mai sunt în Iași, ci sunt unde suntem noi.

Asemene nu putem da titlu de provincial boierului ținutaș, care vine în Iași cu caretă și cu doisprezece cai de poștă la dânsa. Atâta putem face; căci cu opt cai cine nu merge astăzi la drum, când cu patru cai merg atâția în Iași la plimbare. Toți perucherii, toți bacalii la drum își iartă astăzi cheltuiala de doi surugii și douăzeci și patru picioare de cal, socotind de cal câte trei picioare.

Damele asemene – negreșit cele frumoșele – de la cincisprezece și până la patruzeci de ani, să trăiască măcar în Sulițoaie sau la Odobești, în Herța sau la Adgiud, în Mamorniță sau la Podul Eloaiei (Pont d-Aloës, după expresia unui parfumat sau afumat traducător), sunt din născare iașence, adică vrednice de iubit. Cât pentru cucoanele trecute peste patruzeci ani, însă care au fost frumoase odată, ele se șterg din catalogul provincialelor, pentru *hatârul* trecutei lor frumuseți. Iar cele slute, fie de cincisprezece ani, fie de cincizeci ani, sunt cu drept cuvânt și fără cât de puțină tăgăduire vecinică și nestrămutată proprietate a provinciei, acum și pururea și în vecii vecilor.

Noi, dar, scoțând dintâi cei mai sus pomeniți, din rămășiță vom lepăda încă și pe provincialul evghenist, văr, cumnat sau nepot cu toți logofeții și vornicii cei mari din Moldova, care se pofteste de sine la bal la curte, este față la toată nunta aristocratică și se cernește la moartea fieștecărui boier sau cucoană mare, sub cuvânt că răposatul sau răposata a fost văr sau vară a treia cu sora mătușii moșului său de văr primare. Carl Nervil a zugrăvit cu condei de

maestru acest biped curios, pe care Buffon a uitat să-l treacă în *Istoria naturală*. Neiubind a avea a face cu evgheniștii, noi lăsăm deoparte această clasă animală și ne alegem tipul din acei provinciali, clucerași sau slugerași, care n-au nici o rudenie între oasele sfinte, care nu poartă urs în spate și curcan în coadă și care nu trag la gazdă la moșu logofătu și la văru vornicu sau la Thița logofeteasa. Noi îl alegem dintr-acei care vin în Iași sau cu căruța lor cu trei mârțoage și cu un fecior boieresc înainte, sau cu căruța de poștă, sau cu harabagiu jidan, și, neavând nici o cunoștință între aristocrați, trag sade la han.

Deci începem. Scoateți-vă pălăriile și vă închinați. Provincialul intră în scenă.

Iată omul nostru. Ce ne pasă de unde vine, să fie de departe sau de aproape, de la miazănoapte sau de la miazăzi, dintr-un târgușor sau dintr-un oraș, de la Adgiud sau de la Focșeni, de la Galați sau de la Cotnar, de la Herța sau de la Bârlad, el n-a fi, nu este decât un provincial. Iată-l. Să-l luăm îndată după ce simte cea întâi impresie. Îndată ce harabagiul sau surugiul i-a spus că se zăresc turnurile, întocmai ca patru fesuri, a mitropoliei, provincialul își freacă ochii, își întinde vederea, dacă este în căruță acoperită își scoate capul afară, întocmai ca un pui de lăstun din cuibul său, și se înalță, dându-se cu totul priveliștii ce așteaptă să se destindă dinaintea privirii sale. El vine pe drumul de la Păcurar, spre pildă. Iașii de departe se arată în cea mai frumoasă poziție; bordeile nu se văd, palaturile albesc, turnurile bisericilor strălucesc cu o mie de raze. Atunci inima-i zvâcnește, mai că-i sare din loc, pulsul său bate o sută douăzeci de ori pe minut; nu se poate ținea în trăsură, mai că-i vine să sară jos și, în entuzismul său, strigă: «În sfârșit, iată-mă în cel mai frumos oraș al Principatului Moldaviei sau al Cnejie!»

Dar se apropie de barieră; și ce vede? Două rânduri de bordeie acoperite cu paie, nevăruite, locuite de un roi de jidani stremțuroși. Ajunge la barieră. Harabagiul sau surugiul stă. Un fel de amfibie, îmbrăcat jumătate turcește și jumătate căzăcește, vine și întreabă pe provincial: cine-i, de unde-i și unde trage? Voinicul nostru nu știe că însemnează și pentru ce i se fac asemenea întrebări. În sfârșit, răspunde că-l cheamă Oboroc sau Poloboc, că vine de la Herța sau de la Bacău și că trage la gazdă la hanul cutare, că acolo l-a trimis protopopul ținutului. Zice să pornească; dar n-a scăpat cu atâta. O altă amfibie vine și-l întreabă de n-are marfă cu dânsul. Minunat de o asemenea întrebare care-i dovedește că oamenii il socot de bacal sau brașovean, el nu știe ce să mai zică. Amfibia nu mai așteaptă, îl pofteste jos, îi scoate geamantanul și lada, pentru că adevăratul provincial nu merge niciodată la drum decât cu ladă de Brașov. În zadar el strigă împotriva acestei călcări a pravilei, în zadar el cheamă în ajutor *Reglement* și *Noul Așezământ*, cinovnicul îi împunge geamantanul cu niște vergi de fier, îi scormonește prin ladă și, în sfârșit, dă peste câteva lucruri ce samănă a niște potcoave de cal, învelite cu cea mai mare sârguință în hârtie vânătă.

– Ce-s aieste? întreabă el.

– Aieste, răspunde provincialul, cu nevinovăția sa obicinuită, îs niște cârnați uscați și cu usturoi, care la noi se fac tare buni și i-am cumpărat înadins sa-i duc prezent unui prieten ce am în Iași.

– Prieteșugul, răspunde amfibia, este un simțiment ce-l prețuiesc ca om; dar, ca cinovnic al Eforiei, nu trebuie, nu se cuvine să uit că cârnații nu pot avea slobodă intrare în capitalie, ca unii ce sunt făcuți din carne; și carnea, precum știi sau trebuie să

știi, este dată în oțcup. Deci cârnații se opresc la barieră și se vor predstavlisi locurilor mai înalte.

Provincialul nu înțelege nimic din oțcupuri și monopoluri; el știe atâta că carnea îi lăsată de Dumnezeu ca să fie mâncată; și că, sau fiartă, sau friptă, sau în cârnați, poate fi mâncată oriunde-i foame cui-va. El nu se poate, dar, hotărî a lăsa cârnații săi să se alătoreze la delă sau să se predstavlisască la nacialstvă. Provincialul, de felul său, îi zurbagiu și gata la bătaie, mai ales când are a face cu un iașan. El s-apucă la sfadă cu cinovnicul Eforiei; de-abia un comisar de poliție poate să-l oprească să nu vie la pumni, o faptă care, în loc să-l ducă la han, l-ar duce drept la Agie. Bietul ținutaș îi prost din născare și din creștere, ca unul ce n-a fost înca în Iași. Numai acei norociți ce au petrecut mai multă vreme în capitalie știu câtă pagubă se poate pricinui veniturilor Eforiei prin ascunderea sau sloboda trecere a unui cârnaț din ținut în oraș.

În sfârșit, cârnații rămân la popreală și provincialul are slobodă intrare în mult așteptații Iași. El măsură, în toată lungimea ei, șoseaua Păcurariului; și atunce buza sa cea de jos se lungește ca semn că este înșelat, în vreme când sprâncenele sale iau forma a două perispomene grecești. El nu poate înțelege cum niște case așa de urâte, cele mai multe acoperite cu paie sau cu șindilă putredă, fără nici o arhitectură, pot să alcătuiască acel oraș de care a auzit atâte în copilăria sa. Mai că-i vine să creadă că harabagiul l-a înșelat și că, în loc să-l ducă în Iași, l-a dus în Vaslui. Dar, în puțin, această grozavă îndoială trece; provincialul ajunge în preajma temniței statului; atunce, dinaintea ochilor săi se dezvălește ulița aristocratică a Copoului, cu frumoasele sale palaturi. Atunci marea capitalie i se arată; își găsește iarăși Iașii ce i-a văzut în visuri. Îi mulțumit și strigă: «Slavă

ție, Dumnezeule, slavă ție, că nu fusei înșelat!» Cu ce privire se uită la lucrurile ce trec dinaintea lui! Cu ce repegiune îi bate inima când vede încă ceva necunoscut! Cu ce sfântă văpaie pizmuiește norocita soartă a unui iașan! Toate îi pricinuesc mirare; toate sunt pentru dânsul izvor de nouă senzații și de nouă întrebări. «Da asta ce-i? Da casa ceea a cui-i? Da turnul cela? Da tabla ceea?»

În sfârșit, îl întreabă harabagiul:

– Cucoane, unde vrei să te duc?

– Zău, nu știu încă unde, se întâmplă să răspundă câte un provincial, care a uitat să întrebe pe bunul său sau pe soacră-sa, pe vremea lor când mergea la Iași, unde trăgea la gazdă.

Cea mai mare nesocotință ce poate face un ținutaș este să sosească în capitalie fără să știe unde are să tragă. Alegerea gazdei este un lucru foarte mare și care trebuie făcută de mai înainte și în urmarea cercetărilor celor mai cu de-amănuntul și cu scumpătate. Ai auzit negreșit de o mie de istorii groaznice întâmplate pe la ratoșe și crâcime, în codrurile Herții sau în alte atâtea codruri și păduri sădite cu stejari și cu tâlhari, cu brazi și cu hoși. Ei bine, toate întâmplările de noapte din acele locuri nu se pot potrivi cu primejdiile ce așteaptă ziua mare pe nesocotitul călător care se rătăcește în tractirul de frunte din Iași.

Provincialul, neștiind unde să tragă, harabagiul, cumpărat de Regensburg, îl duce la ospătăria de «Sankt-Petersburg». Îndată ce trage la scară, un lacheu vine îmbrăcat, iar nu în cămeșă și izmene cum se obicinuieste pe la târgușoarele de țară, se înfățoșază și apucă de subsuoare pe domnul călător, care într-un minut de deșărtăciune iertată mai că se crede logofăt mare. Lacheul îl duce într-un apartament frumos, decorat și mobilat mai bine decât odăile ce a văzut la ispravnicul sau la prezidentul ținutu-

lui său. O altă slugă cu *livre* vine și-i zice cu cel mai mare respect:

– Când veți avea ceva de poruncit, mă rog să trageți clopoțelul. Eu stau la ușă, gata a vă sluji. Veți mânca în sală sau poftiți să se puie masa în apartamentul măriei voastre?

Măria sa va mânca în sală. Merge în sufragerie și ochii îi sunt orbiți de noile frumuseți ce descopere. Pereții sunt zugrăviți și samănă cu acei descriși de Nervil. Masa îi bine acoperită și luminată cu lampe, lucru cam rar obicinuit în provincie; șervetele numai sunt cam negre, dar așa-i moda în ospătărie. Talgerele sunt de farfurie fină. Provincialul, care n-a văzut încă nimică asemenea, se socoate în palaturile din Halima. El se pune la masă, uimit, între un lord englezesc și o contesă leșească. Bucatele sunt tot beftecuri, anghemahturi, budinci și blamanje, bucate favorite în ținuturi și care de unii se mănâncă cu sardele, ca să nu fie prea dulci și să strice dinții. Văzând că toți beau șampanie, cere și dlui de acest vin; și așa, îndopat și adăpat, putându-se de-abia ținea în picioare, se întoarce în apartamentul său și pică pe o canapea de adamască în brațele lui Morfeu – adică a somnului, pentru cei ce nu știu mitologia, o stare de oameni foarte numeroasă în ținuturi.

În cursul somnului, nimene nu-l trezește; dar a doua zi, când se deșteaptă, când fumul vinului i-au ieșit din cap, provincialul care nu-i de tot prost vede în închipuirea sa un șir de gânduri posomorâte.

«Toate aceste-s tare frumoase; dar toate aceste pot fi și tare scumpe ».

El întreabă și află că socoteala sa se mărginește în mica sumă de o sută șaptezeci și nouă de lei, afară de bacșișuri pe la slugi.

O sută șaptezeci și nouă de lei pentru o masă și un pat! Adevărat că patul era moale, masa bună și

vinul cu spumă. Adevărat că străinul a fost primit cu cel mai mare respect și ca un logofăt mare purtat de subsuori când s-a coborât din trăsură; lacheii i-au zis măriia ta. Nu-i nimică, dar îi prea scump. Provincia-lul, lovit în ce are mai scump în lume, în punga sa, strigă. Dar Regensburg se arată cu pânțelele său cel gros. La dânsul nu-i de târguit. La dânsul trebuie să dai ziua fără împotrivire aceea ce în codrii Herții ar trebui să dai noaptea. Nenorocitul călător n-are încotro să facă, decât scoate punga și plătește această întâi lecție. Ispita este un profesor care se plătește mai scump decât cei mai scumpi profesori din Iași.

Provincialul se hotărăște să-și schimbe gazda. El iese și caută în târg un han destul de bun și de ieftin, în care să nu tremure pentru punga lui, și, în sfârșit, dă și se așază la hanul lui Coroi, dacă este din Țara de Sus, sau la hanul lui Evangheli, dacă este din Țara de Jos.

Până aici; la anul viitor, cu darul și învoirea cesrescului împărat, dacă vom trăi, vom arăta mai departe odiseea provincialului nostru. cititorii noștri îl vor vedea pe uliță, la bal, la teatru, la muzeu, pe turnurile Trei-Sfetitelor și ale Goliei; îl vor vedea mâncând, dănțuind, făcând curte și, în sfârșit, înturnându-se în provincie cu o barbă de țap, cu plete de un cot, cu haine făcute la Ortgies și cu o mie de galbeni datorie. Tot atunce va duce în buzunar și *Foaia să-tească*, în care va fi publicată scoaterea în mezat a o a patra sau a opta parte de moșie ce are clironomie de la părinți, în trupul cutare și cutare.

Toate aceste le vor vedea cinstiții cititori numai dacă îmi vor cumpăra destule calendare pe anul 1844, ca să pot cu acel câștig publica calendare și pe anul 1845."

Mihail Kogălniceanu, Fiziologia provincialului în Iași, în *Op. cit.*, pp. 49-58.

„Nu ți-oi vorbi nimică de strălucitele baluri ce se da în vremea lui Muruz și a lui Calimah, unde se îndesa cea mai bună societate din Iași.

Balurile de atunce nu sămăna nicidecum cu suarelele de astăzi. Luminația ce se făcea în ogradă și în ulițele de pinpregiur înștiința tot târgul că era bal la cutare și cutare boier. Astăzi, de abia spre încălzirea vizitivilor, doi-trii tăciuni ard la poartă întocmai ca focul din ograda lui Ana și Caiafa. Aceeași pompă întreită era înlăuntrul palatului. Toate strălucirea, toate era îndestule. Vinul și laptele curgea, cum zice Scriptura. Gazda ce da balul nu se înjosea la cele mai mici amărunturi ale unei cotredanse; nu o vedeai alergând în dreapta și în stânga spre a scoate la iveală un *vis-à-vis* (vizavi) la joc, care se ascundea sub perdelele unei ferești. În mijlocul balului ușile se deschideau ca prin varga unei vrăjitoare nevăzute și o masă desfătăcioasă, ce se înfățoșa ochilor sub strălucitele focuri a mii și mii de lumânări, făcea adevărate tote încântările simțualității răsăritene. Când astăzi ies de la o suare biurgherească de acum, cu gura plină de posmagi și de pudinci făcute în casă de un bucătar țigan, și că-mi aduc aminte de acele nopți strălucite a căroră toate lumânările s-au stins, crez că am visat sărbări din Halima.

Balurile cele mari au trecut cu miile lor de lumânări și cu desfătăcioasele mese, dar suarelele dansante trăiesc încă în toată strălucirea, pentru că suareua dansantă este numai și numai a epocii noastre: ea se întinde de la palaturile de pe ulița Copoului până în Armenime și sub Curțile Arse. Boieri, dieci, negustori, toți dau astăzi suarele dansante. Și pentru ce?

O suare dansantă se gătește în două ceasuri. O scripcă, o cobză, câteodată și un nai sau o daiere; vro câteva lavițe, patru poponețe într-o odaie mărișoară și *suareaua* este gata. Pe urmă niște dulceți cu apă, niște posmagi, apă zăhărită și sărată, împodobită cu numele de limonadă, purtate pe tabla, din ceas în ceas. La mijlocul suarelei, zama de ciorbă numită bulion sau ceaiul cu franzelă prăjită își face intrarea triumfală... și-apoi să mai vezi acolo cincizeci-șaizeci de voinici, jucând ca niște fericiți, asudând sânge și apă la sunetul cobzei. Rămășița șede împrejurul odăii, privește, critică, încuviințează. Alții joacă vist sau preferans, vorbind de câte corăbii au sosit la Galați și cât se vinde chila de grâu și de păpușoi.

Deci, toată această lume este un adevărat vinograd, numai că nu-i sărat, alcătuit de pălării de paie și straie negre, de pelerinuri și capele sau turbanuri stacoșii; scriitori pe la secții, vechili pe la divanuri, doftori de dinți și de cai, spițeri, toți alegători la Eforie, toți *cuconi*. Cucoanele destul de frumoase, afară de niște figuri de țuțuience a cărora rumeneală, pară de foc, în mijlocul unor fete tinere și frumușele, samănă cu o floare de mac într-un câmp de nu-măuita.

Bărbații vorbesc neconținut trebi, procesuri, dinți scoși și potcoave găsite la cai morți. De la un capăt al odăiei la celălalt auzi strigătele lor, lucru foarte interesant, te încredințez.

Ascuns sub umbra deselor *marabouts* a unei tinere de șaizeci de ani, îmbrăcată în rochie de atlas albă, cu cordele pempe, cercetez și privesc. Iartă-mi vro câteva portreturi."

Mihail Kogălniceanu, Adunări dănțuitoare, în Op. cit., pp. 11-13.

„Toate orașele care au ambiție de a se numi capitalia unei țări mari sau mici, fie imperiu, regat sau chiar principat, au câte o primblare favorită; aceasta este locul plăcut unde se adună gloata de bogați sau de acei care vroiesc a fi crezuți de bogați, de târâiebrâu, de curiozi, de alegători după *havadișuri* (purității limbii noastre binevoiască a-mi ierta această expresie barbară), de femei *a la mode*, de lorete, de oameni de lume, de tineri anglomani, dandis și gentlemeni, *riders*, de lei și paralei, și în sfârșit acea gloată care prin o generală convenție (iertăți-mi că nu zic *convenciune*) se numește obicinuit *societate aleasă*, când de multe ori ea este foarte amestecată. Așa Parisul are Câmpii Elisei și Redul de Bolonia, Viena are Praterul, Berlinul Tier-Garten, Madridul El-Prado și Atocia. Prin urmare și Iașii, ca o capitalie, trebuie și ea să aibă o primblare pentru societatea aleasă a sa. Această primblare este *Copoul*, care se deosebește de toate primblările din lume. În adevăr, Câmpii Elisei merită de a fi primblare prin frumoasa perspectivă ce într-un capăt se începe cu Palatul și Grădina Tuileriilor, trece prin piața măreață a Concordiei, cu obeliscul de Luxor, și, între mărețe alei de copaci, se sfârșește cu Arcul de triumf al Stelei, ridicat de Napoleon celebrităților imperiului. Praterul și Tier-Garten au un alt feliu de podoabă: frumoasele lor alei de castani și fagi umbroși îți arată în mijlocul unor populoaase orașe codrii druzilor, și mulțimea de cerbi, ce în tot minutul trec în dreapta și în stânga, îți sporesc iluzia, crezând că în tot minutul să zărești vreun poet bătrân sau vreo fecioară profită a vechilor germani, dacă caleșcele strălucite, pline de femei elegante, nu ți-ar arăta că ești în secolul al nouăsprezece. El-Prado a Madridului merită asemenea a se numi una din cele mai frumoase primblări a Europei. Când duminica, pe o frumoasă dupăamiază,

ieși pe la șapte ceasuri, și de la fântâna Cibellii pân' la statua lui Neptun, între patru alei de copaci seculari, vezi tot pe acel loc înconjurat de grile de fier și numit salon, vezi, zic, frumoasele madrilențe cu părul negru ca penele corbului, cu ochii scânteietori ca doi cărbuni aprinși, îvălitate în mantele negre, care le fac încă mai pătrunzătoare ochirile, cu talia clătinată ca o trestie bătută de zefir, cu picioruțele de copil, și deasupra capului au un cer albastru ca al Napolii, atunce înțelegi că Prado trebuie să fie un loc minunat și că un spaniol și-ar vinde mantaua și un străin ciubotele mai bine de a lipsi la ora primblării.

La Copoul nostru însă nu găsești nimic de aceste; a sa frumusețe este lipsa de toate frumusețile, și tocmai aceasta face că Copoul este o primblare singură și unică în felul său între toate primblările, de la Câmpiile Elisee ale Parisului pân' la grădina Kisseleff din București. Poetul care a cântat:

*Frunză verde de bostan,
Pe dealul Copoului
Rău mă dor călcăile!*

a înțeles foarte bine frumusețea primblării Iașilor. În adevăr, închipuiește-ți spinarea lată ca un șes al unui deal gol, această spinare păscută de bivoliile boierilor, vacile jidovilor, caii slujitorilor agiei și măgarii băieșilor, mărginită de o parte cu valea Cârligului, de cealaltă cu valea de către Păcurari, având în dosu-i, ca hotar, bariera Copoului și stâlpii risipiți ai grădiniilor publice, și înainte-ți redul în fund ca corp de armie, și, ca aripi, viile domniei Regensburg și alte acum plantate - iată Copoul, iată primblarea favorită a concetățenilor noștri, adică un loc întins, primăvara verde, vara galben, toamna negru de glod și numai iarna mai curat, adică alb, fără nici un copac, fără o șosea cât de rea, având ca singură varietate grămezile de gunoi, ce cotiugele boierești aruncă în

toată ziua. Cititorii mei binevoiască a-mi ierta această digresis: trebuie însă ca să păstrez viitorimii descrierea primblării iașenilor în anul 1849, pentru că aud că părintele Treierarhitul are de gând să schimbe Copoul într-un oraș, menit de a da tifla Iașilor vechi. Prin urmare Copoul cum este acum în curând nu va mai fi, va trece și se va uita, ca cedrul Libanului, ca floarea câmpului, sau, dacă vroiți comparații mai puțin biblice, ca fostul club [al] vânătorilor, sau ca Societatea istorico-naturală. Mai aud încă și alta. Se zice că Departamentul Lucrărilor Publice s-ar pregăti să facă pozna de a planta la Copou o primblare cu alee de copaci după pilda Câmpiilor Elisee și a Praterului. De aceea, iubiților mei cititori, dacă mai vroiți a mai apuca Copoul cum este descris aici, grăbiți-vă de a vă arveni de pe acum droșce ca să-l puteți vedea încă în astă primăvară, căci la toamnă nu știu dacă-l veți mai afla în haina sa goală, de astăzi.

La această frumoasă primblare, precum este încă pe fața pământului în minutul ce v-o descriu, înalta aristocrație a Moldovei, boieri de baștină vechi sau nouă, voinicii noștri ofițeri, damele noastre cele mai elegante, cuconășii instanțiilor administrative, judecătorești și bisericești, măicuțele în concedie, tinerii alumniei ai Academiei, câți se mai află, floarea patriei rămasă de douăzeci de ani tot floare, loretele logofătului A., a vornicului V., a postelnicului S. și a comisului D., clasă de dame neapărată într-un oraș civilizată, clasa care, slavă libertății de importanță, din zi în zi se mărește, parte din Paris, parte și din Colomea – toate aceste stări a mult treptăluitei noastre societăți au obicei de a ieși de la patru sau cinci ceasuri după-amiază în lungi șiruri de carete de Viena, moda 1849, de butce din vremea lui Ipsilant, de droșce lipovenesti, de daradaice de la Rădăuți;

trec pe ulița mare, înghițind nouri de colb și ajungând la bariera orașului, aruncând o ochire asupra obeliscului grădinii publice, ies la Copou. Unii atunce, cei mai puțini, se coboară, călcând iarba roasă de vite și ciolanele cailor morți ai poștei; alții preferă a petrece vremea în trăsură, picior peste picior, lăsând alte dobitoace să facă mișcare pentru dânșii.

Aceasta este vremea să facem observațiile noastre. Domnul A. se uită la doamna V.; viteazul ofițer S., gloria miliției și groaza civililor, aleargă în droșca lui Ivanușca după loreta domnului G.; cuconița E. ia sama că echipajul ei nu este așa de frumos ca balonul dnei F. și mai că-i pare rău că soarta n-a merit-o să trăiască din spatele clerului și din colivele mitropoliei. Primblarea și observațiile țin până când înnoptează, până când tunul (zic tunul pentru că scena se petrece la 1844, când artileria națională nu putea zice încă tunuri) colibelor militărești, numite lagăr, face bum-bum. Atunce toate trăsurile, baloanele, butcele, caretele, brișcele, droșcele, daradaicele și tilbiuriul dlui..., în două șiruri, intră în oraș și, trecând prin ulița mare, alfa și omega a Iașilor, ca prin o lungă arteră, se răspândesc în dreapta și în stânga, intrând în ulițele lăturașe. Acei însă care vroiesc a povesti ce știu și a afla ce nu știu, care doresc a auzi încă un dulce cuvânt din gurița iubitei, se adună la confetăria dlui Felix Barla. Dar poate nu știți ce este confetăria dlui Felix și se poate încă să nu știți și cine este însuși domnul Felix Barla, deși aceasta ar fi greu de crezut din partea unui moldovan, dacă ai cinste a te număra în această nație.

Omul, începând de la strămoșul Adam, purure a voit a ști ce nu știe și, deși eu nu sunt în stare ca să vă fac să gustați din pomul științei, care nu se află decât în grădina raiului, unde nici d-voastră, nici eu nu cred că vom intra prea lesne, totuși sunt în stare a

vă da novelele cele mai pozitive și mai complete asupra confetăriei și persoanei dlui Felix Barla.

Iașii, cu toate atributele și pretențiile sale de capitalie, n-a putut încă introduce obiceiul cafelelor. În Paris sunt: *Le Café de Paris*, *Le Café Cardinal*, *Le Café Foy*; în Viena este *cafeul Dam*, și pentru români *Le Café Grec*; în Berlin, *Josty*, *Fuchs* și *Stehely*; în Madrid *El Café Suizo*. În aceste cafele, sara se adună mai toți locuitorii ce n-au altă petrecere pentru acele ore; ei iau ceva, altă dată nimică, spun, râd, vorbesc moral și, mai multe dăți nemoral, politică, când nu-i stare de asedie, literatură, anecdote; jurnalele mai ales fac materia conversației (cât pe ce eram să zic conversațiunii), care se prelungește până când, după legi, stăpânul este silit să stingă gazul și să înceapă a închide obloanele și ușile, și atunci încă mulți ies cu mare greu și după întreprind îndemnări. Atunci fieștecare își ia pălăria și, poftindu-și noapte bună, se duce la casa sa și câteodată la casa altuia. În Iași cafelele, botezate sub numele disprețuitor de *cafenele*, nu sunt vizitate decât de canalie, adică de negustori, de vătăji, de câțiva scriitori, de tot ce, în sfârșit, nu se numără între rangurile aristocratice sau care au pretenție de aristocratice. Grecii singuri au făcut o cafe pentru evgheniștii lor. Lipsa cafelelor se îndeplinește iarna prin restaurantul francezului Nodet, fecior lui Jean Nodet din Cvartirul Latin din Paris, care a venit să hrănească cu biftecuri în Iași pe acei pe care tatăl i-a hrănit cu omlete în Paris. Vara, lipsa se înlocuiește prin cofeterii, în care societatea aleasă de ambe sexele obicinuiește de a veni, după primblarea Copoului, să ieie înghețată, fiindu-se cei mai mulți în trăsurile lor dinaintea dughenei, oprind comunicația orașului întreg, și alții, între care și unele din damele cele mai civilizate, adică mai leoaice, după moda Parisului și a Vienei, se coboară în cofetărie. Cea mai vi-

zitată cofetărie este acea din ulița mare, în preajma uliței ce duce la palatul domnului Sturdza; în această cofetărie adeseori societatea este așa de numeroasă, că gustătorii nu-și pot apropie lingurița cu înghețată de la farfurie la gură, și scaunele se caută cu nu mai puțină râvnă decât posturile statului; lungi șiruri de trăsuri stau dinainte; și nu este rar de a vedea un ministru sau o damă de sferă înaltă ocupând locul unde cu câteva minute mai înainte șezuse un simplu șef de masă, un laureat al Academiei, un actor românesc, preoteasa cutare, ori băcălița cutăruia. Această cofetărie sau cel puțin localul ei, în minutul când vă scriu, nu mai este.

Dl Felix își așază acum magazinul de bomboane într-o casă frumoasă, zidită de curând de d-lui, tot pe ulița mare, ceva mai la vale, cu antrelele mari și cu ferestre largi. Lăuntru are să fie împodobit cu stâlpi poleiți, cu oglinzi mari, cu bufeturi de mahon sculptate, cu mobile de catefe, încât Iașii nu va mai avea nimic de pizmuit luxului cofetăriilor Parisului și a Vienei, orașele ce-i stau zi și noapte în ochi. La anul 1844, însă, când se petrecea istoria ce am a vă desfășura, cofetăria dlui Felix era cu totul altfel, și încă astăzi acei ce se vor grăbi vor putea-o vedea, de nu întregă, dar măcar în ruinele sale; grăbească-se însă, căci publicația în contra baracelor îi amenință pieire la viitoarea primăvară. Magazinul era alcătuit de o singură cameră tăiată în două prin un bufet, în dosul căruia erau dulapuri de lemn boit negru și pline cu gavanoase de sticlă cu cofeturi, lise, fructuri condite, zaharicale și caramele. Intrând, vedeai în dreapta două-trei mese proaste, cu scaune și lavițe și mai proaste; în stânga aveai o ușă cu geamuri, ce ducea la o altă așezare industrială a domnului Felix: pentru că dl Felix, ca mulți bărbați de stat ai noștri, nu se mulțumește cu o singură profesie, iubește a

cumula, și pe lângă cofetar este încă și... marșandă de mode. De-a lungul magazinelor de bomboane și de mode se întindea un fel de balcon, soi de târnaț, în care mușteriii puteau lua înghețată și totodată a arunca ochiri prea puțin înghețate la aprinzătoarele modiste, ce se vedeau prin geamuri lucrând la capetele și bonete. Așa dl Felix avea totodată marfă de răcorit stomacul și de aprins inimile: *înghețată și modiste*.

Dar, bine, până acum noi știm că dl Felix este preocupat de zaharicale și de mode; nu ne-ai spus însă nimic despre celelalte ale lui? Și încă mai puțin despre istorie? – Răbdare, răbdare, cititorilor, chiar lui Dumnezeu i-au trebuit șase zile ca să facă lumea. Dați-mi, dar, și mie măcar șase ore, ca să vă spun această adevărată istorie.

Domnul Felix Barla este piemontez, supus prin urmare a spadei Italiei; are meritul să fie cel mai vechi cofetar din Iași, decanul înghețatelor și părintele lisei. El a avut privilegiul să îndulcească balurile și mesele celor de pe urmă domni fanarioți; el a introdus în Moldova biscotele, lisele, pastilele, dragelele, pralinele, marțipanele, caramellele, orjatele, limonadele și înghețatele; pentru că înainte de el părinții noștri nu cunoșteau decât curmale, nohot, smochine, coarne de mare, alune; singurele zaharicale erau pe atunci ceva confete boite pe migdale și sâmburi de zarzăre, ce se vindeau la Panaiti Butcariu de pe Podul Vechi. În loc de înghețate, orjate, limonade se întrebuițau sorbetele turcești și braha moldovenească; în loc de lisă, gugoașele, în loc de marțipan, simiții, în loc de torte, plăcintele cu carne sau cu brânză și în loc de pâine de Spania, covrigii... trei la para. Domnul Felix a introdus, în sfârșit, în Moldova toată literatura zahărului. Judecați, dar, din ce barbarie ne-a scos dl Felix Barla, el care a dat confeturi maicelor noastre, femeilor noastre și acum

dă și copiilor noștri. Cu toate aceste iașenii îi sunt prea puțin recunoscători; el le-a îndulcit viața și ei se silesc a i-o amări în tot felul. Cine, în adevăr, nu figurează în catalogul domnului Felix și cine îi plătește la vreme? Chiar eu, care mă ocup cu biografia sa, vă mărturisesc că îi sunt dator și că eu nu știu când îi voi putea plăti. În zadar bietul om se mânie, se roșește, numește pe datornici gogomani; născuții de la Gogomănești fac urechea surdă, mănâncă la confeturi și înghețată pe datorie și plătesc când n-au alta ce face. Dar aceasta nu este nimic pe lângă pacostea ce poliția a făcut domnului Felix în anul 1844, în urma grozavului foc ce a prefăcut în cenușă a patra parte din Iași. După catastrofă, viind în gând municipalității să fie prudentă, ea s-a hotărât a oborî toate acoperămintele de șindilă. Domnul Felix a căzut jertfa acestei măsuri; confetăria și magazinul de mode s-au trezit într-o zi fără acoperământ și expuse unei grozave ploi, ce se vede că se unise cu poliția spre a-i face disperația mai mare. Atunce să fi văzut acadelele și cordelele și boneturile, budincele și blondele sale în ce stare ajunseră; făcea un vinograd babilonic ce nu se putea vinde nici ca obiect de mâncare, nici ca obiect de modă. De atunce domnul Felix s-a hotărât a-și face casă cu două rânduri, cu acoperământ de fier și cu magazii cu bolte. Prin aceasta, confetele și modelele d-sale au câștigat siguranța că nu vor mai face cunoștință cu ploaia, și ulița mare a dobândit o frumoasă casă mai mult. Acesta este domnul Felix, roșu la față, cu părul cărunț, scurt, și bun ca toți oamenii de lume, cu tot tonul său răstit și cu tot catalogul de datornici.

Locul și proprietarul confetăriei fiind descriși, dați-mi voie a începe acum și istoria.”

Mihail Kogălniceanu, Tainele inimii, în Op. cit., pp. 69-76.

MITE KREMNITZ

n. 4 ianuarie 1852, Germania – d. 18 iulie 1916,
Berlin

locuiește în Iași, o perioadă

Legată de Iași, de Maiorescu și de Eminescu, scriitoarea și traducătoarea germană Marie Charlotte von Bardeleben s-a născut în orașul Greifswald, fiind fiica lui Adolf Carl Heinrich von Bardeleben și a Augustei von Zumpt. Marie Charlotte (care prefera să fie numită Mite) a urmat studii de literatură, filosofie, pictură și canto întâi la Greifswald, apoi la Berlin, unde familia ei s-a mutat în 1868. De asemenea, a locuit o perioadă în România, devenind eroina romanului biografic al lui Eugen Lovinescu, *Mite*.

La 20 de ani, Mite se căsătorește cu Wilhelm Kremnitz, medic al familiei regale române și cumnatul lui Titu Maiorescu. Dând curs invitației lui Titu Maiorescu, cuplul vizitează Iașul în 1873, iar în ianuarie 1875, cei doi se stabilesc la București, reușind să se integreze foarte bine în societatea românească.

Legăturile cu Maiorescu, apropierea de familia regală, dar și talentul literar al lui Mite Kremnitz i-au facilitat intrarea în lumea intelectuală. Ea a participat la reuniunile literare ale Junimii, unde a cunoscut personalități precum: Mihai Eminescu, Iacob Negruzzi, Ion Slavici sau Nicolae Gane.

În perioada în care Eminescu venise la București ca redactor la ziarul „Timpul”, Mite Kremnitz ia lecții particulare de română de la el. În fapt, această decizie se datorează dorinței lui Mite de a-l ajuta pe Eminescu, care se confrunța cu dificultăți materiale. Astfel, Mihai Eminescu devine un cunoscut al familiei Kremnitz. El începe să o admire pe Mite mai mult decât ar fi admirat o simplă amică; și totuși, numeroase gesturi ale poetului trădează faptul că el nu iubea o femeie, ci imaginea ideală a feminității, pe care o regăsim adesea proiectată în versurile sale. Din gesturile lui Eminescu față de Mite, deducem că și ea a reprezentat, pentru scurt timp, o reflecție a idealului feminin căutat de poet. În fine, deși dă naștere unor critici și ironii la adresa poetului, legătura dintre Eminescu și Mite nu ajunge foarte departe.

Mite Kremnitz a tradus poeziile lui Eminescu (*Dorința*, *Peste vârful*) în limba germană, a publicat o culegere de basme românești, iar din germană, a tradus poeme și proze ale reginei Carmen Sylva. Împreună cu Carmen Sylva, a scris piese de teatru și romane pe care le-au semnat cu pseudonimul *Ditto und Idem*. În plus, a colaborat cu regele Carol I al României la redactarea *Memoriilor* acestuia.

După moartea soțului ei, Mite Kremnitz preferă să se întoarcă la Berlin, considerând că posibilitățile

de a acorda o bună educație fiilor săi sunt mai favorabile acolo. Ea păstrează legătura cu personalități din România și revine în țară pentru o scurtă perioadă, în anul 1912.

Mite Kremnitz moare la data de 18 iulie 1916 și este înmormântată la Berlin; din păcate, mormântul îi este distrus în cursul bombardamentelor din cel de-al Doilea Război Mondial.

FRAGMENTE SPECIFICE

„Pe timpul când trăia Eminescu, ziaristul și scriitorul în genere erau un fel de oameni fără rost, care nu știau să se folosească de darurile firești cu care au fost înzestrați. Mai era apoi și că Eminescu încă din timpul copilăriei să-ndrumase a-și petrece zilele în singurătate. Îi plăcea fără-ndoială să steie de vorbă cu cei ce îi căutau societatea, fie chiar și dacă aceștia nu îi erau simpatici, dar cele mai frumoase clipe ale lui tot numai singur le-a petrecut.

În timpul anilor petrecuți la București, nu avem deci să-l căutăm prin saloane, prin cluburi, pe la seare, nici chiar prin cafenele. Dacă se-ntâmpla câteodată să se rătăcească unde era lume multă, el era tot mai mult singur, un fel de om rătăcit printre ceilalți.

Centrul vieții lui sociale erau întrunirile literare ale «Junimii», de la care nu lipsea niciodată. S-a zis adeseori că «Junimea» era o societate de admirațiune mutuală. Eminescu fără îndoială nu era admirator al tuturor celor socotiți ca făcând parte din «Junimea», dar îi cunoștea din temei pe toți, era dumirit atât asupra păcatelor, cât și asupra bunelor însușiri ale fiecăruia dintre dâșii și avea o slăbiciune oarecum

copilărească pentru orișicare, potrivit cu felul său de a fi.

Pentru dânsul, «Junimea» era o «bandă», un fel de orchestră, în care chiar și cel mai slab muzicant era un adevărat maestru în ceea ce privește instrumentul lui. De sine se înțelege că adevărata «Junime» era la Iași, și junimiștilor din București el le zicea junimiști «in partibus infidelium». Tocmai de aceea, el era oarecum sectar; nu vedea bucuros la întrunirile «Junimii» pe aceia pe care nu-i socotea junimiști.” [...]

„O singură femeie a fost pentru Eminescu nu numai om.

Am spus că-n timpul când locuia pe la biserica Sf. Constantin, Eminescu era hotărât s-o ia în căsătorie pe Veronica Micle, care rămăsese văduvă. Și-a schimbat însă, așa se vede, gândul, căci după un timp oarecare a părăsit locuința aceea și s-a mutat la mine, în Podul Mogoșoaiei. Câtva timp în urmă Veronica Micle a venit la el, unde a stat vreo opt zile, apoi a plecat iar la Iași.

Singura explicație a acestei întâmplări este că, după plecarea ei, Eminescu s-a uitat lung la mine.

– Îți mulțumesc, Doamne – mi-a zis, făcându-și cruce –, am scăpat, în sfârșit, pentru totdeauna.

Iar unii dintre cei ce-au scris despre Eminescu pun această ruptură în legătură cu îmbolnăvirea lui, ceea ce de asemenea nu e adevărat.

Eminescu s-a îmbolnăvit în vara anului 1883, în curând după dezvelirea monumentului ridicat lui Ștefan cel Mare la Iași. Atunci el nu mai locuia în Podu Mogoșoaiei; ne mutaserăm în piața Amzei, casele de lângă brutărie. Trebuie deci să fi trecut la mijloc cel puțin Sf. Gheorghe, dacă nu chiar Sf. Dumitru.”

Ambele din Mite Kremnitz, Amintiri fugare despre M. Eminescu, Cartea Românească, București, 2000, pp. 111-112; 114.

„Într-o dimineață când se întoarse de la Iași – continuă Mite – era foarte agitat din cauza unei știri pe care întâmplător o aflase acolo: doamna Miclea, o doamnă [puțin] onorabilă, zise el, este aceea pe care Eminescu a cântat-o în poeziile sale din tinerețe. Cumnatul meu îmi comunică diferite amănunte din viața acestei femei, care-i erau cunoscute, și adaugă că îi e silă gândindu-se că eu aș putea fi [în] inima lui Eminescu, succesoarea unei astfel de femei. Afară de aceasta, îmi mai spuse că Eminescu n-a rupt legăturile sale – de natură dubioasă – cu această femeie.

Spunea Titus acestea numai pentru a mă dezgusta de Eminescu, sau erau adevărate, nu știu. Erau și adevărate, i le spunea însă și pentru a-l scobori pe Eminescu în ochii ei, deși în acea epocă, 1879, dragostea lui T. Maiorescu devenise mai mult «amor propriu», ceea ce reprezintă încă o forță însemnată de reacțiune. Pe cerul preocupărilor sale sentimentale se urca astrul Anei Rosetti.” [...]

„[...]Pornind de la aceeași atitudine ca P.P. Carp de toleranță față de evrei, T. Maiorescu a trebuit succesiv să-și modifice atitudinea sub presiunea opiniei publice – a țării și mai ales a corpului electoral de la Iași, [...] așa că se uni cu opoziția naționalistă și cu V. Conta pentru a împiedica naturalizarea colectivă a evreilor, cu excepția celor ce au participat la război. Atunci s-a făcut și ruptura de P.P. Carp, ce l-a atacat pe această chestiune în discursul de la 28 sept. 1879, despre care T. Maio-

rescu avea să însemne: «Proastă cuvântare a lui Carp în contra mea».”

„Peste un an de la «grea epocă Eminescu», T. Maiorescu notează cu data de 12/24 iunie 1880: «La Iași aflat de la dna Micle tot felul de lucruri ordinare în contra mea (și a Mitei), provenite de la Eminescu.» De unde se vede că, gelos, poetul, în plină dragoste și el față de Cleopatra Poenaru, îl bârfea «pur și simplu», cum ar fi spus el.”

Fragmente din Mite Kremnitz, Eugen Lovinescu¹⁰, în Op. cit., pp. 117-118; 120-121.

„Crăciunul anului 1878, Eminescu îl petrecu la Kremnitz, în cadrul unui «cerc mic foarte inofensiv» (zice amfitrioana), deși nu încapse îndoială că era așteptat și la Iași.”[...]

Mite Kremnitz, George Munteanu¹¹, în Op. cit., p. 135.

„Prințul Carol se ținea în rezervă, pe cât îi era cu putință. Nimeni nu cunoștea așa bine ca El acum slăbiciunea administrației militare și a celei civile. Nimic nu funcționa pe cum ar fi trebuit! Cercetând o dată Școala Militară din Iași (pe timpul petrecerii Sale acolo, în februarie 1867) a găsit-o într-o stare cu totul proastă, și toate lipseau, până chiar și hainele și cizmele. Într-o vizită ce-a făcut-o pe neașteptate la

¹⁰ Eugen Lovinescu, *T. Maiorescu și contemporanii lui*, ediție îngrijită de Zigu Ornea și Maria Simionescu, Editura Minerva, 1974, pp. 166-171.

¹¹ George Munteanu, *Viața lui Mihai Eminescu*, Editura Minerva, București, 1973, pp. 229-240.

Curtea de Apel în București, n-a găsit de față nici un judecător.”

Mite Kremnitz, De la poștalioane la drumuri de fier, în „Regele Carol al României”, Porțile Orientului, Iași, 2008, p. 50.

„Distribuirea acestor douăsprezece milioane va fi începută numai un an după moartea mea, astfel că toate dobânzile acestei sume (aproape cinci sute mii de lei) să rămână disponibile.

Hotărâsc ca acești bani să fie întrebuințați în modul următor: întregul personal superior și inferior al Curții regale, al Casei și administrației mele va primi lefile, cum sunt prevăzute pentru dânsul în bugetul meu, încă un an întreg după moartea mea, adică 12 luni; suma acestor lefi se urcă aproape la 240.000 de lei; restul va fi distribuit astfel, ca pompă pentru săraci:

La București, cincizeci mii de lei – la Iași, treizeci mii de lei – la Craiova, douăzeci mii de lei – la Ploiești, zece mii de lei – la Botoșani, zece mii de lei – la Bârlad, zece mii de lei – la Focșani, opt mii de lei – la Pitești, opt mii de lei – pentru fiecare din celelalte orașe capitale de județ, cinci mii lei.

Dacă milostivirea lui Dumnezeu îmi va dărui încă câțiva ani am dorință a prevedea, în codicile, altele legate în folosul țării. Stăruiesc însă cu acest testament, scris de propria mea mână, care conține tot ce doresc astăzi, în anul 1899, să fie urmat și executat întocmai cum l-am alcătuit.” [...]

Mite Kremnitz, Testamentul Regelui Carol, în Op. cit., pp. 177-178.

„Fondul de trei mii lei, pe care l-am destinat în anul acesta pentru Universitatea de la Iași, va fi sporit încă cu un capital de trei sute de mii lei și întrebuințat pentru un Cămin studențesc, în caz că nu s-a cumpărat o casă pentru studenți, atunci o sută mii lei va fi luată pentru îndeplinirea acestui scop. Dobânda de la două sute mii lei va fi pentru întreținerea acestei case.”

Mite Kremnitz, Codicil la testamentul meu din 14/26 februar 1899, în Op. cit., p. 178.

NICOLAE LABIȘ

n. 2 decembrie 1935, Poiana Mărului, Suceava, -
d. 22 decembrie 1956, București

studiază în Iași

Cel care putea să fie marea voce poetică a literaturii române din toate timpurile, Nicolae Labiș, a fost fiul învățătorilor Eugen și Ana-Profira. Era, prin mama sa originară din Topolița, înrudit cu povestitorul Ion Creangă.

Învață să citească de la 5 ani de la elevii mamei sale. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, tatăl pleacă pe front, iar familia se refugiază în comuna Mihăești, satul Văcarea, lângă Câmpulung-Muscel. În mai 1945, familia se întoarce în Moldova și se stabilește la Mălini. Urmează liceul „Nicu Gane” din Fălticeni între anii 1947 și 1951, perioadă în care scrie versuri, iar la sfârșitul lui 1950, participă la o consfătuire a tinerilor scriitori din Moldova, în calitate de secretar al cenaclului literar din Fălticeni, care are loc la Iași. Atunci când participă la Consfătuirea tinerilor scriitori din Moldova, consfătuire ce

are loc în aula Bibliotecii Centrale Universitare „Mihai Eminescu” din Iași, în toamna anului 1950, N. Labiș are mare succes; poetul, devenit o „celebritate locală”, dovedește maturitate deplină în scris și în purtare, astfel încât reprezentantul conducerii din București a Uniunii Scriitorilor dorește să-l cunoască. Într-o scrisoare adresată vărului său, Labiș nu pomenește nimic despre succesul literar avut la Iași, dar scrie câteva rânduri despre șederea sa în orașul moldav: „Acum vreo două săptămâni, am fost trimis la Iași, la o consfătuire a scriitorilor din Moldova. Am mâncat la una din cele mai bune cantine din Iași, am dormit la un hotel destul de bun și am stat vreo patru zile. În timpul acesta, am fost la teatrul național pe gratis, împreună cu ceilalți scriitori. Ce să-ți spun, sala e minunată, una din cele mai frumoase din Balcani... Tavanul și Cortina pictate feeric. Aur mult pe sus, o lumină plăcută și caldă, iar băncile plușate cu pluș roșu. Loja și galeria tot atât de frumoase... Conferința s-a ținut în sala bibliotecii centrale... N-are nici un geam ca să pătrundă soarele, ci doar tavanul uriaș e din sticlă mată, vopsită și desenată cu negru. Seara, nu se aprind becuri ca să-ți strici ochii, ci lumina intră pe crăpături albă și curată ca ziua. Am văzut teiul lui Eminescu legat cu fier ca să nu se rupă.”

La intervenția profesorului Constantin Ciopraga, se transferă în ianuarie 1952 la Colegiul Național Iași, târgul moldovenesc fiind locul potrivit pentru tânărul licean dornic de afirmare pe plan literar. Astfel, în numărul 8 din cel de-al doilea an de apariție a revistei „Iașul Nou” (decembrie 1950), publică prima sa poezie, *Fii dârz și luptă Nicolae!*, poem în-

flăcărat și plin de lozinci comuniste. Atunci când trimite la „Viața românească” poezia *Muntele cântă*, primește drept răspuns îndemnul de a mai scrie și alte poezii, care de preferat să oglindească aspecte din mediul în care muncește, motivul invocat de autoritățile în materie fiind nevoia acestora de a-și putea forma o părere clară în legătură cu talentul scriitoricesc al lui Labiș și, bineînțeles, cu „necesitatea” publicării poeziilor sale. Nu după mult timp, poetul primește felicitări în scris și anunțul publicării poeziei *Gazeta de stradă*. Proaspăt instalat în Iași, îi va scrie unui prieten: „Mă Mihai, zău că m-am gândit mult și bine până am dat ordinul de ridicare a ancorei. Târgul nostru, măi, e ceva tare frumos... Să știe boala dacă l-aș fi schimbat dacă nu era Iașul. Iașii îi cam la fel ca înainte... ceva mai puține ruine și grădini mai multe.”

Potrivit unor informații date de Gheorghe Tomozei în monografia lui N. Labiș, perioada ieșeană se dovedește a fi deosebit de rodnică din punct de vedere literar (autorul scrie piese de teatru ca *Ion Capră*, *Fețele*, proză – *În cinstea partidului*, *Nuțu învață măscării*, *Casa lui Ion Capră* – , recenzii la Al. Fadeev etc.), poetul întreținând relații cordiale cu scriitorii importanți de la vremea aceea. Gheorghe Tomozei: „Ceva din febra fălțiceneană s-a «mutat», evident, la Iași, unde, abia instalat la internat, poetul s-a văzut solicitat și mai intens ca în Florența de pe Șomuz: a fost uns responsabil al cenaclului literar la Liceul „Mihail Sadoveanu”, a devenit un fel de ministru fără portofoliu (a se citi: redactor nesalarizat) al revistei „Iașul literar”, colaborator la ziarul local „Flacăra Iașului” și participant la toate „acțiunile” filialei U-

niunii Scriitorilor. Speranța numărul unu a celor preocupați să „depisteze” talente (o obsesie a timpului), participant la concursurile de limbă română locală, dar și pe țară, și corespondent, la Iași, al unor publicații bucureștene.”

În septembrie 1952, N. Labiș părăsește Iașul și pleacă la București, pentru a studia la Școala de Literatură, școală care urma modelul sovietic – Institutul de literatură „Maxim Gorki” de la Moscova.

În noaptea zilei de 9 decembrie 1956, la vârsta de doar 21 de ani, poetul este rănit grav într-un accident de tramvai în urma căruia, treisprezece zile mai târziu, pierde lupta pentru viață. În urma morții sale misterioase, rămân *urmele poetului Nicolae Labiș, o „amintire frumoasă”* la umbra unui destin frânt de *pasărea cu glonț de rubin*.

A fost propusă și ipoteza unui asasinat. După ce i-a fost refuzată internarea la spitalele Colțea și Central, în zorii zilei de 10 decembrie, a fost internat la Spitalul de Urgență. În ciuda eforturilor medicilor, starea lui s-a înrăutățit și a decedat la ora 2 dimineața a zilei de 22 decembrie 1956. A fost înmormântat la cimitirul Bellu din București. După ce a murit, reputația lui a crescut, Nicolae Labiș devenind simbolul unei noi generații, numită „generația Labiș” (din care făceau parte Gheorghe Tomozei, Florin Mugur, Aurel Covaci, Alexandru Andrițoiu, Alexandru Căprariu, Ion Gheorghe ș.a.). Potrivit lui Eugen Simion, „Labiș reprezintă, azi, mitul rimbaldian al adolescentului care, de-abia desprins de lumea fabuloasă a copilăriei, intră în alta, unde universul i se înfățișează cu mari și grele enigme.”

Sunt relevante pentru ceea ce s-ar putea numi
„spiritul ieșean” versurile de mai jos.

FRAGMENTE SPECIFICE

„Cît a nins în Iași de-aseară!
Statuile au cușme mari,
E albă namila de gară
Și fulgii tot se-nvîrt,
Și are fire lungi de gheață
Milițianul în mustață.
E troienită și portița
Și streșinile-au înghețat
Iar fumu-ți suie drept codița
Ca un motan înfuriat,
Cățelul mîrîie și-njură
Și prinde cîte-un fulg în gură.”

Nicolae Labiș, A nins la Iași, în „Poezii”, ediție alcătuită de Gheorghe Tomozei, postfață de Paul Dugneanu, Editura Eminescu, București, 1989, p. 323.

„Este gros și nalt nespus
De-l privești de jos în sus,
Iar cînd urci în vîrfu-i, iată,
Iașul tot ca-ntr-o covată
Pînă-n zare îți apare
Cu ferestre sclipitoare,
Cu uzine și cu străzi,
Cu puștime prin ogrăzi,
Mai departe viile
Mici ca jucăriile
Colorate ca lăicerul
Și-apoi norii și-apoi cerul.
Turnul ăsta multe știe -

Stă aicea de vecie;
E bătrîn moşul de stîncă
Dar se ţine bine încă.
Stă de ani şi vremuri grele
A văzut el multe cele.

De-l întrebi, ca prin minune
Face gură şi îţi spune.”

Nicolae Labiş, Turnul Goliei, în Op. cit., p. 324.

GEORGE LESNEA

n. 25 martie 1902, Iași – d. 6 iulie 1979, Iași

Ieșean până la capăt, cel care s-a născut drept George Glod va semna cu pseudonimul George Lesnea, intrând ca nume notabil în literatură și, mai cu seamă, în ceea ce înseamnă spirit ieșean. A fost fiul lui Ileana și Doroftei Glod, oameni fără veleități sociale, aspect care i-a caracterizat și lui viața. După absolvirea școlii primare la Iași, a intrat ucenic la tipografia revistei „Viața Românească”. Ulterior, a lucrat ca tipograf, funcționar la tipografii și edituri, bibliotecar la Baroul Iași și redactor la „Iașul literar”. De asemenea, a colaborat la mai multe reviste ieșene.

A debutat în 1922 cu poezia *Din adâncuri*, în revista ieșeană „Gândul nostru”, și editorial, în 1931, cu volumul de versuri *Veac tânăr*. În ceea ce privește cariera sa de traducător, George Lesnea a început prin a traduce din Henrik Ibsen (1923) și din Heinrich Heine (1927), dar, fiind cunoscător al limbii ruse, s-a orientat și spre autori ruși, primul poet rus

din care a tradus George Lesnea fiind Mihail Lermontov. A continuat cu traducerea versurilor lui Serghei Esenin, în 1932, care vor apărea în marile reviste ale timpului. Este demn de amintit faptul că traducerea lui George Lesnea au făcut din Esenin un fel de Coșbuc al românilor, realizând traduceri în care o parte din specificul textului original este „sacrificat” de dragul rimei și al ritmului. În 1946, Lesnea a fost premiat pentru traduceri din Aleksandr Pușkin. Din 1951, au fost publicate fragmente din romanul în versuri *Evgheii Oneghin* în versiunea lui Lesnea.

După cel de-al Doilea Război Mondial și până în ultima perioadă a vieții sale, este consemnat faptul că venea în fiecare vară la Mănăstirea Agapia. George Lesnea a decedat la 6 iulie 1979, la Iași, și a fost înmormântat la Cimitirul Eternitatea din Iași.

FRAGMENT SPECIFIC

„Orașul meu, orașul meu,
Din obosita lui vechime,
Se-nalță fremătînd mereu,
Puternic, spre viitorime.

Trecute umbre se opresc,
Și-acolo unde-a plîns obida
Clădirile-ntre schele-și cresc,
Cu șolduri roșii, cărămida.

Stă ca sămînța-n miez de măr
Tăria-n cei ce-și află partea

În năzuinți și-n adevăr,
Și-alături de ciocan stă cartea.

Prin parcuri cu verdeața-n toi,
Printre copaci zdreliți de gloanțe,
S-aud cîntări de luptă, noi,
Dar și albastrele romanțe.

Ce-i nou se face și mai nou,
Nici o robie nu mai geme.
Bătrînul tei de la Copou
Binecuvîntă noua vreme.

Sub tari cîrmaci, în chip deplin
A propășirii faclă arde.
Și ulițele străzi devin,
Și drumurile - bulevarde.

Acum, sub anii uriași,
De pe colină pe colină,
Orașul meu, străvechiul Iași,
Își pune haina de lumină.

Miron Costin! Azi nou cuvînt
În letopiseț va să sameni:

«Că oameni sub vremi nu sînt,
Ci vremurile sînt sub oameni»”

*George Lesnea, Orașul meu, în „Versuri”, cuvînt
înainte de Demostene Botez, prefață de Nicolae Manoles-
cu, Editura pentru Literatură, București, 1964, pp. 271-
272.*

TITU MAIORESCU

n. 15 februarie 1840, Craiova – d. 18 iunie 1917,
București

locuitor al Iașului

Cel ce avea să devină primul mare reformator cultural-didactic român și-a asociat numele de Iași, de Junimea, de „Convorbiri literare”, de Eminescu. La data de 15 februarie 1840, se naște Titu Liviu Maiorescu, primind numele după nașul său (Titu Bengescu), și, din înalta prețuire pentru ginta latină, tatăl dorește să pecetluiască destinul copilului, adăugând al doilea prenume, Liviu. Numele de Maiorescu este inspirat de descendența bunicii criticului, care provenea din familia lui Petru Maior, și preluat în 1837 de către tatăl criticului „ca pe o distincție de nobilitate cărturărească” (Z. Ornea, p. 17).

Copilăria lui Maiorescu a fost dominată de autoritatea părintelui și supusă în permanență schimbării; anii cei mai frumoși au pendulat între Blaj, Craiova, Sibiu și capitala Moldovei, astfel că primul contact cu Iașul îl are criticul încă din copilărie.

Adolescentul își convertise setea de cunoaștere într-un program riguros, care nu i-a îngăduit abateri și pe care l-a respectat cu sfințenie. La școală, era retras și reținut în privința celor care nu-l înțelegeau și care, recunoscând în el atitudinea unui lider, râvneau la capacitățile sale intelectuale. Însingurat se simțea Titu și în sânul familiei, atitudinea glacială a părinților l-a urmărit toată viața, astfel că nu e de mirare faptul că sobrietatea pe care a adoptat-o s-a răsfrânt și asupra relațiilor sale de prietenie. Spiritul său dominator îl împiedică în privința formării unor cercuri de prieteni constanți, însă adună în jurul său adepți încă din perioada studiilor urmate la Theresianum, în Viena, aceștia din urmă fiind obedienți până la un punct, căci regimul de studii impus de către Maiorescu era unul aspru și incompatibil cu firile lor. La 27 iulie 1858, absolvă Academia Theresiană, având cele mai mari note, astfel că ministrul cultelor îi oferă ocazia de a rosti în fața oficialităților un discurs în limba latină. În această perioadă, tânărul Maiorescu este mai singur ca niciodată, dezamăgit de oamenii din jur și temător că însăși relația cu sora sa, Emilia, avea să aibă un sfârșit de nedorit. Incapabil să întrețină legături sufletești solide, dar suferind enorm din cauza singurătății, acesta va fi urmărit multă vreme de „aspirația spre afecțiune amicală.” (Z. Ornea, p. 82).

Titu Maiorescu devine elev al școlii primare din Craiova, între anii 1846 și 1848. Între 1850 și 1851, a fost înscris la gimnaziul românesc din Șcheii Brașovului, gimnaziu înființat în 1850 prin strădania unchiului său, Ioan Popasu, pe atunci paroh al Bisericii Sf. Nicolae din Șchei, apoi protopop al orașului.

Spre sfârșitul anului 1851, familia Maiorescu se stabilește la Viena, iar Titu Maiorescu este înscris în clasa I la Gimnaziul Academic. Peste o lună, i se echivalează anul de gimnaziu de la Brașov și este trecut în clasa a II-a.

În timp, Titu Maiorescu urmează cursurile Academiei Tereziene. În perioada șederii familiei sale la Viena, el începe redactarea Însemnărilor zilnice (42 de caiete aflate astăzi în fondul de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române și la Biblioteca Centrală de Stat din București), pe care le va continua până la sfârșitul vieții. Însemnările îl descriu, încă din adolescență, ca având un caracter puternic, ambițios și iubitor de ordine, pasionat de cultură și dornic să se afirme prin capacitățile sale intelectuale în fața colegilor austrieci, care, adesea, îl priveau de sus. De altfel, absolvind ca șef de promoție Academia Tereziană, în 1858, eforturile sale sunt răsplătite.

În perioada studiilor sale universitare, caracterizată de o perseverență extraordinară, se pun bazele culturii extrem de solide a lui Maiorescu. Devine preparator pentru limba franceză în familia Kremnitz, dând lecții celor patru copii: Klara (care îi va deveni soție), Helene, Wilhelm (care va deveni doctorul W. Kremnitz, soțul lui Mite Kremnitz) și Hermann. Titu Maiorescu își dă doctoratul în filosofie la Giessen, obținând calificativul *magna cum laude*.

În luna decembrie a anului 1860, devine licențiat în litere și filosofie la Sorbona, prin echivalarea doctoratului de la Giessen. La sfârșitul anului 1861, va părăsi Franța, iar în vara anului 1862, este numit supleant la Tribunalul de Ilfov, apoi procuror. În-

tors în țară, în calitate de doctor în filosofie și licențiat în drept și litere, Maiorescu este primit de către mediul academic bucureștean mult sub așteptările sale.

Nu reușește să obțină nicio catedră, deși îndeplinea condițiile necesare, iar reacțiile ostile datorate parte din invidia pe care o manifestau unii, parte din relațiile pe care le avusese Ioan Maiorescu cu demnitarii, pregătesc adevărata vocație a criticului, împlinită în capitala Moldovei, la Iași. Spre finele anului, devine profesor la Universitatea din Iași și director al Gimnaziului central din același oraș.

Își vede visul împlinit și orgoliul satisfăcut (se știa despre complexul său de superioritate trădat și de relatările din corespondență, care subliniau împuternicirea sa - prin funcția de director ocupată - de a-și manifesta pornirile autocrate) atunci când obține la Iași catedra de istorie universală și funcția de director al Gimnaziului prin care devine, implicit, președinte al consiliului învățământului în toată Moldova. Maiorescu le scrie socrilor (familia Kremnitz) despre extraordinara impresie pe care a făcut-o, precum și despre statutul său, care aduce deosebite satisfacții: „Nu era nevoie ca președintele consiliului de miniștri să-mi spună cândva că în țara noastră eu sunt singurul bărbat ale cărui cunoștințe sînt pe măsura acestei funcții”. Sau „Am pășit dintr-o dată pe marele făgaș al țelului vieții mele, în suflet îmi adie un vînt de primăvară și-mi deschide toți mugurii spre mult doritul soare al vieții.” Z. Ornea punctează faptul că „singura scuză ce se poate acorda acestei lăudăroșenii, o manifestare de orgoliu în stare explozivă, e dorința de a-și asigura socrii că noul său

post e infinit mai bun decât cel anterior și că deplasarea de la București la Iași fusese deplin justificată.

Devotamentul său față de promovarea tinerelor talente literare se răsfrânge și în bogata sa activitate de îndrumare a studenților în afara cursurilor universitare. În noiembrie 1891, îi scrie lui Duiliu Zamfirescu despre preocupările sale intelectuale: „Întâi e cursul universitar. Mare lucru pentru mine; cursul totdeauna din nou rumegat, ținut la curent, sugestiv pentru tinerime. De aici, o alipire a celor mai inteligenți absolvenți ai facultății de litere de mine care acum chiar e pe cale de a se traduce în colaborarea lor regulată la Convorbiri, poate peste un an, încredințarea revistei pe numele lor.” În scurt timp, începe un ciclu de conferințe pe teme pedagogice în sala Băncii Moldova (conferințe ce reluau ideile sale expuse anterior în cadrul prelecțiilor de la Berlin și București), care sunt audiate de lumea bună a Iașilor (printre care familia Mavrocordat) și care stârnesc un ecou de admirație, prefigurând zorii grupării literare înființate un an mai târziu („s-au entuziasmat... după mine și vor să mă angajeze să fac o societate literară de lectură, discursuri și publicări”). Th. Rosetti este cel care alege numele societății, propunând „un nume fără pretenție, care să vă placă la toți, fiindcă nu zice mare lucru”. Membrii „Junimii” consimt când vine vorba despre originile grupării la formula „originea Junimii se pierde în noaptea timpurilor”. În „Albumul Societății Junimea” din aprilie 1878, Negruzzi confirmă aceste tănuite origini ale societății ca fiind octombrie 1863. Uitând probabil ceea ce afirmase, el va nota în *Amintirile* sale că

anul 1863 nu poate fi, cum mulți ar „crede”, anul datării „Junimii”.

Din luna februarie a anului 1863 până în luna septembrie, este Decan al Facultății de Filosofie a Universității din Iași. Pe 18 septembrie 1863, este ales rector al Universității din Iași pe o perioadă de patru ani. În octombrie, este numit director al Școlii Normale „Vasile Lupu” din Iași. Predă aici pedagogia, gramatica română, psihologia și compunerea. De asemenea, inițiază, pentru prima oară în România, practica pedagogică a elevilor, printre care se numără și Ion Creangă. În perioada 1863-1864, Titu Maiorescu predă filosofia la Facultatea de Litere din Iași. Datorită perseverenței sale, reușește să se impună, având parte de o extraordinară ascensiune socio-profesională: devine profesor universitar la Iași la doar 22 de ani, decan la 23 și rector la aceeași vârstă, academician (membru al Academiei Române) la 27 de ani, deputat la 30 și ministru la 34 de ani. Din punctul de vedere al ideologiei politice, Maiorescu este un conservator și un adversar al formelor fără fond.

Odată cu succesul obținut a venit și pleiada inerentă de contestatari compusă din profesorii ardeleni din Iași și partizanii lor. După saltul important făcut în carieră, Maiorescu își îngăduie și câteva vacanțe pentru viața tihnită de familie. Acestea se desfășurau în calmul atmosferei rurale din apropierea Iașilor, momente ce-i oferă timpul necesar recitării notițelor din studenție și, mai ales, a compozițiilor literare. Pe lângă materia pe care o predă la Universitate, T. Maiorescu se ocupă de reformarea învățământului ieșean, punând bazele unui institut

care să instruiască cu adevărat viitorii învățători pregătiți și în care să se predea știința învățării întemeiată (după cum remarca elevul Ion Creangă) pe o practică adevărată.

Prestanța lui Titu Maiorescu se regăsea și în alegerile vestimentare, după cum bine remarcaseră membrii „Junimii”. Mariajul său cu Ana Rosetti îi consolidează lui Maiorescu statutul „în lumea închi-să ca o casta a aristocrației”, împlinindu-și visul, s-ar putea spune, pe care l-a avut încă din copilărie. Lipsa „talentului plastic” (G. Călinescu) sau mai degrabă absența preocupării pentru amenajarea artistică sunt observate de către Călinescu și de către amicii lui T. Maiorescu, care nu s-au lăsat deloc impresionați de faimoasa (devenită așa în urma pomenirii sale în jurnalul criticului) „sală a busturilor”.

Meritele sale pot fi enumerate cu greu, trebuie punctate măcar câteva: în 1860, are loc și întemeierea „Junimii”, iar în 1867, apare revista „Convorbiri Literare”. Tot în 1867, primește gradele de Companion și Maestru în Loja masonică ieșeană și Steaua României.

În 1910, devine Ministru de Externe, în iulie 1912, devine Ministru al Justiției, iar pe 28 martie, este numit prim-ministru. La 4 iunie 1914, se retrage din viața politică, pronunțându-se pentru o politică de neutralitate a României.

Titu Maiorescu este, prin excelență, modelul omului „bine îmbrăcat”, care susține cultura (nu a celui „desculț” care o creează - cum a fost, de pildă, Eminescu). Și datorită susținerii sale au apărut operele unor autori precum Mihai Eminescu, Ion Creangă, Ion Luca Caragiale sau Ioan Slavici. În linii mari,

remarcăm faptul că Maiorescu a avut o gamă largă de preocupări, dintre care le amintim pe cele de academician, avocat, critic literar, eseist, filosof, pedagog, politician și scriitor român, membru fondator al Academiei Române.

Îl asociem însă mereu cu „Junimea” și cu spiritul Iașilor. Nedorind să renunțe la spiritul junimist, Maiorescu își adună toate forțele și la București pentru a reclădi această grupare de mare importanță în istoria culturală a Iașilor. Astfel, spre sfârșitul anului 1891, noua grupare literară prinde contur, avându-i în prim-plan pe discipolii criticului. Activ în continuare, el face parte din componența mai multor echipe de cercetare și redacții. În vara anului 1917, se stinge din viață, la vârsta de 77 de ani, fiind înmormântat la cimitirul „Bellu” din București.

FRAGMENT SPECIFIC

„Într-o seară a «Junimii» la Iași ne povestea Alecsandri despre Pralea. Pralea locuia în Iași pe șesul Bahluiului lângă mănăstirea Frumoasa. În odaia lui își alcătuisese un pat mișcător, scînduri atîrnate la pereți, ce le tot schimba după direcția soarelui și pentru care își bătuse cîțiva pari în zid după punctele geografice. Pe lângă acești pari se mai aflau în pereți un șir de cuie de lemn, bătute în linie dreaptă de la ușă și până la locul unde se întîmpla să-i fie patul în acea zi. Cînd intra Pralea în odaie seara, pentru ca să se culce, începea să se dezbrace la ușă, și de cuiul dinții își acăța căciula, și așa mai încolo, de fiecare cui cîte o parte a îmbrăcămintei, până cînd ajungea la pat în starea lui Adam. Dimineața începea apoi

procedura inversă și, descuindu-și vesmînt după vesmînt, ajungea gata la ușă. Pentru asemenea anecdote era bun Ioan Pralea. Cine ar fi crezut că va ajunge și model de literatură într-un «lepturariu» gimnazial!"

Titu Maiorescu, Observări polemice, în „Critice”, Editura pentru Literatură, București, 1967, p. 121.

VERONICA MICLE

n. 22 aprilie 1850, Năsăud – d. 3 august 1889,
Neamț

locuitoare a Iașului, o mare parte a vieții

Copila din Năsăud nu știa cât de mult i se va schimba cursul vieții și faptul că venirea la Iași îi va asigura nemurirea. Viitoarea soție a lui Ștefan Micle a fost al doilea copil al lui Ilie Câmpeanu și al Anei, ambii oameni simpli din popor. Întrucât soțul ei moare în 1849 (deci chiar înainte de nașterea fiicei lor), Ana se va muta, împreună cu cei doi copii, la Târgu Neamț, iar în 1853, se stabilesc la Iași.

Ajungând în fața unui examen, soarta a vrut ca printre membrii comisiei de la examenul de absolvire (din anul 1863) al Școlii Centrale de fete la care era înscrisă Veronica, să se afle și Ștefan Micle, viitorul ei soț. Impresionat de cunoștințele adolescentei și de farmecul juvenil, profesorul de limbă germană (din comisia examinatoare au făcut parte Titu Maiorescu, Vasile Alexandrescu-Urechia, Ion Pangrati, O. Teodori, N. Culianu, Ștefan Micle) a stat de vorbă cu

mama fetei și cu Veronica, rugând-o pe aceasta din urmă să se mărite cu el. În ciuda diferenței de 30 de ani dintre cei doi, mariajul se realizează la 7 august 1864, în biserica greco-catolică din Cluj, poziția socială și profesională a lui Micle fiind un factor decisiv în consimțământul dat de familia fetei. Noua pereche ajunge să fie privită cu antipatie de către societatea ieșeană, care este luată prin surprindere, și o găsește pe Veronica interesată și fără inimă. La balurile organizate de lumea bună a Iașiului, Veronica nu era invitată pentru că era considerată „broasca proletară care i s-a vârat în sân”. (Veronica Micle – Eugenia Frangulea, 24 dec. 1875, Iași, în volumul *Veronica Micle, Corespondență*, lucrarea citată, p. 43).

La 7 august 1864 are loc căsătoria celor doi. La data căsătoriei, Ștefan Micle era profesor universitar, iar mai târziu a devenit rector al Universității din Iași.

În anii 1864 și 1865, Veronica participă, în calitate de martor, la procesul intentat de câțiva membri ai facțiunii politice liberale lui Titu Maiorescu, acuzat de „fapte scandaloase”. Titu Maiorescu este în cele din urmă achitat, dar postura Veronicăi de martor al acuzării nu va fi uitată cu ușurință. Din cauza căsătoriei cu Ștefan Micle și a implicării sale în procesul îndreptat împotriva lui Maiorescu, a decis să trimită (în 1872) revistei „Noul curier român”, care a apărut la Iași între anii 1871 și 1873, două nuvele, *Plimbarea de mai, la Iași și Rendez-vous*, pe care le-a semnat Corina. Urmărind cu interes debuturile din revista „Convorbiri literare”, iubitoarea de poezie, cunoscătoare a literaturii franceze, Veronica Micle este impresionată de expresivitatea

limbii și de forța de sugestie a poeziei eminesciene și este inspirată de portretul lui Eminescu realizat în 1869, la vârsta de 19 ani, în atelierul lui Jan Tomas.

În anul 1869, contribuie la înființarea și bunul mers al unei școli profesionale de fete, se implică în îndrumarea unor școli de fete din Iași și începe să fie activă în viața literară. În primăvara anului 1872, face o călătorie la Viena, pentru un tratament medical, ocazie cu care îl întâlnește pe Mihai Eminescu. Față de „Junimea”, Veronica a fost mulți ani stingeră, dovadă fiind faptul că i-a trimis primele poezii lui Iacob Negruzzi abia în anul în care Ștefan Micle este înlăturat de la conducerea universității, la 16 noiembrie 1875. Îi scrie, la sugestia lui Eminescu, lui Iacob Negruzzi câteva rânduri, prin care îi cere să publice „câteva din micile mele încercări poetice”, dacă acesta le va considera potrivite. Astfel, poeziile *Fugi îți zic...*, *În zadar privesc...*, *Drag mi-ai fost...* au apărut toate în același număr, revista continuând să-i publice aproape toate creațiile (55 de poezii). Deși nu și-a citit poeziile în cadrul cenaclului „Junimii” (pentru că femeile nu aveau voie să le prezinte), Veronica Micle se consideră junimistă, așa cum reiese dintr-o scrisoare pe care i-o trimite lui Iuliu I. Roșca: „D-voastră aveți talent, păcat că vă lipsește o junime cum avem noi în Iași, unde talentele tinere sunt puse pe calea adevăratei Literaturi. Direcția Literaturii din București e pornită pe o cale de tot franceză, cea din Iași are o direcție germană – așa e – însă eu cred că e mai adevărată, germanii fiind prin însăși natura lor mai sentimentali și mai poeți decât superficialii de francezi.”

De la un timp, după rătăcirile sale și dezamăgirile nenumărate (Veronica îl roagă pe Eminescu să o ierte după „întâmplarea” cu Caragiale, devenită cunoscută din cauza laudelor dramaturgului), simțindu-se o străină, începe să disprețuiască orașul în care a crescut și a iubit: „Eminul meu, când ai ști ce urât îmi este Iașul, *j'étouffe*, nu mai pot trăi departe de tine, s-a îsprăvit – ori tu vii în Iași, ori eu vin în București, nici nu se poate altminterile [...]. Am să te învâț ce trebuie să faci să capturezi inimi îndărătnice, dar tu să-ți dai osteneală să o capturezi numai pe a mea.” (28 dec. 1881).

Anul 1882 a însemnat pentru ea „cea mai frumoasă epocă a vieții, tot ce-a precedat vârsta aceasta a fost nebunie și copilărie, tot ce va urma după va fi dezgust și osteneală, noi în acești ani ne aflăm în vârsta de aur, (în care) ai atât conștiința de sine și a sentimentelor pe care nimic nu le-ar putea nega și desminți”.

Într-una dintre scrisori, Eminescu o roagă pe Veronica să nu-i ceară să vină în Iași pentru că „știi că n-am ce căuta în Iași; că sunt unul din oamenii cei mai bine urâți din România, precum tu ești una din femeile cele mai bine urâte din Iași”. Altă dată, îi scrie: „Dac-aș veni la Iași? Pe aripile vântului aș veni numai să pot. Dar ce vrei tu, mica și dulce mea copilă să fac acolo, unde sărăcia și lipsa de ocupație e chiar mai mare decât în București? În asemenea epocă, draga mea fată, omul trebuie să fie foarte stricat ca să se poată menține deasupra apei” (1882).

Constantin Noica observă că, fără îndoială, destinul postum al poetei este legat pentru totdeauna

de cel al lui Mihai Eminescu; corespondența dintre M. Eminescu și V. Micle „acoperă 7 ani (1876-1883), după care vine noaptea, lungă de 6 ani, după care vine uimirea noastră lungă probabil cât anii limbii române”.

În perioada în care Eminescu a locuit în Iași (fiind numit director al Bibliotecii Centrale din Iași), el și Veronica au o relație tumultuoasă. De altfel, relația celor doi este și cel mai cunoscut și comentat aspect al biografiei Veronicăi Micle. Un altul mai puțin cunoscut e că, în timpul Războiului de Independență, ea a fost soră de caritate și i-a ajutat cu bani pe invalizi să se întoarcă pe la casele lor.

La 6 august 1879, îi moare soțul și trece printr-o perioadă dificilă, nereușind să-și asigure nici măcar o pensie de urmaș, pentru a-și întreține copiii. Rămasă văduvă, Veronica reia legătura cu Eminescu. Cei doi încearcă, fără să reușească, să-și întemeieze o familie. În 1886, Veronica locuiește la București, la fiica sa, Valeria, studentă la Conservatorul din capitală. Cealaltă fiică îmbrățișează cariera tatălui său și devine profesoară de fizică. Veronica donează casa din Târgu Neamț, moștenită de la mama ei, Mănăstirii Văratec.

În 1887, îi apare volumul de poezii care cuprinde poezii originale, prelucrări după Théophile Gautier și Lamartine

Moare la Mănăstirea Văratec, în 1889, din cauza unei congestii cerebrale în urma otrăvirii cu arsenic. În ciuda presupusei sale sinucideri, ea a fost înhumată religios lângă bisericuța Sf. Ioan de la Văratec.

FRAGMENTE SPECIFICE

23 Octombrie 1879

„Scumpul meu Eminescu,

În minutul în care-ți scriu sunt atât de supărată cum nu-ți poți face ideie; de când am sosit în Iași, neconținut am neplăceri și certuri; și pe lângă toate acestea, toate, tăcerea ta mă omoară, de atâtea zile de când ți-am scris și aștept un răspuns de un rând măcar, dar geaba, nici mai știu unde mi-e capul. Mă întreb de m-ai putut uita așa de curând și câte-mi mai trece prin minte, știe numai unul Dumnezeu. Aseară am stat până la 10 ½ la Doamna Humpel¹². Nu știu cum să te rog să-mi răspunzi de primirea acestor acte.

Dorindu-te te sărut.

VERONICA

Duminică cred că mă mut.¹³”

Veronica Micle, Către Eminescu, în „Corespondență”, ediție, prefață și note de Augustin Z.N. Pop, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979, p. 113.

13 Ianuarie 1880, Iași

„Eminescule,

Pare că ear sunt supărată pe tine; vorbind la dreptul, tare mi ciudă pe tine. De ce nu vii la Iași? De ce mă lași să cerșitoresc în așa mod ființa ta? Când fără multă cheltuială, tu poți veni și unde eu îți

¹² Emilia Humpel (1838-1918), sora lui Titu Maiorescu.

¹³ Din localul Școlii de Meserii și Arte (Iași).

ofer o ospitalitate care tu trebuie să o primești deși poate nu e splendidă.¹⁴

Ție îți este ușor a-mi zice nu merge nicăieri? Apoi scumpul meu, tocmai asta-i cauza pentru care mi-e așa de urât, încât îmi vine să plec în lume. Toată ziua și toată noaptea singură, sunt prada gândurilor mele. Aștept cu nerăbdare primăvara să mă duc, să mă duc și să mă tot duc!

Scumpul meu Emin, te rog trimite la Convorbiri Literare cea din urmă poezie ca să o pot și eu ceti.¹⁵ Ți-aș mai scrie, dar mă tem să nu te prea obosesc cu lungile mele scrisori.

Te sărut din suflet
VERONICA"

Idem, p. 123.

¹⁴ Cum se va vedea și din alte scrisori, Veronica Micle va cere poetului să revină și să se stabilească în Iași, urmând să funcționeze în învățământ.

¹⁵ *O, mamă...* apare în nr. 1 din apr. 1980 al *Convorbirilor literare*.

MATEI MILLO

n. 25 noiembrie 1814, Stolniceni-Prăjescu, Iași –
m. 9 septembrie 1896, București

dramaturg și actor la Teatrul Național din Iași

Dramaturgul Matei Millo s-a născut în satul Stolniceni-Prăjescu din județul Iași. A studiat la școala lui Victor Cuénim din Iași, unde i-a avut colegi, printre alții, pe Vasile Alecsandri și Mihail Kogălniceanu. Matei Millo a legat o strânsă prietenie cu Vasile Alecsandri, care scrie pentru el *Chirițele* și o mare parte din *Cânticelele comice*. A urmat apoi Academia Mihăileană, iar după absolvirea acesteia, în 1840, a plecat la Paris, unde a studiat arta dramatică timp de cinci ani.

A desfășurat la Iași și la București o activitate multilaterală de actor, director de scenă, autor dramatic, conducător de trupă și director de teatru, precum și de profesor. Matei Millo a fost un fervent susținător al repertoriului național și un interpret strălucit al comediilor lui Vasile Alecsandri. A cultivat în teatrul românesc interpretarea realistă, reacți-

onând împotriva stilului declamator. Jocul lui Millo se caracteriza printr-un fin simț de observație, sobrietate, capacitate de nuanțare, minuțiozitate în caracterizarea variată a personajelor, umor și vervă neobosită.

Pe 26 decembrie 1848, la Teatrul Național din Iași, a avut loc premiera primei operete românești, *Baba Hîrca*, pe text de Matei Millo și muzică de Alexandru Flechtenmacher, cu subtitlul *operată-vrăjitorie în două acte și trei tablouri*. Matei Millo a interpretat rolul principal, fiind și primul actor român care a jucat în travesti. Costumul este păstrat și astăzi la Muzeul Mihai Eminescu.

Deși este și autor al unor comedii satirice, el își câștigă popularitatea în special ca actor. Printre rolurile care i-au asigurat popularitatea se numără travestiurile Chirița, Mama Anghelușa, Baba Hîrca, rolurile Ciubăr din Despot-Vodă, Barbu Lăutaru din dramaturgia cu același nume a lui V. Alecsandri, Shylock din *Neguțătorul din Veneția* de Shakespeare, Sancho Panza din *Don Quijote* de Cervantes ș.a.

N. Barbu a selectat un fragment referitor la activitatea lui M. Millo ca actor la Iași, din discursurile publice ale acestuia: „Cel întâi pas al meu în cariera dramatică l-am făcut pe scena teatrului din Iași; ași dori ca și ultima demarșă a lungei mele vieți teatrale s-o închei tot în Iași, locul nașterii mele, împreună cu dv., ca un adio suprem către publicul Iașului, care m-a cunoscut june și către care vin bătrîn, ca o legendă a istoriei noastre teatrale, în vârstă de 82 de ani, ca să-i las un rămas bun și un suvenir al falnicului nostru trecut teatral.” (Nicolae Barbu, *M. Millo*, p. 26).

Concepția artistică a lui Matei Millo a influențat puternic teatrul românesc de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Se stinge din viață pe data de 9 septembrie 1896, în București.

FRAGMENTE SPECIFICE

„Ichim: Ei, fârtate, ce ai la inimă? Poate că nu te mulțumești cu simbria? Fiindcă ești un lucrător bun, ți-oi da 3 orți, să nu mai fie vorba! Gândesc că te mulțamești.

Stan: Ei, moș Ichime, eu nu mă-nchin la bani!

Ichim: Nu te închini la bani? Bre, să nu te-auză cineva, că te-ar lua de nebun.

Stan: Da' nu de asta; am altă supărare!

Ichim: Măre, ce spui? Nu cumva ai îndrăgit vro frumoasă nobilă?...

Stan: Ba tocmai așa, moș Ichime! Și când gândesc că-i mai fudulă și mai boieroasă decât toate cucoanele din Iași și din Țara Românească, mă ia groaza.

*

Stan: Să-ți spui. Văzând pe Zoița, eram nebun de dragostea ei, dar nu era nici un chip să mă apropiu de dînsa. Mulți din feciorii de boieri se duceau la dînsa de-i cerea mîna, iar ea îi gonea pe toți. Așadar, ca să mă pot apropia de dînsa, au trebuit să m-arăt mai strălucit decît toți boierii din Iași.

Iachim: Ei și?

Stan: Și așa, moș Ichime, am alergat tot într-un suflet la Târgu-Neamțului, unde aveam o mică

răzăsie, rămasă de la părinții mei drept moștenire, am vândut-o și banii ce am luat de pe dînsa, am venit la Iași, unde, făcându-mi haine mai strălucite decît a feciorilor de boieri, nu făceam nimic alt, toată ziua, numai mă plimbam de dimineața pînă seara, azvîrlit în colțul unei birji picior peste picior și cu un arnăut prea galant dindărătul birjei; trecînd în sfîrșit mai de multe ori pe lângă fereastra ei, începu și ea a mă iubi! Așadar, ce să fac? Auzii de un tânăr boieri. Alecu, proprietarul moșiei Perduții, că vrea să ia în însoțire pe Zoița... Așadar luai curagiul d-a lua numele lui, mă înfățișai la părinții ei, cerui mîna Zoiței. Ei mi-a dat-o, rămîind numai să-ntrebe pe fiica lor. În sfîrșit se învoi și ea la aceasta. După ce ne-am cununat, am și plecat zicîndu-i că mă duc la moșia mea... pentru că drept să-ți spui, moș Ichime, dacă a rămas lucrul să-i spui cine sînt, parcă mai bine îmi vine să-i spui aicea decît la tatăl său.

*

Zoița: Îmi spunea parcă inima că și eu sînt născută să stau pe canapea, să poruncesc și să mă fac cucoană, să mă gătesc la oglindă și să mă plimb cu drosca mea la Copou."

Matei Millo, Însurăteii, în „Primii noștri dramaturgi”, Ediție îngrijită și glosar de Al. Niculescu, antologie, studiu introductiv și note biobibliografice de Florin Tornea, ESPLA, București, 1960, pp. 298-307.

„Vlad (*alergînd la ea*): Nu te teme, scumpa mea Viorico! Tu ai de acum un prietin, un apărători,
Viorica: Da' cine ești dumneata?
Chiosa: Ia, un boier, fată hăi!
Viorica: Un boier?

Vlad (*încet Chiosei*): Ticălosule! (*Vioricăi*) Nu, dragă Viorico! Eu sînt un țăran, însă cu stare, cu avere, și voiesc a-ți face fericirea.

Viorica: Dumneata?!

Vlad: Dar, Viorico! eu vînam pînă pădurile aste și, cum te-am văzut, inima mea s-a aprins de dragoste pentru tine.

Viorica: Pentru mine? D-apoi nu ești din sat de la noi.

Hîrca: Îi plesnesc măselele de dorul tău, fetico!

Vlad: Am aflat că vreau să te mărite, să te dea după un țăran bătrîn, pe care nu-l poți iubi, și iată-mă-, vin să-ți spun că te iubesc, te iubesc din suflet! Pentru tine îmi las țărânia, îmi las satul, ș-om merge la Ieși, unde, cu starea mea, am să te fac mai împodobită decît toate cucoanele."

Matei Millo, Baba Hîrca, în „Primii noștri dramaturgi”, Ediție îngrijită și glosar de Al. Niculescu, antologie, studiu introductiv și note biobibliografice de Florin Tornea, ESPLA, București, 1960, p. 388.

COSTACHE NEGRI

n. 14 mai 1812, Iași - m. 28 septembrie 1876,
Târgu Ocna

Fiind fiul unui boier înstărit, Costache Negri este educat în casa părintească și la curtea domnitorului Ioniță Sandu Sturdza, a cărui soție era mătușa mamei lui, și apoi la Chișinău și Odessa. În 1834, a fost trimis pentru studii în Franța și Italia. S-a întors în Moldova la sfârșitul anului 1841.

La începutul revoluției de la 1848, Costache Negri se afla la Paris, unde s-a înscris ca voluntar în gărzile revoluționare și a prezentat guvernului francez noul tricolor românesc. În martie 1848, i s-a interzis să se întoarcă în Moldova, dar împreună cu un grup de exilați moldoveni a reușit să ajungă la Brașov. Acolo, a luat parte la întocmirea declarației de principii din mai 1848 și a proclamației de demitere a domnitorului Mihail Sturdza. Înfrângerea revoluției din Țara Românească a spulberat iluziile moldovenilor în posibilitatea de face schimbări politice majore și în Moldova. Din cauza unei epidemii

de holeră și a opoziției în creștere din partea autorităților habsburgice, întregul grup de revoluționari, între care și Negri, fost obligat să părăsească Bucovina și să se întoarcă în Franța.

Alături de alți exilați români, în 1849, Costache Negri și-a dedicat eforturile cauzei unioniste, dar în perioada imediat următoare, a avut posibilitatea să se întoarcă în Moldova, unde fusese ales un nou domnitor, Grigore Alexandru Ghica, care l-a numit în diverse funcții judecătorești și administrative. Ca om politic și patriot, s-a remarcat mai cu seamă după 1851, când a ocupat prima funcție publică - pâr-călab de Covurlui. Odată cu internaționalizarea chestiunii românești, din 1855, Negri a început o carieră diplomatică, care a făcut din el cel mai de seamă diplomat român al următorului deceniu. Astfel, în 1855, a fost trimis ca delegat al domnitorului Grigore Alexandru Ghica la Constantinopol și la Viena, pentru a susține Unirea Principatelor Române. În 1856, a făcut parte din Comitetul Unirii, la Iași, iar în 1857, a fost ales deputat și vicepreședinte al Adunării Ad-hoc, convocate prin hotărârea Congresului de Pace de la Paris din 1856. În 1859, a fost trimis la Constantinopol, ca reprezentant al țărilor unite pentru a obține recunoașterea definitivă a unirii.

În timpul vieții, Costache Negri a publicat destul de puțin, prin reviste, și, prin urmare, contribuția lui la patrimoniul literaturii române este modestă. Ne-au rămas de la el câteva manuscrise interesante, care cuprind 3-4 scrieri în proză, mai ales amintiri din călătorie (printre care povestirea *Săriile venețiene*), câteva zeci de poezii și un număr aprecii-

abil de scrisori, care n-au valoare literară, ci numai documentară.

Totuși, destinul său politic a fost unul excepțional. Prin misiunile pe care le-a avut peste hotare, Costache Negri poate fi socotit primul diplomat al Principatelor Române. Complotul care a dus la detronarea lui Cuza I-a determinat, ca și pe Vasile Alecsandri, să renunțe la viața politică. S-a retras la Târgu Ocna și și-a dedicat ultimii ani ai vieții pasiunilor sale de-o viață: numismatica și colecționarea de tablouri. De asemenea, a întreținut o bogată corespondență cu Vasile Alecsandri și Mihail Kogălniceanu. Costache Negri a murit la data de 28 septembrie 1876, iar mormântul său se găsește la fosta mănăstire Răducanu din Târgu Ocna, construită de către Radu Racoviță în 1664.

FRAGMENTE SPECIFICE

22 Octombrie 1857,
Iași

„Scumpa mea fiică, Joseta,

Am gata 26 mii ducați, iar Manuel Iepureanu, însărcinatul meu de afaceri a dat chiar hârtie la Divan astfel că strigările vor avea loc în Vinerea cea mai apropiată, și toată această afacere a Mânjâniei va lua sfârșit odată. Ține deajuns doar.

Și apoi, mai e și o altă combinație pentru voi, și anume, de a primi 15 mii ducați dela Alecsandri, în loc de 5 mii ce are să vă dea. El o va face bucuros; dar nu vă sfătuesc, pentru că pământul se va urca la o valoare fabuloasă după reorganizația țării. O să fie

bine, copiii mei; nu perdeți curajul și răbdarea; – căci acestea nu se perd decât la vârsta mea. Cele două surori ale mele, Zulina și Catinca, vor sosi la Iași peste opt zile.

De geaba am scris cu toții și am sfătuit pe Cocuța să plece și să se îngrijească în Italia, și nici într-un caz să nu se întoarcă în Moldova. Asta n-a slujit la nimic. Aici eu sunt foarte ocupat, dar e ultima mea preocupare politică, și după ce voi ajunge să văd această țară organizată definitiv, în orice fel ar fi, voi începe să mă ocup puțin și de familia mea, de afacerile mele, și mai ales de sănătatea mea, care e destul de zdruncinată, de și nu arăt.

Cu bine, scumpii mei amici; vă îmbrățișez pe amândoi din toată inima. În curând afacerea se va sfârși. Alecsandri e aici și așteaptă deznodământul, care va fi destul de neplăcut pentru dânsul.

Cu totul al vostru și toate urările de bine la toți ai noștri de pe acolo.

C.N”

Costache Negri, scrisoarea VIII din Corespondență familiară, în „Versuri, proză, scrisori”, cu un studiu introductiv de Em. Gârleanu, Minerva, Institut de Arte Grafice și Editură, București, 1909, pp. 137-138.

Ocna, 6 Maiu 1870

„Scumpa mea Josefină,

Tare aș fi vrut să însoțesc și eu pe Catinca și nepoatele noastre la Iași, în unicul scop de a petrece câteva zile bune și liniștite cu tine, Ștefan și micuțul nostru a cărui ființă nu mi-e cunoscută decât din auzite.

Dar experiența de veacuri a națiunilor din care se trage înțelepciunea lor, care și ea la rândul ei se

traduce prin proverbe, a avut mare dreptate să stabilească că: omul propune și D-zeu dispune. Sentința aceasta precum și toate celelalte care vin din același isvor sunt și vor fi veșnic adevărate. Totul e să știi numai să te supui filosoficește, lucru pe care, vai, eu îl știu mai bine!

Acum să vedem dacă voi putea veni în vacanța mare, către sfârșitul lui Iunie, cu ajutorul drumului de fier, să vă văd și să petrec câtva timp cu voi, după cum doresc de atâta vreme. [...]"

Costache Negri, fragment din scrisoarea XXXIII, din Corespondență familiară, în Op. cit., p. 178.

COSTACHE NEGRUZZI

n. 1808, Trifeștii Vechi – m. 24 august 1868, Iași

Abia cu proza lui Costache/Constantin Negruzzi se poate spune că începe configurarea unui imaginar validat al Iașilor. Venit dintr-un sat apropiat, ce ținea de moșia răzășească a tatălui său, scriitorul s-a născut la 1808 la Trifeștii Vechi (azi Hermeziu), lângă Prut, într-o familie cu certe origini rurale. După G. Călinescu, primul din stirpea Negruților primise această poreclă care ulterior a devenit nume dintr-o izbitoare întunecime a tenului, caracteristică de altfel și lui Costache. Tatăl său, paharnicul Dinu Negruț, era bibliofil și de la el copilul a moștenit înclinația spre cărți. Mama sa, Sofia, fiica logofătului Iorgu Hermeziu, a murit la un an după nașterea lui, în 1809.

După cum era moda începutului de secol XIX, a învățat, mai întâi, greacă și franceză cu profesori particulari, de renume în Iași de atunci. Ciudat totuși (din punctul de vedere al contemporanului) e că ulterior a învățat să citească în limba română și

aceasta de unul singur, după o carte a lui Petru Maior, cum mărturisește el însuși într-un articol cu titlul *Cum am învățat românește* (articolul este important pentru prezentarea metodelor didactice din epocă). Aceasta ca urmare a ambiției tânărului, nu prea încântat de metoda pedantă a profesorului tocmit de tatăl său. Anecdota răspândită chiar de scriitor înfățișează alungarea acelu dascăl în urma unor replici care frizează suprarealismul. Deși e posibil să fi fost mai degrabă conformă realității imaginate decât celei trăite, povestea semnaleză o prăpastie între mentalități, cel puțin în ceea ce privește actul didactic, dacă nu și din alte puncte de vedere.

În timpul agitațiilor eteriste de la 1821, a fugit din țară împreună cu tatăl său și s-au refugiat în ținutul Hotinului, apoi, în Chișinău. Cu toate că a evitat (nu pentru ultima oară) să participe la o istorie tumultuoasă, a intrat în contact cu o altă latură a istoriei, ceva mai lipsită de riscuri. Astfel, la Chișinău, l-a cunoscut pe poetul rus Pușkin, cu care a vorbit în limba franceză, însă acesta i-a dat și unele îndrumări de limbă rusă. Ca urmare, Negruzzi a tradus din Antioh Cantemir din limba rusă, preferând-o în locul versiunii franceze. Episodul e legat și de cunoscutul text romantic al lui Negruzzi, *Calypso*.

Revenit la Iași în 1823, a ocupat diverse funcții administrative: diac la vistierie, căminar, deputat de Iași, spătar, agă, postelnic, vornic, primar al Iașului (1840-1843), director al Visteriei, director al Departamentului Lucrărilor Publice, membru al Divanului Domnesc, membru al Consiliului administrativ extraordinar al Moldovei, director al Statisticii Cen-

trale, ministru interimar la Finanțe, efor al școlilor etc.

O viață în general liniștită, fiind implicat în politică în măsura în care aceasta nu devine agresiune, chiar evitând programatic violența. După episodul din 1821 (care putea fi pus mai curând pe seama tatălui, el neavând vârsta la care să poată lua decizii importante), a evitat să se implice și în mișcarea de la 1848. Totodată, nici asupra Unirii nu și-a expus un punct de vedere clar, părând mai curând a se împotrivi, cu toate că până la urmă a votat și el unirea definitivă a Principatelor. Rămâne mai puțin clar cât din această direcție aparține nevoii de confort și cât unor convingeri puternice. El repudia schimbările bruște, violente sau nu, în cursul istoriei și își manifesta preferința pentru literatură, care ar fi fost „amuțită” de o proeminență a politicianului. De aceea, trebuie să fi fost cel puțin surprins de efectele unui articol al său (*Vandalism* în „Albina românească”), pentru care a fost ridicat din toiul unei nunți și trimis în surghiun pe moșia sa. Similar, câțiva ani mai târziu, în 1844, în urma publicării în revista „Propășirea” (recent înființată și la fel de rapid desființată, din pricina evenimentului) a poveștii *Toderică*. Fără a avea vreo intenție de recidivă, Negruzzi a adaptat povestea după *Federico* de Prosper Mérimée, considerând-o mai degrabă o „glumă nevinoată, care să umple coloanele revistei”, decât o operă literară.

Însă, el și-a repudiat miza estetică ulterior, după ce-a fost certat de preoți și de administrația locală, semn al nevoii de compromis. Această nevoie de a fugi de ceartă se resimte cu atât mai acut cu cât

scriitorul o crease și publicase fără a se gândi că ar putea atrage asemenea consecințe, probabil dintr-un amuzament erudit; apoi, biserica și autoritățile se supără pe el, însă supărarea lor are mai curând proporții liliputane, trimițându-l din nou în exil la moșie și aceasta nu pentru o perioadă covârșitoare, ci doar pe un timp scurt, care s-ar termina de îndată ce apele s-ar calma și părțile ar cădea la pace. Ceva mai târziu, avea să preia și Ion Creangă subiectul care plesnea obrazul preoțimii, exagerând părțile compromițătoare și scontând un efect mult mai puternic – însă fără prea mari șanse.

Existența lui este marcată de căutarea liniștii, pentru că orice conflict, cât de insignifiant în aparență, ar fi însemnat pierdere de energie. Și el avea nevoie de energie pentru creație. Deși opera lui este redusă ca dimensiuni, Negruzzi poate fi numit un cărturar prin excelență. Din bibliofil pe urmele tatălui, el devine traducător (este celebră îndeosebi o traducere din Hugo în care reușește să păstreze aceeași versificație cu a originalului), apoi creator de literatură. A fost membru atât al Societății Literare Române, cât și al Societății Academice, a colaborat la reviste culturale, a deținut conducerea Teatrului Național din Iași împreună cu Alecsandri și Kogălniceanu. A încercat și critică literară, deși mai degrabă prin prefețe și necrologuri. Cum preocuparea pentru o literatură cu specific național e însoțită de obicei și de atenție acordată limbii, a scris mai multe articole și scrisori în acest sens. În acestea, are un punct de vedere echilibrat, mergând împotriva excesului de latinisme, dar și de împrumuturi din alte

limbi. Acceptă slavismele care se pliază pe firescul evoluției limbii.

În schimb, nu a reușit să evite o moarte neliniștită. Lovit de apoplexie în primăvara anului 1868, chinurile i s-au prelungit până în august 1868, după care a fost înmormântat la moșia de la Trifești.

Există multe elemente, față de alți scriitori atașați imaginilor ieșene, pentru o discuție mai largă în acest sens:

1. Spre deosebire de un Alecsandri, Kogălniceanu, Cuza, cu care era coleg de generație, Negruzzi venea cu două „handicapuri”. Pe de o parte, era vorba de ascendența sa mai degrabă răzășească decât boierească (tatăl său, un oarecare Negruț, fusese mutat cam fără voie din ținutul Putnei și adus la Trifeștii de pe Prut de către logofătul Balș, unde va cunoaște oarecare ridicare în ierarhia micii aristocrații rurale); chiar dacă numele va cunoaște italianizarea știută de Negruzzi, simpla transformare fonetică nu va putea vindeca orgolii păstrate în timp: pe de altă parte, spre deosebire de ilustrii săi colegi de generație „bonjuriști”, urmașul răzășilor putneni nu va cunoaște atmosfera mediilor academice apusene. Dimpotrivă, la o vârstă foarte fragedă, după moartea tatălui, ocupă diferite posturi, începând de la acela de copist/diac la Vistierie și la Aduanarea Obștească, cunoscând astfel mult mai de timpuriu exigențele vieții reale, fără să mai treacă, precum alții, pe la Lunéville, Paris sau Berlin.

2. Se poate spune că prin proza lui Negruzzi începe configurarea imaginarului ieșean, implicit acea operațiune subtilă pe care o numim „ieșenizare”; bunicul său trăise prin podgoria Odobeștilor, tatăl

său urcase în rândurile micii boierimi de țară la Trifești și îi revenea lui sarcina de a înnobila un neam, ceea ce va și face, secondat cu brio de fiii săi, Leon și Iacob Negruzzi, deja „ieșenizați” temeinic în a doua parte a secolului al XIX-lea. Plecând, la rându-i, de la mici demnități, scriitorul ajunge primar și deputat în orașul ce-l adoptase pentru eternitate. E drept, tatăl său, în conformitate cu obiceiurile vremii, în afară de moșia de la Trifești și de aceea din ținutul Hotinului, ținea și o casă în Iași, jefuită în 1823 în urma retragerii Eteriei. Dar intrarea definitivă în mentalul ieșean începe cu anul 1840, când, împreună cu Alecsandri și Kogălniceanu, scoate faimoasa „Dacia literară”. Și tot cu ei, în același an de temelie, devine codirector al Comitetului de Direcție al Teatrului National din Iași.

3. La nivel de imaginar literar european, acești de maximă importanță pentru impunerea fiziologiilor și a textului cu valoare document complex ce poate completa, suplini, explica realitatea intrinsecă. Fără a cunoaște rigoarea realismului occidental, tânăra literatură română (ale cărei începuturi sunt, în bună și semnificativă la Iași) se apropie curajos de această manieră artistică; prozele lui Constantin (Costache) Negruzzi încep conturarea tabloului ieșean. Sunt nelipsite imagini de străzi, clădiri, interioare, oameni, profesii, portretizări de mare efect, purtând marca acelor fiziologii literare caracteristice epocii.

4. I-a fost dat scriitorului (venit de pe moșia părintească de la Prut) să se „descopere” între două capitale de epocă: pe de o parte, Chișinăul de la 1823, în care adolescentul se va lăsa sedus de marele

Pușkin, exilat pe atunci în „Sciția” basarabeană, de cealaltă parte, orașul Iași, prin care, desigur, umblase și în copilărie, dar în care se adaptase, definitiv, descriind perioada sa de ieșenizare, de înțelegere a orașului.

5. a. În *Negru pe alb (Scrisori la un prieten)*, găsim și cunoscuta „rețetă”, adică *Scrisoarea II* (1838, aprilie) prin care imaginea ieșeanului, locuitor de capitală, intra în contact cu cei din provincie. Deși textul se încadrează în familia fiziologiilor, ca specie frecventă în secolul al XIX-lea, Negruzzi e mai preocupat de resursele unui comic specific, prin care însușirile presupuse superioare ale ieșeanului intră în contradicție cu curiozitatea maladivă a provincialilor care vor musai să își lărgească orizontul de cunoaștere. Rețeta presupune o concentrare informațională salvatoare: „Eu sunt de la Iași;/ Șed în casă cu chirie în mahalaua Păcurarii./ Trăiesc din venitul unei moșioare ce am./ Mă numesc B:B:/ Am venit aici să scap de tina și de pulberea Iașilor și să șed vro lună.”

b. În *Cum am învățat românește*, dincolo de pitorescul context prin care povestitorul narează deprinderea lecturii în limba părinților, într-o vreme când greaca și franceza erau singurele limbi considerate culturale, descoperim fațete ale Iașilor de la început de secol XIX; implicit, ne transpunem în starea personajului ce se trăgea, patern, din sudul Moldovei, copilărise mai mult la Trifești, apoi în Hotin și Chișinău și descoperise câte ceva despre capitala moldavă și prin inedita cale de a învăța „românește”. E vorba de existența unei școli în care,

după alfabet chirilic și metode originale, se învața românește, în „monastirea Socola”.

c. *Zoe*, o nuvelă tributară aproape integral ideologiei romantice, are și inserții realiste suficiente; autorul pare că începe să intre în logica/ în pielea viitorului primar de Iași, cel puțin la nivel de observații critice-morale. Urbea e supusă unor pericole majore, cum a fost marele incendiu din 1827, spune naratorul; în plus, orașul e bântuit de feluriți „potlogari”, ființe care îi atacă pe cei fără apărare. Dar marele farmec al povestirii e determinat de descripțiile în care scriitorul excelează, dându-ne prilejul să admirăm „moda curții” și piese vestimentare de epocă, dintr-o vreme în care încă mai trăiau ipochimeni cum vor fi fost bătrânul Negruț (cu *giubea, antereu, șal, fermenea, cațaveică*), dar se impuneau tineri, bonjuriști sau nu; Negruzzi a fost continuat, pe această linie a *modernității* ieșene, de către Leon și Iacob Negruzzi, intelectuali și oameni de lume nouă, în totalitate.

d. Cât privește plăcerile vieții ieșenilor, în prima parte a lungului secol, tot figurile cu porniri în secolul anterior par a fi reprezentative în *Au mai pățit-o și alții*. De această dată, trimiterea spre un anume mental al ieșeanului este explicită: „... să-și facă casa în lima uliții ca să nu poată dormi după prânz de duruitul trăsurilor? Iașenii iubesc liniștea și acel drag farniente din care se alcătuiește cea mai mare parte din viața lor. Osteneala i-ar omorî. Pentru ce să umblu pe jos, dacă am trăsură? Ce răspuns să dai la un așa bun cuvânt?” Se conturează acea imagine a contemplativului, specific moldovenilor (mai cu seamă ieșenilor), ce i-ar deosebi de românii sudici.

De aici, s-ar naște și acea dezordine a ulițelor orașului, la care se vor referi scriitori ce doar trec prin Iași (Precum Bolintineanu, din aceeași epocă). Dar lângă bordeie și case pitice, se înalță și palate de toate felurile, iar locuitorii care își permit (într-un amestec de mode mai vechi și mai noi) gustă plăceri de tot soiul, atrași fiind de o boemă specifică, un fel de poezie a comportamentului, vizibilă în vestimentație, în petreceri și dulce trecere a timpului, așa cum se întâmplă cu personajul din anecdota relatată cu pricere în povestirea respective.

FRAGMENTE SPECIFICE

„De abia înserase, ulițele era însă pustii. Din când în când și foarte rar se auzea pe pod duruitul unei caleșce, în care era vreun boier ce se ducea la o partidă de cărți, sau un fiacru ce trecea ca săgeata și lăsa să se zărească niște bonete femeiești. Nici un pedestru nu era pe uliți, afară de fanaragiii care striga regulat *raită*; pentru că la 1827 septembrie, nime nu s-ar fi riscat a merge pe jos singur pe uliți, după ce înnopta. Pojarul de la 20 iulie prefăcuse în cenușă mai mult de jumătate a orașului Iașii, și fanaragiii, masalagiii, potlogarii de care gema orașul, șazînd ascunși pîntre risipuri, pîndeau pe nesocotitul pedestru care zăbovise a se întoarce acasă, și adeseori, el pierdea împreună cu punga și viața sau cel puțin sănătatea. În zadar împlau streji de arnăuți și de simeni; nu puteau stîrpi aceste înrăutățiri, nici descoperi bandele vagabonzilor.

O calească trecu în fuga cailor pe ulița mare, apucă ulița Sf. Ilie, și făcînd în stînga, luă la deal pe lîngă zidul Sf. Spiridon, și tot suindu-se pînă-n ma-

halaua Sărăriei, stătu la porțița unei căsuți, cu două ferestre cu perdele verzi. Din trăsură se coborî un tânăr elegant coconăș, a cărui costum era după moda curții.”

Costache Negruzzi, „Zoe”, în *Opere, vol. I, ediție critică, cu studiu introductiv, comentarii și variante de Liviu Leonte, Editura Minerva, București, 1974, p. 14.*

„Nimic nu e mai urît decît orașul Iași pentru un călător străin, mai ales dacă nu are un nume cu *de* la început și e încurcat în trebi ce nu-l lasă a cultiva cunoștința locuitorilor semicivilizați, din care se alcătuiește populația acestei capitale. Iar dacă voiagiază ca un poet, ca un artist; daci a avut norocire a fi colaboratorul vrunei vodevil monstruos ce s-a jucat la teatru Iașilor; dacă numele i-a fost tipărit la coada vrunei versurele dintr-un *keepsake*, sau în foiletonul jurnalului de *Débats*, ferice de el! Pretutindeni e bine primit, sărbătorit, primblat și ospătat. Găsește plăcere în aste adunări semieuropenești, să deprinde a bea cafea turcească și a fuma dintr-un ciubuc lung; ba încă află multă poezie în forma șlicului și a hainelor lungi, numind vandalism lepădarea lor. În sfârșit, de este și tânăr și nu prea slut, apoi nu poate tăgădui că ulițile orașilor europenești, trase cu sfoara, au multă monotonie și obosesc vederea, în vreme ce ale Iașilor, înfățișând la toți zece pași un nou punct de privire, arată o varietate drăgălașă; și e pre mulțumit; dacă, după ce merge pe jos prin pulbere păn-în glezne, în primejdie a fi călcat de carete și drosce, scapă în fundul a unei mahalale, ajunge la o căsuță cunoscută unde era așteptat, își lasă galoșii la scară, intră obosit și trudit și vede că îi aduc *dulceți*.

— O, ce bun obicei!

Trei groaznice focuri a cercat acest oraș. S-ar fi putut face pe un plan mai nou, dar nimeni nu-și bate capul și după ideea noastră au cuvînt. Ce! să-și facă casa în linia uliții ca să nu poată dormi după prînz de duruitul trăsurilor? Iașenii iubesc liniștea și acel drag far' niente din care se alcătuieste cea mai mare parte din viața lor. Osteneala i-ar omori.

– Pentru ce să împlu pe jos, dacă am trăsură?

Ce răspuns să dai la un așa bun cuvînt?

Cu toate acestea, bunul oraș începu a-și schimba toaleta și, zău! ne pare rău, căci e slut astfel îmbrăcat jumătate cu frac și jumătate cu șalvari roși, întocmai ca un unter-ofițer pe care l-am văzut la informarea miliției, încins cu sabie piste gibeaua blănită cu cacom (blana albă a unui animal ca un dihor), purtînd pînteni și șapcă cu roșu.

Acum vede cineva, în locul barăcilor și a colibelor care făcea să răsară grandiosul unui palat maur, niște căsuți de moda *bourgeoise* – de ne este iertat a împrumuta aceasta zicere de la francezi, de vreme ce la noi încă nu e botezată. Cinci cămăruți în care abia te poți învîrți și din care una mai mărișoară poartă pomposul nume de salon; trei stînjăni cvadrați de grădină englezească cu vro șase salcîmi slabi și subțiratici ce nu sunt buni nici de foc, nici de umbră; atîta tot. Iată cum s-a dezgradat bietul oraș! abia unde și unde să mai vede cite un palat vechi cu beciuri boltite, cu ferestre cu gratii, cu cerdace mari, însă și acestea începură a se sulimini și a se preface, și seamănă cu unter-ofițerul de care am vorbit mai sus.”

Costache Negruzzi, Au mai pățit-o și alții, în Op. cit., pp. 47-48.

„Una din cele mai mari supărări a traiului din provincie este curiozitatea care un iașan deșteaptă,

cînd, din nenorocire, vro nevoie îl silește a ieși în ținut. Abia apucă a se coborî din trăsura, și gloata curioșilor încungiură pre postilion.

– Cu cine ai venit?

– C-un boier. (Pentru postilion tot ce nu e țăran este boier.)

– Cum îl cheamă?

– Nu știu.

– De unde vine?

– De la posta din urmă. Și rîzînd că l-a pîcilit, postilionul lasă pre curios să caute pre alții, ca să-i deie mai lămurit răspuns.

În vremea aceasta, locuitorul capitalei se culcă și doarme fără să știe ce revoluție a făcut venirea lui. Dar tîrgul fierbe până seara, cînd toți provincialii se adună și se așează la preferanț. Nu e vorbă decît de noul venit; șoșotesc, vorbesc, născocesc, alcătuiesc.

Oare însurat e? – Tînăr e? – Bătrîn e? – Ce caută? ce vrea? la ce a venit? – Știe franțozește? – Cum îl cheamă? – Ce familie? – A să șeadă aici? – Știe contradanțul cel nou? – și... și... Îi vine cuiva, auzindu-i, să crăpe de necaz.

Măi dăunăzi vorbeam c-un june prieten de astă supărăcioasă boală de ținut, ce asupește pre bieții iașeni.

– Eu am aflat o rețetă, îmi răspunse, cu care am scăpat. Am avut trebuință, sunt acum vro trei luni, să mă duc până la tîrgul... Cum am ajuns, a doua zi am dat un prînz mare, la care am invitat pre toți magnații tîrgului, mari, mijlocii și mici; barbați, femei, babe, fete ș.a.

S-au cam mirat de astă poftă, dar au venit cu toții. Am mîncat, am băut, și cînd am văzut că erau gata a se duce, i-am rugat să mai îngăduie puțin, și suindu-mă în picioare pe un scaun, le-am făcut acest cuvînt:

«Boieri, cucoane și cuconițe!

Eu sunt de la Iași;

Șed în casă cu chirie în mahalaua Păcurarii.

Trăiesc din venitul unii moșioare ce am.

Mă numesc B.B.

Am venit aici ca să scap de tina și de pulberea
Iașilor, și o să șed vro lună.

Sunt trei ani de cînd a murit tatăl meu, și șapte
de cînd a murit maică-mea.

Am o soră măritată în Bucovina, care trăiește
foarte bine cu bărbatu-său ce ține moșii cu anul, și
are velniță cu mașină, și un unchi la București, care
sede pe Podul Mogoșoaiei n. 751.

Sunt holtei, și n-am gînd să mă-nsor.

După slujbă nu împlu.

Nu-mi bat capul de politică, și n-am nici o opi-
nie.

Nu sunt nici bun, nici rău. La biserică merg rar.
Nici fac, nici primesc vizite. Vorbesc puțin. Nu știu
nici mazurcă, nici valț. Nu joc nici stos, nici vist, nici
preferanț.

Obicuiesc a mă culca la șapte, și a mă scula la
unsprezece ceasuri.

Mă bărbieresc de trei ori pe săptămînă.

Iarna port pieptar de flanelă și galoși blăniți.

Am două frace, trei surtuțe și patru părechi pan-
talonii.

Boieri, cucoane și cuconițe!

Vă rog să nu bănuiți că vi le spun aceste, fiind
chiar în interesul domniilor-voastre ca să nu vă mai
osteniți a le afla. – Mă închin cu plecăciune!»

Idea acestui june pîrîndu-mi originală și nime-
rită, o împărtășesc d-tale, ca una ce poate să-ți slu-
jească și pe acolo.

Adio!”

Costache Negruzzi, Negru pe alb (Scrisori de la un prieten) – Scrisoarea II, în *Op. cit.*, pp. 215-216.

„În această epocă, mai bine de trei veacuri și jumătate găsește cineva niște fapte eroice, mărețe și crude care aduc groază și mirare. Mai mulți domni buni s-au deosebit prin patriotismul și mai virtos prin pietatea lor. Astăzi încă, culmile sunt încununate și orașele semănate de bisericile ce ei au ridicat întru mărirea atotputernicului; și fiecare din zidirile aceste erau monumentul vreunei izbînde asupra dușmanilor puternici de care România era încunjugiată.

Unul din domnii scumpi în pomenirea viitorii a fost și Vasilie Lupu. El întâi întemei școale, el puse să se traducă și să se tipărească cărțile în limba patriei, el în sfîrșit aduse moaștele sfintei Parascheva de la Epivata, pentru care dete trei sute pungi de bani, și le așeză în biserica zidită de dînsul în Iași. Această cuvioasă patroană a orașului niciodată și după orice împregiurări nu-și părăsi locașul, ci totdeauna scutitoarea politiei și țării, e comoara cea mai prețuoasă ce are Moldavia.

Istoria prințului Vasilie înfățișează niște episoade atît de tragice, niște jocuri a norocului atît de deșanțate, încît îmi pare rău că nu mă iartă cuprinsul acestei scrisori de a le descrie. Hronicarii romîni, istoriografii poloni și unguri, diaconul arab Pavel au scris mult pentru el. Până cînd poate într-o zi voi avea prilej a fi-o arăta pre larg, voi să-ți dau o mică idee de biserica S.S. Trei-Ierarhi.

Biserica aceasta de stil mestecat gotic și bizantin e pe dinuntru zugrăvită *in fresco*. În dreapta stă racla sfintei, înălțată pe cîteva trepte. Aici pe părete e zugrăvită solenitatea aducerii moaștelor cu pompa ce a urmat. Turcul capugibaș calare înainte, arhieriei

purtînd racla, domnul, boierii și poporul în urmă. Pe alt părete stau atîrnate portretele lui Vasilie și a familiei lui cusute în aur și matasă.

Aceea însă care dă o figură originală astei zidiri e că pe dinafară este toată îmbrăcată cu bareliefe, închipuind deosebite arabesce, grațioase și elegante.

Turnul clopotniței deasupra porții și de un stil modern, e cel mai nalt a capitaliei. Până nu de mult slujea pentru privighere de foc, și clopotul cel mare niciodată n-a sunat *într-o usnă* fără să puie tot orașul în mișcare. Uneori cînd poporul se simțea asuprit și jignit în drepturile sale, se auzea sunetul clopotului de *dandana*. Atunci mahalalele își vărsa gloata peste oraș, și norodul nu se liniștea, nici clopotul nu tăcea, până nu se videa scapat de angării și ușurat de împilări. Astăzi însă oamenii s-au prefăcut, năravurile s-au împlînzit, și nu se mai aude clopotul de *dandana*. Sunetul lui cheamă numai pre credincioși la rugăciune.”

Costache Negruzzi, Negru pe alb (Scrisori de la un prieten) – Scrisoarea XXI, în Op. cit., pp. 279-230.

„Luna lui iunie se arătase cu firoase prevestiri. Holera începuse a săcera mai întăi slab, apoi mai tare, pe urmă cu o iuțelă grozavă. Toți acei ce aveau unde și cu ce fugi, părăsiseră Iașii; numai sărăcimea și acei puțini împiegați ce nu se îndurau a se deslipi de canțelaria lor – de frică că-și vor găsi locul ocupat de alții – mai rămăseseră. Locuitorii satelor, spăriați de boală, încetară de a mai aduce merinde în oraș; și acum pre lîngă mortalitate, se adăogi și lipsa hrănii. Toate curțile se pustiiră, toate magazinele se închiseră, toate porțele se încuiară. Dimineața te deșteptai întro atmosferă groasă și grea pre care cu anevoie o răsufalai. Peste zi, o căldură nădușitoare fără aer, fără vînt. Seara, dacă aveai curagiu să ieși din camară-ți

și să pleci pe uliță, nu vedeai decît bolnavi și murinzi pe prispele caselor, pe pietrele trotuarilor, pe paveaua uliților; nu întilneai decît care cu morți, pre carii îi duceau ca să-i arunce pe malul unui șanț, unde așteptau zile întregi pînă le venea rîndul să-i îngroape pușinii ciocli ce n-apucaseră încă a muri. Putoarea leșurilor putrezinde te amețea. Într-un cuvînt, orașul tot era numai un mare mormînt. Te grăbeai a te întoarce curînd acasă, cuprins de spaimă, tremurînd de groază, galben și ștergîndu-ți fruntea șiroindă de sudori reci; numărîndu-ți viața nu pe luni sau pe zile, ci pe oare și minute. Apoi dacă te culcai recomăndîndu-ți sufletul lui Dumnezeu, și voiai să dormi (fără să știi de te vei mai deștepta), era piste puțință, căci urletul cîinilor și cîntul cucovaielor te țineau treaz și în fiori nesfîrșiți.”

Costache Negruzzi, Negru pe alb (Scrisori de la un prieten) – Scrisoarea XXIV, în Op. cit., p. 286.

„În Iași, oamenii nu se scoală înainte de răsăritul soarelui, ba încă dorm pînă la prînzișor. Soarele nu-i pîrlește, și ploaia n-o doresc de altă decît să le stîmpere colbul de pe ulițe.”

Costache Negruzzi, Negru pe alb (Scrisori de la un prieten) – Scrisoarea XXV, în Op. cit., pp. 289-290.

LEON C. NEGRUZZI

n. 5 iunie 1840, Iași — m. 16 iulie 1890, comuna Trifești

primar al municipiului Iași

Familia Negruzeștilor face parte din acele „dinastii” literare cu care se poate lăuda cultura română. Leon C. Negruzzi, fiul mai mare al scriitorului Constantin Negruzzi și fratele lui Iacob Negruzzi, se naște la data de 5 iunie 1840, în municipiul Iași. După ce este instruit, o perioadă, în casa părintească, este trimis (în anul 1852), împreună cu fratele său, Iacob, la Berlin, pentru a termina studiile liceale. Ulterior, a urmat cursuri de filosofie și drept la Universitățile din Berlin și Viena, fără a obține totuși o diplomă universitară.

La întoarcerea sa în țară, în anul 1864, este numit judecător la Tribunalul din Iași și înaintat apoi ca membru și ca Procuror General la Curtea de Apel Iași. A fost prefect al județului Iași (în perioada 1871 – 1876), apoi, primar al Iașului (3 februarie 1883 – 7 decembrie 1886), senator și, din 1888, revine la func-

ția sa de prefect. Ca primar al Iașului, Negruzzi a plecat într-o vizită de documentare la Viena și Paris, pentru a înțelege cum se poate îmbunătăți sistemul public de iluminat prin introducerea lămpilor electrice (deoarece, până la acea dată, iluminatul se realiza prin utilizarea lămpilor cu petrol). Astfel, Leon Negruzzi a rămas în conștiința ieșenilor drept „ctitor al electrificării”, fiind protagonistul luptei pentru introducerea electrificării în instituțiile importante, începând cu Primăria și Teatrul Național.

În ceea ce privește activitatea sa de scriitor și de traducător, poate fi amintit faptul că a tradus proză românească în limba franceză și a scris mai multe nuvele-foleton (toate în „Convorbiri literare”, din primul an al apariției revistei și până în anul 1882). Textele sale descind din literatura de aventuri – care era, de altfel, foarte apreciată în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. *Vântul soartei*, prima sa nuvelă, a apărut în revista „Junimii” în anul 1867, ulterior fiind publicate alte două astfel de scrieri: *Serghie Pavlovici* (1881) și *Osândiții* (1881-1882). În afară de aceste foiletoane, Leon Negruzzi a reușit să treacă dincolo de limitele speciei, realizând câteva dintre cele mai reușite nuvele din literatura română a celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea: *Evreica* (1868), *O răzbunare* (1874) și *Țiganka* (1877). Trebuie menționat și faptul că Leon C. Negruzzi a făcut parte din Societatea „Junimea”. Redăm în continuare, o descriere sugestivă a personalității sale: „Leon Negruzzi, înalt la statură, lat la față și la piept, cu umbletul balansat ca al marinarilor, cu gestul larg și râsul zgomotos al temperamentului sanguinic, era mai întâi de toate un om bun la ini-

mă, milos, cinstit, vesel până la ușurință. Cu veșnicul său optimism, era dispus să primească toate întâmplările din partea lor cea bună și niciodată ura, invidia, descurajarea nu a găsit loc în sufletul lui” – Titu Maiorescu.

Scriitorul Leon Negruzzi a încetat din viață în noaptea de 15/16 iulie 1890, la moșia părintească din comuna Trifești din județul Iași, fiind înmormântat în curtea bisericii din sat.

FRAGMENT SPECIFIC

„Bisericile in comuna noastră, precum știți, sunt de două categorii: biserici care au propriile lor mijloace de întreținere și biserici care, neavând asemenea mijloace, sunt lasate spre întreținere in sarcina comunei. Cu cât simțimentul religios scade și cu cât numărul creștinilor bisericoși să impuținează, cu atăta sarcina comunei devine mai grea, căci bisericile devin tot mai sarace; trebuie să căutăm, totuși, a ne indeplini cât mai bine această datorie, căci știm că la noi biserica nun este atât casă de rugăciune cât este și o instituție națională, precum este chemată se fie scoala, unde să se invețe moralitatea.

In adevăr, avem in budgetul anului curent incriși 49,000 lei pentru întreținerea bisericelor sarace. Suma de 4000 lei pentru reparația bisericelor nefiind suficientă, ați mai votat încă 2640 lei in cursul anului, care au a plăti din budgetul anului viitor.

Dacă pentru puterile comunei această cifră este mare, trebuie însă să recunoaștem cu toții că este mică când ne gândim la starea in care să gălesc aceste biserici și la poziția clerului. Biserica, pentru ca să atragă pe creștini, trebuie ținută intr'un mod mai

demn și preuții ei trebuie să aibă o poziție mai bună pentru ca să poată fi adevarați apostoli ai moralității.

După cum a început a merge orașul nostru, ar fi poate mai bine dacă în raport cu numărul creștinilor s'ar reduce și numărul bisericilor; căci cu aceeași sumă dacă am întreține mai puține biserici, de sigur că vor fi mai bine întreținute și, prin urmare, cu atâta mai bine ar răspunde la înalta lor misiune. Aceasta este o chestiune care o supun cugetării dv. D. Consilier Rojniță, cu ocazia discuției ce a urmat asupra bugetului anului curent, a propus ca venitul tuturor bisericilor sarace să se uniască, pentru ca dintr'un fond comun de o potrivă să se întreție toate bisericile. S'au făcut, în adevăr, câteva obiecțiuni la această propunere, dar chestiunea este în studiul unei comisiuni numită de dv.

Sperăm că ea 'și va prezenta raportul ei când veți începe discuția bugetului pe anul viitor. Până atunci, cu plăcere vă fac cunoscut că un proiect de lege s'a supus Camerei pentru îmbunătățirea soartei clerului."

Leon C. Negruzzi, Raport asupra Administrației și a trebilor Comunei Iași pe anii 1883 și 1884, Tipografia Națională Strada Alecsandri, Iași, 1885, pp. 4-5.

IACOB NEGRUZZI

n. 31 decembrie 1842, județul Iași - m. 6 ianuarie 1932, București

locuitor al Iașului

Cu un parcurs profesional și scriitoricesc remarcabil în epocă, Iacob Negruzzi se naște pe data de 31 decembrie 1842 în comuna Trifești din județul Iași. Viitorul scriitor, dramaturg, critic literar, jurist, profesor, politician și președinte al Academiei Române este cel de-al doilea fiu al lui Costache Negruzzi și al Mariei Gane. În 1853, este trimis de tatăl său în Germania. Acolo, va urma studiile liceale împreună cu fratele său Leon; iar din anul 1859, studiază dreptul, obținând doctoratul (1863).

Revenind în țară, devine profesor de drept comercial la Universitatea din Iași, unde va preda până în anul 1884, când, după moartea lui Vasile Boerescu, se va muta la Facultatea de Drept a Universității din București, unde profesează până în 1897, când iese la pensie. Un eveniment semnificativ al activității sale profesionale este că, în anul 1863, îm-

preună cu Petre P. Carp, Titu Maiorescu, Vasile Pogor și Theodor Rosetti, pune bazele societății culturale „Junimea” și ale revistei sale „Convorbiri literare”, pe care o conduce timp de 28 de ani (1867- 1895). Jacob Negruzzi se dovedește a fi un și un excelent conducător de revistă și organizator, fiind ajutat de o intuiție capabilă de a remarca (și atrage în cadrul „Junimii”) mari personalități literare. „Gospodarul vieții culturale”, după cum îl numea Eugen Lovinescu, a contribuit la răspândirea ideologiei junimiste prin toate scrierile lui și, mai ales, a fost unul dintre cei mai activi susținători ai adepților proaspăt recrutați, contribuind în mod semnificativ la evoluția destinului lor scriitoricesc. Debutul său literar are loc în anul 1866, în „Foaia societății pentru literatură și cultura română în Bucovina”. Scrie poezii lirice, balade, idila *Miron și Florica* (1870), satire, epistole, schițe, romanul *Mihai Vereanu* (1873), piese de teatru, memoriale de călătorii și un volum de memorii, intitulat sugestiv *Amintiri de la Junimea* (1921).

Este, de asemenea, membru titular (din 1881) al Academiei Române, fiind de mai multe ori vicepreședinte al acestei prestigioase instituții, de două ori conducând-o în calitate de președinte (25 mai 1910 - 25 mai 1913; 6 iunie 1923 - 12 iunie 1926) și secretar general (28 mai 1915 - 6 iunie 1925).

În ceea ce privește activitatea sa politică, ca membru al Partidul Conservator, a fost de mai multe ori deputat ori senator de Iași, dar nu s-a remarcat în această calitate – fiind memorabilă doar intervenția sa din anul 1888, pentru acordarea unei pensii viagere poetului Mihai Eminescu. Un alt detaliu semnificativ este că, asemenea altor mari personali-

tăți ale vremii, Iacob Negruzzi este inițiat (în anul 1866) în Loja masonică ieșeană Steaua României, unde primește în anul următor gradele de Companion și Maestru; iar, în 1886, a fost Venerabilul acestei loje.

Moare la București, în 6 ianuarie 1932.

FRAGMENT SPECIFIC

„Reîntîlnindu-ne în Iași în toamna anului 1863, în saloanele doamnei Didița Mavrocordat, Carp și eu ne-am împrietenit în curînd, și în tot cursul vieții nu am avut nici o neînțelegere, afară decît în discuțiuni teoretice, în special în chestiunea evreilor.

Curînd după aceea, pe la sfîrșitul anului 1863 sau pe la începutul anului 1864 se întoarse și Maiorescu din Berlin și eu m-am grăbit să mă duc să-l văd. Acum încă, după aproape 26 ani, acea întîlnire mi-a rămas foarte vie în memorie. Maiorescu ocupă un apartament într-o casă, astăzi dărîmată, de la intrarea bisericii Trei Ierarhi. L-am găsit în cabinetul său de lucru, înaintea unei mese lungi, plină de cărți și manuscrise, foarte ocupat cu afaceri de administrație ale școlilor din Iași, căci făcea parte din comitetul de inspecție școlară.

Vizita mea nu păru a-i fi plăcută, poate fiindcă-l turbura în ocupațiile sale. Maiorescu îmi vorbi cum se vorbește cu un tînăr fără importanță; la întrebările mele despre cele ce se petrec în Berlin, unde era pe atunci o mare agitație din cauza conflictului dintre guvernul lui Bismarck și parlamentul progresist, Maiorescu răspunse foarte scurt, cu indiferență, și schimbă vorba. Efectul pe care mi-l făcu era foarte departe de ceea ce mă așteptam; eu îmi scurta vizita

și ieșii nemulțumit, cu încredințarea că laudatul profesor este un pedant și cu sentimentul că acest om nu-mi va fi niciodată prieten, și nici chiar simpatic. Dar lucrurile se schimbă foarte repede. Peste câteva zile, Maiorescu, întorcându-mi vizita, se întinse cu mine în lungi convorbiri, apoi ne puserăm să jucăm șah, pe urmă reîncepurăm a discuta, așa încît el uită alte vizite ce vrea să facă și petrecurăm împreună mai multe ceasuri. Din acel minut am început să-i fiu prieten, cele întâi sentimente ale mele pentru dînsul schimbîndu-se cu totul.”

Iacob Negruzzi, Înființarea Societății literare, în „Amintiri din Junimea”, Editura Minerva, București, 1970, pp. 11-12.

MIHAI NEGRUZZI

n. 1873 - d. 1958

primar al Iașului

Mihai Negruzzi a fost fiul lui Leon C. Negruzzi (1840-1890), el însuși primar și prefect al municipiului Iași. Continuând drumul important al predecesorilor în cultură, politică, administrație, el a fost general, scriitor, memorialist și om politic român, îndeplinind funcția de primar al municipiului Iași în perioadele 23 martie 1920 - august 1921 și pe parcursul întregului an 1921.

În anul 1938, a îndeplinit funcția de rezident regal al Ținutului Prut, cu reședința la Iași, în strada Toma Cozma nr. 16. Vara, locuia la conacul familiei din satul Hermeziu din județul Iași. În zilele noastre, în fostul său conac, funcționează Muzeul Costache Negruzzi.

FRAGMENT SPECIFIC

„Familia domnitorului Mihail Sturdza
Beizadea GRIGORE M. STURDZA

Fiu al doilea al lui Mihail Sturdza, domnitorul.

Era un bărbat înalt, voinic, distins ca figură, purtînd o barbă roșie (se vedea că era cănită), cu presanță, impunător și foarte simpatic. L-am cunoscut încă de copil (8-10 ani), el avînd legături prietenești cu tatăl meu. Atunci locuia în Iași, strada Carol – fost Podul Verde –, azi „23 August”, în casa tatălui său.

Ieșea zilnic la plimbare – pe jos – la Copou, trăsură urmîndu-l la orice pas. Era salutat cu respect de mai toată lumea de orice categorie socială. Mai tîrziu s-a mutat în palatul propriu, zidit după planurile arhitectului Reinike, pe strada Romană, devenită Lascăr Catargi.

După cît îmi spunea tatăl meu, beizadea Grigore avea o fire cam extravagantă și un temperament fugos. Primele studii (primare) le-a făcut în Miroslava, jud. Iași, la un pensionat a trei profesori francezi (Chfneux, Repond, Lincourt), împreună cu M. Kogălniceanu. [...]

Beizadeaua a publicat un volum cu titlul „Legile fundamentale ale universului”, studiu foarte interesant, probînd erudiția lui, volum care mi-a dispărut odată cu biblioteca. Era urmărit de ideea «omului zburător» și după cît îmi afirmase fiul său Dumitru (general de artilerie), el era încredințat că în curînd se va inventa aparatul de zburat (mai greu decît aerul, lucru de necrezut în acele timpuri). De altfel a construit un aparat cu aripi mari de bambus pe care l-a experimentat cu profesorul de gimnastică din Iași, Spinzi, și care s-a prăbușit. Cînd a văzut, însă, primul motor de automobil, s-a uitat lung la el și

a exclamat fiului său: «Uite, vezi, cu această invenție omul va zbura.» Din păcate a murit înainte de a vedea aceasta. I se zicea și Beizadea Vișel, pentru că tot ca sport a prins a ridica în mâini un vișel deasupra capului, zilnic, vișel care fatal creștea și devenise aproape juncan când beizadea tot îl ridica cu brațele lui vînjoase. Fiul său Dumitru îmi spunea că de fapt este o legendă, că în adevăr ridica din cînd în cînd un vișel și atît...

Tatăl meu Leon îl aprecia și accepta toate extravagantele firii sale.

Beizadea Grigore avea admirație pentru trei titani ai omenirii: Napoleon, Shakespeare și Molière. Iubea muzica; de altminteri, învățase vioara și cînta bine (a și compus cîteva lieduri care însă s-au pierdut acum în urmă). Iubea arta dramatică și avea abonament atît la Iași cît și la București la aproape toate teatrele și mergea aproape în fiecare seară la reprezentații. Venea în ajutorul actorilor scăpătați sau bolnavi ca și al autorilor, cu o extrem de delicată discrețiune."

Mihai Negruzzi, Familia Sturdza, în „Dacia Literară”, V. 9, nr. 30, Iași, 1998, pp. 9-12.

GEORGE PANU

n. 3 martie 1848, Iași – d. 6 noiembrie 1910, București

locuitor al Iașului o perioadă

Pe data de 9 martie 1848, se naște în familia unui militar de carieră memorialistul „Junimii”. Urmează cursul superior la Colegiul Național și la Academia Mihăileană, având profesori renumiți ca Petre Poni, Th. Lateș, Hasdeu, T. Maiorescu.

Având puternice legături cu „belferismul”, George Panu era în mod clar reticent în privința ideilor promovate de Junimea: „Aveam porniri contra acestei societăți, aveam dorințe să combat teoriile lor, dar nu aveam posibilitate, neștiind cum să combat și neavând o bază oarecare” (G. Panu, *Amin-tiri I*, ed. Cioflec, p. 12). Ostilitățile acestea sunt convertite în câteva scrisori menite a juca rolul unor răspunsuri la „zicerile” membrilor societății ieșene; satira în versuri *Boiericale* are ca subiect năravurile electorale ale conservatorilor, în timp ce alt articol apărut într-o publicație locală se arată împotriva „Direcției noi” a lui T. Maiorescu și acuza societatea

de părtinire, condamnând interesul exclusiv al acesteia pentru scriitorii, junimiști. Mai târziu, ostilitățile antijunimiste iau sfârșit, iar G. Panu aderă la această societate de mare importanță culturală, la îndemnul unor camarazi, în seara zilei de 21 aprilie 1872. Mănat de curiozitatea junimiștilor în privința lucrării lui Hasdeu, *Istoria critică a românilor*, lucrare atât de amplu dezbătută în cadrul ședințelor Junimii, Panu se hotărăște să scrie o critică a acesteia. Cu puținele instrumente pe care le avea la îndemână în privința științei, dar compensând cu râvna polemică și spiritul tânăr, el îi convinge pe membrii societății, astfel încât demonstrația sa este publicată în paginile „Convorbirilor”: „Demonstrația este complectă, adaugă d-l Negruzzi. În asemenea condiții se hotărî publicarea în «Convorbiri» a criticei mele. Frontul de bătaie, pe care se angajase de câțva timp lupta între ieșeni și bucureșteni, se întinse și mai mult, cuprinzând în el și combatanți istorici.” Aportul în cadrul „Junimii” este reprezentat, după cum bine observa Eugen Lovinescu, de trei mari studii polemice: *Studiul asupra neatârării politice a românilor în deosebite secole*, *Despre „Istoria critică a românilor”* de B.P. Hașdeu și *Studiul istoriei la români*.

Rememorând perioada petrecută la „Junimea” (aprilie 1872 - sfârșitul lui 1874), G. Panu notează: „Intrarea mea la Junimea a avut influență și asupra ideilor mele politice, căci am început a cunoaște insuficiența și câteodată chiar ridicolul grupului liberal din Iași, cu care făceam politică. Junimist însă mi-ar fi fost greu să devin din cauza direcției pe care citirea și studiile mele sociale au imprimat spiritul meu. Am căpătat însă în Junimea un lucru: a stima

și aproape a iubi chiar pe acești oameni culti, care, dacă nu aveau idei largi, dar aveau sentimentul de măsură și de disciplină intelectuală în toate. Așa se explică de ce până și astăzi, cu toate vicisitudinile politice, în cursul atâtor ani, simpatiile și înclinațiile mele au rămas constante cu privire la junimismul politic, căci cel literar nu mai există, după părerea mea, deși *Convorbirile* continuă să apară.”

Ajungând la Paris, în primele luni ale lui 1875, scrie în *Amintiri* cum atmosfera pariziană l-a determinat să se dezică de ideile promovate de „Junimea” și să îmbrățișeze „schimbarea ce sunt pe cale a o face în o mulțime de chestiuni precum și în însemnătatea pe care o dau altor lucruri decât cele care se fac obișnuit la Junimea.”

Ca unul ce a fost printre membrii „Junimii” până prin anul 1881, primele scrieri ale lui au fost în domeniul criticii și esteticii literare. Între 1884 și 1886, a scos la Iași ziarul liberal-opoziționist „Lupta” (19 iulie 1884 - 30 noiembrie 1895), cu apariție de trei ori pe săptămână, care s-a impus foarte repede datorită condeiului său de mare gazetar. Între anii 1886 și 1895, ziarul „Lupta” a continuat să apară la București.

Gheorghe Panu, în calitate de director al ziarului, își atrage mânia viitorului rege Carol I al României și, pentru a evita să fie închis, va fi nevoit să fugă la Paris. Acest fapt se datora publicării, în ziarul „Lupta” din 13 aprilie 1887, a unui pamfletul nesemnat, intitulat „Omul periculos”, care critica decizia regelui de a încheia o nouă convenție comercială cu Imperiul Austro-Ungar.

Pe parcursul activității sale, Gheorghe Panu s-a remarcat ca avocat, om politic, ziarist, scriitor și memorialist. În ceea ce privește cariera sa politică, putem aminti faptul că a fost de două ori deputat (1881, 1888) și o dată senator (1892). În 1888, și-a creat propriul partid, Partidul Democrat Radical, care avea un program pe măsura numelui său. Ca adept al radicalismului, Gheorghe Panu a promovat republicanismul, votul universal, reforme agrare, restrângerea prerogativelor regale, drepturi pentru muncitori etc.

Despre el, Marin Rădulescu, în *George Panu, memorialistul „Junimii” din Iași*, editura Pământul, Pitești, 2008, spunea: „Moldovean, ieșean, de structură riguros regională, cu deformări impuse de pasiunile locale ale momentului provocate mai ales de marea mutilare a Moldovei prin mutarea capitalei, ce însăngera încă sufletele tuturor, câțiva ani de la Unire, G. Panu s-a format în această atmosferă exaltată a orașului nedreptățit.”

Prin amintirile sale, nu mereu neutre însă, Panu este unul dintre reperele lumii ieșene trecute.

FRAGMENTE SPECIFICE

„[...] În 1866 se știe că începe regimul nostru reprezentativ serios în țară. Liberalii din Iași intră cu energie în mișcarea constituțională, ei încep agitația electorală cunoscută: vizitează pe alegători pe acasă, le cer voturile, fac întruniri publice, combat pe adversari, mai cu seamă pe reacționari; cu alte cuvinte bucătăria regimului constituțional începe a funcționa.

Pe atunci era un obicei foarte nostim la Iași, în chestie de întruniri politice: ele erau contradictorii. Ambele partide sau toate partidele veneau, oratorii se succedau la tribună întocmai ca la Cameră, unul pentru, altul contra; discuțiile erau violente, dar foarte interesante. Publicul își manifesta simpatiile pentru un partid sau o persoană, fără însă să înădușe glasul adversarului. Acest obicei s-a continuat până în 1844. De câte ori nu am avut combateri de această natură cu dl. Mârzescu, cu dl. Aslan etc. Aceste întruniri se țineau în sala mare a primăriei.

Junimiștii, adică d-nii Maiorescu, Carp, Negruzzi, Pogor etc., nu veneau la asemenea întruniri pe cari le desprețuiau; ca conservatori, împreună cu alți conservatori, ei făceau întrunirile lor în case particulare, precum în saloanele d-lui Mavrocordat, Pașcanu etc.

Dl. Iacob Negruzzi mai cu seamă își exercita verva, ridiculizând practica electorală, și cu toate că în realitate era pasionat de politică, cum am spus, și era cel mai înfocat agent conservator (în sensul bun al cuvântului), și acel care știa să se insinueze mai mult printre alegători. De aceea foarte multe din copiile sale de pe natură vizează politica, ridiculizând pe cetățenii militanți liberali, pe profesori care erau în fruntea mișcării fracționiste și pe căpetenii.

Noi ceștilalți din câmpul opus deveneam furi-oși la asemenea atacuri, în care literatura era numai un pretext.

În 1871, dl. Iacob Negruzzi publică o copie de pe natură intitulată *Electorale*, care era o adevărată ridiculizare și, trebuie să o spun, cu mult spirit și umor, a vieții politice a liberalilor din Iași, imitând genul satiric eroic al lui Boileau în *Le Lutrin* și al altor satiriști celebri. Dl. Iacob Negruzzi începea cu o descriere majestuoasă și serioasă a locului unde acțiunea

eroico-comică avea a se petrece și apoi continua povestind o întrunire la primărie: alegerea președintelui, cererea de cuvânt a diferiților oratori, exagerați-unea în limbaj și în idei, oratori vehemenți și furioși etc., etc. Printre oratori figura, de exemplu, d-l *Sugilă*, al cărui nume denota apucăturile, *Tiberiu Lehăescu* profesor de la liceu, un agent electoral cu ciomagul în mână, numit *Ciobănică*, un cetățean turmentat *Năstase Pătlăgică* etc.

Se înțelege că această satiră a avut mare efect în Iași. Bezedea Grigore Sturdza făcea mare haz. Fraționiștii și liberalii erau plouați. Fiecare designa pe *Sugilă*, pe *Tiberiu Lehăescu*, pe *Năstase Pătlăgică* și pe alții.

M-am hotărât să răzbun onoarea instituțiilor constituționale batjocorite de această satiră și am răspuns printr-o alta, tot în versuri, numită *Boerica*."

George Panu, A treia scriere. O satiră în versuri, în „Amintiri de la Junimea din Iași”, Editura Polirom, Iași, 2013, pp. 56-57.

„Din cele dintâi zile s-a stabilit mare prietenie între Creangă și Eminescu, sau mai drept Eminescu a fost cuprins deodată de o mare dragoste pentru Creangă.

Eminescu avea, cum am spus, o cultură cu totul de carte. Cu toate acestea, dacă limbajul și ideile erau străine, rămăsese însă la dânsul un fond aproape inconștient de aspirații și de năzuinți naționale. Creangă a trebuit, prin urmare, ca să-l captiveze imediat, căci el reprezenta pentru Eminescu tipul românului simplu, natural, nefalsificat de ideile și de cultura modernă.

Eminescu, ca să poată găsi un tip de român vechi, își plimbase eroul, *Sărmanul Dionis*, prin veacul lui Alexandru cel Bun, și ca să poată avea înaintea lui case vechi cu cerdacuri largi și cu obiceiuri bătrâne, trebuia să le inventeze. Creangă, cu tipul său de țăran îmbrăcat în straie nemțești și cu toate expresiile arhaice care-i presărau vorbirea, repet, îi realiza visul lui Eminescu.

Legătura se stabili astfel, încât pe urmă mai nimenia nu mai văzu pe Eminescu fără Creangă și pe Creangă fără Eminescu; amândoi veneau la «Junimea», amândoi ieșeau de la «Junimea».

Noi ceștilalți ne duceam după «Junimea», câteodată, pe la cafenelele cele mai de vază ale Iașului. Eminescu ne-a urmat uneori, însă nu cu mare plăcere. Îndată ce cunosc pe Creangă, el se izolează cu totul de noi, dându-se în societatea aceluia numai.

Ce făceau ei? Unde se duceau? Ce vorbeau oare, zile, nopți întregi?

Ce făceau și unde se duceau, știți. Plecau amândoi și se înfundau pe la vreun crâșmar din Tătărași, Păcurari, sau Nicolina, adică prin părțile exterioare ale orașului. Acolo nu se puneau pe băuț, cum se pretindea, sau cum se crede – căci mulți cred că aceasta ar fi ruinat sănătatea și a lui Eminescu și a lui Creangă –, nu; ei se puneau să trăiască o viață care le plăcea lor, viață simplă și primitivă. Era o plăcere pentru ei ca să se așeze într-o odaie din fundul unei crâșme, pe lăviți de lemn, cu brațele rezemate de o masă murdară, serviți de un băiețel naiv.

Ce făceau ei? Drept masă sau dejun, cereau să le frigă o bucată de pastramă, mai mâncau cârnați cu usturoi – și vai de lume cum erau preparați –, ordonau ca să li se aducă o cană de vin, de calitate cum s-ar fi întâmplat, și după ce mâncau pastramă, apoi, dinaintea unui pahar de vin, stăteau toată noaptea

dacă crâșmarul le da voie. Când crâșmarul voia să închidă, ei plecau în altă parte a orașului, unde știau că localul stă deschis până la ziuă, și vorbeau, vorbeau, vorbeau, dar și beau.

Ce vorbeau între ei? Nu știi; Eminescu și Creangă rar primeau câte un al treilea în intimitatea lor, dar îmi închipui ce trebuiau să vorbească. Creangă istorisind povești din bătrâni și de la țară, Eminescu făcând teorii metafizice și croind visuri cum ar trebui să fie poporul român. Se înțelegeau, cum se zice, ca găscă cu rața; îi uneau aceleași aspirații.

Câteodată întrebam pe Eminescu:

– Ce vorbești tu tot timpul cu Creangă?

El zâmbea, și cu acea privire vagă și rătăcită, care-i era caracteristică, răspundea în mod evaziv:

– Vorbim și noi ce ne trece prin minte!...

Și atâta tot.

Câteodată Creangă și Eminescu dispăreau câte trei-patru zile; nu se știa ce au devenit. În timpul acesta, ei ieșeau din oraș pe jos, cutreierau Galata cu târgușorul, treceau înspre bariera Păcurarilor, făceau înconjurul pe la Copou și Aroneanu, dormeau pe o laviță la vreun han sau la vreo crâșmă, mâncau ce găseau și erau fericiți.

Când se întorceau, erau de nerecunoscut; hainele neîngrijite, figurile obosite de veghere, de trudă și puțin de băutură, însă foarte încântați de asemenea excursiuni, gata să le reinnoiască a doua zi.

Câteodată noi îi îndemnam să meargă pe la crâșmele noastre boierești; mai totdeauna refuzau.

– Nu, nu mergem, preferăm să ne ducem la chir Costache crâșmarul, de la Nicolina. Să vezi ce pastramă minunată are! Cer, adăugă Creangă, să-mi aducă pe un hârb de strachină vreo trei cărbuni și-mi pun eu singur pastrama pe dâșii de se frige. Apoi este băietul Ghiță, care e un drac și jumătate! Vinu-i

cam turbure și cam acrișor, dar bun. Și stăm de vorbă până în ziuă. Nu-i așa Eminescule?

Eminescu, cu figura plină de mulțumire, zâmbea.

Apoi amândoi plecau ca oamenii cei mai fericiți din lume.”

George Panu, Prietenia dintre Creangă și Eminescu, în Op. cit., pp. 146-148.

„În 1873, în toiul luptei literare dintre Iași și București, cei de la București se hotărâră să ne dea o lovitură mare și să ne ridiculizeze. Cum am arătat altădată, *Beția de cuvinte* a d-lui Măiorescu îi exasperase.

Și atunci se consultară cum să dea acea lovitură.

Între literați se știe cum se dau asemenea lovituri: sau se face o satiră, sau se scrie o piesă burlescă, în care ca persoane figurează dușmanii cu care ai război.

Convorbiri literare întrebuițaseră câteodată genul satiric, dl. Negruzzi scrisese mai multe satire în versuri în contra d-lor Ureche, Hasdeu etc. Mai târziu Eminescu făcuse cu mai mult talent același lucru.

Cei de la *Contimporanul* adoptaseră sistemul pieselor satirice. Sistemul are avantajul că în piese pot figura atâtea personaje câte voiești iar forma de dialog pe lângă că este cea mai vie, dar apoi poți pune în gura fiecărui personaj ceea ce voiești.

La *Revista contemporană* poetul oficial era dl. Zamfirescu. Se făcea mare caz de talentul aceluia.

Vedeți cât posteritatea a fost de nedreaptă cu Zamfirescu, de care nici nu se mai pomenește, pe când cu Eminescu a fost de o părtinire revoltătoare. Așa ar trebui să se gândească și astăzi cei care aveau acum 30 de ani numai dispreț pentru Eminescu.

Se hotărî deci ca să se facă o piesă satirică în contra «Junimei», o piesă în versuri. Cine să fie însărcinat cu redactarea ei? Cine altul decât poetul titular al revistei, adică Zamfirescu.

Se adunară cu toții, chemară pe Zamfirescu, discutară canavaua piesei, fiecare își aduse prinosul său de spirit și de comicărie, iar Zamfirescu, după ce adună materialul, se puse pe lucru, și nu știu în câte zile piesa fu gata și o aduse spre citire cercului literar bucureștean. Piesa purta următorul titlu:

MUZA DE LA BORTA RECE
Bufonerie literară lirică în trei acte
de
Henry Meilhac și Ludovic Halévy
muzică de
I. Offenbach

Pe atunci erau în mare vâlvă piesele lui Meilhac și Halévy și muzica lui Offenbach. Întreaga antichitate greacă cu eroii și cu zeii ei era ridiculizată pentru mare haz a publicului și pentru rușinea savanților, *La Belle Hélène, Orphée aux enfers*¹⁶ etc.

Prin urmare, titlul satirei în contra «Junimei» era sensul modei de atunci. Decât că era periculos; în adevăr, când scrii o satiră și îi dai în glumă ca autori pe Meilhac și Halévy și de muzicant pe Offenbach, atunci satira trebuie să aibă măcar a suta parte din spiritul acelor cunoscuți autori, iar *Muza de la Borta rece* păcătuia prin lipsa aproape totală de spirit.

Afară de câteva mici lucruri pe ici pe colo, piesa era de o nesăritură deplorabilă.

¹⁶ Frumoasa Elena, Orfeu în infern (fr.).

Muza de la Borta rece a fost publicată în broșură deosebită. [...] Iată care era subiectul acestei piese pamflet.

Piesa se compune din două acte, măcar că pe titlu se vorbește de trei, autorii o concepuse în trei acte, dar în drum ei văzură că nu pot să fabrice decât două și se opriră cu multă înțelepciune acolo.

Actul întâi se petrece în Olimp; pe lângă zeii Olimpului figurează numai doi oameni pământeni, Bodnărescu (Brutnărescu) și o nemțoaică, Tereza, de profesiune bucătăreasă.

Jupiter, sătul de ambrose și nectar, se hotărăște să aducă o bucătăreasă de pe pământ și găsește pe Tereza, o nemțoaică, bucătăreasa lui Prodănescu, vestitul poet ridicul de pe atunci.

Dar iată Bodnărescu care se hotărăște să plece de la Iași în Olimp, ca să capete o diplomă de poet; el face acest voiaj, sosește în Olimp și acolo dă peste o supărare de menaj. Tereza în loc de nectar servise zeilor bere de Bavaria; la gustarea oribilei băuturi, Jupiter devine furios, cheamă pe Tereza, o înjură și o concediază. Bodnărescu, în Olimp, vede pe Tereza, o ia drept o muză din Olimp, îi face declarații pe care nemțoaica le primește și pleacă amândoi pe pământ, Bodnărescu crezând că a răpit pe zeita poeziei.

Toată această complicație nu te face să râzi. Ideea este că poetul *Convorbirilor* este mai pe jos mult decât Prodănescu, căci bucătăreasa lui Prodănescu, Tereza, este demnă ca să fie muză.

*

Dar să mergem mai departe. Actul al doilea se petrece pe pământ, la Iași, la *Borta rece*. Dar să lămuresc pe cititori ce înseamnă *Borta rece*. Era o crâșmă care există și astăzi.

Borta rece pe atunci era în mare vază printre petrecători și bețivani. Instalată în dealul Sărăriei, crâșma era mizerabilă de aspect, dar avea în schimb niște pivniți imense cu cotloane și hrube nesfârșite. Nu știu ce boier bătrân a avut acolo casele lui, acele case de mult dispăruse și rămase numai pivnițele, pivniți de acele care numai în un oraș istoric, cu o civilizație veche, înconjurat de vii mai poți găsi.

Acolo niște greci, un Amira, bunicul acestora de astăzi, stabilise o crâșmă și, inteligenți cum erau, profitase de adâncimea, răcoarea și imensitatea pivnițelor ca să facă depozite mari de vinuri.

Borta rece în curând deveni, cum am spus, *rendez-vous*-ul petrecătorilor și a bețivanilor, însă deloc a oamenilor de societate, care cel mult trimiteau să cumpere de acolo vin, iar nu beau la *Borta rece*, unde era o adevărată murdărie.

E drept că mai târziu *Borta rece* a devenit o crâșmă curată și a început a fi frecventată și de oarecare societate mai bunișoară. Vâlva crâșmei a fost acuma vreo 15 ani, când petrecătorii din răposatul partid radical își dădeau întâlnire mai în fiecare seară, de asemenea toți călătorii din țară, cărora le plăcea un pahar de vin sau rachiu bun se duceau să petreacă o seară direct la *Borta rece* și de la *Borta rece* se întorceau... la gară.

Reputația crâșmei era meritată căci grecii aveau vinuri excelente.

Astăzi *Borta rece* nu mai există în vechiul local, nu știu dacă pivnițele mai conțin vinurile grecilor, dar stabilimentul e transportat pe strada Gărei, lângă liceu unde se debitează vin numai în butelii: vechea crâșmă este transformată într-un restaurant curat.

Pe la 1873, când se petrece scena din *Muza de la Borta rece*, eu cel puțin nici nu aveam cunoștință de o asemenea crâșmă și cu mine, probabil, mulți de la «Junimea», de aceea nu-mi pot explica pentru ce cei de la *Revista contemporană* au pus la acea crâșmă scena întrunirilor societății «Junimei».

La «Junimea» nu era nimeni din cei pe care ai putea să-i numești petrecători, cel puțin de când știu. Dl. Pogor era sobru de tot, dl. Maiorescu de asemenea, dl. Negruzzi idem, nimeni nu făceau petreceri, noi ceștelalți tineri nici nu beam vin măcar la masă. Papa Culianu, Melic, Naum etc. erau de o sobrietate de fată mare. Dl. Bodnărescu nici nu gusta vinul, Creangă încă nu intrase la «Junimea» iar Eminescu, căruia mai la urmă i-a plăcut băutura, pe atunci nu bea, cel puțin eu nu știam că bea.

Prin urmare, e neînțeles pentru ce bucureștenii, în satira de care mă ocup, au făcut din «Junimea» o societate de bețivi și pentru ce, mai cu seamă, au stabilit sediul «Junimei» la o crâșmă ca cea de la *Borta rece*.

Probabil că vreun rău voitor a scornit pe întregul această legendă pe care bucureștenii în complexă necunoștință de cauză au adoptat-o ca o armă în contra Iașului. Probabil că felul cum tineretul petrecea în București i-a făcut să-și închipuie același lucru și de cei din Iași.

Necunoștința bucureștenilor în această direcție mergea mai departe. În actul de la *Borta rece* junimiștii beau halbe de bere una după alta, lucru se înțelege. «Junimea» fiind acuzată de nemțism, trebuia la Olimp o nemțoaică Tereza, care să devie muza lui Bodnărescu, iar la *Borta rece* berea ca băutură preferată.

În realitate aceasta constituia o mare erezie. De când exista *Borta rece*, nu s-a debitat bere acolo; ar fi fost o insultă pentru stăpâni dacă cineva ar fi venit să le ceară un pahar de bere. Dar autorilor le trebuia berea ca băutură nemțească și atunci au trecut cu ușurință asupra acestei mici neexactități de fapt.”

„În Iași «Junimea» avea reputație de societate cu pretenții aristocratice, care nu binevoia a se scorbî ca să aibă relații cu burghezimea chiar intelectuală a orașului. Prelegerile populare erau frecventate de înalta aristocrație din Moldova – partea femeiască, Mavrocordatele, Șuțuleștele, Ghiculeștele, Sturzeștele etc. împodobeau întâiele rânduri de fotoliuri la acele conferinți. Prin urmare, când cei din București, în satira lor, pun sediul «Junimei» la o crăsmă ordinară ca *Borta rece*, pe care pe atunci nimenea din societatea bună poate măcar nici o cunoștea, era un fel de aberație neiertată, căci în asemenea farsă cea întâi condiție este ca să pui pe cei pe care voiești să-i ridiculizezi în mediul lor universalmente cunoscut. Așa, de exemplu, ce ar fi zis publicul dacă Meilhac și Halévy ar fi spus că zeii Greciei antice se adunau, nu în Olimp, ci în insula Cipru? Cam așa impresie a făcut în Iași pe atunci faptul că adversarii noștri din București au inventat pentru «Junimea» o localitate de petrecere *Borta rece*.”

„Foarte puțini știu că Eminescu a fost sufleur la o trupă dramatică, a lui Pascali mi se pare, întocmai ca și Vasile Conta.

Pe la 1866-1867, Pascali a venit cu trupa sa în Iași; probabil și acolo Eminescu a prins dragoste de ale teatrului, și copil aproape, a urmat trupa.

Eminescu era foarte laconic asupra adolescenței lui, mai ales cu noi de la «Junimea»

Ce am putut afla în această privință a fost prin Creangă, cu care era prietin.

Când amândoi cutreierau curs de trei-patru zile grădinile și crâșmile din jurul Iașilor, Eminescu își deschidea sufletul către amicul său și-și spunea aventurile vieții sale. Creangă ne-a spus apoi de amorul pe care l-a avut Eminescu ca adolescent pentru artă. Mi se pare, adăugea Creangă, acest amor îl determinase pe Eminescu ca să umble ca sufleur cu trupa lui Pascali, căci nu vede alt mobil.

Același sentiment îl decide mai târziu și pe Conta ca să părăsească clasa a doua a liceului pentru a urma o trupă în care era femeia de care se amurezase.

Conta a fost însă și sufleur și a și jucat pe scenă, aceste lucruri le țin de la dânsul chiar, Eminescu a fost numai sufleur se pare.

Amorul lui Eminescu era foarte banal și prozatic, era o coristă frumoșica, care avea amanți, ba chiar era chiar și întreținută de un om cu avere. Eminescu abia ieșit din copilărie se înamorează nebun, corista nu-l respinge și-l are ca amant de inimă.

Eminescu o crede un ideal de virtute, măcar că nu-și prea explică bogăția hainelor ei în disproporție cu mijloacele văzute de existență.

Dar la 18 ani, cine se gândește la asemenea lucruri! Toate fetele sunt îngeri de virtute și puritate, toate femeile sunt madone!

Din acest roman Eminescu face un episod important în nuvela *Geniu pustiu*. "[...]

Fragmente din George Panu, Muza de la Borta rece, în Op. cit., pp. 522-526; 535; 574-575.

CEZAR PETRESCU

n. 1 decembrie 1892, Cotnari - d. 9 martie 1961,
București

Face parte dintre scriitorii care nu și-au găsit un rost temeinic în lumea ieșeană, plecând, ca mulți alții, spre capitală. S-a născut la 1 decembrie 1892 în satul Hodora, din comuna Cotnari, la o moșie a bunicii sale, Iordache Comoniță. Tatăl scriitorului, inginerul Dimitrie Petrescu, profesor și director la o școală de agricultură de lângă Roman, doctor în științe agricole la Paris, era fiul unui clăcaș din marginea Caracalului. Mama sa, Olga, provenea dintr-o familie avută, cu moșii în județele Neamț și Iași, având tatăl senator liberal la Colegiul I.

Cu părinții proveniți din clase sociale opuse, Cezar Petrescu simte influențele primite din ambele părți, influențe ce-și pun amprenta puternic asupra concepțiilor sale despre viață și-l determină să caute o cale de mijloc care să împace aceste antagonisme: „Spiritul de clasă al tatei, care nu uită că e fecior de clăcaș, și spiritul de clasă al mamei, care fusese cres-

cută în toate bunele și relele unei categorii sociale privilegiate, își disputau alternativ, în formația mea spirituală, sentimente și judecăți contradictorii. Mă simțeam când revoltat social, când «reacționar odios», după linia sângelui patern ori matern.” („Adevărul literar și artistic”, 11 august 1929) Autorul are parte în copilărie de o atmosferă puternic impregnată de ideile școlii de agricultură, râvnind mereu la o modalitate care să concilieze cele două clase.

Având încă de mic numeroase cunoștințe în botanică și zoologie, C. Petrescu nu neglijează nici literatura română, nici pe cea universală, dobândind, la terminarea ciclului primar, pe care îl absolvă la liceul internat din Iași, un bagaj temeinic de cunoștințe. Autorul uneia dintre monografiile consacrate lui Cezar Petrescu, Mihai Gafița, oferă câteva amănunte despre viața de școlar a scriitorului la Iași. Astfel, aflăm că acesta alcătuiește o parodie la epopeea homerică *Batrahomiomabia*, cu personaje animaliere și având ca model câțiva dintre colegii săi, la un extemporal la română. Profesorul său, Calistrat Hoșaș, apreciază, în ciuda neadecvării la temă, calitățile estetice ale lucrării scriitorului. Ciclul gimnazial îl urmează la Liceul Național din Iași, pentru că întreaga familie se mutase în acest oraș după moartea profesorului Dimitrie Petrescu. Aici, elevul își impresionează colegii și profesorii cu scrierile sale și, de asemenea, publică în cuprinsul câtorva reviste.

Deși pasionat de biologie, literatură și, mai târziu, de pictură, s-a înscris la Facultatea de Drept, perioada studenției ieșene fiind însoțită de ample frământări. Despre acest interval de timp, Cezar Petrescu va nota în 1929: „N-aș putea să reconstitui a-

cum toate etapele procesului spiritual care m-a situat în luptele studențești, acerbe pe vremuri, în tabăra adversă cuzismului și iorgulismului” și „Poate a contribuit în mare parte influența literaturii umanitarist-rusească. Poate și oarecare spirit de contradicție și singularizare.” („Adevărul literar și artistic”, 11 aug. 1929). În această perioadă, are o bogată activitate publicistică de unde reiese și simpatia acestuia pentru socialiști. Astfel, colaborează cu revista „Facla”, „Opinia” și cu revistele literare „Versuri și proză” (condusă de A. Hefter și I.M. Rașcu) și „Cronica” (aflată sub conducerea lui Tudor Arghezi și Gala Galaction). Este implicat în disputele din cadrul universității, dispute care duc, printre altele, în cele din urmă, la dizolvarea comitetului naționalist al centrului studențesc din Iași. Perioada studenției este descrisă și rezumată de către Mihai Gafița în următoarele cuvinte: „Ceea ce rămâne deci să apreciem în activitatea lui Cezar Petrescu dinainte de primul război mondial este ușurința de a purta condeiul, darul de a improviza, uneori capacitatea de a imita, alteori chiar un mod ușuratic de a considera cuvântul scris, semn că nici gazetăria și nici literatura nu constituiau atunci pentru el îndeletniciri cărora să li se dedice cu hotărâre. Tânărul candidat la licență se află încă în faza căutărilor. În același timp, el putea face și dovada unei seriozități evidente în probleme esențiale de ordin social și politic, ca poziția față de democrație, rolul culturii și civilizației, misiunea omului de cultură.”

Tineretea agitată a proaspătului absolvent de Drept îl determină să se refugieze în sânul familiei, în casa din Păcurari, unde își continuă activitatea de

gazetar în cadrul unor publicații ieșene ca „Opinia” (care sprijină partidul social-democrat), „Iașul”, „Arena”, care aveau în centru polemicile pe teme politice. Printre aceste articole, având teme dintre cele mai diverse, Cezar Petrescu publică și unele prin care dă în vileag spiritul autohton; alcătuiind „mici tablouri de viață, face apel la personaje, realizează comparații bogate, meditații cu intenții de generalizare, care apropie o parte din aceste articole de literatură”; „scena cu birjarii ieșeni (când eroii se ceartă) a fost un exemplu”, iar „Cronică ieșeană schițează un expresiv tablou al Iașului tradițional.” (M. Gafița)

Negăsindu-și locul în orașul moldovenesc, mijloacele materiale destul de reduse, precum și căsătoria cu o fată săracă l-au determinat în iarna anului 1918 să-și caute un rost în capitală: „Și-așa, într-o dimineață, am pornit în necunoscut. Am ajuns în București în dimineața de 13 decembrie. Pavajul de pe strada Câmpeanu era încă pătat de sângele represiunii muncitorilor. Atmosfera se anunța, de la început, balzaciană.” („Rampa”, 25 februarie 1929) Cu această dată se încheie parcursul ieșean al scriitorului...

FRAGMENT SPECIFIC

„În primăvara anului 1907, înainte de a termina gimnaziul, tata a închis ochii și l-am petrecut în ultimul drum, la acel cimitir unde aveam și eu acum un mort scump, nu numai mormântul unei ficțiuni literare. Limbile de flăcări ale răscoalelor țărănești învălvorau cerul.

Ne-am strămutat la Iași, unde ca elev în clasa a V-a a Liceului Național fostă Academia Mihăileană de odinioară, n-am mai avut parte de dascăli inimoși și grijulii de la Roman și de la Liceul Internat. Titularii de catedre cu prestigiu și trecut venerabil erau deputați, senatori, inspectori, prefecți, primari, orice în afară de dascăli la datoria și catedra lor. Se prăsisse o puzderie de suplinitori în majoritatea cazurilor licențiați cu întârziere, îmbătrâniți și cătrâniți pe eșecurile la propriile lor examene și concursuri. Mai toți păreau stăpîniți de-o singură preocupare, care lua caracterul unei sadice pasiuni: să stîrpească orice elan din noi, să ne aducă la același nivel de rîme tîrtoare, să stingă orice pîlpîire plăpîndă de luminică, de aspirație, de personalitate.

Dascălul de desen nu m-a mai slăbit din nota 3, fiindcă îndrăzneam să mă dispensez de estompa și radierea reglementară, de cele 3 creioane Hardtmuth, nr 1, 2 și 3, iar dascălul de limba și literatura română, suplinitor veteran, care cred că nu citise în viața și altă carte în afară de manualul titularului, buchisit pe de rost, nu m-a întrebat niciodată ce citesc, nici ce scriu, nici ce-aș dori ori am de gînd să fiu în viață. Cu o ostilitate pe care nu pot să mi-o explic nici astăzi, decît prin drojdia neputinței zborșite din el, se mulțumea să mă avertizeze:

– Bine, bine, la compoziție și la disertație văd că n-am ce-ți face! Nu știi de unde le scoți... Dar te ard eu la gramatică și-ți stric media, băiețuș!

Cu adevărat mă ardea și-mi fractura media, cu un rînjet de satisfacție pe care îl va fi dus, sper, cu el în mormînt.

Mai deunzi, fostul coleg de școală, prof. Petre Constantinescu-Iași, îmi amintea despre o nuvelă care aș fi citit-o atunci, în clasa a V-a, la o șezătoare culturală a liceului: o oarecare întîmplare de iarnă,

cu viscole, cu întroieniri, cu lupi și cu nu mai știu ce peripeții, foarte aplaudată de auditori.

Amintirea mi-a oțărit toată ființa, în loc să mă întorcă nostalgic la toate elanurile adolescenței de atunci. Căci îndată mi-a apărut iarăși rînjetul veteranului și cătrănitului suplinitor, a doua zi după această lectură la care se opusese din principiu:

– Ți s-a suit la cap literatura, hai, băiețș? Las' că te ard eu!

Și m-a ars!

Dar drumul îmi era acum deschis înainte, de alții, de cei pe care gîndul îi caută cu pietate în Iașul acelor ani ai adolescenței și tinereții. Tot ce-a urmat, nu mai însemna decît înfășurarea și concluziile trăsate de dînșii, pe care nimic și nimeni nu le mai puteau zădărnici, nici abate."

Fragment din Cezar Petrescu, Cum am devenit scriitor, în „Evocări și aspecte literare”, ediție îngrijită și prefață de Mircea Popa, Editura Facla, Timișoara, 1974, pp. 50-51.

ALEXANDRU A. PHILIPPIDE

n. 1 aprilie 1900, Iași – d. 8 februarie 1979, București

trăiește în Iași o perioadă

Spre deosebire de mulți boieri, intelectuali, funcționari din secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, cu origini grecești, stabiliți în Iași, Alexandru Philippide s-a născut la 1/13 mai 1859, într-o familie de origine grecească cu rădăcini în Milies-Tesalia și stabilită în Moldova la sfârșitul secolului al XIII-lea – începutul secolului al XIV-lea la Bârlad. Poet, scriitor, traducător și președinte al Secției Literare a Academiei Române, Alexandru A. Philippide a fost fiul lingvistului și filologului Alexandru Philippide și al Lucreției (n. Nemțeanu).

Urmează școala primară, gimnazială și liceul în orașul natal și „devine ieșean” odată cu înscrierea, în 1878, la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Iași.

Debutează în „Convorbiri literare” cu articolul *Cronica lui Hur*. Pleacă la studii în Germania, la Hal-

le Saale, în 1888, unde are prilejul să audieze cursuri de filologie de la profesori reputați. Atunci când ajunge în țară, în 1890, își reia activitatea la revista Junimii și devine, în scurt timp, profesor titular la universitate, unde se înființase, concomitent cu venirea sa la Iași, catedra de Filologie Română. În 1900, este ales membru al Academiei Române și lucrează la elaborarea *Dicționarului Academiei*. Colaborează, după 1906, cu revista „Viața Românească” și cochetază cu politica o vreme, înscriindu-se, la îndemnul lui C. Stere, în Partidul Național Liberal.

Dintre volumele sale, menționăm: *Aur sterp* (Editura Viața Românească, 1922), *Stânci fulgerate*, (Editura Fundațiilor Regele Carol II, 1930), *Visuri în viața vremii* (Editura Fundațiilor Regele Carol I, 1939), *Vis și căutare* (1979), *Floarea din prăpastie* (nuvele fantastice, 1942), *Studii și portrete literare* (Editura Literară, 1963), *Studii de literatură universală* (Biblioteca Școlarului, 1966) ș.a.

De asemenea, a tradus texte ale lui Goethe, Schiller, Rilke, E.T.A. Hoffmann, Heinrich Heine, Thomas Mann, Voltaire, Baudelaire, Andersen, Shakespeare, Pușkin, Tolstoi, Lermontov, Rabindranath Tagore ș.a.

Mariajele personalităților vremii erau de interes de vreme ce junimistul George Panu relatează câteva episoade din periplul sentimental al lingvistului. Astfel, toate legăturile conjugale se realizează „în pripă”, dar având, de fiecare dată, speranța și optimismul necesare la început de drum. Iată cum îl descriau pe Philippide foștii săi studenți și colaboratori: „Contradicție între temperamental său vijelios, aș spune anarhic, și munca disciplinată, ordonată și

sistematică dusă de el ca profesor și ca om de știință; contradicție între optimismul său înăscut și un anume scepticism, accentuat pe măsură ce trecea timpul și devenit, până la urmă, cel puțin în unele manifestări ale lui, aproape mizantropic; contradicție între atașamentul său real față de interesele maselor populare, atașament care iese adesea la iveală chiar în lucrările-i științifice, și atitudinea sa de pasivitate, din ce în ce mai pronunțată în domeniul vieții obștești.” (Iorgu Iordan) „Nu e de mirare că, fermecați de talentul lui de povestitor, transportați în lumile pe care el le evoca înaintea noastră [se referă la cursul despre Originea poporului român și a limbii române] și uluiți de noutatea ideilor lui și de erudiția pe care o transmitea minților noastre încă neformate, imaginea lui începea să se proiecteze undeva, departe, în altă lume, decât aceea a noastră și începeam să ne credem în fața unui stăpân absolut al lumii întregi, numai pentru că el pusese stăpânire pe mințile și inimile noastre.” (G. Ivănescu) În memoria studenților, Philippide a rămas profesorul prin excelență, exemplaritatea sa fiind atestată de mărturiile multor personalități ale vremii.

A decedat pe data de 8 februarie 1979, la București.

FRAGMENT SPECIFIC

„[...] Cum bine-a spus un strănepot ce-a fost
Tot învățat ca tine, de-o mare potrivire
Cu tine la minte și la fire,
Te-ai alipit de țara ce-ți dete adăpost
Și-n scris întâia oară zicîndu-i România

Și dându-i clar, tu cel dintii în lume,
Firescul și cuprinzătoru-i nume,
I-ai răsplătit din plin mărinimia.
Ai arătat temeinic că țara asta toată
E-ntreagă Dacia de altădată,
Din codrii Bucovinei pîn'la mare
Și dintre cele două mari ape curgătoare,
De la apus și de la răsărit.
Pămînt de multă vreme sorocit
Romînilor din zare pînă-n zare,
Din largul șes panonic pîn' la tărîmul scit.

Tu grecul ai rostit atunci aceste
Hotare romînești, așa cum peste
Mai mult de-o jumătate de veac, în urma ta,
Adînc poetul *Doinei* în vers le va-ncrusta.

Cînd ai pornit spre casă, ai vrut să te oprești
Din nou pe locurile romînești
De care tainic viața te legase.
Nepotu-n vremea asta se-nsurase
Cu-o fată de răzeși din Nicorești.
Această străbunică, de viță țărănească,
Și-a învățat copiii să vorbească
Cea mai curată limba romînească,
Pe care-apoi toți cei din neamul meu
S-au întrecut cu rîvnă s-o cinstească:
Tradiție-n familie, mereu
Tu ai legat, obscură străbunică,
O punte strălucită și voinică
Între Siret și rîul tesalian Peneu,
Din ȝetica Moldova în Grecia antică.
De ține nu se știe nimic. Și numai eu
Mulțumitor te port în gîndul meu."

*Fragment din Al. Philippide, Omagiu unei umbre,
în „Poezii”, Editura Albatros, București, 1981, pp. 127-128.*

VASILE POGOR

n. 20 august 1833, Iași – d. 20 martie 1906, Iași

primar al municipiului Iași

Ieșean întru totul, spirit eclectic, „poet în decadență” și „autor de corosivități în floare”, cum îl numea Iacob Negruzzi, Vasile Pogor a fost sufletul „Junimii”. Iar dacă istoria literară uită uneori să îi puncteze importanța, junimiștii au știut întotdeauna că pe lângă rolul de *magister* îndeplinit de Maiorescu, societatea a avut nevoie de o minte care să facă lumină printr-un „fel umoristic de a cerceta problemele și a spune fățiș lucrurile” (V.I. Cataramă, 1942). Numit de către junimiști „biblioteca contemporană” datorită preferințelor de lectură inedite și apetenței pentru noutăți, Pogor rămâne figura cea mai entuziastă a grupului. Păstrând manierele și purtarea nobilă venite pe filieră genealogică (era fiul boierului și literatului evghenist Vasile Pogor), Pogor duce această moștenire la un grad de rafinament și-o exprimă printr-o „veselie voltairiană” din care nu lipsesc ironia și gluma corozivă.

Vasile Pogor a fost fiul comisului V. Pogor și al Zoei Cerchez. A studiat la pensionul Malgouverné din orașul Iași, după care (din anul 1849) și-a continuat studiile la Paris. Din notițele lui C. Gane (*Studentii români la Paris*) aflăm că V. Pogor pleacă la studii în toamna anului 1849, însoțit fiind de colegii (Miclescu, Porfiriu, Heraclide, Veisa și alții). După revenirea sa în țară, a intrat în magistratură, lucrând ca membru la Tribunalul Iași (1857-1858) și la Curtea de Apel Iași (din 1859).

A participat la coaliția politică care a complotat pentru detronarea lui Alexandru Ioan Cuza. După schimbarea regimului politic, Vasile Pogor este numit ca prefect al județului Iași (februarie 1866) și deputat în *Adunarea Constituantă* din 1866. A fost inițiat la 14 martie 1866, în loja masonică ieșeană „Steaua României”, într-o lună de zile primind gradele de Companion și Maestru ai aceleiași loji.

După ce o scurtă perioadă deține funcția de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice (20 aprilie – 23 mai 1870), el va fi ales în mai multe rânduri ca primar al municipiului Iași (februarie 1880 – 26 aprilie 1881, 7 iunie 1888 – 7 iunie 1891, 30 mai 1892 – 11 noiembrie 1894). În perioada administrației lui Vasile Pogor, au început lucrările de construire a Teatrului Național. În calitate de primar al Iașului, el este autorul unui proiect de realizare a unei căi ferate „Iași-Dorohoi direct prin Iași și nu prin Cucuteni”; de asemenea, a contractat un credit de 4.000.000 de lei, în data de 25 ianuarie 1891, pentru asfaltarea străzilor, construirea unui Abator și ridicarea a zece școli primare. Ulterior, a fost și deputat, devenind,

din anul 1891, membru fondator al Partidului Constituțional.

Activitatea literară a lui Pogor este destul de modestă, dar putem reține activitatea sa de traducător (este primul traducător al operei lui Goethe, *Faust*) și participarea sa la conferințele „Junimii” cu o serie de prelecțiuni din care transpar influența lui Schopenhauer și pasiunea pentru cultura și filosofia indiană.

Se vorbea despre lenea lui Pogor, dar multele funcții pe care le-a ocupat de-a lungul timpului și sârguința de care a dat dovadă în îndeplinirea unor atribuții dintre cele mai dificile ne arată faptul că junimistul a fișă o neseriozitate asumată, dar care nu s-a reflectat în activitatea sa. Corespondența lui Eminescu ne înfățișează un Vasile Pogor generos, care sare în ajutorul apropiaților, astfel că, pentru o scurtă perioadă de timp, poetul este găzduit de junimist în casa sa și tot la intervenția acestuia este numit bibliotecar la Universitatea din Iași. Aflăm din „Curierul de Iassi”, care rezuma prelegerile junimiste, faptul că în conferința ținută de Pogor sub titlul „Înrâurirea franceză la noi” au fost prezentate influențele primite inițial de tinerii români plecați la studii și, mai apoi, de toată societatea care avea acces la educație, arătându-se, printre altele, că „este tot atât de rău de a adopta totul de la francezi, în dauna dezvoltării caracterului național, precum și a ne îngrădi numai cu naționalismul, neadoptând nimic de la nimeni”. Astfel, „în cazul dintâi pierdem ca români, în cel de-al doilea câștigăm ca barbari; ci numai dacă vom avea o dreaptă cumpănire în aceasta vom rămâne români și, în același timp, pri-

mind civilizația, ne vom pune la nivelul celorlalte State ale Europei". Încheie prelecțiunea prin a spune că „civilizația franceză este singura care se impune în mod firesc țării noastre, fără ca aceasta să ne împiedice de a respinge ce este bun la alte națiuni”.

Și I. Negruzzi mărturisește: „Apoi, dacă ar rămânea treaba ca Pogor să facă ceva la «Junimea», desigur că noi n-am avea nici ședințe, nici gazette, nici prelegeri populare, nici banchete. Este un ade-vărat lazzarone, deviza lui este: *un dolce far niente!*” Dar iată-l ales pe umoristul rafinat și pe iubitorul statului degeaba în trei rânduri primar, iar activitatea desfășurată de el se dovedește a fi poate cea mai însemnată din toată istoria administrației ieșene. În timpul ultimului său mandat, începe construirea Teatrului Național (1894), a canalizării orașului și a Băii comunale.

Moare în ziua de 20 sau 22 martie 1906, în localitatea Bucium (astăzi cartier al municipiului Iași), iar despre acesta, Nicu Gane (ironizat și făcând obiectul multor glume spuse de Pogor) scrie, cu părere de rău, într-o scrisoare: „De un lucru însă îmi pare rău, că Pogor nu mai e printre cei vii, căci m-aș jălui lui, că a început iarăși a se deșerta carul cu minciunile.”

FRAGMENTE SPECIFICE

„Acolo era o sală largă și fără sfârșit
Și în mijloc un jilț mare, foarte foarte-mpodobit.
El era-n chip de luceafăr foarte iscusit lucrat
Și cu mii de milioane de raze înfășurat.
Un soare ședea deasupra, ca cu un cui pironit,

Luna și alte planete împrejur sta umilit;
De-a dreapta ședea un înger, cumpănă mare țiind,
Și den-a stînga un altul, cu o sabie lucind.
Pre scaun ședea o doamnă premăreață și cu chip
Moldovenește-mbrăcată, cu straie de șal și sip,
Dar însă de moda veche, cu benișul cu cobur,
Amândouă cu feți albe și blănite cu samur,
Iar tanalele mai late de cum le purta la Ieși
Și samurii de Iacurța, negri, mărunți și aleși.
Intrând, am picat cu toții cu fețele la pământ,
Înțelegând c-a Dreptății acolo-i scaunul sfînt.” [...]

„Iar cînd începu slujbașii cu cumpărire, amîndoi
A trage pe a domniței fragede talpe și moi,
Era de privit zidirea, crescută în moliciuni
Și de mică părăsită într-a sale slăbiciuni,
Hrănită în dezmiardare, în feliuri de-alintături,
Plină de păreri de sine, de oarbe măgulituri,
De idei drepte prădată și ticsită de minciuni,
Ce se socotea în stare a primi închinăciuni;
Ființă nenorocită, ființă plină de vînt,
Care se credea că este pogorâtă din neam sfînt,
Cînd au simțit că într-însa curge sînge doritori
Și c-a ei trup, ca și altul, este prost pătimitori;
Cum că firea pentru spiță nu preface al său drum
Și de dureri nu o cruță, deși-i domniță, nicum,
Că Dreptatea este aspră, n-are părtiniri de Ieși,
Pe oameni, toți, deopotrivă îi ține și nealeși,
Că acolo fapta bună singură-i de socotit,
Iar nepoții cu strămoșii n-au nimic de-mpărțit;” [...]

„Așa, ieșind Eteria și unirea mea cerînd
Și eu de visternicia fiului meu însetînd,
N-au fost greu ca să mă tragă, îndată ce mi-au vestit
Că prin această unire pot să aduc în sfîrșit
Scoposul dorinței mele și să ajiung să sărut

Pe Mihalache visternic și de mîna mea făcut.
Pentru care legătură, în tot leșul e știut
Balul cel vestit, cu focuri, ce la vie am făcut
Și care cu socoteală și cheltuind măsurat,
Treizeci de mii și mai bine mă ține în bani curat.
Iată dar, în scurt, pricina ce cu grecii m-au unit,
Din care ș-acum la talpe cu bătăi m-au osîndit.
Aceasta spuind domnița, crezînd-o, au lăsat
Și-ntre cei bătuți la talpe au tras-o ș-au așezat.” [...]

Vasile Pogor, fragmente din Vedenie, în „Scrieri alese”, Editura Minerva, București, 1986, pp. 23-24; 41; 46; 116.

„CĂTRĂ CINSTITA EPITROPIE A ȘCOLILOR DIN
PRINȚIPATUL MOLDOVEI

Fruntea rodurilor sale, lucrătoriul de pămînt,
Cu dragoste că aduce prinos la pristolul sfînt,
Nu că ceriului de dînsul vro trebuință i-ar fi
Sau că pîrga pieritoare mărimea i-ar măguli,
Nesecat izvor de bine și a toate dătători,
Ce-i rămâne să aștepte de la omul muritori?
Dar acesta de-atît bine văzîndu-se-mbelșugat
Și pătruns de îndurarea proniei ci i l-au dat,
A sale dintr-ale sale ca la dînsa aducînd,
El pre sineș măgulește, altui om bine făcînd.
La altariul poleirii Patriei cel priincios,
Din privegherile mele aducînd și eu prinos,
Fac tot aceea ce face orișicare lucrători,
Mă arăt că nu-s cu totul numai troinic șezători,
Nu-i pre bunătatea jertfii în primire vreun ales!
Lucrătoriul duce roduri așa precum le-au cules,
Iar rîvna lui prețuită se primesc precum le-au dat.
Deci, și eu îmi aduc lucru prost, precum l-am
înjghebat,

Deși foarte mic folosul ce din talantul meu scot,
Nu-l îngrop în pământ însă, ce fac cu dînsul ce pot.
De vor urma mulți ca mine, se va face mult folos,
Căci din picături s-adună oricare izvor frumos.
Din tradusa *Hanriadă* șasă cărțului aduc.
Dorind între scriitorii moldoveni un loc s-apuc,
Prin păstrarea-n bibliotecii acestei slabi tălmăciri
A cărții ci-n epeee fulgeră cu străluciri.

A cărții tălmăcitor
Comis Vasile Pogor
1838, august 2, Iași”

Din capitolul Corespondență: Către I. Heliade Rădulescu, pp. 236-237.

1838, iulie 2/14

„Domnule,

După cuprindirea scrisorii d.-t., am primit atît exempliarili *Hanriadii*, precum și cărțile ci ați avut bunătate a-mi trimite, pentru care vă sînt foarte mulțămitori și totodată m-am făcut și unul dintre cei mai învăpăiați mierători ai rîvnii cu care vă jărtfiți pentru luminarea națiii. Fie să aibi pilduți și următori, că cu asăminea bărbați degrabă românii s-ar trezvi și nu numai s-ar simți, dar s-ar și asemana strămoșilor lor!

Din nenorocire, lada în care au fost cărțile s-au udat la drum și 265 eczemp. s-au vătămat de jilăvală.

Vei priimi de la d-l logof. Lupul Balș rămășița ci ai aflat din socoteala dintre noi, adică cincisprezăci galb. la osăbirea cursului, din care se adună în cea mai mare parte zisa sumă, deodată amîndoi avem dreptate. Eu adică, ca unul ci tocmai s-au închiat în Iași, mă ținem de cursul acest, iar dm., ca unul ci ai și cheltuit, ai și făcut să lucrezi la București, ai dreptate să te ții cursul de acolo.

În sfârșit, cunoscînd temeiurile dm. mai bine, și buna mea cunoștință și mulțămirea cu care vă sînt îndatorit, făcîndu-mi pravilă de a nu te jîgni întru cît de puțin, iată izbrănesc socoteala după a dm.-tale însemnare, recomenduindu-mă la bună plăceri și dragostea voastră, și avîndu-mă în numărul mierătorilor d.-t., binevoîți a mă socoti al domniii-tale plecată slugă.

V. Pogor”

*Text reprodus din volumul Documente (ediție, note, glosar de Gh. Ungureanu, D. Ivănescu, Virginia Isac...), Editura Minerva, București, 1973, pp. 83-84, unde este însoțit de precizarea inițială: "1838, august 2, Iași. – Comisul Vasile Pogor donează Epitropiei Școalelor din Moldova 6 exemplare din Enriada de Voltaire, în traducerea sa", precum și de adaosul final: „[Rezoluție] Să va face d. comisului Pogor o mulțămire de hărăzirea acestor cărți pentru **biblioteca publică** ș.a.", N. Șuțu. Originalul se găsește la Arhivele Statului București, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Moldova, dosar 312/1837, f. 29.*

IOANID ROMANESCU

n. 4 octombrie 1937, Voinești, jud. Iași - d. 20 martie 1996, Iași

locuitor al Iașului

Valentin Tudose (cunoscut, ulterior, ca Ioanid Romanescu) a fost fiul lui Teodor Tudose și al Margaretei (născută Ivașcu). Începe studiile în satul natal și mai apoi, la Iași, la Școala Normală „Vasile Lupu” (între anii 1951 și 1955). În perioada 1955-1957, este student la Facultatea de Filologie a Universității „Al.I. Cuza” din același oraș.

Succesiv, are mai multe ocupații: profesor la școala Românești (de aici provine și pseudonimul său literar), profesor și director de cămin cultural la Voinești (1961-1962), corector la revista „Ateneu” (1965-1969), inspector la Casa Județeană de Creație Iași (1970-1972), redactor la revista „Convorbiri literare” (din 1972). În anul 1981, s-a pensionat din motive medicale.

Poetul Ioanid Romanescu a fost distins cu Premiul Asociației Scriitorilor din Iași (1972, 1977), Pre-

miul Uniunii Scriitorilor (1981, 1995), Premiul Academiei Române (1986), Premiul Asociației Scriitorilor din Republica Moldova (1992).

Moare în 1996 și este înmormântat la Cimitirul Eternitatea din Iași.

FRAGMENT SPECIFIC

„Nimic de înger nu are deci nu se cântă
nu căutați frumusețea acolo unde e nevoie de forță
prin toate gropile prin toate mizeriile
nepăsător trece scrășnind buldozerul

peste conducte vechi și resturi de cazemate
peste bucăți de sticlă sârme și case
în urma lui puteți merge oricând
un patinoar se face drumul sub șenilele buldozerului

prin bălării și duhori de canale
prin fumul galben al dărâmăturilor
pe unde orice memorie devine schematică
locuri pentru statui pregătește buldozerul

și chiar când nu mai poate să fie ce este
nu-l uită careva la marginea orașului
nu-l găsești abandonat cu pietre și iarbă în gură
pentru că prea mult metal are în el buldozerul

nimeni nu confundă buldozerul
nimeni nu dă piept cu buldozerul
pe nimeni nu-l izbește nu-l calcă buldozerul
toți spun acesta e buldozerul.”

*Ioanid Romanescu, Cântecul buldozerului, în
„Trandafirul sălbatic”, Editura Cartea Românească, București, 1978, pp. 56-57.*

RADU ROSETTI

n. 14 septembrie 1853, Iași – m. 12 februarie 1926,
București

Unul dintre marii ieșeni (boier și intelectual) care au rememorat Iașii și tipologii ieșene, el însuși politician, istoric, genealogist și scriitor român. Este fiul logofătului Răducanu Rosetti „cel tânăr” și al domniței Aglaia Ghica, cea mai mare fiică din a doua căsătorie a domnitorului Moldovei Grigore Alexandru Ghica cu Ana Catargiu. Copilăria și tinerețea și le-a petrecut la Căiuți și Pralea (lângă Onești), la moșia părinților săi. Studiile și le-a făcut în Elveția și Franța, obținând bacalaureatul în științe, în anul 1873. Întors în țară după moartea tatălui său (decedat în 1872), Radu Rosetti va prelua moșia de la Căiuți. Totuși, în 1888, este nevoit să înstrăineze moșia și se mută la Târgu Ocna, în fosta casă a lui Costache Negri, apoi la Bacău. S-a căsătorit la 9 iulie 1876 cu Smaranda (Emma) Bogdan. Împreună au avut 4 copii: Radu R. Rosetti (istoric, general), Henri

(licențiat în drept), Eugeniu (ziarist, călător pasionat) și Magdalena (căsătorită Beldiman).

Carierea sa politică a fost destul de scurtă, fiind prefect de Roman (1889) și Brăila (octombrie 1892), deputat în mai multe legislaturi (în aprilie 1891, a devenit deputat de Fălciu în Colegiul III), director general al închisorilor (1895), director al departamentului „Lucrări speciale și istorice” în Ministerul de Externe, membru în delegația pentru stabilirea frontierelor cu Ungaria.

În ceea ce privește talentul său de scriitor, trebuie amintit faptul că era un bun povestitor. A publicat studii de istorie, genealogie, istorie socială, comentarii politice și pagini de literatură în volume și în prestigioase publicații ale vremii. Apariția sa în viața literară s-a produs destul de târziu, în 1904-1905, cu un roman istoric în foileton (*Cu paloșul*), publicat în „Epoca”, pe care Academia Română l-a și premiat în 1906. Romanul său de debut s-a bucurat de un mare succes la public. Au urmat alte volume de inspirație istorică: *Păcatele sulgeriului* (1912), *Povești moldovenești* (1920), *Alte povești moldovenești* (1921). Cele trei volume de *Amintiri* vădesc însă marea sa vocație de povestitor și memorialist; în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, G. Călinescu îl caracterizează drept „genealog și cronicar [de] o obiectivitate perfectă, fără fumuri nobilitare, cu noțiunea exactă a condiției castei”. La rândul său, E. Lovinescu nu a ezitat să recunoască în *Istoria literaturii române contemporane* valoarea *Amintirilor*, spunând despre Radu Rosetti că a dat „cea mai prețioasă memorialistică din literatura română”.

Radu Rosetti se stinge din viață pe 12 februarie 1926, la București.

FRAGMENTE SPECIFICE

„În primii ani după moartea Anicăi Catargiu, sora lui Grigore Ghica, Elena Șubin, căsătorită cu acel mare bețiv și mojiac care era generalul rus Șubin, îngriji de cele două fete ce le lasase. Șubin luase pe mătușa numai din cauza marei zestre ce o avea, căci posedea toate virtuțile ce pot face podoba unei femei, afară de frumuseță, și o bătea măr de câte ori s-îmbata, adică aproape în fiecare zi. Mătușa Elena Șubin trăia în Vaslui, care-i aparținea (nu numai moșia cu acest nume, dar și târgul), unde creștea pe numărșii ei copii, de ale căror lecții se împărtășea și mama. În curînd însă tată-său o aduse în Iași, unde fu plasată dintăi în pensionatul Gareth, dirijat de profesorul francez cu acest nume și de soția lui și în care învațau aproape toate fetele boierilor așazați în capitala Moldovei, pe lîngă altele ale căror familii șădeau la țară. Ea se arătă de la început o elevă foarte sîrguitoare și deosebit de ageră la minte. Gareth era un deosebit de bun profesor de limba franceză; mama, care stăpînea această limbă cum o stăpînesc puțini francezi, ni zicea că temelia acestei stăpîniri o pusese fără îndoială lecțiile lui Gareth. Ea nu-și aducea aminte să fi fost vrodată pedepsită pentru lecțiile ei. Vacanțiile le petrecea totdeauna la Vaslui împreună cu verii și verele șubinești și cu frații ei din Întăia căsătorie a lui Grigore Ghica. După aceea fu plasată în alt pension, tot în Iași, dirijat de un domn Haddek. În anul 1844, tată-său o duse la Viena și o plasă în institutul van Demergel, condus de doamna van

Demergel și de soră-sa, doamna von Phillisdorf, soția consilierului aulic von Phillisdorf, unde rămase până în anul 1848. Pe lângă studiile obișnuite, mama se perfecționează în cunoștința limbii franceze, își însuși acea a limbii germane în chip temeinic, apoi mai învață englezește și italienește destul de bine pentru a putea susține orice conversație în acele limbi asupra oricărui subiect; aceasta pe lângă o temeinică cunoștință a literaturilor lor. Elevele erau des conduse la Operă și la Burgtheater, precum și la toate conferințele literare ce se țineau pe acea vreme în capitala Austriei. Se încuraja în ele gustul cetirii și în fiecare seară se consacrau câte două ceasuri la o lectură în vrouna din limbile ce se învățau în institut. Artele de agrement nu erau uitate, mama desemna binișor și avea serioase cunoștinți muzicale.

După patru ani, la 1848, Grigore Ghica aduse-se în institut pe a doua sa fiică, Natalia, și în anul următor, 1849, luă cu el, la Iași, pe mama, despre care directoarele institutului îi declarase că nu mai are ce s-o învețe în institutul lor.”

„Datu-s-au luptă pentru Unire și dincolo de Milcov, luptă frumoasă, și departe de mine este intențiunea să micșorez valoarea ajutorului dat pricinii sfinte de naționaliștii munteni, dar neasamnat mai ușoară fost-a lupta pentru ei decât pentru moldoveni. Turcia și Austria și-au pus toate puterile în combaterea ideii unioniste în Moldova, unde Unirea primejduia greu interesele materiale tocmai ale clasei celei mai puternice, ale marelui boierimi, care se bucura de monopolul funcțiunilor publice și a influenței politice. Muntenia – fiind mai mare și mai populată decât Moldova, partea ei în funcțiuni și în influență politică nu putea decât să cople-

șească și, cu încetul, se reducă la nimica pe ceea a Moldovei, iar capitala nemaiputând rămînea în Iași, valoarea caselor din acel oraș ale boierimii moldovenești avea să scadă în chip simțitor. Unirea era o tranzacțiune între amîndouă țările în care Muntenia avea numai foloasele materiale, iar Moldova numai pagube. Deși instrumentele Porții și ale Austriei, precum și reprezentanții celor nărăviți în răle au avut grijă să repete neconținut, pe toate tonurile, acest cîntec moldovenilor, ei nu au izbutit, să moaie întru nimica înflăcărata și curata lor iubire de neam. În veci mîndră are dreptul să fie Moldova de lupta ce a dus-o pentru Unirea Țărilor Surori, temelia fără de care nu s-ar fi putut ajunge la întregirea Neamului, și binecuvîntate fost-au roadele ce abnegația moldovenilor din a șasa decadă a veacului trecut le-a adus acestui neam.

Acțiunea lor era atît de stăruitoare și de energetică, Steaua Dunărei, transportată la Bruxelles, făcea așa de mult rău dușmanilor Unirii, expunînd, în limba franceză, în fața Europei întregi, atît barbații patați și mijloacele odioase de care se serveau Poarta Otomană, Austria și creaturile lor, caimacamul și mănunchiul acelor potrivnici aspirațiilor naționale, încît în luna februar 1857, Balș se plîngea Porții că nu posedă mijloacele necesare pentru ca să se apere împotriva opoziției înversurate a cîtorva oameni care pregătesc tulburări și cerea de la turci puteri pentru ca să poată proceda cu forța împotriva lor. În realitate însă, ocîrmuirea separatistă n-a neglijat nimica pentru că să provoace pe unioniști la tulburări, dar din fericire nu a reușit, deși li-a pus rabdarea la grea încercare. Partidul Unirii a dovedit cu acest prilej o disciplină admirabilă, deși nu lipseau într-însul elemente tinere și energice, foarte dispuse la întrebuițare de

mijloace energice. Caimacamul nu aștepta decât prilejul care i-ar fi permis să întrebuițeze mijloacele ce i le-ar fi dat Poarta pentru ca să lovească în barbații din fruntea comitetului unionist. Răspunsul Porții n-a avut vreme să sosească, căci Toderița Balș a murit la 17 februar/1 martie 1857, în urma unei pneumonii.”

„Comisarii europeni care se adunase la București, după ce își dăduse samă de starea lucrurilor în Țara Românească, se hotărîse să vie la Iași pentru ca să intre în contact cu lumea politică de aici. Ei nu urmară cu toții acelaș drum, unii apucînd pe la Bîrlad și pe la Vaslui, ceilalți luînd calea Bacău-Roman. Unioniștii pregătise pentru comisarii Franței și a Sardiniei, puteri mai favorabile aspirațiunilor naționale, o primire din cele mai entuziaste, cu deosebire pentru baronul de Talleyrand. Delegațiuni de țarani, impunătoare prin numărul lor, îi ațineau calea pentru a-i ura bunăvenire și a depune în mîinile lui cărțile unioniste, personale sau colective, ce, în ciuda interdicțiilor lui Costin Catargiu, se tipărise cu zecimile de mii, pe care numele înfășătorului sau acel al comunității ce o reprezenta era încadrat prin enunțarea dorințelor țării în limba franceză: *Union, Garantie de nos droits, Prince étranger héréditaire, Gouvernement Constitutionnel Représentatif*. Guvernul avusese însă grijă să lanseze în orașele mai însemnate, ca s. e. Bacău, unde se știa că mișcarea unionistă era deosebit de puternică, telegrame, anunțînd că baronul de Talleyrand își schimbase itinerarul și luase calea Bîrladului, apoi se dăduse ordine ispravnicilor și privighitorilor să facă tot ce li stă în putință pentru ca să întîrzie călătoria comisarului francez. Mulțimile de țarani au așteptat sosirea lui cu ceasuri; în multe

locuri, ca la Bacău, sătenii adunați au așteptat noaptea întreagă împrejurul unor focuri și, cînd Talleyrand, în ziua, a sosit, ei tot nu se împrăștiaseră cu desăvîrșire și l-au primit cu nesfîrșite urale, iar trăsura i-a fost umplută cu cărți unioniste și cu flori. Cu toate măsurile luate de guvern, primirea comisarului francez la Iași a întrecut toate așteptările. Iar în zilele care au urmat după sosirea lui, zecimi de mii de cărți de vizită unioniste au fost depuse la gazda lui.

De o primire simpatică, deși pe departe nu atît de însuflețită ca cea a colegului lor francez, s-au bucurat și comisarii Rusiei, a Sardiniei și a Prusiei. Cu toții au putut să se convingă în cîteva zile de chipul fără scrupul în care guvernul caimacamului se pusese orbește în slujba Porții și a Austriei, de ilegalitățile și de fraudele ce le comitea pe fiecare zi pentru ca să împiedece ca țara să-și poată exprima dorința pentru Unire de care era obștește stăpînită. Comisarii Franței, a Rusiei, a Sardiniei și Prusiei se grăbiră să aducă la cunoștința guvernelor lor, atît manifestațiile de simpatie de care avusese parte, însuflețirea pentru Unire a moldovenilor cît și ilegalitățile comise de caimacam. Talleyrand confirmă toate amănuntele date de Place în de - peșile sale. [...]

Cu toate silințele poliției caimacamului, comisarii Turciei, Austriei și Angliei au avut parte de o primire mai mult decît rece și, afară de personagiile oficiale, mic a fost numărul acelor care și-au depus cărțile la gazdele lor.

Comisarii celor patru puteri favorabile Unirii făcură pe lîngă caimacam repețite demersuri pentru a-l ademini să părăsească calea ilegală pe care apucase, dar în zadar: falsificările de liste, intimidarea alegătorilor prin amenințări și bătăi, influen-

țarea justiției pentru a câștiga voturile unor alegători de samă, împiedecarea oricărei propagande în favoarea Unirii urmară în timpul prezenței Comisiei Europene în Moldova ca și înainte și după plecarea ei, care avu loc tot în mai 1857.

La începutul lunii următoare, iunie, se petrecu în Iași un fapt care dădu în vileag toată perfidia politicii Porții și a caimacamului. Vogoridi avea atunci legături de dragoste cu o franceză care venise în Iași pentru a-și precupeți frumuseța. Doamna Vogoridi fiind din nou plecată la Țigănești după întorcerea la București a comisarilor europeni, caimacamul primea pe zisa franceză la dînsul acasă. Se vede că nu avea nimica ascuns pentru dînsa, căci ea știa unde el își ține corespondența secretă. Dar dacă caimacamul nu avea taine pentru franceză, aceasta spunea tot ce afla de la Vogoridi lui Place, barbat burlac, care, neducînd deloc la Iași o viață de anahoret, avea și el parte de favorurile compatrioatei sale. Consulul, dîndu-și îndată samă că în acele hîrtii nu puteau lipsi piese cuprinzînd instrucțiunile secrete ce le primea Vogoridi de la Poartă, precum și dovezi despre amestecul ce atît Austria, cît și Anglia îl aveau în politica urmată de caimacam, îi ceru să puie mîna pe ele și să i le aducă. Ea n-a refuzat, dar a aratat lui Place că o asemenea faptă o va face să piardă imediat bunele grații ale caimacamului și, prin urmare, foloasele unite cu acele bune grații. Place, barbat practic, îi răspunse că unioniștii ar plăti pentru acele hîrtii o sumă destul de însemnată, care ar despăgubi-o de ceea ce va pierde dacă, ceea ce este probabil, Vogoridi o va părăsi. Apoi adăugi că caimacamul numai statornic în legăturile lui de dragoste nu este și că, după toate probabilitățile, favoarea ei așa și așa nu va mai fi de lungă durată. Se vede că a știut

cum s-o convingă, căci la urma urmei franceza a consimțit să fure hîrțile și să le deie în mîna lui Place, în schimbul unei sume ridicîndu-se, după unii, la o mie de galbeni, după alții, cu mult mai mare. Place s-a grăbit să informeze pe unioniști despre aceste împrejurări. S-a întîmplat însă că acei cu dare de mîină din ei să nu fie în Ieși, dar se găsi unul care, deși era departe să fie bogat, nu stătu la îndoială pentru a face, în folosul neamului, o jertfă foarte însemnată pentru averea lui. Acest barbat era Vasile Mălinescu și adaugă că el n-a cerut, nici n-a primit vrodată să fie despăgubit pentru acei bani.”

„Fiind în slujba tatei, membru de samă al partidului Unirii, Manolache Oatu n-avea cum să nu fie unionist și era deci agent zelos al Unirii, predicînd-o ori pe unde călca. Dar bănuiesc că, în fundul inimei, era separatist, căci numai în bine nu vorbea de frații noștri de peste Milcov, și, de cîte ori era sigur că tata nu-l aude sau nu se va găsi cine să-l denunțe, zicea că oameni proști ca boierii mari moldoveni el n-a mai văzut. Și cînd îl întrebai pentru ce, cînd îl mîncea limba mai tare, răspundea că numai niște proști pot să deie de bunăvoie, pe mîna unor străini mai numeroși decît ei, puterea ce o dețin, că muntenii, fiind mai mulți la număr decît noi, o vor stăpîni totdeauna ei, că, prin urmare, toate slujbele, cele mari și cele mai multe din cele mici, le vor lua ei, pentru dînșii, lăsîndu-ni nouă numai «ciurucul», că au să mute scaunul domniei la București, pentru ca să fie și mai între ei și pentru ca casele lor de acolo să capete și mai mare preț iar ale boierilor noștri din Ieși să nu mai facă nici a treia parte din ce făceau pînă acuma. Și, cînd cele prezise de el au început să se adeverească și să se

înfăptuiască, era foarte mîndru de prevederea de care dăduse dovezi. Nu mai vorbesc de cele ce le povestea despre fanfaronada munteanului, despre lauda lui despre sine, despre limba lui «întocmai ca a țiganilor șatrași de la noi» și despre pielea lor smolită ca cea a neamului țigănesc. Manolache era, precum se vede, un conservator înfocat.”

„După războiul de la 1828–1829, se stabilise în Iași un tînăr farmacist al armatei rusești, suedez din Finlanda, numit Tornborg; deschisese în Iași o farmacie care nu întîrzie să devie cea mai bună și cea mai cercetată din oraș și se căsătorise cu fata unui neamț, om de treabă și cu stare, așazat în Moldova de ani îndelungați. Tornborg era foarte deștept și se bucura de o cultură destul de frumoasă. A făcut cunoștință cu tata și cu moșii mei la întoarcerea lor din străinătate. Nu trecu însă mult și ei constatară că suedezul era un crai fără de scrupule care mîncea cu lingura averea lui și a nevastei și-i exploata pe cît putea. Împotriva acestei exploatari au știut să se păzască și el nu a mai avut de la ei decît foloasele ce voiau să i le deie, mai cu samă produse de tot soiul de la țară, dar deoarece făceau haz de el căci era plin de duh și de entrain îi dădeau bucurosi din bogatul lor prisos. Călătoriile la Bohotin pentru Tornborg [erau] atît de folositoare încît moșii mei mi-au povestit că i s-a întîmplat, în repețite rînduri, să străbată de două ori în douăzeci și patru de ceasuri distanța Iași-Bohotin și înapoi, adică de patru ori patruzeci și șasă de kilometri, peste tot 184 de kilometri. Bineînțeles că aceste drumuri nu le făcea cu caii și trăsura ce nu o avea, ci cu caii moșilor, veșnic pe drum între moșie și oraș. Dar cea mai mare parte a traiului zilnic al lui Tornborg era astfeli asigurat.

Pe lângă că tot ce câștiga trecea în chefur, apoi începuse să neglijeze farmacia și avea neconținut fricțiuni cu serviciul sanitar, deși acesta, pe acea vreme, numai sever nu era. I s-a închis de repezite ori acea farmacie. Se adresa tatei și moșilor pentru a obține deschiderea ei, dar ei erau la cușite cu Mihai Sturdza și intervențiunile lor, în special acele ale tatei, erau totdeauna făcute în termeni cît se poate de iredectuoși pentru autoritate, ceea ce producea un efect contrar acelu dorit de Tornborg. Mizeria era de pe atunci în casa lui. A dus-o el cîtiva ani cum a dus-o, până cînd, prin a șasa decadă a veacului, succesele lui Barnum cu Tom Pouce și Jenny Lind îi dădură ideea să-l imiteze. Soția lui îi hărăzise un băiet și trei fete; băietul era cu desăvîrșire idiot, cele două fete mai mari slute, cea mică drăguță. Hotărî să deie o instrucțiune muzicală celor două fete mai mari (a treia era din cale-afară mică), și odată această instrucțiune muzicală terminată, să plece cu ele în Europa și în America, să deie concerte și să câștige milioane. Li dădu ce instrucțiune muzicală puteau să găsească în Ieși și, îndată ce le socoti destul de instruite, plecă cu ele și cu soția lui în străinatate. În cel dintăi oraș unde ajunse, tăcu niște afișe mari în care se anunța sosirea acelei minuni a minunelor, vestitele privighe-tori suedeze care aveau să deie un concert în cutare seară. Anunțul apărea și în jurnale, iar lumea cum-pără bilete. Dar la vederea celor două slutenii și la auzul glasurilor lor miorlăitoare, jura că nu le va auzi a doua oară. Ceea ce nu a împiedicat pe Tornborg să facă înconjurul Europei. Vă închipuți că a ramas sechestrat în nenumarate oteluri, că i s-a reținut bagajul, dar spiritul lui inventiv, cu tot in-succesul ce-l aveau bieteles fete, a găsit chip să meargă până la Madrid și să se întoarcă înapoi în

Ieși. Numai în America nu a izbutit să meargă, ceea ce îl făcea să zică că numai egoismului prietenilor care nu au consimțit să-l împrumute cu puținele mii de franci necesare pentru a-i plăti călătoria peste Ocean îi datorește faptul că a ramas sarac la bătrînețe. Nu știu cum a dus-o de la întoarcerea lui în țară din acea călătorie artistică și până în toamna anului 1866, dar, într-o bună dimineață de octombrie, tata s-a trezit cu dînsul și cu toată familia la Căiuți, cerîndu-i hrană și adăpost pentru iarnă, căci altfel nu-i vămîne decît să s-împuște sub ochii lui. Și tata i-a dat o cameră mare, peste drum de curte, într-o casă a lui și l-a primit la masa noastră cu soția și fetele lui. Băietul însă, într-o stare de murdărie grozavă și idiot, mînca la cancelaria moșiei, unde fusese adăpostit.

Tocmai atunci venise la noi profesorul de muzica Seidl, despre care voi vorbi și mai departe. Tornborg, care urma să îngrijască glasul sau, mai bine zis, absența totală de glas a fiicelor sale, obținut ca bietul Seidl să le acompanieze două ceasuri pe zi în exercițiile lor, bineînțeles în chip cu desăvîrșire grațios. Și au stat astfel la noi până la sfîrșitul lui ianuar, dar Tornborg, văzînd că tata dă adăpost și hrană, dar nu banii ce nădăjduia să îi smulgă, s-a declarat ofensat de niște avanii imaginare și a plecat la Ieși unde, la sfîrșitul acestei cărți, îl vom găsi în relații cu personajii care au jucat un rol în istoria omenirii.”

„La începutul celei a șasa decade a veacului trecut nu se puteau face studii secundare complete decît în Ieși sau în București, și chiar acele lăsau mult de dorit: profesorii treceau drept slabi și unele cursuri lipseau cu desăvîrșire. Părinții mei hotărîse de la început să facă din mine un savant,

dar nu voiau să locuiască nici în Iași, nici în București, iar de despărțirea de ei a vrounuia din noi nici nu permiteau să se vorbească. Profesori particulari români nu se găseau, nu rămânea deci decât recursul la străini. Apoi tata a hotărât ca, de la vârsta de șasă ani, să fiu luat din mîna femeilor spre a sta sub priveghierea unui barbat. Barbați străini instruiți care să-și asume sarcina creșterii unui băiet atît de mic nu se găseau în țară, iar relațiile și comunicația cu străinătatea erau rare, anevoioase și grele, în schimb se găseau în țară destui străini cu instrucțiune secundară mai adesa incompletă, veniți după căpătuire în orice chip, în orice ramură de activitate, gata să se însărcineze și cu educația unui asemenea băiețel. Și astfel s-a făcut că am avut zece profesori. ”

„Odată cu mutarea domniei în București, un număr mic de ieșeni de toată mîna a venit să s-așeze în capitală: boieri în căutare de situații politice, doritori să fie în apropiere de domn și în contact stăruitor cu dînsul, oameni de afaceri căutînd un cîmp de activitate mai vast, surtucari cu învățătură echivalentă acelei ce astăzi se dă în școlile primare cele mai proaste, vînători de slujbușoare, aventurieri și un număr destul de mare de evrei. Dar exodul cel mare a avut loc după îndeplinirea Unirii definitive, cînd mulțime de funcționari mari și mici și de oameni aparținînd celorlalte categorii mai sus enumerate au săvîrșit o adevărată năvălire în București. Această invaziune nu era spre bucuria tuturor muntenilor; căci dacă a pricinuit o simțitoare sporire în veniturile proprietarilor de case și a mărit în chip însemnat afacerile comercianților, a produs și o foarte mare abundență de concurenți la slujbe și la situațiuni politice. Slujbele s-au împărțit

între moldoveni și munteni, iar cei dintâi au putut să simtă că domnul este moldovan. Moldovenii însă se jăluiau că departe de a-i primi frățește, frații de peste Milcov i-au dușmănit și i-au exploatat. Reproduc în notă copie de pe parte dintr-o scrisoare a lui Alecu Catargiu, fratele lui Costin Catargiu și președinte la Curtea de Casație, care ne dă un exemplu destul de nostim de starea raporturilor dintre bucureșteni și moldovenii emigrați în țara soră:

1863 april 4

«Iubiti veri Iordache!

Răvașul dumitali cu data de la 12 mart, care primit la 2 a corentei luni, chiară în ziua de Paști, veri, deși nu mi-ai fi scris că ai fost în giosu sau în susu, totuși din cauza tăcerii ce am văzut la scrisorile meii, am înțelesu că nu ti afli în Ieși. Mulțămesc, frați, și iarăși mulțămesc că cercetezi despre mini și a me familie, precum și despre încredi – rea ce socoți a avea că am a pastra vreun feli de mulțămire pentru sărbători! Veri, veri! Nu doresc nici dușmanilor mei așa mulțămiri, așa sărbători: departi de rudi, de prietini, ș-azvîrlit de cruda soartă în București, între niște ființi ce pentru noi, pentru moldoveni, nu sînt alte decît fiare antropofagi (adică moldovofagi); căci își crează mulțămiri de a ni faci și a ni procura tot soiul de șicanuri, ba încă și chiară batjocuri sub mască de emabilități. Cît pi ce eram să rămîn și chiară pe uliță, cu copiii și nevasta me, și silugile meli, neputînd a găsi (din cauza delicateților lor și a emabilităților lor) casă di lăcuință, căci ca pi niști netrebnici ni speculă (cu emabilități) unul de la altul, căutînd prin feliurite manieruri a-și folosi pe ai lor cu pungile noastre, până ce cu vai nevoie am putut găsi un hîrb de

casî, care sub aerul de hatîr mi-au luat 400 galbeni chirie pi an, ba încă să fiu dator a şăde 3 luni în colbărie în privire că două din odăi pică şi trebuie să li dărîme şi să le facă di liznoavă. Iaca, veri, starea noastră, apoi am mai avut nenorocire să primesc şi ravaşul tău prin care îmi faci cunoscut că nu ti mai poţi ocupa cu nevoili meli şi că, neputînd faci nimica, doreşti a mă părăsi şi tu. Veri, mai bine făceai a-mi trimete nişte arsenic decît aşa cuvinte...»

Restul scrisorii nu mai prezintă nici un interes.

Totuş un destul de mare număr de boieri, mari şi mici, mai rămăsese în Iaşi şi, între 1861 şi 1870, mai erau încă în acea vreme «case mari» în Iaşi, case care mai puteau fi privite ca deschise, deşi duceau un trai neasamanat mai modest decît înainte, de 1858. Acest trai mai măsurat era datorit marei micşorări a veniturilor boierimii, mai cu samă a acelor de care se folosea acea mare, datorită cheltuielilor nemăsurate, mai presus de mijloacele ei, jocului de cărţi şi lipsei de prevedere a generaţiilor boiereşti ajunse în stăpînirea averilor în timpul domniei lui Mihai Sturdza şi a lui Grigore Ghica. Şi chiar traiul restrîns ce-l duceau în cursul celui a şăptea decadă a veacului trecut era mai presus de mijloacele de care dispuneau. Totuşi puţine de tot erau atunci casele boiereşti din Iaşi care nu ar fi avut la masă cel puţin doi, trei sau patru invitaţi în fiecare zi şi aproape toate primeau sara. Puţine erau acele în care serveau la masă cel puţin doi feciori. Mai erau încă multe echipajuri particulare, iar boierii burlaci ţineau birjari cu luna şi era luptă între dînşii pentru a avea pe birjarul cel mai elegant, trăsura cea mai luxoasă, caii cei mai de preţ. Marele chic era să parcurgi lungul lui, de la

Jockey-Club pînă la capătul plantațiilor de la Copou, în treapădul cel mai mare. Bineînțeles că această goană nebună, pe un asemenea suiș făcută adesea de două sau de trei ori pe seară, era prăpădenia cailor pe care birjarii trebuiau să-i schimbe neconținut. Birjarii speciali ai boierimii și ai îmbogățitorilor, al căror număr creștea, încet, dar în chip stăruitor, erau toți lipoveni (ruși) de secta scăpeților. Un cuconăș care se respecta nu ar fi tocmit niciodată un birjar moldovan sau evreu, oricît de elegantă ar fi fost trăsura lui. De aceea, birjarii moldoveni și evrei aveau aproape toți cai proști și trăsuri în proastă stare.

Dar din an în an, chiar cu acest trai micșorat, treceau moșii de ale boierilor mari în mîinile îmbogățitorilor, ale boie – rănașilor care trăise cu cumpăneală și ale evreilor; boierii sărăciți începuse să vîndă din case și acei care nu erau prea bătrîni mergeau să se așeze în București, unde sperau să dobîndească vro slujbușoară, apoi se mai vedeau fii de domni exercitînd meseria de telali (samsari). De clasamentul era complet.

La 1874, după întoarcerea mea din străinătate, cînd am venit să petrec iarna la Iași, nu mai rămăsesse decît vro zece case care mai primeau în fiecare zi: casa Neculai Roznovanu, casa cucoanei Didița Mavrocordat, casa Toderaș Paladi, casa lui Nicu Ceaur-Aslan, casa lui Cocriță (Constantin) Cazimir, casa răposatului Constantin Catargiu, casa Nicu Rosetti-Bălănescu, casa Iancu Prăjescu și casa Neculai Drossu. Dintr-aceste, a lui Cocriță Cazimir nu aparținea marei boierimi, Cazimireștii fiind boieri de mîna doua sau a treia, dar prin căsătoria lui era aliat cu întreaga boierime mare, iar Neculai Drossu nu aparținea nici măcar micii boierimi, fiind omul operelor sale, fost om de casă al vornicu-

lui Lascar Cantacuzino-Paşcanu, îmbogățit prin vrednicia și economia lui proprie. Mai erau încă multe familii boierești care locuiau în Ieși: Bălșăști, Beldimănești, Bogdănești, Cantacuzinești, Ghiculești, Mănești, Mavrocordătești, Miclești, Rosetești, Sturdzești, Suțești etc., dar ei nu mai țineau case deschise, chiar dacă le mai rămăsese avere. Iar din casele specificate de mine mai sus, dacă ele primeau în fiecare zi, rămăsese numai două sau trei unde puteai merge la dejun sau la masă fără a fi fost pofțit.

Casa cea mai renumită era cea Roznovănească. Stăpînul ei, Nunuță (Neculai) Roznovanu, barbat de treizeci și unu de ani, fusese părăsit de curînd de frumoasa și bogata lui soție, Adela Cantacuzino-Paşcanu; iar maică-sa, cucoana Marghiolița, născută Ghica-Comănești, vestită altădată pentru o frumuseță ale cărei urme se mai vedeau, era de aproape patruzeci de ani în capul societății ieșene. Casa era ținută tot în stil mare, tot ospitalieră, dar mai cu rezervă decît altădată. Influența mamei asupra fiului său era foarte mare; el nu-i ieșea din cuvînt.

Pe acea vreme, în iarna de la 1874-1875, Nunuță era cuprins de o adevărată pasiune pentru militarie; era subofițer milițian și, grație memoriei sale extraordinare, cunoștea școala de soldat și de companie mai bine decît cel mai bun reangajat. Cam neîndămînat, cam gauche în hainele lui civile, îi șădea foarte bine în uniformă, încins cu sabia și cu cușma țurcănească în cap. Nu lipsea de la nici un exercițiu, de la nici o paradă. Urma cu cel mai viu interes mersul războiului civil în Spania; bineînțeles că era carlist convins și înfocat.

Dar persoana cea mai simpatcă din casă era fiica cucoanei Marghioliței, doamna Zoe Sturdza,

care fusese căsătorită cu Ion A. (Zizin) Cantacuzino, fostul caimacam din Căimăcămia de Trei, care a succedat lui Ștefănică Catargiu. Doamna Zoe Cantacuzino care, doarece maică-sa îmi era vară primară, îmi este nepoată, trăiește și astăzi, la frumoasa vîrstă de nouăzeci și șapte de ani.

Deoarece era verișoara de predilecție a mamei, am avut prilej s-o cunosc bine încă din copilăria mea. Era de statură naltă și bine proporțională, blondă, cu ochi albaștri și de o supremă distincțiune. Avusese parte de o creștere aleasă și firea o înzestrase din naștere cu o inteligență deosebită; foarte cultă, iubea mult lucrurile duhului, cum zice francezul. Toți acei care au cunoscut-o, atît români cît și străini, au conglăsuț totdeauna pentru a declara că Zoe Sturdza-Cantacuzino alcătuiește tipul cel mai perfect al cucoanei mari (de la grande dame), în accepțiunea cea mai înaltă a acestui cuvînt.

Astăzi, la nouăzeci și șapte de ani, ea și-a păstrat întregi toate facultățile intelectuale, este și se ține în curent despre tot ce se petrece în Europa și arată cel mai viu interes pentru toate chestiunile mari. Admirabilă mai ales îi este memoria, care cuprinde o neprețuită și nesacată comoară de informațiuni prețioase asupra nenumăratelor persoane cu care a fost în contact timp de optzeci de ani, de cînd a ieșit în lume, a evenimentelor mari și mici petrecute în țară, a schimbărilor petrecute treptat în obiceiurile și moravurile noastre, pe scurt, un admirabil repertoriu a unui trecut de opt decade. Ceasurile ce, din nenorocire, numai din cînd în cînd le pot petrece în societatea ei, căci șede la Iași, sînt pentru mine pline de cel mai subtil farmec. Ascult cu deliciu vocea ei slabă, de bătrîna, cu debitul lent, dar clară, dîndu-mi, în cuvinte totdeauna alese și cu cea mai admirabilă precizie,

lămuririle și amănuntele ce i le cer, iar judecățile și părerile ei asupra oamenilor și a lucrurilor sunt totdeauna izbitor de logice și de juste. Și ascultînd-o, văd trecîndu-mi dinaintea ochilor bătrîinii în giubele, anterie și ișlice din care am cunoscut numai vro doi, cucoanele în bonete cu horbotă sau rochii după moda din vremea lui Ludovic Filip, țigani, unii zdrențuroși, pe jumătate goi, alții întemnițați în livrele galonate, vechile butci și carete trase de patru cai în șir, cu faleți călări înainte și cu feciori stînd în picioare în coada trăsorii, bonjuriștii de la 1848, luptătorii pentru Unire pe care i-am cunoscut aproape pe toți: bunul meu Grigore Ghica, Cuza, Panu, Vasilică Sturdza, Zizin Cantacuzino – simt acel fior ce cuprinsese Moldova întregă la 1857 și 1858 și de care, prin contagiune magnetică, la auzul cuvintelor fermecătoare: Unire, Românie, mă împărtașam și eu, copil de cinci ani.

Revăd pe părinții mei, pe mama tînără și atît de frumoasă, bărbăteasca înfățișare a tatei, frumuseță și distincțiunea suverană a femeilor boierimii noastre de atunci, printre care acea ale cărei cuvinte le ascult, Zoe Sturdza, Zouzou cum îi ziceau tata și mama, era una din cele mai de samă podoabe.

Trenul de viață ce se ducea în casa Roznovanu, în anii 1874-1875, deși departe de a mai fi acel dus în vremea tatălui lui Nunuță, răposatul visternic Nicolai Roznovanu, era totuși pe un picior neasămănat mai mare și mai aristocratic decît în orice altă casă boierească din Ieși. Era încă casă de grand seigneur, în toată puterea cuvîntului: serviciul era perfect, masa minunată și din cele mai bogate, se servea la dînsa Cotnar de douăzeci și cinci de ani, din vestita via Roznovănească, argintăria era de o rară frumuseță și bogăție, ca și serviciile de porțelan și de cristal.

În toamna anului 1875, Nunuță se căsătorește, pentru a doua oară, cu domnișoara Lucia Vogoridi și, cu acel prilej, își pune iar casa pe aproape același picior pe care era în vremea răposatului visternic, slugile fură îmbrăcate în livrele nouă, în colorile familiei: azur și argint, la intrare erai primit de un șvițer cu halebarda în mîna, se angajă un șef bucătar francez și se dădură mai multe baluri frumoase, la unul din care s-a hotărît căsătoria mea. Nunuță, cu prilejul nunții, comandase un carosse de ceremonie din cele mai luxoase, care mi se pare că a servit numai cu acel prilej, și hamuri împodobite cu armele familiei, lucrate în argint. Dar departe de a putea duce mai departe acest trai, starea afacerilor lui în curînd l-a silit să-l restrîngă din ce în ce și chiar să se retragă mai tîrziu la țară. Cucoana Marghiolița și cu fiică-sa Zoe, singure, locuiau în măriștea clădire din Ulița Mare.

Acuma cincisprezece ani, aflîndu-mă la Budapesta și flănînd în ulițele ei, ochiul mi-a fost atras de niște hamuri excepțional de bogate expuse în vitrina unui sfeidecar și, uitîndu-mă mai cu băgare de samă, am văzut pe ele armele familiei mele. Am intrat în magazie și, din răspunsurile negustorului, am constatat că erau hamurile de gală cumpărate de Nunuță Roznovanu ou prilejul nunții sale și care, după feli de feli de peripeții, ajunsese la Budapesta și nu puteau fi vîndute fiindcă toți magnații și bogătașii unguri cărora le propusese le găseau prea grele.

Cucoana Marghiolița a murit la 1888, în vîrstă de mai bine de optzeci de ani trecuți. După moartea ei, Nunuță a vîndut statului casa ce era menită să fie transformată în palat pentru familia regală; se știe că, în urmă, i s-au dat alte destinații, iar du-

pă trei ani, Nunuță Roznovanu a urmat pe maică-sa în mormînt.

Îndată după casa Roznovănească venea, în privința ospitalității, acea a cucoanei Didița Mavrocordat, născută Lătescu, văduvă de curînd a generalului Neculai Mavrocordat. Acesta lăsase o avere frumoasă și cucoana Didița însăși nu fusese săracă, stăpînea două moșii mari și frumoase, Ștefăneștii la Botoșani și Negreștii la Vaslui, amîndouă cu tîrguri pe ele, acel de la Ștefănești fiind chiar un oraș în toată regula. Dacă această avere nu se putea asemăna cu acea Roznovănească, cucoana Didița ținea totuși, de aproape treizeci de ani, una din casele cele mai mari și mai primitoare ale leșului. Și casa, mare și încăpătoare, era bine ținută, masa era bogată și bună, balurile cît se poate de frumoase, în fiecare sară se primea, iar numărul musafirilor poftiți și nepoftiți la masă era totdeauna mare. Luxul la cucoana Didița nu era niciodată așa de european ca la cucoana Marghiolița, era mult mai moldovenesc, dar toate erau la dînsa cu belșug. Și multă lume prefera casa cucoanei Didița, căci era mult mai amabilă decît rivala ei căreia i se reproșa oareșcare țăpeneală.

Mama cucoanei Didiței, cucoana Efrosina Rossetti, fusese o frumusețe vestită pe vremea ei; acum, ajunsă la adînci bătrînețe, era o bătrînă bună și indulgentă pentru păcatele tinereței.

Fiica cucoanei Didiței, doamna Natalia Suțu, trecea drept cea mai mare elegantă din Iași. Trusoul ei de mireasă, lucrat întreg la Paris, fusese expus de casa care-l executase și reginele modei din capitala Franței au fost uimite de bogăția lui, mai ales cînd au auzit venitul relativ mic de care avea să dispună, deocamdată, mireasa și care nu depășea costul trusoului.

După moartea cucoanei Didiței, traiul nemăsurat, de o parte, și patima cărților, de alta, au făcut ca frumoasele moșii Ștefăneștii și Negreștii să apuce jalnica cale ce au luat-o aproape toate moșiile boierimii moldovenești.

Voi vorbi acum de una din bătrânele cele mai încântătoare de atunci, de cucoana Eliza Paladi, născută Rosetti, întâia nevestă a lui Mihalache Sturdza, măritată pe urmă cu bărbatul atît de popular care se numea hatmanul Constantinică Paladi, de care rămăsese văduvă de ani îndelungați. Cînd am cunoscut-o eu, cucoana Eliza Paladi era foarte aproape de optzeci de ani. De statură impunătoare, rămasă foarte zveltă, te impresiona cînd se ridica de pe jîlț ca să te primească, drapîndu-se în șalul de care nu se despărțea niciodată. Dar, îndată ce începea să vorbească, te simțeai atras cătră ea prin bunătatea privirilor și a vorbelor sale: era așa de amabilă și simțeai atît de bine că această amabilitate este firească, înnăscută într-însa, indulgența ei era așa de desăvîrșită. Apoi, născută la sfîrșitul veacului al optsprezecelea, rămășiță, cu surorile ei, Agripina Costăchel-Sturdza și Efrosina Rosetti, a unei epoci deja uitate, ce minunate erau amintirile păstrate de dînsa din acel trecut. Ca exemplu, voi reproduce aici povestirea chipului în care s-a hotărît și s-a săvîrșit, în vremea lui Scarlat-vodă Calimah, căsătoria ei cu Mihalache Sturdza.

Într-o zi tată-său, Alecu Roset-Cilibiul, a trimis s-o cheme la el și i-a spus:

— Poți să-mi săruți mîna, ți-am găsit mire.

La azul acestor cuvinte, fata, care de-abia împlinea cincisprezece ani, fu cuprinsă de tremur și, precum i se poruncea, sărută mîna părintelui său fără a îndrăzni să zică măcar un singur cuvînt.

– Și nu mă întrebi cine este acel mire? urmă Cilibiul. Este Mihai Sturdza, fiul vornicului Grigoraș.

Apoi făcu elogiul tînărului, într-adevăr foarte cuminte, foarte serios, neobișnuit de cult, foarte bogat și căruia tatăl Săfticăi îi prezicea un viitor strălucit.

Mihai Sturdza însă n-avea nici una din însușirile care pot atrage privirile și afecțiunea unei ființe tinere ca acea pe care calculele Cilibiului și a vornicului Grigoraș o osîndea să-i fie nevastă. Urit la față, cu părul roș, mic la stat, cu fluieri încovoiate, hursuz, avea numai calități serioase, dar Săftica era prea pătrunsă de respectul datorit voințelor unui tată pentru a îndrăzni să obiecteze măcar un cuvînt. S-au logodit și în curînd, logodnele în acel timp erau scurte, sosit-a ziua nunții cînd nuni fost-au înșiși domnul și doamna. Iar după nuntă, tînăra pereche a plecat la casa vornicului Grigoraș în sunetele mehterhanelei domnești, între două șire de arnăuți în arme și în haine de gală înșirați de la scară pînă la poarta curții domnești. Săftica, deosebit de grațioasă și de drăguță în rochie albă de mireasă, cu peteala acoperindu-i părul și inundîndu-i umerele, așezată în fundul trăsुरii, iar în fața ei, o cucoană bătrînă și, la oblonul drept al caretei, pe «calul de mire» primit de la socru-său odată cu mireasa și cu cele douăsprezece cămeși lucrate, dragă Doamne, cu mîinile ei, venea, la pas, fericitul mire.

Cînd careta ajunsese la scara curții vornicului Grigoraș, acesta însuș primi în brațele lui pe noră-sa, care-i sărută mîna. O duse sus, în salon, unde se aflau strînși juvaergiii și negustorii de galanterie cei mai de samă din Ieși, cu cele mai alese mostre din marfa lor așezate pe mese. Săftica fu pofțită de socru-său să-și aleagă ceea ce-i plăcea

mai mult și, odată alegerea făcută, negustorii pleacă după ce fură plătiți peșin.

Nu ne vom mira că o căsnicie hotărîită în condițiunile în care a fost hotărîită acea a Săfticăi Rosetti cu Mihai Sturdza, date fiind înfățișarea și firea soțului, să nu fi durat decît puțini ani.

Și multe și interesante descrieri despre viața din tinerețile ei știa și povestea cucoana Săftica, tare era bună și indulgentă, și mult a regretat-o leșul cînd și-a dat sfîrșitul obștesc.

Și acuma voi vorbi de fiul său, de beizade Grigore, care a fost un bărbat foarte original, dar cult și înzestrat cu o inteligență frumoasă.

Auzisem în copilăria mea atîtea despre beizade Grigore, încît eram foarte nerăbdător să-l cunosc mai de-aproape. Îl văzusem o dată, cu doisprezece ani mai înainte, la Căiuți, cînd, în mijlocul iernii, venise să ceară tatei să-i înlesnească împușcarea unui urs. I se organizase o vînătoare, dar iar na urșii nu obișnuiesc să se primble prin păduri, ci dorm în birloagele lor și se trezesc numai pentru a-și suga labele și a-și înșăla astfel foamea: nu se împușcă nimic. Dar beizade uimi pe pușcașii noștri prin îndămîinarea cu care vîrîse un glonte în căciula unui hăițaș pe care-l pusese să i-o arunce în sus, plătindu-i repararea bortei făcute cu un galbăn. După cele ce le auzisem despre el, mă așteptam să fac cunoștința unui bărbat pe jumătate nebun și înzestrat cu instincte „neroniane”. Mare mi-a fost surprinderea să văd, în locul colosului slab și roșcovan, purtînd numai musteți, care venise în iarna anului 1862 la Căiuți, un colos tot atît de mare, de bine învălit și purtînd o barbă lungă și lată de un negru lucitor bătînd în verde, iar pe cap păr lung, atît de negru bătînd în verde și lucitor ca barba. Altfeli – un gentleman, de maniere deosebit de cur-

tenitoare și vorbind numai de baluri și de petreceri.

Cînd m-am dus să-i fac o vizită cu prilejul zilei de Sfîntul Grigore, m-a impresionat starea de ruină în care se afla fostul pălat al lui Mihalache Sturdza, în care locuia și care pe urmă, fiind cumpărat de stat, a fost transformat în Seminarul numit după mitropolitul Veniamin. Un fecior îmbrăcat într-o livrée, care altădată trebuia să fi fost foarte elegantă, m-a dus sus, într-un salon cu mobile puține, dar uriașe. Beizade, care se întreținea cu mai mulți vizitatori, m-a primit în chipul cel mai amabil, ca pe o rudă (era văr primar cu bunul meu, Grigore Ghica) și m-a poftit să șad pe un jîlț lîngă acel pe care se așeză și el. Cît am stat pe acel jîlț am avut o impresie din cele mai penibile, părăindu-mi-se că am redevenit băiețel mic: jîlțul era atît de nalt încît picioarele mele rămîneau spînzurate în aer, departe de ceea ce avea pretenția să fie un parchet. Beizade Grigore, bărbat de o statură impunătoare, își comandase mobile potrivite cu statura lui. Ceva mîngiere mi-a adus constatarea faptului că vro doi din musafirii care se aflau odată cu mine în acel salon, fiind de statură mai mărunță decît a mea, aveau picioarele lor și mai departe de parchet decît mine.

Beizade Grigore întemeiase tocmai atunci, în foasta casă Mavrogheni, care astăzi nu mai există, Clubul proprietarilor, care avea particularitatea că numai o minoritate din membri erau proprietari, – acest club era un loc de petrecere pentru lumea elegantă și numai din cînd în cînd, pe puține zile, devenea club politic și conservator. Se dădeau într-însul baluri cel puțin o dată pe săptămîină și dansatorul cel mai intrepid din acele adunări era fără îndoială însuși președintele lui, beizade Grigore, pe

ale cărui umere voinice apăsau numai cincizeci și patru de ani.

După spusa dansatoarelor, beizadea dansa bine, dar în chip cam furtunos, coliziunile cu dînsul erau primejdioase, riscai în acest caz să fii strivit, împreună cu dansatoarea ta, de părete sau de vro consolă.

– Dacă ne lovim de papa, sîntem pierduți, îmi zise într-o sară fiică-sa, Olga, cu care dansam, cu îngrijire în glasul ei, văzînd că trecuse alături de tot de părintele ei.

Și beizade era un curtezan neobosit al damelor deși, de-o vreme acuma îndelungată, renunțase la romane în lumea mare.

În schimb însă întreținea în permanență un harem de douăsprezece cadîne, pe care, afară de una ce de mulți ani era în capul haremului, le prefăcea neconținut, avînd spre acest sfîrșit furnizori speciali și de încredere.

El, dealtmintrelea, nu se jena să vorbească de personalul haremului lui și să se laude cu frumusețea cutărei odaliște, aceasta bineînțeles cînd eram între bărbați.

Pe lîngă sexul frumos, beizade mai cultiva științele și artele. El posedea cunoștinți științifice serioase ce și le însușise singur, fără profesor, prin citire, și nu mă îndoiesc ca, dacă ar fi urmat cursuri universitare regulate, și-ar fi făcut un nume în știință. Avea ideile lui asupra „legilor fundamentale ale universului” și a scris chiar o voluminoasă lucrare cu acest titlu. Cu mult înainte s-o publice, cu prilejul unei călătorii ce o făcuse la Paris, obținuse de la învățatul Ba – binet o lungă audiență, în care îi expusese teoriile sale asupra subiectului. Învățul francez, întrebat despre părerea sa asupra teoriilor ce i le expusese prințul român, răspunsese du-

pă un moment de gîndire: *On dirait qu'il y a pourtant quelque chose dans ce chaos!* (S-ar zice că totuși este ceva în acest haos.)

Beizade Grigore s-a ocupat între altele și de problema aviațiunii. Și încercările lui au fost făcute în direcția cea bună, căci el n-a căutat să rezolve problema prin aparate mai ușoare decît aerul, ci prin aparate mai grele. Cu puțină vreme înainte de venirea mea în Iași făcuse o încercare despre care vorbea încă toată lumea. Inventase și construisese un aparat de zburat, instruisese pe un țigan din curtea lui cum să întrebuințeze acel aparat, și-l pusese să zboare de pe acoperemînt. Se vede însă că aparatul nu corespundea tuturor cerințelor, căci țiganul căzuse și-și frînsese piciorul.

Beizade se ocupa și de artă, în special de muzică. Construisese pentru expoziția din Viena de la 1873 un piano și o violină, amîndouă de dimensiuni colosale, atît de colosale încît, cînd s-au scos din atelierul în care fusese construite, o parte din părete trebui dărîmat spre a li permite ieșirea lor.

Avea, dealtminteri, ideile lui asupra muzicii. Pretindea că ea este pur și simplu o afacere nu de artă, ci de calcul. Fiecare notă corespunzînd, precum se știe, unui număr de vibrațiuni, compunerea unui aer de muzică se mărginea la o întrebuințare dibace a unor serii de progresiuni.

Mi-a explicat pe larg această teorie muzicală a lui într-un moment în care matematicile și fizica erau încă proaspete în capul meu, dar mărturisesc că n-am priceput nimica, aceasta probabil din cauză că mi-a lipsit totdeauna orice simț muzical.

L-am frecventat destul de des atunci pe beizade Grigoje, dar de instincte neroniane nici urmă n-am văzut. Era un bărbat foarte vesel, foarte iubitor de femei și de toate bunurile vieții, foarte

indulgent cătră păcatele altora, foarte binevoitor, deosebit de politicoș și foarte darnic: niciodată nu refuza vreunei opere de binefacere obolul său, care era totdeauna un obol princiar, și aceasta fără umbră de ostentațiune.

Beizade Grigore era foarte mîndru de forța lui fizică, care era extraordinară și pe care o cucerise prin niște exerciții zilnice foarte raționale practicate încă din tinerețe. Avea o splendidă sală de gimnastică, înzestrată cu toate aparatele imaginabile, de la cele mai mari pînă la cele mai mici, permițînd exercitarea și întărirea tuturor părților corpului omenesc. Spre exemplu, erau serii de greutate menite a da putere și flexibilitate fiecărui deget de la mîni și de la picioare.

Beizade nu refuza intimilor săi să li arăte cum întrebuițează deosebitele sale aparate de gimnastică și, la asemenea ocaziuni, se îmbrăca prealabil în costum de gimnastică, adică rămînea aproape fără costum deloc. Dar niciodată n-a consimțit să deie altora voie să facă uz de aparatele lui.

Îi plăcea să-și arăte puterea. S-a povestit în această privință următoarea istorioară: Se plimba într-o zi cu regele Carol nu departe de Sinaia. Au stat de s-au odihnit lîngă o fîntînă, la care se aflau mai mulți țărani cu care s-au pus la vorbă. Deodată beizade spune unuia din țărani să-i aducă un bolovan destul de mare care se vedea în mijlocul drumului, Țăranul aducîndu-i-l, beizade îl ia în mîna lui, îl așază pe ghizdea fîntînei, își învălătuțește în basma pumnul pe care îl ridică în sus, învărtește de două sau de trei ori, apoi lovește cu el piatra și o despică în bucăți. După aceasta își dezvălătuțește mîna, scoate un napoleon din pungă și-l întinde țăranului care-i adusese piatra, cu cuvintele:

– Iaca! Ca să vă aduceți aminte de beizade Grigore?

Se zice că întâmplarea n-a prea fost pe placul regelui Carol.

Beizade Grigore, la 1859, a fost – precum se știe – candidat la domnie împotriva tătăne-său, fostul domn Mihai Sturdza, și numai această dezbinare între tată și fiu făcut-a cu puțință alegerea candidatului unionist. El a mai păstrat «gărgăuni de domnie» și mai târziu. La 1874 nu făcea politică și se zicea că renunțase la orice veleitate domnească; când vorbea de principele Carol se exprima în chip binevoitor atît despre el, cît și despre guvernul lui Lascar Catargiu, atunci la putere. Mai pe urmă însă, a fost din nou cuprins de pofta să joace un rol politic de căpetenie și s-a încercat să formeze un partid nou, căruia i-a dat numele de «Partid al Democrației Naționale», nume care, date fiind ideile și tendințele lui ultraconservatoare, au dat prilej la glume. S-a stabilit atunci la București pe iarna întreagă și, pe lîngă un ziar care purta acelaș nume ca și partidul, mai întreținea cu cheltuiala lui un personal întreg de funcționari; îmi aduc aminte că, între alții, era și căpitanul (mort general în rezervă) Gheorghe Florescu, care îndeplinea însărcinările unui prefect de poliție. Aceste se petreceau la 1880-1881. Se zicea că această acțiune politică a lui beizade Grigore era bine văzută și ajutată de legațiunea rusască, însă această alegațiune era bazată pe simple presupuneri. Dealtmîntrelea, puținul succes al acțiunii și mai ales costul ei a făcut ca, după puține luni, beizade să renunțe la ea.

Vîrsta l-a făcut, cînd se apropiase sau trecuse de șaptezeci de ani, să renunțe la cultul Venerei. Și-a congediat haremul, a recunoscut fiii nelegitimi ce-i avuse, cărora avuse grijă să li deie o creștere bună,

și s-a căsătorit cu persoana pe care lumea se deprinsese ani îndelungași s-o privească ca fiind căpetenia aceluia harem. Și această persoană, de origine foarte umilă, a dovedit, prin purtarea ei, odată ce ajunsese la o poziție ce nici nu visase, că este o femeie plină de inimă și binefăcătoare: mulți au fost acei, aparținând tuturor treptelor sociale, care s-au împărtășit de binefacerile ei, nu numai cât a trăit beizade Grigore, dar chiar după săvârșirea lui din viață.

El a clădit palatul în care se află astăzi Ministerul Afacerilor Străine și ne dă o idee despre desăvârșită absență de simț artistic al celui care i-a conceput planul. Dar beizade era foarte mândru de creațiunea lui. *Dans ma maison il y a de tous les styles* (în casa mea găsești câte ceva din toate stilurile) - afirma el cu mândrie.

Din căsătoria lui cu Elena Ghica (din Țara Românească) beizade Grigore a avut trei copii: două fete și un băiet, toți deosebit de voinici și de frumoși. Băietul a murit în vîrstă de șasesprezece ani, de o febră tifoida capatata la o vîntoare în bălțile Cristeștilor. Fiica cea mai mare, Elena, a fost căsătorită cu Mihai Sturdza, fiul logofătului Alecu Sturdza-Bărlădeanu. A murit după cîteva luni de la căsătorie în urma unei pierderi pricinuită de un accident. Medicii au spus atunci că nu ar fi putut naște nici într-un caz, căci gimnastica zilnică ce li-o impusese din copilărie beizade, tocmai spre a ușura mai tîrziu facerile, produsese efectul contrar, învîrtoșind într-atîta oasele și mușchii bazenului, încît ei n-ar mai fi avut elasticitatea trebuitoare pentru a permite o facere normală. N-am cunoscut-o, dar după aprecierea con-glăsuitoare a tuturor acelor care au frecventat-o, era deosebit de frumoasă și de deșteaptă.

Am cunoscut însă bine pe sora ei mai mică, Olga, cu care am fost tovarăș de tinereță, și pot spune că era una din ființele cele mai simpatice de care îmi aduc aminte. De statură neobișnuit de nalță, dar foarte bine proporționată, cu mâni și picioare mici și de o formă perfectă, era blondă și avea ochi albaștri, plini de vioiciune și de francheță, o gură mică și rumână, iar toate trăsăturile celelalte erau frumoase și regulate. Educațiunea era departe de a-i fi perfectă, avea maniere cam garçoniere și își zicea verde părerea fără a se preocupa dacă această părere este sau nu plăcută acelor care o aud. Dar ce suflet curat și cinstit, ce inimă de aur avea, ce dispreț pentru orice era falș sau josnic!

Instrucțiunea îi era puțin lucru și numai intelectuală nu era. Biata miss Fitz Gerald, foasta guvernantă a Măriei Ghica de la Comănești, care era acum (de nume) guvernanta, dar mai degrabă duena ei, avea destule de suferit de la vioiciunea elevei sale și va fi oftat greu și adesea după zilele frumoase de ia Comănești, dar nu se putea împiedeca să iubească această ființă cu instincte atât de bune și de curate în ciuda rălei sale educații.

Ea mi-a scăpat probabil viața, iaca în ce împrejurări. În vara anului 1875, cu prilejul nunții Aglaei Jora, fiica lui Alecu Jora și a Sultanei Manu, cu St. John, consulul englez din Iași, venise la Iași cucoana Catinca Negruzzi cu nepoatele sale, Lucia Vogoridi și Alice Jora, aceasta vară primară cu frumoasa mireasă, și trăsesese la Otel «Binder». Se adunase acolo în haosul odăii din centru de la rîndul de sus mai multe domnișoare, între care era Olga Sturdza și mă aflam și eu cu dînsule.

Se scosese pe terasa de jos mesele din sufragerie și mai multe din ele erau ocupate. Vorbind nu știu cu cine, mă apropii de colțul balconului și

deodată scîndura pe care mă aflam, fiind putredă, se rupe și dispar pînă la brîu în borta astfel făcută. Domnișoarele de primprejurul meu se sparie. Lumea de sub noi se scoală de la mese și fuge înapămintată, iar eu fac cu brațele mișcări disperate pentru a mă acăța de parmaclîcul de fier al balconului. Nu ajung la el, dar mă acăț de brațul Olgăi Sturdza.

– Nu te teme, te țin, îmi zise ea fără a-și pierde prezența de spirit și... mă ține, deși nu eram ușor încă de atunci.

Mă ține afît de bine, încît mă pot ridica iar cu picioarele la nivelul balconului și pășesc pe o scîndură sănătoasă. Am avut prilejul atunci să binecuvîntez gimnastica impusă de beizade Grigore copiilor lui.

Olga Sturdza era o călăreață neîntrecută și pătimașă. Căsătorită cu Manolache Vogoridi, fiu al fostului caimacam și al Cocuței Conache, a murit de o pneumonie căpătată în urma unei băi în Siret, în care se aruncase încă înfierbîntată de o lungă raită făcută călare. A fost regretată de toți acei care au cunoscut-o.

Un bărbat care juca un rol destul de însemnat în Ieși pe acea vreme era avocatul Neculai Ceaur-Aslan, denumit, de obicei, Nicu Asian, fiul hatmanului Alecu Asian de la Onești.

El era un bărbat mărunt la stat, ca tată-său, dar mai învălit decît acesta și mai urît decît el, deși vărsatul nu-i ciuruisie pielea obrazului. Înzestrat cu o inteligență neobișnuit de vie și plin de duh, avînd darul cuvîntului, făcuse în Germania studii de drept complete și-și împodobise frumos mintea prin cetire, fiind un intelectual în toată puterea cuvîntului. În timpul în care s-a întors în Moldova (în domnia lui Grigore Ghica) bărbații care făcuse

studii atât de desăvârșite ca el se numărau încă pe degete; date fiind inteligența, duhul, îndămînarea și activitatea lui precum și legăturile de rudenie și de prietenie ale părintelui său cu Moldova întreagă, era chemat să facă o carieră strălucită și să ajungă la cele mai înalte situațiuni. Și nu încapă îndoiala că așa s-ar fi întîmplat dacă de la început ar fi fost hotărît să nu se depărteze de căile unei stricte corectitudini. Deoarece, departe de a se ține de această cale, prea adesa a călcat pe altele, opuse sau cel puțin lăturalnice, a dus o existență în care momentele de bielșug au alternat cu acele de nevoie și a sfîrșit în mizerie neagră.

A început prin a seduce soția urită, dar bogată, a unui bărbat politic care a jucat un rol însemnat în țara noastră, ademenind-o să fugă cu el. Dar bărbatul părăsit i-a urmărit, i-a ajuns la a doua poștă după Ieși și complicea lui Asian a fost destul de cuminte pentru a părăsi pe seducător și a se întoarce înapoi cu acel care era un soț admirabil. Pe urmă a stricat casa lui Iorgu Scorțescu, bărbat neinteligent și incult, dar om foarte de treabă. Scorțescu era căsătorit cu Sofia Ghica-Budești, o persoană foarte distinsă, cultă și cu zestre frumoasă. Părinții o căsătorise fără a o întreba dacă soțul ce i-l alesese îi convine sau nu, și ea, după puține săptămîni de conviețuire, se convinsese că-i va fi cu neputință să ducă viața cu acest primitiv, a cărui lipsă de cultură și de educație erau un obiect de nesfîrșite glume pentru toată societatea ieșană. Se povestea în această privință un lung șir de anecdote, din care voi povesti vro două.

Bietul Scorțescu vorbea limba franceză cum o vorbesc negrii de la Guadelupa și de la Martinica. Se povestea că perechea Scorțescu fiind într-o simbătă sara la sindrofie în casă străină, se întîm-

plă ca pe la zece oare bărbatul începu să strige deodată, în auzul tuturor, soției sale, care tocmai în acel moment petrecea mai bine:

– *Sufi! Sufi! Dix heures!! Aujourd’hui Samedi! Moi bain pieds! Faut nous partir!* (Sofio! Sofio! Zece ceasuri! Azi sîmbătă! Eu baie de picioare! Trebuie să plecăm!)

După neizbutirea întâii sale încercări de căsătorie cu o femeie bogată, Nicu Asian își puse ochii pe soția lui Scorțescu și începu s-o curteze. Literatura fu terenul pe care se putură înțelege; amîndoi erau admiratori ai lui Alfred de Musset și Asian împrumuta pe iubita lui cu operele aceluia poet. În curînd bietul Scorțescu fu părăsit și seducătorul se căsătorea cu Sofia. Iar Scorțescu, care-și iubea soția și fusese foarte mîhnit de părăsirea ei, dădea toată vina pe Alfred de Musset.

– *Ce cochon de Musset d’Alfred*, zicea el în franțuzasca lui, *gaté ménage à moi*. (Acest porc de Musset d’Alfred a stricat căsnicia mea.)

Întâii ani ai căsniciei au fost fericiți, dar el nu a întîrziat să-i încurce averea și s-o înșele cu altele în chip sfruntat. Reputația lui ce de la început o compromisese se făcu din zi în zi mai rea. Totuși dibăcia lui reușea să-i aducă clienți, să-i permită să joace oareșcare rol politic și să ție casă deschisă. Se însărcinase să plătească datoriile lui Lascar Bogdan și acesta, din partea lui, îi pusese la dispoziție spre acest sfîrșit casa din Ieși și moșia Unțeștii de la ținutul Tutovei, după un număr de ani datoriile avînd să fie plătite, iar casa și moșia, libere de datorii, să se întoarcă în stăpînirea lui Lascar Bogdan. Acesta, un an sau doi după încheierea înțelegerii, fu înștiințat că Asian nu plătește datoriile și se folosește de chipul meșteșugit în care a redactat convențiunea dintre ei pentru a se gera ca stăpîn defi-

nitiv, și pe casă, și pe moșie. Se născu un proces între dînsii și, cu mare greu, izbuti Bogdan să scăpe moșia, dar casa rămase pierdută, iar deoarece datoriile rămăseseră tot neplătite, Grozeștii, moșia de munte la care ședea Bogdan, au fost vînduți la mezzat.

Casa pe care Asian se făcuse astfel stăpîn, una din cele mai bune din Ieși, cu o preafrumoasă grădină înconjurînd-o, înlesni mult lui Asian ducerea unei vieți în aparență opulente, dar în realitate de expediente. Deoarece era bărbat plin de duh, societatea lui era căutată și se vedeau la el oameni care în fundul inimii nu aveau nici un pic de stimă pentru dînsul. Doamna Asian, fiind foarte iubită de societatea Ieșului, era în relații prietenești cu toate doamnele acelei lumi, căci se făcea o mare deosebire între ea și soțul ei. Fiind înzestrată cu toată indulgența ce societatea noastră o prodigea femeilor făcînd parte dintr-însa, chiar cînd viața lor era departe de a fi fost fără prihană, se vedeau la dînsa și unele dintr-aceste, printre care era și Eliza Balș.

Aceasta era fiica vestitului logofăt Lupu Balș, unul din cei mai mari prevaricatori din vremea domniei lui Mihai Sturdza, și sora lui Grigore Balș, un bărbat foarte deștept, care jucase și juca încă un rol politic, dar a cărui reputație nu era mai bună decît cea a lui Nicu Asian. Eliza Balș fusese și mai era încă, la 1875, deosebit de frumoasă. Foarte naltă, dar cu mîni și picioare de dimensiuni cam inuzitate în țara noastră, avea un cap cu trăsături clasice și ochii negri de toată frumusețea: un adevărat cap de Judită pregătindu-se să ucidă pe Holofern, un tip de o frumusețea fatală.

Fusese dintăi căsătorită cu un bărbat care, după toate cîte le-am auzit despre el, merita pe deplin

această denumire; Alecu Moruzi de la Pechea, frumos, deștept, neînfricat, știa să câștige simpatiile acelor ce-l apropiiau, vrednic la treabă și plin de duh. Și totuși ea a părăsit pe această podoabă de bărbat pentru un tânăr care, după cum se exprima odată despre el o bătrână cucoană al cărui duh era renumit, avea „aparența unui limbric”, cu inteligență mai mult decît moderată, leneș și stăpînit de patima cărților: Matache (Dumitru) Beldiman. S-a căsătorit cu el și au plecat amîndoi în Italia, iar acolo n-a întîrziat să înșele și pe al doilea soț cu un italian numit contele Ceranni. Beldiman i-a surprins și a administrat amarezului o corecțiune exemplară. A urmat un duel în care nu s-a întîmplat nici moarte, nici rănire și, la întoarcerea în țară, s-au despărțit.

După despărțenie, cucoana Eliza a practicat amorul liber în toată plenitudinea expresiunii, a făcut mulți fericiți și a urmat această cale pînă la moarte. Dintăi, cucoana Eliza a fost în foarte buni termeni cu Nicu Asian, dar, nu știu din ce pricină, el a început să-i arăte oareșcare ostilitate.

Într-o sară, Eliza Balș a zis că ar vrea să-și scrie memoriile.

— O, ce bună idee, ce interesante vor fi dacă îi povești tot. Scrie-le, și eu mă însărcinez să li compun un titlu minunat.

— Ia spune-mi și mie, ce titlu, întrebă cucoana Eliza.

Asian luă de pe masă un creion și o bucată de hîrtie, scrise cîteva linii și le prezentă cucoanei Eliza.

Aceasta luă hîrtia cu lăcomie, dar mînia ei nu fu mică cînd ceti: *Aventures authentiques de la comtesse Vache des Veaux, coquine émérite, relié en peau de cocotte*. (Aventuri autentice ale contesei Vacă a Vi-

țelilor, ștregăriță preavrednică, legată în piele de cocotă.)

Pentru a înțelege bine sarea acestei glume, de gust de-altmintage discutabil, trebuie știut că unii membri ai vechii familii boierești Balș pretindeau că familia lor e originară din Provensa și se trage din neamul Beaux de acolo, care ar fi emigrat întâi la Neapoli, apoi în Muntenegru și, în sfârșit, la noi. De atunci s-au stricat cu desăvârșire relațiunile între cucoana Eliza și Nicu Asian. Dar el urma să facă glume asupra ei.

La un bal din iarna 1874-1875, Eliza Balș dansînd cu Leon Ghica, nu știu din ce cauză căzură unul peste celălalt, iar căderea lor făcuse un zgomot infernal. Îndată ce Asian auzi despre această întâmplare se grăbi să facă versurile următoare și le trimise obiectului persecuțiilor sale:

– *Léon tombe sur son poitrail, Elise lâche un p... de telle taille Que jamais jour de bataille, Canon chargé à mitraille, Ne fit pareil épouvantait.* (Leon căzu pe pieptul ei voinic, Eliza slobozi astfel o strașnică b... Încît niciodată în zi de bătălie, tun încărcat cu mitralii nu făcu atîta grozăvenie.)

Eliza Balș a avut un fiu, din căsătoria ei cu Alexandru Moruzi, și o fiică, din acea cu Matache Beldiman. Fiul, Vasile, în toamna anului 1870, fugi de-acasă, de la tată-său, care-l creștea, spre a se angaja în armata franceză, în care se purtă în chipul cel mai vitejesc. Se întoarse acasă decorat și cu acte de laudă pentru vitejia de care dăduse dovezi pe cît de repețite, pe atît de strălucite... dar atins de oftică în urma greutăților campaniei de iarnă. Eliza Balș nu veni să-l viziteze nici o singură oară, deși fiu-său exprimase de repețite ori dorința s-o vadă. Fata s-a făcut catolică și a intrat în religione.

O casă foarte ospitalieră, în care se petrecea mult, dar fără de pretenție la chic și la eleganță europeană era cea a lui Iancu Prăjescu, unul din tipurile cele mai curioase ale leșului de la sfârșitul celui al treilea sfert al veacului trecut.

Iancu Prăjescu, urmașul unei vechi și strălucite familii boierești pămîntene din Moldova, se născuse în penultima decadă a veacului al optsprezecelea și era tipul vechiului boier moldovan cu frica lui Dumnezeu, cinstit, iubitor de țară și de obiceiurile ei. Cultura lui era foarte puțin lucru, căci nici măcar franțuzește nu învățase, iar de va fi știut în tinerețile lui grecește, acum uitase. Moștenise de la părinți o avere frumoasă, dar nu mare, timpul și economia lui îi sporise valoarea. Fusesse gospodar bun și harnic, de acei care se laudau că coada vacii nu are nici o taină pentru ei, călăreț îndrăzneț și pușcaș bun, ahotnic mare de vînat. Inteligența lui era moderată, dar bunul-simț nu-i lipsea și chiar cel mai șiret din evrei n-ar fi fost în stare să-l înșele la o vînzare de pîne, de vite sau de lemne. Era bun la inimă, cum este moldovanul îndeobște, și dacă nu pot zice că avea reputația să fie darnic, era primitiv cu toți sămenii lui. La vîrsta de optzeci de ani împliniți era încă sănătos și voinic, în stare să facă pe jos primblări care ar fi ostenit pe mulți tineri. Tăgăduia vîrsta ce i se atribuia, dar era dat de gol de logofătul Costăchel Sturdza, născut odată cu veacul, care ni povestea cum, cînd el era băiet și stăpînit de patima vî - natului, tată-său, logofătul Dumitrache, îl încredința la vînătoare vecinului *lor de la Stolniceni, mai în vîrstă decît el cu mulți ani. Nu am nevoie să mai spun că cuconu Iancu era conservator statornic și convins, ceea ce, bineînțeles, nu l-a împiedicat să lupte pentru Unire și

să fie partizan tot atît de statornic al domnului străin.

Cuconu Iancu rămăsese burlac pînă ce trecuse bine de șaptezeci de ani. Toată lumea credea că de acuma înainte nu se va mai căsători și-și va lăsa averea copiilor nepotului său, Iorgu Prăjescu, un fost vecin al moșilor mei, care cumpărase de la moșu Mitică trupul de 400 fălci numit Gura Bohotinului. Acel Iorgu Prăjescu era un bărbat foarte cinstit dealtmintrelea, dar un crai; se căsătorise cu o nepoată a mitropolitului Sofronie Miclescu, femeie cu oarecare avere, dar lipsită de frumuseță, dar el însă se mîngîia de această lipsă cu altele, pe care le ținea cu banii ei. Această viață destrăbălată îl sili să vîndă moșia cumpărată tot cu banii soției și să trăiască din ceea ce-i rămăsese din acea vînzare. Toată nădejdea lui pentru viitor era că moșu-său, Iancu, va închide ochii în curînd și că va moșteni frumoasa lui avere. Soția murindu-i curînd după vînzarea moșiei, viața lui destrăbălată nu mai cunoscă nici un frîu. Cuconu Iancu însă crezu momentul sosit pentru ca să intervie, făcîndu-i cunoscut că dacă urmează „să bată la tălpi” puținul ce i-a ramas, lăsîndu-și copiii pieritori de foame, îl va dezmoșteni. Dar craiul de Iorgu nu băgă în samă avertismentul bătrînului și își urmă viața de desfrîu. Bătrînul mai repetă acest avertisment de cîteva ori, însă fără succes, sfaturile sale stîrnind numai răspunsuri puțin respectuoase din partea nepotului. Acesta făcu chiar imprudența să zică unuia dintr-acei trimeși de moșu-sau ca să-i facă observații:

— Să vezi că mîni, poimîni te trimete să-mi zici că dacă nu mă cumiņesc, se căsătorește și face o droaie de copii!

Sărmanul Iorgu Prăjescu, în rău ceas mai vorbit-au! Nu trecură decît puține săptămîni și leșul uimit află că Iancu Prăjescu se căsătorește cu o domnișoară de familie bună, dar nu prea tînără, și săracă.

Iorgu Prăjescu se căi amar de cuvîntul scăpat cu atîta ușurință, dar îi rămînea încă nădejdea că această căsnicie nu va fi binecuvîntată cu copii. Și iar s-a înșălat amar!

Trecură un an, doi ani și se părea că nepotul va avea dreptate și că tot îi va rămînea o parte bună din moștenire, căci se știa că bătrînul ținea la perpetuarea și strălucirea vechiului său nume. Iorgu ar fi împărțit acuma bucuros acea avere cu tînăra soție după moartea bătrînului, dar acesta nu murea, se încăpățîna să trăiască și făcea în fiecare dimineață o lungă primblare pînă la Pester. Purta șapca cu cozoroc ce nu se putuse hotărî s-o părăsească, perucă neagră și își cănea mustețile, dar călca voinicește și răpede și era hotărît să facă copii.

Consultase pe toți medicii din țară, pe lîngă număroase babe și călugări, toți îi luase parale și-i dăduse leacuri, unele materiale, altele spirituale, dar copiii nu veneau și Iorgu Prăjescu bătea în pînteni.

Un medic îl trimese cu nevăstuica la Gastein, baia la care merg toți împărații bătrîni care se găsesc în stări asămănătoare în care se afla cuconu Iancu. Acolo medicul căruia fusese adresat îi recomandă să încerce *eine Erdbeerkur* (o cură de fragi). Cuconu Iancu, neștiind nici un cuvînt nemțesc, se duse să se sfătuiască cu credinciosul lui fecior țigan, pe care îl avea de ani și îl luase cu dînsul.

– Măi Dumitrache, ce crezi tu să fie *Erdbeerkur* aceea pe care m-o sfătuit doftoru s-o fac?

– De, cucoane, răspunse țiganul după ce se scărpină pe cap și se gîndi cîtva, kur știm cu toții ce este și *Erdbeer* înșamnă fragi, căci în fiecare zi aud cum le strigă fetele care vin cu panere pline și văd cum le cumpără stăpînul hotelului și mulți din musafiri.

Și țiganul tăcu, mîndru că a putut lămuri stăpînului său o prescripție a medicului ce nu o putuse pricepe.

– Atunci, zice cuconu Iancu, tu ești de părere ca să pun fragi la...

– Cred, zise țiganul, ca în fiecare dimineață să te așazi pe o baie de șazut plină de fragi.

Și așa se făcu; cît a stat la Gastein, cuconu Iancu a urmat sfatul țiganului, stricînd astfel incalculabili kilograme de fragi de pădure, dar nu se ivi semn de copil nici după trecere de luni.

Cuconu Iancu începu să piardă răbdarea, pe cînd Iorgu Prăjescu se făcea tot mai mîndru. Insistă pe lîngă toți medicii din Ieși, făgăduindu-le marea și sarea dacă îl vor pune în stare să aibă un copil. În sfîrșit, doctorul Max, mi se pare, îl trimise la Ostanda, cu recomandare expresă să mănînce cît mai multe stridii și cîte scoici va putea. Prescripția fu urmată cu sfințenie și, o minune! puțin după întoarcerea lor în țară, tînăra soție putu să deie lui cuconu Iancu vestea, de atîta așteptată, că va fi mamă. Vă închipuiți pe de o parte bucuria bătrînului, pe de altă deznădejdea nepotului, a cărui situație financiară se făcuse din ce în ce mai grea. Cuconu Iancu oricui întîlnea îi zicea cu cea mai adîncă convingere:

– Cine vrea să aibă copii la Ostanda să meargă.

Prin oraș se exprimau într-adevăr îndoieli asupra faptului că regimul scoicilor fusese pricina minunatei întâmplări, dar aceasta nu este treaba mea: eu mă ocup de fapte și nu-mi bat capul cu cauzele lor și nu voi pune la îndoială, că, precum istorisea cu ațita bunăvoință cuconu Iancu, paternitatea lui era fără îndoială datorită efectului binefăcător al băilor de mare și al scoicilor de la Ostanda. Și acest efect al lor s-a menținut, căci, după un an sau doi, cuconu Iancu s-a văzut tată fericit a unei a doua fetițe.

Tinăra soție a bătrînului boier era foarte amabilă și ni dădea cel puțin cîte o serată dansantă pe fiecare săptămînă. Și, cu toate că nu am putut niciodată suferi dansul și că am fost un dansator foarte prost, mă interesam mult la dans, în iarna aceea, domnișoara a cărei frumuseță și inteligență mă farmecase petrecînd acea iarnă în Iași, împreună cu vară-sa, domnișoara Lucia Vogoridi, sub egida bunei noastre prietene, cucoana Catinca Negri, bunica celei dintăi și mătușa celei de a doua. Amîndouă domnișoarele erau dansatoare pătimașe și excelente, care nu scăpau nici un prilej de dans, și era lucru firesc ca eu din partea mea să țin să fiu cît mai des în societatea acelei cu care visam să mă căsătoresc. Afacerile mele de inimă mergeau, dealtfeli, prost: acea pe care o iubeam era tot atît de cuminte ca și de frumoasă, perspectiva de a se lega pe viață cu un tînăr de douăzeci și unu de ani care își părăsise studiile pentru a urmări niște visuri cu împlinire cel puțin problematică nu-i zicea nimic, și deoarece eram dansator prost, dădea bucuros cotliioanele altora, mai meșteri în arta Terpsihorei, iar eu angajam pe buna Lucia Vogoridi și o plictiseam rău cu neconținute și uniforme lamentații despre suferințele mele amoroase. Salonul casei Prăjescu

de la Copou unde asemenea întâmplări aveau, cum am arătat, loc cel puțin o dată pe săptămână, mi-a lăsat amintiri la care, astăzi, când amărăciunea lor este, vai! de mult trecută, mă gândesc cu jînd și cu dor!

Aceste serate dansante erau fără pretențiuni și fără etichetă. Îmi aduc aminte de Gogo (Gheorghe Alexandru) Catargiu dansînd o sară întreagă în re-dingotă cu o compresă înfășurîndu-i capul din cauza migrenei ce-l chinuia. Nu voi uita niciodată un supeu înaintea cotilionului, făcut din cauză că în sufragerie nu mai încăpea mulțimea oaspeților, în ietacul doamnei Prăjescu, cu Alice Jora și cu Lucia Vogoridi, ele șezînd pe patul stăpînei casei, cu masa ei de noapte suportînd tablaua pe care adunaseam în sufragerie și îi adusesem o mulțime de bunătați, căci numai flămînzi nu rămîneau musafirii lui cuconu Iancu, iar eu, mîncînd în picioare cu pofta acelei vîrste și cu bucuria pricinuită de faptul că obiectul dragostei mele se arăta în acea sară ceva mai miloasă cu mine, le serveam.

Sînt de-atunci tocmai cincizeci de ani, de mult răposat-a întru pomenire cuconu Iancu, la vîrsta, se zicea, de o sută și doi ani, dar eu tot îmi aduc aminte de dînsul în plantațiunile defuncte ale Copoului, cu mustecioarele lui bine cănite, cu șapca lui de piele cu cozoroc și cu pantalonii lui albi de nanchin.

A murit și tînăra doamnă Prăjescu, răpusă de o boală crudă, și astăzi este căsătorită și nepoata ei; dar eu tot nu uit supeul făcut în ietacul ei cu cele două tovarășe de tinereță.

Una din casele cele mai primitive din Iași era atunci cea a lui Cocriță (Constantin) Cazimir. Familia lui nu făcuse niciodată parte din boierimea mare, dar era una din cele mai în vază ale boierimii

mici. Fusesse căsătorit dintăi cu Elena Stroici, una din femeile cele mai frumoase ce le-a avut, în secolul al 19-lea, Moldova și despre care am vorbit în întâia parte a acestor Amintiri. Se despărțise după puțini ani de conviețuire, ea se remăritase cu Mihai Suțu și, cu toate că se apropia tare de cincizeci de ani, era încă foarte frumoasă.

Cocriță Cazimir, care moștenise de la părinți o avere destul de frumoasă, fiind meșter mare în toate modurile de a risipi bani gata, îi văzu în curînd sfîrșitul: femei, cărți, băutură, trai nemăsurat, de toate se împărțășea. Trebuie să adaug însă că avea o inimă de aur, era generos și prieten de nădejde, totdeauna gata să sară în ajutorul amicilor.

Cînd se văzu ruinat, își aduse aminte că făcuse altădată niște studii de drept în străinătate și intră în magistratură, ajungînd destul de răpede la o președinție de secție a Curții de Apel din Iași. A știut să păstreze în acea situație reputația unui magistrat destoinic și nevenal, ceea ce, în acea vreme (în domnia lui Cuza), nu se putea zice decît de o foarte mică minoritate de magistrați. Căderea lui Cuza și încercarea de separatism ridicolă și totodată criminală de la 3 april 1866, la care Cocriță a luat o parte ostentativă, îl făcură să-și deie demisia din magistratură și să se ocupe de avocatură. Această încercare îi reuși pe deplin: se relevă avocat de frunte, în puțină vreme își făcu cea mai frumoasă clientelă din Iași, cîștigînd de la douăsprezece pînă la cincisprezece mii de galbeni pe an.

Se încurcase cu o femeie ușoară, întâia «hetairă» produsă de Moldova, cum o porecli mai tirziu Alecu Ghica-Brigadier, numită Marița, femeie frumoasă, deșteaptă și gospodină neîntrecută. Casa lui Cocriță era ținută de dînsa în chip minunat și era frecventată cu plăcere de toți bărbații mai cu

vază din Moldova și de toți bucureștenii pe care vro întâmplare oareșcare îi aducea în Iași. Toți acei care au avut parte de îmbielșugata ospitalitate de atunci a lui Cocriță mi-au lăudat chipul admirabil în care era ținută casa, excelența mesei, iar entuziasmul lor, al tuturor, nu mai cunoștea margini cînd vorbeau de farmecul glasului Mariței cîntînd cîntece românești. Și, pentru întâia oară în viața lui, Cocriță Cazimir nu numai că nu avea datorii, dar dispunea și de bani gata.

Dar după mai mulți ani de trai quasi cinstit, credința Mariței fu învinsă de seducțiunile aceluia vajnic călău de inimi care, pe la 1868, se întoarse în Iași, în persoana lui Alexandru Ghica-Brigadier.

El era cel mai mare frate din cei patru frați Brigadierești, fiii lui Ion Ghica-Brigadier și a lui Filippescu (din Țara Românească). Porecla de Brigadier li fusese dată pentru a-i distinge de alte ramuri Ghiculești și pentru că bunicul lor, Alexandru, servise în armata rusă și ajunsese la gradul de brigadier-general.

Alexandru Ghica era înzestrat cu toate însușirile care pot scoate din minți femeile, cu deosebire acele al căror ideal este o viață ușoară și de plăceri neconținute: nume ilustru, frumuseță, inteligență excepțional de vie, darul de a se face simpatic, duh strălucitor, ușurință de cuvînt, îndămîinare la toate exercițiile trupului, îndrăzneală, generozitate, avere frumoasă, toate erau întrunite într-însul. Rutine erau acele care-i rezistau.

I-a plăcut Marița lui Cocriță și ea s-a grăbit să-i facă pe voie, părăsind pe vechiul ei prieten pentru a fi, la rîndul ei, părăsită după puține săptămîni, bineînțeles în schimbul unei frumoase indemnități.

Bietul Cocriță se simți foarte nenorocit în urma acestei părăsiri și, spre a se mîngîia, s-a apucat

din nou de viața de exces căreia îi pusese oarecum capăt lunga legătură cu Marița. Dar, după vro trei ani de asemenea viață, simțindu-se ostenit și înțelegînd că urmînd astfel nu o va mai duce mult, s-a rugat de prietene în vîrstă să-i găsească o soție.

Pețitoarele nu lipsiră, căci cîștiga foarte mult și ducea o viață din cele mai luxoase. Acea care-i plăcu mai mult fu Maria Hrisoverghi, o vară în al doilea grad a mea, nepoată de fiică a Elenei Șubin, mătușa mamei și sora lui Grigore Ghica. Mama Măriei, Olga Șubin, fusese căsătorită cu un Hrisoverghi, care a murit devreme și trebuie să fi fost un bărbat foarte neînsemnat, deoarece nu-mi aduc aminte să fi auzit menționîndu-se numele lui de botez pe care îl ignorez încă în momentul în care scriu aceste rînduri. Maria Hrisoverghi era o ființă căreia cu drept cuvînt i se poate aplica calificativul de fermecătoare. De talie mijlocie, avea un cap cît se poate de drăguț, acoperit cu păr bogat de nuanță castanie închisă, aproape negru, așezat pe un corp fără greș. Deșteaptă, plină de duh, înzestrată cu un preafrumos talent muzical, era cea mai bună dansatoare a lașului și juca comedia într-un chip care ar fi făcut onoare oricărei artiste de profesiune. Era și gospodină bună, deși am auzit pe vechii intimi ai lui Cocriță declarînd că Marița îi era mult superioară în această privință. În cît mă privește, am uzat mult de ospitalitatea lui Cocriță și a verei mele și nu i-am găsit greș. » Era la dînșii casă deschisă în sensul ce se înțelegea acest calificativ în vremea de demult: pe lîngă musafiri permanenți, mai putea să vie orice prieten sau cunoscut bun al lui Cocriță, la dejun sau la masă, fără ca să fie pofțit, găsea totdeauna primire bună, îmbielșugată, satisfacere a apetitului și societate plăcută și veselă: doamne tinere și cu duh, prietene ale stăpînei ca-

sei, și musafiri semipermanenți printre care erau tipuri din cele mai originale.

După masa de sară Cocriță se așeza invariabil la partida de preférance cu partenerii lui constanți: doftorul Ottremba, Dumitru Sakellaridi și un al patrulea care era mai adesea bunul Costică Suțu. Ei aveau, jucînd acea partidă, o limbă specială, numită „graiul sakellaridesc”, reprezentînd româneasca vorbită de cei doi frați Sakellaridi după treizeci și cinci de ani trăiți în această țară.

Fratele mai mare fusese aproape treizeci de ani consul al Eladei la Iași și se căsătorise cu o moldovancă de neam bun, dar cu zestre mică, gospodină bună și cinstită, care-i hărăzise mai multe fete. Din aceste, cea mai mare alcătuia una din cele mai plăcute flori ale buchetului de domnișoare ieșite în lume atunci. Consulaki, aceasta era porecla sub care se desemna obișnuit cel mai în vîrstă din frații Sakellaridi, avusese în ultimul timp niște neînțelegeri cu ministerul din Atena și se văzuse silit să-și deie demisia; trăia în mare nevoie.

Al doilea frate, Dumitru, nu ocupase niciodată vro funcție, nu exercitase nici o meserie sau profesie, nu lucra nici cu mintea, nici cu trupul, nu posedea nici o avere cunoscută și totuș trăia ca un om căruia nu-i lipsește nimica: era gras și rumen la față, veșnic bine dispus și avea veșnic de ales, iar na, între nenumărate invitațiuni la masă, vara, între tot atîtea, de îndelungată petrecere la țară.

Nu i s-a cunoscut nici o legătură de dragoste.

Dumitru Sakellaridi, Sak, cum i se zicea de obicei, nu avea nevoie să se-ngrijască de hrana lui, alții însărcinîndu-se, și cu plăcere, să-l hrănească bine. Era totdeauna bine îmbrăcat și dacă nu știu unde locuia, sigur este că avea un domiciliu, iar în privința mijloacelor prin care își procura aceste

două recvizite ale traiului, lumea le atribuia meșteriei cu care și el și frate-său jucau toate jocurile de comerț; preferansa, whistul englez, whistul obișnuit la noi, ieralasul rusesc, ecarteaua, pichetul nu aveau taine pentru ei, deși niciodată n-am auzit ca corectitudinea lor la cărți să fi dat loc măcar celui mai mic temei de bănuială. Sigur este însă că mai totdeauna ieșeau învingători din luptele de la masa verde, iar că folosul anual ce fiecare din ei îl realiza, din acest condei, trebuia să reprezinte o sumă destul de respectabilă.

Dumitru Sakellaridi era un servitor devotat al cucoanelor: li făcea mulțime de mici servicii, avea pentru ele atențiuni pe cât de număroase, pe atât de delicate. Apoi era de o discrețiune mai presus de orice bănuială: în cei patruzeci și mai bine de ani ce i-a trăit în Moldova el n-a dat niciodată prilej de bănuială că ar fi fost autorul sau complicele unei intrigi. Sak ducea fără îndoială viața unui parazit, dar a unui parazit-om de treabă. Și era chiar parazit cu oareșcare demnitate: când îl luai la vale îți trimetea marturi chiar după ce ajunsese la vîrstă înaintată. Franțuzeasca ce o vorbea sămăna cu româneasca lui. Alecu Ghica prinzîndu-l într-o zi cu un dicționar francez în mîină și întrebîndu-l ce cuvînt caută, grecul îi răspunse:

– *Ze serse comment on écrit zouitre* (caut cum se scrie zouitre), voind să înțeleagă *huitre*, adică stridii, cuvînt ce el îl pronunța cum am scris în textul francez, adăugînd că dicționarul este foarte insuficient.

Cu multă greutate parvenit-a Alecu Ghica să-l convingă că acest cuvînt începe cu litera h și trebuie căutat acolo.

Mai povestea odată că în tinerețe a stat un an la Viena, un an la Londra, un an la Paris, un an pretutindeni, ceea ce rostit în franțuzasca lui suna:

– *Z'ai été oun ann à Vienne, oun ann à Londres, oun ann à Paris, oun ann partout.*

Chipul în care pronunța însă cuvîntul francez an (an) făcea dintr-însul âne, ceea ce înseamnă măgar, în sensul de prost, de unde reieșea că însuș mărturisea că pretutindeni a fost un prost.

O personalitate interesantă pe care o găseai aproape în toate serile la Cocriță era doctorul Ottremba, polonez din Galiția și colonel-doctor în armata noastră, care sămăna în chip surprinzător cu împăratul Francise Iosif, ceea ce dădea loc la credința, împărtășită de mulți ieșeni, că era fiu natural al împăratului Austriei.

Ottremba era un medic bun, un bărbat plin de inimă, foarte dezinteresat și un mare iubitor de muzică; compusese chiar o operă și se bucura de simpatiile unanime ale ieșenilor. Mulți erau acei pe care-i căuta gratis. Mai venea și alt doctor, Max, evreu de naștere, dar botezat, care fusese căsătorit cu o domnișoară Romalo. A fost tatăl artistului Max care a avut atîta succes la Paris și a murit mai dăunăzi. Era un ginecolog foarte apreciat și un bărbat iubit în societate. A murit la București, unde, în ultima decadă a veacului, se mutase.

Viața de excese ce o dusesese Cocriță atîta timp îi surpase cu desăvîrșire sănătatea; puterea și voința-i de muncă începură să slăbească din zi în zi, deveni neglijent, pierzînd termene în procese importante și numărul clienților slăbi în chip simțitor, afacerile începură să meargă prost, cunoscute din nou nevoia. Muri însă înainte ca ea să devie grea de tot. Cu dînsul dispăru un bărbat care jucase un rol de căpetenie în leșul decadenței.

Una din casele care se menținură timp mai îndelungat a fost cea a lui Toderiță Paladi. El era un boier din generația tatei; fusese crescut în țară, știa prea puțină carte, nici măcar nu putea să vorbească curent franțuzește. Dar era bărbat frumos, neobișnuit de nalt, cu o păreche de musteți formidabile, veșnic încălțat cu botfori. Moștenitor al unei averi frumoase și căsătorit cu o femeie bogată și econoamă, păstrase amîndouă averile întregi, deși de la căsătoria lui tot ținea casă deschisă și-și permitea, cît l-au iertat puterile, cheltuieli atît pentru plăceri legiuite, cît și pentru altele extralegiuite.

Soția lui, Efrosina Ghica, mai cunoscută sub diminutivul de Misica, fiica vestitei cucoane Ilenuța Catargiu, măritată întâi cu Iorgu Ghica și apoi cu beizade Iorgu Sturdza, fiul lui Ioniță-vodă Sturdza, era unul din cele mai curioase tipuri ieșene. Nu frumoasă la față, fusese în tinerețile ei ceea ce francezii numesc *belle femme*, iar italienii *un bel pezzo di donna*, fiind de statură naltă și bine făcută. Instrucțiunea ei era numai puțin mai presus de cea a soțului ei, însă vorbea curent o franțuzească suferind și de accent pronunțat moldovenesc, și de greșeli gramaticale. Nu avea pretențiuni de distincțiune, dar era o persoană bună, primitoare, credincioasă cătră prieteni, în stare să facă bine cu toate că ținea la ban, și neintrigantă.

A avut patru feciori, toți nalți, voinici, frumoși și risipitori. Ei, la rîndul lor, au lăsat copii mai toți frumoși și voinici, care acuma sînt aproape, dacă nu toți, căsătoriți. Bineînțăles că odată cu moartea lui cuconul Toderăș și a cucoanei Misticăi i-a urmat răpede în mormînt și averile ce le lăsase, nenorocire devenită de mult, din nenorocire, regulă imuabilă pentru averile boierimii noastre moldovenească.

Cucoana Misica mai avea încă o caracteristică: suduia (înjura) de minune, precum însumi am avut prilej s-o aud în mai multe rînduri.

Puține zile după sosirea mea în Iași am întîlnit pe uliță pe cineva care sămăna cumplit cu Tornborg, dar deoarece acel cineva era bine, aproape elegant îmbrăcat, mi-am zis că nu poate să fie el. Povestind faptul unor ieșeni, mi-au zis că acel bărbat bine îmbrăcat sămănînd cu Tornborg nu este altul decît el însuș. S-înțelege că m-am informat îndată despre schimbarea întîmplată în situația lui materială și atunci mi s-a lămurit că el descoperise o mină de chihlimbar negru și făcea din acel produs țigarete și feli de feli de alte obiecte de lux, pe care le vindea, s-înțelege, foarte scump. Dar nimeni nu a fost în stare să-mi precizeze unde se afla acea mină. Mi s-a mai povestit că vînduse două țigarete mari, pentru țigări de foi, cu cîte șăsăzeci de napoleoni, una lui Alecu Balș de la Adjud și cealaltă lui Bismark și, precum am aflat mai pe urmă, lucru era adevărat. O bucată de vreme a dus-o Tornborg bine, comerțul lui prospera îl întîlneai, tot bine îmbrăcat, pe uliță sau prin băcăliile lui Iby și a lui Ermacov, cumpărînd feli de feli de mezelicuri și de delicatese. Pe fiul său însă îl ținea tot în zdrențe și-l trimetea în fiecare zi la gară ca să vîndă călătorilor țigarete de chihlimbar negru. Dar în curînd începu să se zvonească că nu a descoperit nici o mină, ci numai un procedeu pentru închegarea prafului de chihlimbar galbăn și colorarea lui într-o nuanță sămănînd cu acea a chihlimbarului din Muntenia. Această presupunere a devenit după cîtva timp certitudine, și produsele lui Tornborg care se vindeau pentru galbeni și napoleoni au ajuns să se vîndă pentru franci și, la urmă, le puteai cumpăra

aproape pe nimica, iar Tornborg a ajuns din nou jerpelit și nu s-a mai văzut prin băcălii.

Ieșul avea atunci un excelent primar, Neculai Ganea, căruia îi datorește asfaltul precum și alte lucruri și obiceiuri bune, iar administrația ținutului era asemenea în mâni destoinice și cinstite, căci Leon Negruți era prefect. Despre poliție, în capul căreia era Iorgu Lătescu, fratele mai mic a lui Toderiță și a lui «Jujinel», nu se auzeau același cuvinte de laudă. Prim-președinte al Curții de Apel era Dimitrie Rosetti-Solescu căruia i se reproșa că abuzează de influența lui asupra colegilor săi pentru a face «hatîruri», nimeni însă nu punea la îndoială onorabilitatea lui. Curtea de Apel din Ieși se bucura, dealtmintrelea, în toată țara de o excelentă reputație și trecea mai ales drept foarte independentă chiar față de guvern.

Asfaltul, care s-a dovedit o mare binefacere pentru Ieși, a avut darul, în primele luni, să atragă pe capul vrednicului primar blăstămurile birjarilor și a vezeteilor particulari, căci caii lor, nedepriși să calce pe o suprafață atât de netedă, lunecau și cădeau întruna. Dar caii învățându-se cum să calce, iar birjarii și vezeteii cum să-i mîie pe asfalt, blăstămurile în curînd s-au schimbat în binecuvîntări.”

Radu Rosetti, Ieșul decadenței. Saloane. Tipuri. Întîmplări, în „Amintiri”, prefață de Neagu Djuvara, Humanitas, București, 2013, pp. 620-651.

„La Ieși erau atunci două societăți: întăia și a doua, adică cea boierească și cea neboierească, și cînd se vorbea de cea neboierească, ea, bineînțeles în gurile boierești, era desemnată prin denumirea de: a doua, lucru care făcea mult sînge rău mai ales sexului frumos din această de pe urmă categorie.

Amîndouă societățile se mai distingeau prin faptul că fiecare din ele arunca celeilalte calificativul de „ciocoi”. Pentru cercurile boierești, ciocoi erau toți acei care, neapartînînd micului grup de familii care pusesese mîna, în cursul celor două veacuri trecute, pe monopolul puterii în stat, se ridicase peste popor și peste negustorimea indigenă și mai cu deosebire parveniții.

Aceasta era semnificarea ce, în copilăria mea, se dădea, în casă la noi, acestui cuvînt, prin care se mai înțelegea o ființă lipsită de demnitate, slugarnică, fără scrupule și lingușitoare. Spre marea mea surprindere, mai dezvoltîndu-mi-se mintea și începînd a face observațiunile mele personale, am constatat două fapte: întâi că oameni din clasele de jos ne numeau pe noi, membrii boierimii mari, ciocoi, fără însă a lega de această apelațiune aceleași însușiri urite care, în accepțiunea boierească a cuvîntului, erau nedespărțite de ea, ci altele, de: om nedrept, îngîmfat, hrăpitor, crud și brutal. Al doilea că, în lumea noastră, a boierimii mari, erau mulți bărbați cărora tata li atribuia tocmai acele însușiri răle care, după accepțiunea boierească a cuvîntului ciocoi, erau nedespărțite de orice ființă avînd drept la el. Și mult, în vremea adolescenței mele, muncitu-mi-am crierii pentru a dezlega enigma ce o alcătuieste aruncarea, de la o clasă la alta, a acestui cuvînt de care fiecare din ele leagă cusururile ce le atribuie celeilalte. Mai tîrziu, cînd am început să mă ocup mai serios de istorie, de semnificarea cuvintelor vechi și de originea lor, am pierdut mult timp în încercări să rezolv această problemă și mărturisesc că am ajuns acum la vîrsta de șaptezeci și doi de ani fără a-i fi găsit soluțiunea.

Cuvîntul mi se pare că vine de la cioc, cuvînt sub care poporul înțelege ceea ce numim barbișă. Să fi fost oare întrebuițat acest cuvînt și pentru accepțiunea de barbă? În acest caz, cuvîntul de ciocoi ar fi apanajul boierimii mari care, numai ea, avea dreptul să poarte barba. A fost el oare întrebuițat pentru a desemna o barbă mai mică, ce ar fi fost purtată de boieri mărunți? Cunoștințele mele limbistice și etimologice precum și acele privitoare la regulile asupra portului barbei la noi în vechime sunt prea slabe pentru a-mi permite să mă pronunț asupra unei așa de vajnice chestiuni. De mult privesc cuvîntul ciocoi ca o injurie ce oligarhia în curs de stîngere și cealalta, în curs ascendent, și-o aruncă reciproc de mai bine de un veac, fără măcar a-i cunoaște semnificarea exactă.

În acea dintăi, ca și în acea de a doua, s-au găsit totdeauna nu puțini care meritau pe deplin metehnele ce i le imputa partea adversă. Aaug că am auzit pe țaran făcînd următoarea distincțiune între cele două categorii care-și aruncau una alteia epitetul în chestiune: pe cei mari îi numea ciocoi, iar pe acei mici ciocoieși, îi ura și-i urăște însă din inimă și pe unii, și pe alții.

Dar această digresiune m-a dus departe de subiectul meu, care este așa-numită „a doua societate” din Iași în iarna anului 1874-1875. Ea cuprindea multe femei drăguțe și deștepte, precum și bărbați de valoare. Distincțiunea între ele a mers tot slăbind, astăzi acea dintăi aproape nu mai există.

O trăsătură ridicolă a rămășiților boierimii rămasă în Iași, de care n-a rămas îndemnă nici acea din București, a fost mania genealogiilor fantastice a originilor străine și imaginare, a titlurilor și a

blazoanelor închipuite ce această lume și le atribuia fără umbră de temeii.

Famiiliile Balș și Sturdza, spre exemplu, existau fără îndoială în țară din veacul al cincisprezecela și de atunci au ocupat neconținut o poziție în vază în marea boierime moldovenească. Dar nemulțămii cu această situație, și una și alta au căutat să-și atribuie o origină pe cât de fantastică, pe atât de străină. Bălșeștii și-au căutat originea în Provansa, la Napoli, în Muntenegru, la o epocă cu mult posterioară acelei în care ocupau un loc de frunte în Moldova, uzurpând totodată blazonul neamului Baux, cu toate că la Arhiva Statului se păstrează pecetea cu un secol și jumătate mai veche a lui vtori logofăt Gheorghe Balș, cu totul diferită de cea a familiei Baux și cu totul lipsită de coroana contală a neamului de origine provansală, asumată de Bălșeștii de astăzi. Iar Sturzeștii au căutat o origine mai falnică într-o legătură cu totul imaginară cu familia austriacă a conților Turzo, pe care au maghiarizat-o, și apoi, înșelați de niște nemeși falsificatori din Ardeal, s-au înrudit cu Vlad Dracul. Și noi constatăm că, în ciuda acestor genealogii ilustre, în veacul al 17-lea Sturzeștii se mulțămise ou un modest diplom de nobleță ardeleană, dat lui Chiriac Sturdza de domnul ardelean Mihai Apafi și de blazonul recunoscut de acesta, surmontat de o simplă coroană de nobil, ceea ce nu i-a împiedecat ca în veacul trecut să asume coroana contală și chiar titlul de conți. Nu mai vorbesc de Ghiculeștii din Moldova care se trag din Dimitrie Sulgiaroglu și Caterina Ghica, sora lui Grigore Ghica al III-lea, și care nici într-un chip nu vor să se scoboare din acel Sulgiaroglu ci pretind că se trag cînd din cutare membru al familiei Ghica, cînd din altul. Atît bunul meu, Grigore Ghica-vodă, cât și ta-

tă-său, Alecu Ghica, nu stăteau la îndoială pentru a se declara urmași ai lui Dumitru Sulgiaroglu despre care ziceau că a fost: «un bărbat foarte de ispravă».”

Radu Rosetti, Cine sunt ciocoi? Titluri și genealogii. Căderea conservatorilor la 1876, în Op. cit., pp. 652-654.

ALECU RUSSO

n. 17 martie 1819, Chișinău – m. 5 februarie 1859,
Iași

locuitor al Iașului

Face parte dintre acei entuziaști ai secolului al XIX-lea, îndrăgostiți de Iași și de zonele apropiate (în cazul de față Ținutul Neamțului). Originar din Basarabia, Alecu Russo devine o personalitate marcantă a culturii române, fiind poet, prozator, eseist, memorialist, critic literar, dar și ideolog al generației de la 1848. Este autorul volumului *Cântarea României*, tipărit anonim. Fără a revendica vreodată explicit această operă, a furnizat unul dintre cele mai cunoscute litigii de paternitate literară din istoria literaturii române. De asemenea, a participat la Revoluția de la 1848 din Moldova, după care a luat parte la Marea Adunare Națională românească de la Blaj din 3/15 mai 1848 și la adunarea de la Lugoj din 15/27 iunie 1848. A fost arestat la Dej și întemnițat la Cluj. A militat pentru Unirea Principatelor Române. De altfel, încă din tinerețe, Russo se dovedește un „re-

voltat", un liberal în gândire cu un deosebit simț al dreptății și al egalității.

Alecu Russo (numele vechi este Rusul sau Rusu) s-a născut pe data de 17 martie 1819, într-o veche familie boierească, care avea totuși o situație socială relativ modestă. Tatăl său este Iancu Rusu, proprietar de pământuri într-un sat pe valea Bâcului, în Basarabia, Prodăneștii Vechi. Prin anul 1829, o cumplită epidemie de holeră i-a secerat familia și, rămas orfan de mamă, Alecu Russo e trimis de părintele său la studii în Elveția, unde învață limbile franceză și germană. Își continuă studiile la Institutul lui Francois Naville din satul Vernier de lângă Geneva; aici scrie primele sale încercări literare. Majoritatea lucrărilor au fost scrise în limba franceză și au apărut postum, în traducere.

Alecu Russo a început să scrie în limba franceză la vârsta de 20 de ani, dar a publicat numai în limba română între 1846 și 1856 și numai în reviste, având de gând să-și termine scrierile și să revină asupra lor, lucru pentru care nu a mai avut răgaz. Printre textele sale se numără și *Iașii și locuitorii lui în 1840*, *Palatul lui Duca Vodă* sau *Decebal și Ștefan cel Mare*.

Revenind la descrierea cronologică a vieții sale, amintim că în anul 1839, se întoarce în Moldova (probabil la moșia de la Negrișoasa), în ținutul Bistriței, unde tatăl său arendase niște pământuri. Împreună cu Alecsandri, întreprinde o călătorie în ținuturile Neamțului, intrând în contact cu frumusețea folclorului, cu peisajul românesc. Acestea toate, călătorii și impresii, vor deveni material etnopsihologic pentru celebra *Piatra Teiului*. În 1840, se stabilește la Iași, în urma unor dezacorduri cu familia.

Impresionat de locuri și de locuitori, Alecu Russo scrie *Iașii și locuitorii lui la 1848* (în franceză). În 1846, se reprezintă, la Iași, *Băcălia ambițioasă* și, apoi, *Jicnicerul Vadră*. În urma reprezentării comediei *Jicnicerul Vadră*, Alecu Russo este surghiunit la Mănăstirea Soveja, unde scrie jurnalul *Soveja – Ziarul unui exilat politic la 1846*, publicat postum de Al. Odobescu.

În 1850, apare în „România Viitoare”, revistă politică a românilor exilați la Paris, *Cântarea României* (versiune franceză): „Dar ceea ce ar ajunge a face din Russo unul dintre numele mari ale literaturii noastre e tânguirea intitulată «Cântarea României»... E o scurtă ochire asupra trecutului țării, în toată vitejia și durerea ce cuprinde, cu blesteme de profet fanatic împotriva ticăloșilor timpului de față și cu perspective limpezi deschise asupra viitorului. O simțire tot atât de aleasă pe cât de puternică, o mare putere de a concretiza în icoane gândurile de păreri de rău sau de speranțe dau acestei scurte bucăți o valoare pe care unii n-au atins-o și n-o ating, și nimeni, în curgerea vremurilor, n-a mai găsit astfel de accente pentru a mângâia și îmbărbăta maica în suferință, «țara cea dragă», și, în același timp, pentru întâia oară se caută în desfășurarea evenimentelor ce alcătuiesc istoria noastră un rost filosofic” (Nicolae Iorga).

Activitatea cea mai importantă a desfășurat-o în anul 1855 la revista „România literară” a lui Vasile Alecsandri. Aici au apărut *Cugetările*, *Amintirile* și poemul *Cântarea României*. Acesta din urmă a avut un larg ecou printre contemporani, mai întâi prin excelenta versiune a lui Nicolae Bălcescu.

A murit de tuberculoză în anul 1859 și este înmormântat la Biserica Bărboi din Iași.

FRAGMENTE SPECIFICE

„[...] Locuitorul Iașilor este – cel puțin așa crede el – adânc blazat față de toate, fără a cunoaște ce-l înconjură și fără a se cunoaște pe el însuși: boala plictisului îl chinuiește! Și care să fie pricinile? Eu le găsesc: întâu în viața turcească, viață de nelucrare, de lene, în care inteligența veșnic doarme, viață care nu știe să-și ascuțească prin activitate și muncă plăcerile și zilele ei uniforme. Noi nu trăim: noi vegetăm într-o înțepeneală letargică, între slujbe ușoare și venituri îndestulătoare, pentru a ne ține același fatal *dolce far niente*; al doilea, în dezastrosul ridicol de a disprețui tot ceea ce *miroase* a moldovenesc, ceea ce îndeamnă să ne jertfim plăcerea pentru amorul propriu de a arăta că totu-i rău; al treilea, în ignoranța societății noastre care oprește energic orice mișcare involuntară a gândirii, a mașinii. Pornind de aici, vedem că ignoranța e o lepră rușinoasă, care pătează toate treptele sociale ale țării și, amestecată cu nesățioasa iubire de argint, devine o plagă de nevindecat. Această ignoranță adâncă, răspândită, obștească, întovărășită de toate prejudecățile rutinei, de vorbăriile fără rost, de pedantismul ridicol, înăbușă glasul celor câțiva oameni, puțini, și a celor câțiva tineri, care au agonisit în străinătate bogății intelectuale.

Din respect pentru amorul propriu ori părul cărunt al unei rude, trebuie să taci; pentru a nu călca cele dintâiu principii de politețe, nu ai decât liberul zâmbet sardonice al celui care se respectă, când auzi scăpând năzdrăvănii neconținute din gura unei cunoștințe onorate, ori a unei persoane pe care din pri-

cina unei legături intime trecute s-o respecti. Așa încât tinerii care nu se pot hotărî să treacă drept țicniți – sau, după termenul tehnic ieșean, drept *berbanți* – se găsesc în chip necesar într-o poziție falsă; ascunzându-și simțirile și felul lor de a vedea lucrurile, prefăcându-și tonul, falsificându-și mișcărilor, la urma urmei ajung să se deie după curent, ajung să-și piardă una câte una credințele nobile pe care le primiseră cu învățătura, și după o bucată de vreme, observându-se, văd cu mirare că nu se mai recunosc. Pe nesimțite se strică; învățătura lor se tocește prin ea însăși, pentru că nu mai găsește ecou, și atunci caută să-și înșele gusturile. Cu aerul respiri lenea și letargia; facultățile adorm și-ajungi ca și ceilalți: mașini care umblă, beau, dorm, *vorbesc de rău* – și-atâta tot. În sfârșit, cu toate aceste prefaceri, la unii doimoale, la alții repezi la vedere, ca decorurile de operă, dacă scapă acestor tineri oarecare semne de dezgust, vreo vorbă care să contrazică moravurile locale, vreo mișcare involuntară împotriva absurdităților în ființă, dacă-și înfrânează obiceiuri respingătoare pentru cel ce nu-i obișnuit, apoi cad în disprețul opiniei publice; ignoranța, ca toate micimile, cu idei mărginite, strâmte și cicălitoare, atinsă în trainicul ei amor propriu, își urcă în par susceptibilitatea încăpățanată și ajunge prețioasă: le dă tinerilor acestora lovitura măgarului, cu o vorbă perfidă prin înțelesul care se leagă de ea și pe care o socotește chintesența ironiei fine: *franțuzul! neamțul!* Ceia ce însemnează anume că sunt rău crescuți, pentru că, la șase sute de leghe de Iași, n-au fost învățați să stea drept, țapeni ca niște caporali, înaintea tatălui, mamei, mătușii și unchiului lor; pentru că n-au fost deprinși să-și pue buzele pe mâna celui dintâiu venit, fie ea curată ori murdară, pentru că n-au fost opriți să aibă o opinie, o părere a lor; pentru că n-a fost înăbușită în ei fran-

chețea, dezvoltând, în același timp, finețea și fățărnicia, care la noi sunt toată știința vieții și toată educația. În sfârșit, ca ultimă lovitură de măciucă, bătrânii repetă cu emfază fiilor și nepoților cum că nu știu nimica. «Ați deprins și voi două-trei vorbe franțuzești și vă credeți învățați!» Asta o spun pe tonul demnității unui mare senior; și – bizară contradicție! – oamenii aceștia prețuiesc învățătura după numărul mai mare ori mai mic de limbi, pe care ajunge cineva să le vorbească; pentru dânsii, știința și arta, cugetarea și sentimentul sunt lucruri necunoscute. Ce să zici față de așa lucruri? Trebuie să taci să te strângi în tine însuși. Dar să vezi călcat tot ce-ai crezut mare și nobil, să te vezi disprețuit de ignoranță și de stupiditate, nu-i oare un martiriu?

Nu este nici o viață în Iași. Ideile nouă, primite fără voe, introduse ca prin surprindere, și urma, încă puternică, a obiceiurilor vechi, alcătuiesc un haos nedeslușit, în care totu-i încurcat. Avem părinți și rude care au apucat alte vremuri și trebuie să-i respectăm; ar fi și nedrept să sfărâmi dintr-o dată afecțiunile atâtor vieți. Societatea europeană se sprijină în primul rând pe familiaritatea afectuoasă și pe reciprocitatea sentimentelor care există între membrii unei familii, izvor prim, din care iau ei caracterul de blândețe, de ușoară nepăsare, de politeță lesnicioasă și slobodă și gustul sociabilității, care e necunoscut în ținuturile mai apropiate de Orient. Părinții noștri însă au fost crescuți în maximele turcești, adică: fiul nu e prieten al tatălui său, ci i-i primul rob, pe care trebuie să-l strunească cu atât mai tare cu cât într-o zi trebuie să-i scape. De aici respectul acela silit, tăcerea poruncită, înțepeneala aceea impasibilă întipărită pe frunți, care se cer copiilor; tinerii de aceea ajung falși ori stupizi – nenorocite extremități! Printr-o reacțiune firească, robul, la rândul lui, devine tiran. Urma-

rea educației acesteia este izolarea indivizilor. Ajunși în sfârșit mari, fără legăturile acelea, așa de dulci de la șaisprezece ani, cu inteligența și imaginația nicio-dată deșteptate, cu inima goală, ei nu mai fac decât legături de interes; oamenii aceștia fără copilărie n-au nici amintire, nici viitor; au numai prezent, dar un prezent material, fără farmec, cu totul pozitiv. «Fă cum au făcut și părinții tăi», asta e fraza banală. Ei țin la respectul silit: «Vreau ca copiii mei să se teamă de mine; de iubit, m-or iubi pe urmă, dac-or crede de cuviință», îmi spunea într-un rând o mamă; «de ce să nu faci și ei ca noi și ca strămoșii noștri? Noi nu trăim în Franța, domnule.» Vorbele acestea rezumă sistemul de educație și pot sluji de lămurire caracterului obștesc al cetățenilor noștri.

Așa se explică monotonia aceea, singurătatea, golul spăimântător pe care-l simți – gol cu atât mai adânc, cu cât inovațiile au aruncat ridicolul lor asupra petrecerilor de altădată, când bunicii noștri, ducându-se călări la palat ori la judecătorie, se opreau în colțul unei uliți ca să bea la crâșmă un pahar de rachiu. În nici un oraș din lume nu s-ar putea aplica mai bine vorba: *a căuta să-ți omori vremea*. Cei dintâi tineri veniți din Franța și Germania au pus în mișcare societatea noastră și au căutat să răspândească o primă și slabă scânteie de lumină. Dar o societate pe care au consacrat-o veacurile nu se preface așa de repede. Boierii cei bătrâni, lume aparte, țin la obiceiurile vechi, cum ținem noi la obiceiurile nouă, cu putere, cu disperarea unei cauze amenințate de apropiată și inevitabilă descompunere. Boierii mai dincoace s-au deșteptat înaintea reorganizației sub influența vechii stări de lucruri, și mai țin la trecut, deși mai slab; iar noi, fii ai unei epoci de civilizație, care ne-am încălzit la focarele Europei, nu ne-am eliberat încă de prejudecățile noastre de rang, de

drepturi, de interese, de mică vanitate, uitate în străinătate, pe care însă cu plăcere le găsim la întoarcere; noi mai găsim încă farmec în vechile abuzuri care lovesc și-n justiție și-n judecată și, născuți cu civilizația, noi avem o scăpare minunată în obiceiurile și deprinderile țării împotriva turcilor, care ar putea să stânjenească bunul nostru plac. Și toți câți suntem, parizieni pretențioși, republicani, șvițereni, cumpliți studenți de la Heidelberg și Stuttgart, toți suntem mari reformatori cu gura, până ce vor veni și faptele să răspundă. Boierii bătrâni și partizanii lor privesc cu dispreț tinerimea, ca și cum ea n-ar fi chemată să-și joace rolul.

La noi nu este viață publică. Sfera plăcerilor e foarte mărginită iarna și fără nici o urmare în timpul verii. Boierii cei bătrâni, în afară de tribunale, de partida de wist și de macaua preaiubită, la care își ruinează familiile, mângâindu-și cu plăcere bărbile lungi, iar cei mai tineri răsucindu-și mustața - sunt nuli pentru societate; se mulțumesc să fumeze ciubuc după ciubuc, să ia dimineața și după somnul de după prânz dulceți (minunat obicei!) și să soarbă cafeaua turcească, batjocorindu-și cu toată energia moldovenească țigani și slugile. Tinerii, dacă se întâmplă să se adune câteodată doi sau trei, se așează metodic în jurul unei mese de joc și merg pe urmele babacilor ori cască, blestemând nevătămătorul Iași care nu le poate da nici o petrecere. Trebuie să mai adăugăm la numeroasele ridicole ale oamenilor noștri de duh și faptul că învinuiesc țara de lipsa ei de mișcare și nu se gândesc că chiar ei sunt cea dintâiu pricină. Trufia aristocratică găsește atâtea plăceri secrete în izolarea aceasta! Printr-o fatalitate oarbă și foarte convenabilă, pentru că toate familiile cu trece-re sunt înrudite mai de departe ori mai de aproape, înțelegerea a fost surghiunită din oraș. Fiecare casă e

o cetățuie înarmată cu țepi, limbile ascuțite ale tuturor partizanilor, atât femeiești, cât și bărbătești. Ușurătatea și vorbele rele sunt îndeletnicirea cucoanelor, și lenea, deschisă zgomotelor străzii și noutăților cronicei moravurilor –, partea bărbaților. Câteva persoane înzestrate cu farmecele figurii și ale spiritului, care au călătorit prin capitalele mari, au vrut să introducă și în Iași *bon-ton*-ul și manierele elegante, au vrut să formeze saloane alese. Dar într-o societate meschină și plină de vorbării, ca a noastră, a îndrăzni să te deosebești de concetățeni ori, ce e mai rău, de membrii acestei vaste familii, care prin ramificațiile ei, mai mult sau mai puțin depărtate, alcătuiește boierimea mare, – a îndrăzni să arunci obiceiurile și datinile vechi, a voi să crezi o reunire aleasă însemnează să te pui rău cu lumea bună. Chiar așa s-a întâmplat. Așa, unul din aceste saloane (Salonul doamnei Elena Sturza), pe cât de renumit, pe atât de vrednic de a fi cunoscut și cercetat de ieșeni, salon care s-a declarat campionul *bon-ton*-ului și al eleganței europene, unde ești primit, după cât se spune, cu toată amabilitatea și gingășiile cerute pentru a face onorurile unei case nobile, a fost și este zilnic țința săgeților neputincioase ale unei invidii tare prostuțe – de asta răspund eu –, mai ales pentru acei cărora prea puțin le pasă de vorbele unora și altora. Dușmănoșii, potrivnicii, calomnatorii interesați ori cei care sunt astfel numai pentru că vor să flecărească au încercat să-l dărâme prin sarcasm. Partizanii însă, dimpotrivă, îl ridică în slavă. În sfârșit, între cele două partide, a treia, alcătuită din bătrâni și din câteva spirite indiferente asupra locului unde se adună, cu condiția numai să-și poată petrece seara ori să poată avea bucuria unei întâlniri – oameni care se duc oriunde, fără să îmbrățișeze certurile vreunei coaterii, l-au sancționat în tăcere. Oamenii *vechiului re-*

gim, adică boierii, întâiu și-au bătut joc, căci bieții oameni habar n-aveau de croiala unei haine, de forma călcâiului ori de vârful unei cisme, de culoarea unei perechi de mănuși, ei, care se cufundă cu atâta plăcere în blana lor orientală, cu *calpacul* istoric pe capul ras, cu picioarele în papuci de marochin galben, contrastând cu roșul înfocat al fundului nădragilor lor turcești, ei, care preferă mănuși de jandarm mănușilor de la Jaquemart, numai pentru că acelea sunt mai trainice. Dar un salon ales ca acesta nu-l pot ei ierta, mai cu seamă pentru că e oprit cu desăvârșire fumul ciubucelor, care ar putea să întunece strălucirea înfloriturilor lui aurite, și pentru că nu sunt îngăduite de loc sudălmile naționale; ei, care sunt buni moldoveni și buni patrioți, otova și fără fașoane, sunt în neputință să zică cu gingășie: «drace!» ori «*morbleu!*» Nu-i destul de răsunător și nu-i nici logic. În privința asta, e drept, nu-i tocmai bine, căci sudalma e tot așa de trebuincioasă moldovanului, ca apa peștelui, aerul păsărilor și pâinea tuturor oamenilor. Străbunii ne-au lăsat moștenire Moldova cu energia ei eroică și noi, ca drepti urmași, ne silim foarte mult să împlinim diata, mai ales în ce privește sudălmile.

Salonul de care-i vorba poate prea e de *bon-ton*, dacă ni-i îngăduit să ne exprimăm astfel, pentru o țară în care un fel de *lasă-mă să te las* și un soi de patriarhalism bătrânicos alcătuiesc sulimanul moravurilor, dar la urma urmei aceasta e școala noastră de eleganță și experiența ei trebuie să facă epocă în istoria prefacerilor societății noastre.

După pilda salonului acestuia s-au format și altele, cu toate că în măsură mai mică, însă succesul și faima lor a durat prea puțin. S-a întâmplat cu saloanele acestea ca și cu oamenii: cei însemnați cu pece-tea puterii și geniului se ridică, cu toate schelălăituri-

le; oamenii nehotărâți, care umblă pipăind, se poticnesc de toate haturile vieții. Prea sfioase spre a-și crea o stare neatârnată, neîndestul de cutezătoare pentru a se înălța deasupra ridicolelor banale și a glumelor și mai banale, căzute în fața izbânderelor crescânde și a influențelor parfumate ale faimosului salon, zânele acestor semitemple au văzut cum curtea lor se risipește încetul cu încetul. Căci, pentru a atrage pe amatori, nu-i îndestulător să deschizi un salon și să zici: intrați, domnilor; trebuie acel nu știu ce, care cucerește și te răpește, trebuie ca un glas dulce, un surâs amabil și fin împărțit fără părtinire, o gingașă mișcare a capului să te îndemne. E mare artă, fără îndoială, să știi a primi lumea, dar, ca s-o poți ținea, trebuie, cred eu, talent unit cu tact foarte delicat. În multe din saloanele acestea, oricât de bine s-ar primi, - recepțiunea nu e deopotrivă, și stăpâna casei parcă ar vrea să-și potrivească zâmbetele și semi-grimasele echivalente cu locul pe care-l ocupă oaspeții pe scara ierarhică a societății, mijloc mare de a te plictisi acolo sau acasă, lipsă mare de tact, care arată un defect al sufletului ori al educației în procedeele delicate, în atențiile acelea gingașe și firești pe care suntem obișnuiți să le privim ca un dar al femeii. Cred că va fi mult *bon-ton* la Iași când saloanele vor fi saloane, și nu birouri de genealogie ori case de schimb.

Diplomația cea mai rafinată, aceea care degenează în intrigă casnică, este codul uzual adoptat nu numai în afacerile care cer cap și tact, dar chiar în cele mai mici relații, până la părăsire între amici și în familie. De aceea marele nostru regenerator politic, generalul Kisseleff, zicea adesea că: «Dacă e bine să te duci la Viena ori la Paris, ca să te instruiești, ar trebui să vii la Iași, ca să-ți desăvârșești educația și să înveți cum să trăiești în lume». Cei care ne-au vi-

zitat ori acei care trăiesc printre noi să demaște aserțiunea aceasta, dacă pot, căci e adevărată. La cea dintâiu vedere, orașul nostru pare alcătuit numai din frați buni, dar cercetați-l mai de aproape și pe urmă să stați cu mine de vorbă.”

Alecu Russo, Iașii și locuitorii lui în 1840, în „Scrieri alese”, ediție îngrijită de Emil Boldan, Editura de Stat, București, 1948, pp. 233-241.

„Aceste sunt suvenirurile care le jelesc, parte s-au dus, parte se duc... cu cât vremea trece mai iute și le acoperă de uitare, cu atâta par mai frumoase. Nu mai înțelegem viața de la țară; părinții noștri singuri o cunoșteau. Vara și iarna, porțile curților scârțâie, orzul și ovăzul nu ajungeau la musafiri, pivnița era plină până în gât de vin vechi, de Odobești și de Cotnari, iar pelinul voios se scotea cu mare ceremonie la zi întâiu mai. Boierii de primprejur în chiotele surugiilor, în pocnetele harapnicelor, în împușcăturile feciorilor boierești se adunau când la unul, când la altul. Țiganiii trăgeau la manele de se omorau, cucoanele sulimenite oftau, iar boierii așezați pe covoare beau vutcă în papucii amazoanelor; își zvârleau în sus fesurile și se sărutau cu lăutarii; când nu erau nici musafiri, nici lăutari, nici amor, rămânea frica tâlharilor.

Gătirea unei familii boierești de țară era un eveniment serios, la care cucoana gândea cu cinci luni mai nainte; pornirea era o băjenie întregă. Astăzi ducerea la țară seamănă o preumblare la Copou; cel mai ahotnic șade două sau trei luni între gazete, reviste și publicațiile nouă ale Parisului și ale Iașului; poarta îi încuiată, boierul cască pe un divan, cucoana pe celălalt, când și când câte o rară vizită întreiește mai mult decât împrăștie urâtul; boierii nu

mai au prin sat nici cumetri, nici fini, nici finișoare; nici că se mai învârtește prin ogradă hora sătească, de-abia s-a zărit boierului când ajung și când pornesc... Verdeța câmpului se cuprinde în iarba din ogradă... umbra copacilor... în doi salcâmi din grădină. După trei luni de zile, boierul și cucoana se întorc în colbul Iașilor, și nouă luni suspină iarăși după petrecerea și frumusețea de la țară.

Când îmi aduc aminte de vremile acelea, de veselie familiilor, de credințele casnice, de obiceiurile traiului, mi se pare că moldovanul era vioi, vesel, cu inima deschisă, ca și casa; fracul ne-a deșteptat mintea, dar ne-a strâns inimile, ca și piepturile; veselia noastră îi păcătoasă, râsul nostru îi jumătate de râs; fudulia părintească era măreață, pompoasă și boierească, a noastră îi oțărîtă; veselia cuprindea știuții, cunoscuții și necunoscuții; se vedeau și erau prieteni; noi suntem reci și cât s-ar putea mai străini unii de alții; șlic și șlic se iubeau, noi nu știm dacă sub oricare frac este un om; de aceea prietenia în acea vreme era multă și șaga lungă, astăzi prieteșugul îi rar, dar șaga îi mai bună; cu șaga, cu veselie și traiul de atunci numai țara putea să placă părinților noștri, salonul îi nou ca și noi. Cu cât erau slobozi și șagalnici cu femeile în adunările lor, începute și sfârșite cu mese mari și lăutari, cu atâta suntem politicoși și rezervați cu damele, gluma, și inima groasă era duhul de atunci; galanteria lor nu s-ar primi măcar într-un bal public din Păcurari sau în vestitul și răposatul Șuster-bal de la Pârlita... câte și câte alte obiceiuri care nu le știu, nu vorbesc de vremile încă mai vechi unde echipajurile giupâneselor erau un car în doi sau în patru boi, trăsurile boierilor – un cal umblător, cofetăriile – o rachierie-cârciumă, unde boierii cinsteau un pahar de rachiu și luau un covrig pâ-

nă a nu merge la Divan; aceste vremi sunt timpurile eroice, adică fabuloase, ale societății moldovene.

Socotesc în opinia mea că mult aş face pentru luminarea istoriei, pentru dezvoltarea adevăratei literaturi naționale, de aş putea culege, zi de zi, ceas pe ceas, impresiile, hainele, traiul strămoșesc, sau măcar de aş putea ținti gândul oamenilor de talent a o face.”

Alecu Russo, Studie moldovană, în Op. cit., pp. 116-118.

MIHAIL SADOVEANU

n. 6 noiembrie 1880, Pașcani – d. 19 octombrie 1961, Vânători-Neamț

ocupă mai multe funcții în Iași – printre care cea de director al Teatrului Național; locuiește mulți ani în Dealul Copoului

Cea mai prolifică perioadă de creație pentru marele scriitor a fost aceea ieșeană. Cel care avea să denumească *Strada Lăpușneanu*, s-a născut în târgușorul Pașcanilor, mai exact în Vatra Pașcani, fiind fiu al avocatului Alexandru Sadoveanu și al Profirei Ursache. De origine olteni, bunicii lui Sadoveanu se stabiliseră în Iași ca slujbași în administrația curții lui Balș. Din cauza unor neînțelegeri, părinții scriitorului sunt nevoiți să părăsească orașul pentru a rămâne definitiv la Pașcani, acolo unde vede lumina zilei și scriitorul în ziua de 6 noiembrie 1880.

Întrucât părinții săi nu au fost căsătoriți, paternitatea scriitorului a fost recunoscută abia în 1891. Din anul 1887, urmează cursurile școlii primare din orașelul de pe Siret, context în care îl întâlnește pe

profesorul său preferat, Domnul Busuioc, cel care l-a inspirat să scrie colecția de povești *Domnu Trandafir*. Ulterior, urmează gimnaziul „Alecule Alecsandru Donici” din Fălticeni și Liceul Național din Iași. În timpul liber, tânărul Sadoveanu obișnuia să exploreze regiunea natală, fie pentru a contempla natura, fie pentru vânătoare sau pescuit.

În toamna anului 1897, devine elev al Liceului Național din Iași și găsește în capitala Moldovei mediul propice desfășurării activității scriitoricești. Înzestrat cu anumite spirite care aminteau de boema franceză, Iașul era deja un adevărat centru cultural unde respirai, la tot pasul, literatură: „M-am cufundat ca într-o baie de lumină; însușirile mele artistice au evoluat brusc, ca plantele sub soarele ecuatorial. (...) Buna tradiție era în aer. (...) În scurtă vreme, prin colegii mei, am fost în stăpânirea capodoperilor literaturii moderne europene, pe care le-am sorbit cu nesațiu. Marii romancierii francezi, englezi și ruși consumau toate orele obiectelor aride.” (*Anii de ucenicie*, p. 438) Deși „deșteptarea temperamentului său artistic” s-a produs la Fălticeni, Sadoveanu colaborează în perioada petrecută ca elev la Iași cu nenumărate reviste și sub diverse pseudonime.

Avusese deja, de 16 ani, tentația primelor încercări literare, dorind să alcătuiască, împreună cu un coleg, o monografie despre Ștefan cel Mare; totuși, va renunța la acest demers din cauză că nu avea acces la suficiente izvoare istorice. Debutul literar propriu-zis are loc în anul 1897, cu schița *Domnișoara M din Fălticeni* (semnată cu pseudonimul *Mihai din Pașcani*) publicată în revista bucureșteană „Dracul”.

Din anul 1898, începe să colaboreze la foaia „Viața nouă” a lui Ovid Densusianu, alături alte nume care vor dăinui în memoria posterității, precum Gala Galaction sau Tudor Arghezi. Nefiind de acord cu direcțiile simboliste spre care era orientată „Viața nouă”, se detașează categoric de specificul mișcării simboliste românești și începe să scrie în reviste non-simboliste precum „Opinia” sau „Pagini Literare”. De asemenea, înainte de a deveni un scriitor realist și adept al curentului poporanist, Sadoveanu a fost unul dintre primii colaboratori ai revistei tradiționaliste „Sămănătorul”.

În anul 1900, călătorește la București, începând să frecventeze societatea boemă a capitalei și renunțând la intenția de a studia dreptul la Universitatea din București. În aceeași perioadă, decide să scrie doar proză realistă, renunțând la poezie. În 1901, se căsătorește cu Ecaterina Bălu, alături de care se stabilește la Fălticeni. Aici, începe să lucreze la primele nuvele, luând hotărârea să trăiască din cariera de scriitor. În anul 1902, apare primul manuscris al romanului *Frații Potcoavă*, acesta fiind semnat cu pseudonimul *M.S. Cobuz* și publicat parțial în revista „Pagini Alese”. Perioada în care a fost încorporat (iunie 1903) și a făcut parte din armată, în apropiere de Târgu Ocna, l-a inspirat să scrie *Amintirile căprurului Gheorghiiță*. De asemenea, această primă perioadă din viața sa avea să fie evocată în textul din 1944, *Anii de ucenicie*.

După terminarea armatei, își întemeiază o familie care, inițial, a locuit într-o casă deținută de Ion Creangă. Ulterior, membrii familiei Sadoveanu se vor muta într-o locuință aflată în vecinătatea *Grădi-*

nii Liniștii. Scriitorul a avut unsprezece copii, dintre care trei fiice: Despina, Teodora și Profira, aceasta din urmă devenind poetă și romancieră.

Abia între anii 1908 și 1909, devine scriitor profesionist după ce se alătură Societății Scriitorilor din România (ba chiar, la data de 2 septembrie 1909, e numit președinte al acesteia). În anul 1910, este numit în funcția de director al Teatrului Național din Iași, poziție pe care o va ocupa până în 1919. În noiembrie 1911, demisionează din funcția de președinte al Societății Scriitorilor Români, fiind înlocuit de Emil Gârleanu, dar continuă să își păstreze funcțiile de membru în comitetul de conducere și de cenzor. Asociat în acest timp cu mișcarea poporanistă, datorită felului de a evoca viața celor „umiliți și obidiți”, Sadoveanu leagă o prietenie strânsă cu Ibrăileanu care îl îndeamnă să se mute la Iași. Cu toate acestea, scriitorul continuă să creeze în atmosfera solitară a locuinței sale de la Fălticeni chiar și în anul 1910 când, ajuns deja o figură marcantă a literaturii române (fusesse ales președinte al Societății scriitorilor români), devine director al Teatrului Național din Iași. Sub conducerea sa, instituția progresează, iar teatrul devine o prioritate în viața culturală a târgului moldovenesc. De numele său sunt legate și câteva publicații din perioada războiului. După încetarea acestuia (războiului), Sadoveanu se stabilește împreună cu familia la Iași, în fosta locuință a lui Kogălniceanu din Copou.

Printre redactorii și colaboratorii revistei „Însemnări literare” se află și M. Sadoveanu care, sub paleta bogată de heteronime, scrie cu elanul și zelul obișnuit beletristică recenzii și polemici.

Cea mai revelatoare scriere a sa în privința descrierii Iașiului este cronica *Strada Lăpușneanu*, operă ce radiografiază obiceiurile crepusculare ale societății ieșene vizibile cu ocazia promenadelor: era „un viermăt... de lume... Erau mai ales foarte multe femei tinere, în toalete elegante și vii. În jurul lor, foliau ofițeri cu dolmane și tineri cu fețele rase, în corecte straie englezești – paltoane largi și pantaloni cu dungă și manșetă... Era întreg Bucureștiul aici, toată Calea Victoriei, vioaie și veselă, murmurând, salutând, observându-se pe sub gene încondeiate și prin monocluri cu luciri ciudate.” Scrierea evidențiază multe analogii cu Bucureștiul din perioada *belle-époque* și surprinde forfota și efervescența pestriță de pe Corso în contrast cu viața „urgisită” a mahalalei. Despre acest roman, Topîrceanu scria: „*Strada Lăpușneanu* este, până acum, singura operă literară în care se oglindește mai complet viața României pe vremea războiului – a României ghemuite în Moldova, cu dinții și cu ghearele la hotare.” (art. din „Viața românească”, 1921)

Minți luminate au alimentat zestrea spirituală a orașului, astfel că, „printr-o legătură care vine de departe”, spațiul moldovenesc a beneficiat de un *genius loci*. În viziunea scriitorului, „oraș al trecutului”, Iașul devine „cetatea eternă” a țării noastre: „Dar mai demult ce-a fost acest Iași... În vremea lui Alexandri, Negruzzi și Russo, în vremea lui Kogălniceanu, în vremea *Convorbirilor*, în vremea *Contimporanului*, în vremea lui Eminescu și a lui Creangă. Aș putea să înșir multe nume și mai de demult și mai dincoace – pentru a marca noblețea acestei cetăți. Amestecul acesta de nume scumpe inimilor

noastre cu capitala Moldovei nu este, desigur, întâmplător. *E o legătură care vine de departe: e un rezultat al unor vechi cauze de intelectualitate mai ageră și de finețe sufletească.* Din pricina asta și astăzi Iașul cu Moldova își păstrează prestigiul în domeniul literelor. [...] Dar desigur, dintre toate orașele din cuprinsul întregului pământ al României, de la Tisa până la Mare, niciunul n-are un muzeu al trecutului nostru mai bogat decât Iașii." [...] „Iașii este un oraș al trecutului, deci trebuie îngrijit și păstrat cu pietate în tot ce are frumos din trecut. Din această pricină i se cere în primul rând o igienă specială a frumuseții lui și o strictă curățenie – care ni se pare cel mai firesc și mai realizabil lucru din toate.”

În următorii ani, creația sa literară accesează fondul mitic și istoric al spiritualității românești, astfel că palmaresul său este îmbogățit cu cele mai reprezentative opere: *Țara de dincolo de negură* (1926), *Hanu-Ancuței* (1928), *Zodia Cancerului* (1929), *Baltagul* (1930), *Creanga de aur* (1933) și o altă scriere care evocă trecutul Moldovei, *Locul unde nu s-a întâmplat nimic*.

În timpul celui de-al Doilea Război Balcanic, din 1913, Sadoveanu fusese chemat pentru a treia oară în armată, dobândind gradul de locotenent. După ce luptă pentru scurt timp pe front, se întoarce la viața de scriitor. Între anii 1916 și 1917, odată cu intrarea României în Primul Război Mondial, Sadoveanu se stabilește în Moldova – care era singurul teritoriu românesc rămas neocupat. Este reales președinte al Societății Scriitorilor, având un mandat provizoriu – până în 1918.

Alături de Tudor Arghezi și de George Topîrceanu, fondează, la Iași, revista „Însemnări Literare”. Însă, la scurt timp, revista își anunță încetarea apariției. În această perioadă, Sadoveanu se stabilește în cartierul Copou din Iași, cumpărând, renovând și redecorând fosta reședință a lui Mihail Kogălniceanu – cunoscută și sub numele de *Casa cu turn*. În această reședință, va găzdui scriitori, precum G. Topîrceanu, Gala Galaction, Otilia Cazimir, frații Teodoreanu ș.a.

În anul 1926, împreună cu Liviu Rebreanu, reprezintă Societatea Scriitorilor Români la Congresul de la Berlin. După publicarea ultimei părți a trilogiei *Frații Jderi* (în 1942), Mihail Sadoveanu se retrage la cabana sa de vânătoare de la Oașa, pe Valea Frumoasei, alături de care construise și o bisericuță. În acest timp, scriitorul o întâlnește pe Valeria Mitru, cu care, după o scurtă perioadă de timp, se căsătorește. În 1948, după instalarea regimului comunist, Sadoveanu primește cele mai înalte poziții care au fost acordate vreodată unui scriitor român. În noiembrie 1955, la scurt timp după ce împlinește vârsta de 75 de ani, i se conferă titlul de *Erou al Municipii Socialiste*. Chiar și după 1956, Mihail Sadoveanu a continuat să fie recomandat ca unul dintre cele mai importante modele culturale ale regimului. Contribuțiile sale literare și – mai ales – orientările sale politice fac să i se acorde, în anul 1961, „Premiului Lenin pentru Pace”.

Treptat, devine unul dintre cei mai prolifici prozatori români din prima jumătate a secolului al XX-lea – publicând peste 100 de volume individuale. Încă din anul 1908, Titu Maiorescu îl menționa pe

Sadoveanu într-o listă cu cei mai mari scriitori ai României. Conform perspectivei lui Tudor Vianu, creațiile lui Sadoveanu au însemnat o revoluție artistică în cadrul realismului românesc. George Călinescu, în lucrarea *Istoria literaturii române de la origini până în prezent* (1941), considera că felul lui Sadoveanu de a fi se reflectă și în opera sa: „Omul însuși personifică în chipul cel mai izbitor opera: voinic, trup mare, cap voluminos, gesturi cumpănite de oier, vorbire îmbelșugată, dar prudentă și monologică, ocolind disputa; însă lăsarea în jos a gurii, zâmbetul împietrit al feții, aduc pe față o nepăsare ferină; ochii nelămuriți, reci, venind de departe și trecând peste prezent, sunt ai unei rase necunoscute.”

După o carieră de peste jumătate de secol, el este cunoscut în special pentru romanele sale istorice și de aventuri. Mai puțin cunoscute sunt textele sale care prezentau lumea satului din Moldova, reportajele și paginile memorialistice. În linii mari, opera sa poate fi grupată în funcție de anumite direcții dominante într-o anumită epocă: etapa de început este cea sămănătoristă (cuprinzând nuvele și povestiri), o a doua etapă, din perioada interbelică, poate fi numită mitico-simbolică (reflectându-se în romane, precum *Creanga de aur* sau *Divanul persian*). De asemenea, Sadoveanu cultivă și o predispoziție pentru naturalism, descriind evenimente inspirate din istoria contemporană (exemplul textului *Baltagul* fiind relevant în acetat caz). În fine, ultima perioadă a creației sale corespunde a ceea ce poate fi numit „realism socialist” - corelată cu perioada în care Sadoveanu aderă la ideologia comunismului socialist.

Pe lângă faptul că a fost scriitor, povestitor, nuvelist, romancier și academician, Sadoveanu a fost și un om politic destul de activ; de pildă, din 1905, face parte din Ministerul Educației. În 1930, Sadoveanu, Topîrceanu și profesorul T.C. Stan redactează și publică împreună o serie de abecedare. În septembrie 1937, Universitatea din Iași îi oferă lui Mihail Sadoveanu titlul de *doctor honoris causa*. Printre funcțiile pe care le-a deținut, s-a numărat și cea de Mare Maestru al Marii Loji Naționale din România – statut dobândit în anul 1928. Între 1927 și 1930, a fost „Venerabilul” Lojii masonice ieșene „Dimitrie Cantemir”, iar din 1932, al Lojii „Moldova”. Între 1930 și 1935, a devenit „Mare Maestru Adjunct” al Marii Loji Naționale din România (MLNR) și, ulterior, „Mare Maestru” al MLNR și „Mare Maestru”.

După ce trece printr-un infarct, îi sunt afectate capacitatea de vorbi și abilitățile vizuale. Moare la data de 19 octombrie 1961, fiind înmormântat pe 21 octombrie la Cimitirul Bellu din București.

Opere relevante pentru ceea ce s-ar putea numi „spiritul ieșean”: *Povestiri pentru moldoveni, Oameni și locuri, Din Moldova, Strada Lăpușneanu, Locul unde nu s-a întâmplat nimic*.

FRAGMENTE SPECIFICE

„Ora sosirii în gara Iași, în ceața fumurie a zoriilor, era cu totul întîmplătoare. Semnalele disperate ale mașinilor atunci păreau că trezesc macagii, funcționari și sentinele cu ochi somnoroși și cu figurile palide. Cu totul arbitrară era și clipa plecării la Bîr-

lad, de aceea peronul și împrejurimea gării păreau un imens dormitor care aștepta viermuind și răsucindu-se fantastic. După descărcarea imensului tren, începu altă furnicare și alt asalt, altă tălăzuire aprigă în preajma altui tren, pe care alte mașini îl împingeau plin la peron ca pe o linie moartă.

Împins și izbit din toate părțile, Paul Plopeanu își căută un loc undeva, prin zbaterea de oameni. Începea să desnădăjduiască, când moș Avram îl apucă de mână și-l împinse spre o sentinelă care păzea ușa unui vagon de clasa întâia, cu baioneta în mână. [...]

Paul intră în cel dintâi compartiment și se ghemui lângă ușă. Apoi privi în juru-i.

Mai erau patru călători: doi ofițeri, un domn gras și o doamnă delicată, înfășurată în pleduri. Toți tăceau, morocănoși și triști, privind plușurile și tapetele sfișiate. Elegantul și curatul compartiment de clasa-ntăia, cu canapele moi, înflorit cu horbote, era acum o cutie urâtă, cu bănci de lemn vopsite în pripă. Totul vorbea – ca și privirile călătorilor – de mizeria războiului. În locul unui geam spart se afla fixată o scîndură. Totuși pe acolo pătrundea o ață de vînt, căci unul dintre ofițeri neconținut se frămînta și-și ridica la gît, spre partea aceea, gulerul blănit al dolmanului. [...]"

„[...] Privind în juru-le simțiră direcția. Grupe de oameni, ațîțați parcă de-o grabă, apucau la dreapta lor, pe-o uliță lungă. Unii vorbeau zgomotos și rîdeau. Trăsuri și automobile coteau pe același drum.

Curînd, curgerea de oameni spori, și la marginea tîrgului, un puhoi negru și zgomotos înainta pe-o clină tărăgănată de deal, pe-un drumeag glodos. În urmă rămînea un peisagiu trist de căsuțe mohorîte și grădiniști pustii. Înainte, spre culme, ochiul nu întilnea niciun sprijin. Erau miriști goale și spinării, subt

o boltă joasă de nouri. Și rînduri de ciori se legănuu și se învăluiau în văzduhul sur cu zvon aspru și răsunător.

Drumul era greu și i se păru lui Paul foarte lung. Trăsurile și automobilele făceau un ocol prin altă parte și abia înaintau în aceeași direcție, spre aceeași culme, mohorîtă și tăcută.

Cînd ajunseră, intrară într-o mulțime înțesată, stăpînită în trei părți de cordoane de soldați. În latură a patra, goală, în fund, oamenii amestecați își arătau unii altora un stilp de lemn proaspăt cioplit și grabnic îngropat în pămîntul moale. Acesta era singurul semn al platoului.

Copii din mahalale, femeii din popor, cu broboade colorate, tîrgoveți, funcționari se ișcau neîncetat; toți voiau să răzbească în rîndul întăi. Trăsurile și automobilele, cu uniforme, haine negre și toalete elegante de femei, alcătuiau ca un rînd de loji mai la o parte, de unde unii își potriveau binocurile spre stilpul singuratic. [...]"

„Doamna Eleonora Plopeanu răzbise destule greutăți pînă la Iași încă de la începutul lui decembrie. În tovărășia ei avea pe Mary, soția lui Adrian, o foarte distinsă și mititică persoană, care, deși de douăzeci și opt de ani, părea mai mult o copilă, cu fața ei brună și mobilă, cu ochii ei negri și cu gropița din obrazul drept. Dintre servitoare nu luase decît pe Rozi, veche și credincioasă ființă, de vîrstă și naționalitate nehotărîtă. Codiunță, băiat de șase ani trecuți, se purtase între dîsele cu destulă vrednicie și îndurase ușor și vesel lungimea drumului, sub pledurile bunicuței și-ntre cofeturile mamei.

Socoteala pe care doamna Plopeanu și-o făcuse în București, în fiorii zilelor rele, era foarte bună. În Iași mai avea proprietate o casă, rămășiță de moște-

nire de la Elencu Slătineanu, soră a tatălui ei, bătrînul Ciumara. Casa aceasta, așezată pe-o uliță liniștită, în dosul grădinii Copou, la marginea viilor, era un vechi cuib de amintiri ale copilăriei. În viața ei nouă din București, aproape o uitase. Numai de două ori pe an, cînd primea cîștigurile chiriei, rămînea puțintel pe gînduri, zîmbind și cu ochii cufundați în trecut. [...]

În ziua sosirii la Iași, numai din pricină că nu găsisese la gară o trăsură, în îmbulzeala aceea nemai-pomenită, nu se duse de-a dreptul, cu Mary și cu Condinuța, la casa ei. Nu era chip să facă pe jos drumul nici cu Mary, nici mai ales cu copilul. Îi lăsa-se pe ei deci, cu Rozi, într-o odăiță strîmtă de oțel, în Piața Unirii, ș-aceea cu nespus năcaz dobîndită, și dumneaei pornise curagioasă spre casa de la Copou.

«Casa mea de la Copou...» Cucoana Leonora nu putea să-și închipuie că-i putea zice altfel.

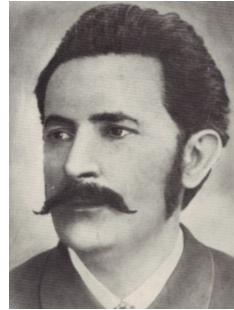
Era la vreme de amiază. Ulița părea singuratică. Zaplazul cel vechi al casei boierești, putrezit și căzut pe-alcouri, era năpădit și învăluit de cătină, liliac și lemnul-cînelui. Pe poarta dată în laturi, cu aripile căzute, i se arătară pîlcurile de brazi și molizi. Acuma erau copaci nalți și puternici. Odinioară erau niște pui, cu teamă și amănunțime îngrijiți de grădinar.

Cucoana Leonora simți pe ochi un abur cald de melancolie. Aici era un colț uitat al Iașilor de odinioară, al Iașilor tinereții ei!

Casa îi apăru deodată, dincolo de brazi, - cu zidurile înegrite și roase de ploie. Dintr-o ochire însă cucoana Leonora o socoti încă tare, ș-avu un simțimînt de mare bucurie. Era o vilă cu ferestre nalte, arcuite, cu terase de piatră încununuate de trandafiri acățători, și c-un turnișor pătrat la un colț, pe ferestricile căruia, demult, bătrînul Ciumara se uita cu ochiana la Ceahlău, în amurgurile curate de august.

Ziua era rece și înourată. Pavilionul de deasupra pivniții uriașe zidită altădată de robi, sera unde lucra acum treizeci și cinci de ani un grădinar tirolez cu luleaua în colțul gurii, grajdurile, căsuța portarului, toate erau lovite de vreme, cu zidurile coșcovite și lumina închisă le arăta și mai triste.”

Fragmente din Mihail Sadoveanu, Strada Lăpușneanu, prefață de Adrian Anghelescu, tabel cronologic de Teodor Vârgoloci, Editura Minerva, București, 1978, pp. 25-26; 45; 81-82.

IOAN SLAVICI

n. 18 ianuarie 1848, Șiria - d. 17 august 1925,
Panciu

locuiește la Iași o perioadă

Pe data de 18 ianuarie 1848, s-a născut scriitorul Ioan Slavici, în satul Șiria, al doilea dintre cei cinci copii ai familiei. Urmează școala elementară „greco-ortodoxă” din Șiria, apoi liceul din Arad (viața de școlar petrecută aici este înfățișată în nuvela *Budulea Taichii*).

Ioan Slavici copilărește într-o casă plină de copii, deoarece părinții săi, având o stare materială bună, mai creșteau șase orfani ai rudelor. Slavici a fost un copil neastâmpărat, care spărgea ferestrele vecinilor, țintea cu pietre cuiburile rândunelelor, ațâța câinii pe la garduri, păstrând cicatrici adânci ale mușcăturilor pe corp, încăleca fără șa caii altora de la pășune, fiind uneori dus acasă accidentat după ce era trântit la pământ de aceștia. Asemeni lui Creangă, fura din poamele vecinilor, deși nu ducea lipsă de ele acasă. Dispărea fără veste, asemeni lui Eminescu, zile întregi de acasă, pe la rude sau pe-

trecea nopți întregi la foc, ascultând povestiri, cu băieții ieșiți cu vitele la pășune. Cu toate acestea, tatăl său era incapabil să-l pedepsească, întrucât îl iubea mult, fiind singurul său urmaș în linie bărbătească.

Iată cum își descrie Slavici propria copilărie: „Avusem o copilărie, care acum, la vârsta la care mi-a fost dat să ajung, după dezamăgirile prin care am trecut, și-n împrejurările în care-mi petrec viața, mi se pare înspăimântător de fericită. Eram, alături de o soră mai mare, singurul băiat la părinți, oameni cu stare, frunțași știuți de bine în lumea lor și legați fie prin înrudire, fie prin prietenie, cum se zice, cu toată lumea. Ori și unde mă duceam, dădeam peste o mătușă, colo peste o verișoară, iar în altă parte o fină ori peste o prietenă a casei și eram întâmpinat cu dragoste și purtat oarecum în palme.” (Ioan Slavici, *Amintiri*, Cultura națională, București, 1924, p. 12). De altfel, amintirile din copilărie vor contrasta cât se poate de mult cu evenimentele nefericite pe care le va suferi în anii de maturitate.

Între anii 1854 și 1858, urmează la Șiria primele trei clase, iar școala primară o termină la Arad, după ce repetă clasa a patra. Învăță limba maghiară jucându-se cu copiii și limba germană de la un învățător catolic. Între 1860 și 1864, urmează primele cinci clase la liceul maghiar, cu mari eforturi, întâmpinând dificultățile învățăturii într-o limbă străină. În aceeași perioadă, devine membru al *Societății de lectură a elevilor români*.

În anul 1865, se transferă la liceul german al călugărilor minoriți din Timișoara, unde începe să simtă dificultățile vieții și, pentru a urma clasele a

VI-a și a VII-a, se angajează ca preceptor al fetițelor unui german, proprietar de restaurant în Timișoara, care-i oferă casă și masă. Rămas fără mijloace materiale, se întoarce la Șiria și se înscrie, elev particular, la liceul maghiar din Arad, în anul școlar 1867-1868. Deși trece cu bine examenul clasei a VIII-a, nu se înscrie la timp la examenul de maturitate.

Împotriva voinței părinților, se înscrie la Facultatea de Drept de la Pesta, în 1869. În această perioadă, întâmpină greutăți de ordin financiar și este nevoit să accepte invitația deschisă a colegului său Gheorghe Șerb de a lua masa în casa tatălui acestuia, care era magistrat; astfel, are ocazia să ia contact cu problemele politicii naționale ale românilor. Totuși, are parte de o studenție de doar patru luni, deoarece profesorii de la Universitate nu i-au inspirat încredere. În fine, se va întoarce acasă după ce cade bolnav pe stradă și este tratat, în urma intervenției unei spălătorese a spitalului.

Ascultând sfaturile mamei, se angajează peste vară ca *scrietor* la notarul din Comlăuș – însărcinare care îi oferă prilejul să experimenteze o serie de povești din viața satului românesc care vor fi, mai târziu, transpuse în proză. Din acest motiv, Slavici va recunoaște, în Amintiri, că „la Cumlăuș (...) tot am învățat acolo neasemănat mai multe decât la Universitatea din Pesta, căci trăiam în cea mai strânsă legătură cu lumea cea mai adevărată și vedeam în fiecare zi lucruri care mă ajutau să cunosc oamenii și împrejurările în adevărata lor ființă”.

În toamna anului 1869, cu ocazia recrutării în armata imperială, profită de calitatea sa de student și de-o cerere pe care o făcuse înainte să plece din

Budapesta de a fi transferat la Universitatea din Viena și solicită, conform prevederilor legale, să facă armata ca voluntar cu termen redus la Viena și se înscrie la Facultatea de Drept. Aici face cunoștință și cu Eminescu, întâlnire care avea să aibă o mare însemnătate pentru evoluția ulterioară a lui Slavici. În anul 1871, spiritul pragmatic și tactul politic al lui Slavici contribuie la concretizarea visului lui Eminescu de a înființa Societatea Academică Literară „România Jună”. Slavici devine președintele noii organizații. Din lipsa unor mijloace materiale sigure, Slavici se întoarce la Șiria – asta după finalizarea anului universitar 1869-1870 și, totodată, a stagiului militar. Cu toate acestea, va fi tentat din nou să se întoarcă la Viena.

La recomandarea lui Eminescu, Iacob Negruzzi îi propune lui Slavici un studiu despre raporturile dintre români și maghiari, care urma să fie publicat în „Convorbiri literare”. Studiul asupra maghiarilor a fost publicat în „Convorbiri literare” în numărul din 15 iulie 1871. Urmând sfatul lui Eminescu, Slavici începe să aștearnă pe hârtie amintirile și povestirile sale în graiul locurilor natale; astfel, debutează în anul 1871, în „Convorbiri literare”, cu comedia *Fata de birău*. Eminescu îi copia și corecta manuscrisele, trimițându-le apoi la „Convorbiri literare”. Tot Eminescu l-ar fi îndemnat să scrie și prima poveste în felul cum știa să povestească Mihai Fercu („Tata bătrân”) și, astfel, scrie povestea *Zâna Zorilor*, care a fost publicată în „Convorbiri literare” în iunie 1872. În același an, i-au mai fost publicate poveștile: *Ileana cea șireată*, *Peștele pe brazdă*, *Florița din codru* și *Doi feți cu stea în frunte*.

În vara lui 1872, se întoarce acasă cu multe datorii. S-a angajat, la Arad, în cancelaria avocatului Mircea V. Stănescu, deputat în dieta Ungariei. Astfel, reia contactul cu viața țăranilor, prin asistarea lor juridică. Colaborează la foaia umoristică „Gura satului” a lui Stănescu, unde publică povestea *Revoluția de la Pârlești*, în 1873. În această perioadă, adună mai multe povești și versuri populare din zona Aradului și material despre Păcală și Tândală și Pepelea al nostru. La Arad, își regăsește și dragostea din adolescență, croitoreasa Luiza, care însă îi complică situația financiară.

Cu oarece îndoieli în ceea ce privea limba literară a lui Slavici, Iacob Negruzzi îl creditează pe scriitor și îl invită la Iași încă din luna noiembrie 1873. Odată venit momentul plecării, el i se destăinuie lui G. Senia: „... hotărâre care poate să fie temei unui viitor, dar pe care adesea o voi plânge. Da, căci oricât de părăsit mă simțesc către compatrioții mei de mai aproape, sunt unul dintre oamenii care-și par a fi plămădiți din pământul pe care au petrecut zilele copilăriei sale.” (Scrisoarea din Viena, 30 iunie 1874, Fondul Slavici al Acad. R.S. România). Despre primirea în comunitatea culturală ieșeană va sta mărturie și o scrisoare a lui Titu Maiorescu din aprilie 1874: „Între bărbații care reprezintă această direcție, ești și d-ta, și eu doresc să introduc această putere nouă în mijlocul nostru. Ce pot face deocamdată pentru dumneata? Și ce pot face mai târziu?” (I. Slavici, *Închisorile mele*, 1921, p. 9). Perioada petrecută la Iași este rememorată cu nostalgie în *Amintiri*: „Au fost zile frumoase, de care mai târziu ne aduceam

aminte și la care nu pot nici astăzi să mă gândesc fără ca să fiu cuprins de înduioșare.”

A fost găzduit de Samson Bodnărescu la școala normală Trei Ierarhi, iar aici se reîntâlnește cu Eminescu și se împrietenește cu Ion Creangă. Slavici se adaptase la viața literară ieșeană, credea cu tărie în ideile junimiste, dar nu adera la așa-zisa aristocrație a societății, rămânând, la fel ca humuleșteanul Creangă, în categoria „țăranilor”, și „masca «țărăniei» reprezenta, de fapt, o secretă opoziție față de un anturaj cu care nu s-au asimilat total niciodată”. (P. Marcea, p. 58) Chiar Slavici va mărturisi: „Cu desăvârșire străin mă simțeam însă în lumea așa-zisă bună și mare, cu care nici până-n ziua de azi n-am putut să mă potrivesc.” (*Lumea prin care am trecut*, p. 84)

În acest timp, în locuința plină de dezordine și animată de vizitatori, în atmosfera societății din care făcea parte și sub „învrăjirea discretă, dar hotărâtoare a lui Eminescu”, după cum însuși mărturisește, Slavici publică în „Convorbiri” *Popa Tanda* și *Toane sau Vorba de clacă*. Climatul cultural ieșean, influența primită de la membrii „Junimii” își vor pune pecetea definitiv pe cariera literară a lui Slavici: „La Viena și la Iași am scris sub învrăjirea lui Eminescu, în primii ani ai petrecerii mele la București, sub a lui T. Maiorescu, iar în urmă nu am publicat decât ceea ce am citit mai înainte.” Frecventează saloanele Veronicăi Micle și Matildei Cugler, citește la „Junimea” și i se publică nuvela *Popa Tanda*, scrie comedia *Toane sau vorbe de clacă*. Devine, pentru scurt timp, redactor la *Curierul din Iași*, înlocuindu-l pe Eminescu. În decembrie 1874, pleacă la București, fiind

numit de către Titu Maiorescu secretar al comisiei pentru publicarea documentelor Hurmuzachi.

În 1876, Maiorescu a început să organizeze cercul „Junimii” de la București, Slavici fiind unul dintre cei mai reprezentativi membri. În anul 1880, Slavici a obținut catedra de limba română și geografie la Școala Normală a Societății pentru Învățătura Poporului Român. În sesiunea 1881-1882, Academia Română îl alege membru corespondent. În vara lui 1882, călătorește în Italia, susținut financiar de către Titu Maiorescu, pentru a se recupera după o perioadă de boală și căutând a pune capăt căsătoriei cu Ecaterina. În 1883, se îmbolnăvește din nou și este trimis de Maiorescu la Viena, pentru a se trata.

Începând din anul 1885, au loc condamnări la închisoare a redactorilor și a directorului Tribunei. Slavici este condamnat la închisoare pentru un an, în 1888, acuzat de agitațiune. Își execută pedeapsa la Vác, o localitate pe malul Dunării, aproape de Budapesta. Deoarece regimul închisorii din Vác a fost lejer, Slavici poate continua să lucreze la documentele Hurmuzachi și chiar beneficiază de ajutorul directorului închisorii, Kovács, la corectarea de tipar a textelor maghiare, germane sau latine. În închisoare află despre moartea lui Eminescu.

După eliberare, merge la Grafenberg, pentru recuperare. La sfârșitul lui august 1889, se întoarce la Sibiu, unde este întâmpinat sărbătorește și reînțepe activitatea la „Tribuna”, unde desfășoară o activitate din ce în ce mai zădărnicită de autorități. Ultimul editorial al lui Slavici în „Tribuna” apare în februarie 1890. În martie, se întoarce la București. Prin înțelegere cu editura Socec, începe, în anul 1892, pu-

blicarea în volume a nuvelor sale. În anul 1894, înființează, împreună cu Caragiale și Coșbuc, revista „Vatra”, care reprezintă începutul semănătorismului și poporanismului în literatura română. În „Vatra”, publică romanul *Mara*, dar și schițe sau povestiri inspirate din perioada petrecută la București, precum *Ceas rău*, *Hanul ciorilor*, *Mitocanul*, *Gogu și Go-gușor*. Îmbinând calitățile de scriitor cu cele de luptător politic, gazetar, istoric și pedagog, opera sa va deveni foarte variată și consistentă.

La 15 iunie 1894, a fost numit de către Academia Română director, iar soția sa a fost numită subdirectoare la Institutul Ioan Oteșanu de la Măgurele, unde vor activa pentru paisprezece ani, până în anul 1908. Între 1908 și 1910, a fost director al ziarului „Minerva”, iar din mai până în iulie 1910, a fost director al agenției de presă din „Correspondența română” și al ziarului cu același nume. Din septembrie 1910, a fost învățător principal la Școala evanghelică și la Școala superioară de fete din București.

Între anii 1902 și 1904, a încercat să construiască la Bușteni o stațiune balneară și, din cauza numeroaselor datorii care i-au adus falimentul în 1912, a fost constrâns să-și vândă biblioteca și tot ce avea de preț în casă. În același an, începe construcția unei case în București și, urcând pe schele să inspecteze lucrarea, a căzut și a suferit mai multe fracturi, urmând ca starea lui de sănătate să se înrăutățească din ce în ce mai mult. După încheierea războiului, e din nou arestat și, la începutul lui 1919, e judecat și condamnat la cinci ani de închisoare; totuși, a fost eliberat la 19 decembrie 1919.

La 71 de ani, în urma unui leșin, suferă o nouă fractură care îl obligă să stea trei luni în pat. Obosit și bolnav, în 1925, Slavici se refugiază la fiica sa, care trăia la Panciu, într-un ținut de vii, care îi amintea de Țiria lui natală. La 17 august 1925, s-a stins din viață, fiind înmormântat la schitul Brazi.

Că Slavici a dorit mult să se „ieșenizeze”, să intre în spiritul „Junimii”, e punctat critic în citatul de mai jos: „Dorința lui Slavici de a trece dincoace de munți fusese exprimată încă dinainte de serbarea de la Putna. Faptul că debutase ca scriitor la «Convorbiri literare», că era subvenționat de junimiști, că începuse să susțină programul «Junimii», intrând în conflict cu ardelenii legați de latinismul de la Blaj, imprimase deja ideea că Slavici se identifică cu «ieșenii lui Maiorescu».” (Pompiliu Marcea)

FRAGMENTE SPECIFICE

„[...] După ce, cu ajutorul primit de la Junimea, am plecat la țară și-am stat acolo cinci luni de zile la aer curat, la apă limpede și la lapte bun, m-am vindecat fără nici o căutare medicală, alegându-mă cu o neînsemnată anchiloză parțială.

Toamna am plecat apoi la Iași, de unde, după câteva săptămâni, am trecut la București.”

Ioan Slavici, Închisorile mele. Scrisori adresate unui prieten din altă lume. 1921 în „Amintiri. Închisorile mele. Lumea prin care am trecut”, Editura Albatros, București, 1998, p. 5.

„[...] În iarna anului 1874, când am venit la Iași, el era bibliotecar și am locuit câteva săptămâni împreună la Trei Sfetite, unde Samson Bodnărescu, atunci director al Școlii normale, îi pusese la dispozițiune o odaie spațioasă.

Deoarece el mă considera ca fiind în gazdă la dânsul și mă știa că dezordinea și necurățenia mă înăbușe, avea multă purtare de grijă pentru păstrarea buneii rânduiei și pentru curățenie. Aerisea mereu și era în stare să măture și să scuture praful.

Serile le petreceam deseori cu Miron Pompiliu și cu Samson Bodnărescu făcând lectură ori discuțiuni literare la doamna Burlă, azi doamna Poni, câteodată, de tot rar, la doamna Micle, pe care Eminescu o știa încă din timpul petrecut la Viena. El ținea dar să fie întotdeauna «spelcuit».

În urmă, după ce s-a mutat la București, își aducea cu multă plăcere aminte de cele câteva săptămâni pe care le-am petrecut sub același acoperământ și i-a fost viuă mulțumirea când i-am oferit în cele din urmă o odaie cu chirie în locuința mea.” [...]

Fragment din Amintiri. Eminescu. Creangă. Caragiale. Coșbuc. Maiorescu. 1924 capitolul „Eminescu-Omul”, pp. 228-229.

„În timpul acesta Eminescu trecuse pe la Iași și luase parte la seratele «Junimii». În urma stăruințelor lui, mai mulți dintre membrii «Junimii» au luat între dânșii înțelegere să-mi deie un ajutor ca să-mi pot termina studiile. Cu primii 15 galbeni primiți prin mijlocirea lui Eminescu m-am întors apoi la Viena.”

Fragment din Serbarea de la Putna, capitolul VI, „Descurcarea”, p. 275.

„[...] Constatașerăm un adevăr când am zis că ideea serbării nu de la noi a pornit și că românii vor ca cultura lor să fie națională și pretutindeni aceeași. Nu am fi fost încurajați și sprijiniți dacă dorul de unitate culturală nu s-ar fi ivit în toate inimile; nicăieri însă dorul acesta nu se deduse pe față cu atâta energie și în o formulare atât de rațională și de clară ca în «Junimea» de la Iași.”[...]

Fragment din Serbarea de la Putna, capitolul VII, „Încheiere”, p. 277.

„Una din cele mai frumoase însușiri ale lui Alecsandri era slăbiciunea pe care o avea pentru scriitorii mai tineri și mai ales pentru Eminescu, pe care-l socotea mai presus de sine în ceea ce privește cultura generală și pregătirea tehnică. Când cu serbarea de la Putna (1871) noi am stăruit ca Eminescu să scrie un imn, care urma să fie cântat de corpul seminariștilor la mormântul lui Ștefan cel Mare. Eminescu n-a voit. A rugat pe Alecsandri să ne scrie imnul, iar acesta nu numai că ni-a trimis două imnuri, ci ne-a mai scris, îmbărbătându-ne în lucrarea noastră.

Mare mi-a fost deci bucuria când am primit la Putna vestea că în delegațiunea trimisă de la Iași se află și Alecsandri.

Și de astă dată a ieșit la iveală o însușire caracteristică a lui Alecsandri.

Deși poet plin de avânt, el în viața practică era om foarte cumpănit, care niciodată nu se avânta. A plecat, ce-i drept, la Putna dimpreună cu ceilalți delegați, dar pe drum i s-a spus că tinerii de la Iași și cei de la București au să facă în timpul serbării manifestațiuni, pe care el le socotea compromițătoare; s-a

despărțit deci la Hadikfalva de delegațiune și a urmat drumul spre Cernăuți.

Abia după ce s-a întors din străinătate (1874), la seratele literare ale «Junimii», mai întâi la Iași, apoi la București, a ajuns Eminescu să se apropie de Alecsandri.”

Fragment din Alecsandri și Eminescu, p. 283.

„În toamna anului 1874, când am venit întâia oară în Țară, am tras la Samson Bodnărescu, directorul Școlii normale de la Iași, care atunci se afla în curtea bisericii Trei Sfetite.

Tot la Bodnărescu stăteau Miron Pompiliu și Eminescu, care se întorsese mai de mult din Germania. Luam din când în când ceaiul la Matilda Cugler, atunci încă soția bunului nostru prieten Burlă, și petreceam întodeauna ceasuri plăcute împreună. Deoarece toți patru eram „burlaci”, cum se zice la Iași, tânăra doamnă Burlă ne socotea oameni necăpătuiți, care își petrec viața aruncându-le toate claie peste grămadă, și nu mai zicea nici «la Școala normală», nici «la Trei Sfetite», ci la «Balamuc», ceea ce greu mi-ar fi să zic că nu se potrivea.

Eram, ce-i drept, toți patru oameni foarte cu minte, dar nu ni se potriveau ceasornicele și nu puteai niciodată să știi când se culcă unul și când se scoală celălalt, când să-i găsești pe toți îmbrăcați și care când e gata să stea la masă.

Bodnărescu, biet de el, cel mai potolit dintre noi, era nevoit să ție seamă atât de clopoțelul școlii, care-l chema la treabă, cât și de apucăturile totdeauna neașteptate ale prietenilor pe care-i găzduia.

Îndeosebi pe Eminescu îl știam bine din timpul pe care l-am petrecut împreună la Viena, dar acum întâia oară steteam sub același acoperiș și mâncam,

cum se zice, din același blid cu el, încât puteam să-l cunosc în toate amănunțele vieții lui.

Văzând cum își petrece el viața, îmi aduceam mereu aminte de Schopenhauer, care zice că pentru o lucrare intelectuală mai însemnată nu e de ajuns o bună desfășurare a sistemului nervos, ci e nevoie și de viguroase organe de nutrițiune, mai ales de un bun stomac și de plămâni buni.

Eminescu le avea toate din belșug. Petrecându-și viața ca dânsul, cei mai mulți oameni s-ar fi prăpădit în scurt timp. Pe el nu-mi aduc aminte să-l fi văzut vreodată bolnav, nici posomorât.

El, mai înainte de toate, nu ținea seamă de împărțirea pe care noi ceilalți o făceam în ziua și noaptea. Pe noi ne înveselește lumina zilei; pe el îl încântau mai mult umbrele nopții, mai ales când luna-și revărsa razele asupra pământului. Mă purta pe la Copou și mai la deal până la grădina lui Pester, pe la Socola, printre vii, prin valea Bahluiului. Când ne întorceam de obicei târziu după miezul nopții, eu eram frânt de oboseală și cădeam răpus de somn, iar el se așeza la masă și începea să scrie ori să-și revadă și să-și corecteze cele scrise.

Se întâmpla cu toate aceste că nu-l mai găseam acasă când mă deșteptam din somn. Era dus în treburile lui. Iar altădată dormea și nu mai eram în stare să-l sculăm ca să ieie masa cu noi.

«Fiecare lucru la timpul lui!» zicea dânsul, dar o-nțelegea aceasta așa, că doarme când îl picnește somnul, mănâncă numai când e lihnit de foame și bea când nu-și mai poate stăpâni setea.

S-au găsit și oameni care au scos vorba că Eminescu era băutor. Da! E foarte adevărat că-i plăcea să bea vin. Îmi place și mie să beau vin bun. Trec, cu toate aceste, luni de zile fără ca să fi gustat vinul, căci nu găsesc vin bun, ori, dacă-l voi fi gășind, mi-e

prea scump și mai bucuros beau apă proaspătă decât vin prost. Tot așa era și Eminescu. Niciodată la masa noastră nu era vin. Beam câteodată aiurea, dar nu-mi aduc aminte să-l fi văzut vreodată beat, ceea ce s-a întâmplat numai după ce s-a îmbolnăvit.

După ce bea, el se înduioșa și era răpus de dorința de a lua asupra sa durerile tuturor oamenilor și a da tot ceea ce avea ca să ferească pe toată lumea. El însuși se simțea fericit, dar îl podideau lacrimile când se gândea la suferințele în care se zbat alții.

Mergeau toate de-a valma în casele din curtea bisericii Trei Sfetite, își trăia zilele fiecare potrivit cu impulsunile momentane, azi așa și mâne altfel, nu era nepotrivită vorba tinerei noastre prietene, dară sterpe n-au fost zilele pe care le-am petrecut împreună. Citea azi unul, mâne altul câte ceva fie acolo la noi, fie la d-an Burlă, ba într-un rând am fost și la d-na și d-l Miclea.

Îndeosebi eu m-am ales din timpul acesta cu două din scrierile mele, *Popa Tanda* și comedia în trei acte *Toane sau vorbe de clacă*, amândouă lucrate sub înrâurirea discretă, dar hotărâtoare a lui Eminescu și publicate apoi în «Convorbiri literare».

Nuvela *Popa Tanda* o scrisesem, ce-i drept, încă pe când mă aflam ca arhivar consistorial la Oradea-Mare. Am refăcut-o însă după ce o citisem cu Eminescu și cu ceilalți doi.

Vinerile ne duceam la seratele literare ale «Junimii», unde nouă, celor mai tineri, ni se zicea «Caracudă», și tot «Caracudă» am rămas până la zilele de bătrânețe.

Iar când era vorba de «Junimea», Eminescu se lepăda, așa-zicând, de toate ale lui.

În timpul pe care l-a petrecut la Viena nu ar fi lipsit, Doamne ferește, de la vreo ședință a societății

«România jună» și lua cu toată inima parte la lucrările de orișice fel ale ei.

Tot astfel atât acum, cât și mai târziu, după ce s-a mutat la București, nu lipsea de la seratele literare ale «Junimii», la care, deși era unul dintre cei mai tineri, avea multă autoritate.

Am luat parte la una dintre vestitele aniversări, pentru care Titu Maiorescu, acum ministru de Culte și Instrucțiune Publică, a venit de la București la Iași.

Au fost zile frumoase, de care mai târziu ne aduceam adeseori aminte și la care nu pot nici astăzi să mă gândesc fără să fiu cuprins de înduioșare.”

La „Balamuc”, pp. 286-288.

„Deoarece s-au scris multe, poate chiar prea multe despre slăbiciunea lui Eminescu pentru Veronica Micle, cred că se cuvine să mai spun și că tot în timpul petrecut la Viena a făcut el cunoștința ei, care venise acolo să consulte medicii asupra unei boale de care suferea. El însuși nici atunci, nici mai târziu nu mi-a vorbit despre aceasta. Aflasem însă de la alții că i-a fost recomandat unei doamne de la Iași ca însoțitor la vizitarea orașului.”

Fragment din Eminescu la Viena, p. 301.

„Când a venit la București ca să ieie asupra sa sarcina de redactor al ziarului *Timpul*, Eminescu nu mai era omul de acțiune care pusese la cale serbarea de la Putna, ba nici chiar omul pe care-l știam din timpul pe care-l petrecuserăm împreună la Iași.”

Fragment din Eminescu la București, p. 311.

„Deși însă nicăiri nu se sâmțea atât de bine ca acasă la el, mult n-a stat în casa din strada Speranței.

Nu-mi aduc aminte cu cât anume era retribuit la redacțiunea ziarului «Timpul». Mult nu era; fără îndoială nu destul pentru dânsul. Mai era apoi și alta. Câtă vreme se afla el acasă, baba n-avea voie să-l supere măturând, scuturând praful, dereticând, iar când pleca de acasă, el lăsa de cele mai multe ori masa plină de manuscriptele și cărțile în care cetise, așezate una ici, alta colo, încât numai el însuși știa să se descurce din ele și încuia ușa pentru ca nu cumva baba, voind să i le pună în rânduială, să i le zăpăcească. Iar îi erau deci claie peste grămadă și pline de praf, cum fuseseră la Iași. Nu mai era apoi nici starea lui sufletească tot cea mai nainte.”

„După spusa unora, Eminescu a fost om nesățios, pornit spre îmbuibări, ba chiar și spre desfrâu.

Eu nu pot să spun decât că nu-l știu așa nici din timpul pe care l-am petrecut împreună la Viena și-n urmă la Iași, nici mai ales de la București, unde numai rar de tot trecea ziuă fără ca să ne-ntâlnim, și mi-e greu să cred că față de mine a fost mai fățarnic decât față cu alții. Îl știu om cu deosebire cumpătat în ceea ce privește orișice trebuință trupească, câteodată chiar pornit spre asceză, și nu o dată l-am văzut supărat de obscenitățile altora.

Se zise, îndeosebi, că la Iași făcea cu Creangă chefuri pe la «Bolta-Rece». Se poate. Creangă era fără îndoială om de dragul căruia bei bucuros un pahar mai mult decât de obicei și nu-ți părea în urmă rău c-ai făcut-o. Eu n-am fost însă acolo și știu numai că cu mine n-a chefuit niciodată, iar cu alții nu l-am văzut chefuind.”

Fragmente din Eminescu la București. I. Acasă la el, pp. 315; 319.

„Pe timpul când trăia Eminescu, ziaristul și scriitorul în genere erau un fel de oameni fără rost, care nu știau să se folosească de darurile firești cu care au fost înzestrați. Mai era apoi și că Eminescu încă din timpul copilăriei să-ndrumase a-și petrece zilele în singurătate. Îi plăcea fără-ndoială să steie de vorbă cu cei ce îi căutau societatea, fie chiar și dacă aceștia nu îi erau simpatici, dar cele mai frumoase clipe ale lui tot numai singur le-a petrecut.

În timpul anilor petrecuți la București, nu avem deci să-l căutăm prin saloane, prin cluburi, pe la se-rate, nici chiar prin cafenele. Dacă se-ntâmpla câteodată să se rătăcească unde era lume multă, el era tot mai mult singur, un fel de om rătăcit printre ceilalți.

Centrul vieții lui sociale erau întrunirile literare ale «Junimii», de la care nu lipsea niciodată. S-a zis adeseori că «Junimea» era o societate de admirațiune mutuală. Eminescu fără îndoială nu era admirator al tuturor celor socotiți ca făcând parte din «Junimea», dar îi cunoștea din temei pe toți, era dumirit atât asupra păcatelor, cât și asupra bunelor însușiri ale fiecăruia dintre dâșii și avea o slăbiciune oarecum copilărească pentru orișicare, potrivit cu felul său de a fi.

Pentru dânsul, «Junimea» era o «bandă», un fel de orchestră, în care chiar și cel mai slab muzicant era un adevărat maestru în ceea ce privește instrumentul lui. De sine se înțelege că adevărata «Junime» era la Iași, și junimiștilor din București el le zicea junimiști *in partibus infidelium*. Tocmai de aceea el era oarecum sectar; nu vedea bucuros la întruniri-le «Junimii» pe aceia pe care nu-i socotea junimiști.”

„O singură femeie a fost pentru Eminescu nu numai om.

Am spus că-n timpul când locuia pe la biserica Sf. Constantin, Eminescu era hotărât s-o ia în căsătorie pe Veronica Micle, care rămăsese văduvă. Și-a schimbat însă, așa se vede, gândul, căci după un timp oarecare a părăsit locuința aceea și s-a mutat la mine, în Podul Mogoșoaiei. Câtva timp în urmă Veronica Micle a venit la el, unde a stat vreo opt zile, apoi a plecat iar la Iași.

Singura explicație a acestei întâmplări este că, după plecarea ei, Eminescu s-a uitat lung la mine.

– Îți mulțumesc, Doamne – mi-a zis, făcându-și cruce –, am scăpat, în sfârșit, pentru totdeauna.

Iar unii dintre cei ce-au scris despre Eminescu pun această ruptură în legătură cu îmbolnăvirea lui, ceea ce de asemenea nu e adevărat.

Eminescu s-a îmbolnăvit în vara anului 1883, în curând după dezvelirea monumentului ridicat lui Ștefan cel Mare la Iași. Atunci el nu mai locuia în Podu Mogoșoaiei; ne mutaserăm în piața Amzei, casele de lângă brutărie. Trebuie deci să fi trecut la mijloc cel puțin Sf. Gheorghe, dacă nu chiar Sf. Dumitru.”

Fragmente din capitolul Eminescu la București. II.
În lume, pp. 320-321; 322-323.

„Cu totul altfel e felul de a fi al faptelor pe care Eminescu le-a săvârșit când boala sufletească a început a i se da pe față.

Pe cât știu eu, nu din acte medicale, nici din adeverințe oficiale, ci din spusele prietenului meu M. Eminescu, el a avut doi frați mai mari și o soră mai mare, d-na Drogli, care s-au sfârșit tot cam în felul lui, și nu o dată el era neliniștit de gândul acesta.

Când cu dezvelirea monumentului ridicat lui Ștefan cel Mare la Iași, Eminescu a scris poezia *De la Nistru pân' la Tisa*, pe care avea de gând s-o citească la serbarea dezvelirii.

S-a și dus la Iași, dar nu numai că n-a citit poezia, dar nici n-a luat parte la serbare.

Întors acasă, el era posomorât.

– Nu mi-am citit la dezvelirea monumentului poezia – mi-a zis el – fiindcă nu mă sâmșteam bine și eram chinuit de temerea ca nu cumva să zic ori să fac ceva nepotrivit cu împrejurările, încât lumea să râdă de mine.

Era cu desăvârșire schimbat.”

Fragment din capitolul Eminescu la București. III. Îmbolnăvirea lui, p. 324.

„Eminescu fugea de orice îngrămădire de oameni și se sâmțea bine singur în mijlocul naturii. Cea mai încântătoare muzică era pentru dânsul freământul brădetului și vâjiitul pârâului ce se varsă spumegând printre stânci. Când am sosit la Iași, cel dintâi gând al lui a fost să mă duc la Copou și apoi la Socola, ca să-mi arate vederile ce se deschideau spre lunca Bahluiului și să mă plimbe prin crângurile de prin pregiurime, ca să mă încânt și eu de frunzișul pișcat de brumă și să iau parte la plăcerea lui de a călca pe frunzele scuturate de vânt, care fâșie la tot pasul.”

„Nu-mi aduc bine aminte când anume a venit Eminescu de la Iași, ca să intre în redacțiunea ziarului *Timpul*. Era la 12 octombrie 1877 când mi-a scris că e gata să vie:

«Dar n-am cu ce veni, adăugă. Asta m-a făcut să-mi țin gura pân-acum. 100 de fr. am pe lună: din

ce dracu să plec? Am și bagaje: cărți, manuscrise, ciubote vechi, lăzi cu șoareci și molii, populate la încheieturi cu deosebite naționalități de ploșnițe. Cu ce să transport aceste *roiuri* de avere *mobilă* – în sens larg al cuvântului – *propria motu?*»

Era deci grăbit omul și, după toată probabilitatea, a plecat îndată după ce a primit banii pentru acoperirea cheltuielilor de călătorie, în tot cazul înainte de Sf. Dumitru. Puțin timp în urmă a intrat și Caragiali în redacțiunea ziarului *Timpu*l.”

Fragmente din Eminescu și Caragiali, pp. 361, 362-363.

„În vremea aceasta, însă, Eminescu a umblat pe la Iași, și-n urma stăruințelor lui, «Junimea» a luat hotărârea de a-mi da un ajutor de vreo 10-12 galbeni pe lună pentru ca să nu-mi mai fiu nevoit a-mi pierde timpul dând lecțiuni.

Atât a mai lipsit pentru ca să nu mai rămâie nici o îndoială că Eminescu și cu mine suntem uneltele plătite ale cosmopoliților din «Junimea» și când cu darea de seamă asupra sărbării de la Putna, [cu] o majoritate constituită ad-hoc cu ajutorul celor ce mai nainte nu voiseră să intre-n «România jună», ni s-a dat un așa-zis vot de blam.

Nu mai putea să-mi rămâie nici mie nici o îndoială că sunt lipsit cu desăvârșire de cuvenitele destonicii pentru ca să iau parte la viața noastră politică, în care nu numai că se iartă, ci se și cere să fii de rea-credință față de aceia pe care nu ți-i socotești prieteni, să-i nedreptățești, să-i minți, să-i înșeli, să-i amăgești, să-i asuprești.”

Fragmente din Lumea prin care am trecut, 1930, capitolul II, Pe la școli. La Viena, p. 429.

„Voind să pornească din Sibiu o mai întinsă propagadă culturală, Șaguna a înființat tipografia diecezană și foaia politică *Telegraful român*, stăruind în același timp ca tinerii bine-nzestrați să fie trimiși la universități germane, mai ales la cea din Viena și la cea din Lipsca. La 1870, când eu am intrat, prin unii dintre acești tineri, în legătură mai strânsă cu *Telegraful român*, Șaguna era un zelos sprijinitor al mișcării pornite de la «Junimea» din Iași, și mai ales aceasta ne-a făcut să luăm la Putna înțelegerea de a stăruii ca pentru restabilirea unității culturale să se-nființeze în Ardeal un ziar cotidian, o revistă ilustrată și o bibliotecă poporală.”

„Plecasem la Viena cu gândul de a mă înscrie la Facultatea de Filosofie și de a-mi trece așa-zisele rigoroase la Facultatea de Științe juridico-politice. Pentru aceasta, în urma stăruințelor d-lui Iacob Negruzzi, «Junimea» de la Iași îmi da un ajutor de 8-10 galbeni pe lună.”

„Ce puteam însă să fac?!”

Nici la Oradea Mare, nici la Arad nu mai aveam ce să fac, iar la Sibiu nu era încă pregătit terenul de activitate pentru mine.

N-ar mai fi rămas decât să mă bucur de ajutorul ce-mi acordase «Junimea» și să mă înscriu la începutul viitorului an școlar. Aceasta însă după scrisoarea primită de la Maiorescu nu mai puteam s-o fac. Nu perdusem, ce-i drept, timpul degeaba, ci lucrasem mult atât în spital cât și la Brühl, unde m-am dus încărcat de cărți. Nu mă ierta însă firea să mai primesc un dar din bună-voință când mi se dedea puțința de a agonisi prin muncă cinstită.

Am mai stat deci pe gânduri, am luat înțelegere cu cei de la Sibiu și abia prin noiembrie am plecat la Iași, unde mă aștepta Eminescu.

Eram hotărât să stau un timp oarecare în România, dar să nu-mi cer înpământenirea, pentru ca să mă întorc când aceasta va fi cu putință.

Numai de mare folos putea să-mi fie timpul petrecut în mai de aproape atingere cu cei mai de frunte dintre contemporanii mei români.

În Iași am tras la Samson Bodnărescu, atunci director al Școlii normale de la Trei Sfetite. Tot el găzduia și pe Eminescu, precum și pe Miron Pompiliu. Petreceam din când în când seara la Matilda Cugler, atunci doamna Burlă, mai rar la Veronica Micle, și mă sâmșteam foarte bine în acest cerc mai restrâns. Cu desăvârșire străin mă sâmșteam însă în lumea așa-zisă bună și mare, cu care nici până-n ziua de azi n-am putut să mă împotrivesc.

Unul dintre oamenii mie foarte simpatici, d-l Iacob Negruzzi, mi se părea la început cu desăvârșire străin și prefăcut când ne aflam în «societate», și aceasta pot s-o zic cu atât mai vârtos despre ceilalți junimiști.

Îmi era parcă mi se făcea un nod în gât când intram în societate și-i vedeam pe oameni dându-și si-lința să pară cum în adevăr nu erau.”

Fragmente din capitolul III. În lumea largă. Propaganda culturală, pp. 444; 445; 447-448.

„Mă aflam la Viena în *Allgemeine Krankenhaus* când am primit de la T. Maiorescu scrisoarea, prin care m-a chemat să trec în Țară pentru ca să iau parte la lucrarea culturală pornită de Junimea.

Citind astăzi, după cincizeci de ani, scrisoarea aceea, orișicare om cu judecată are să fie cuprins de

sămțământul că T. Maiorescu exagera nu numai des-
toinciile mele ci totodată și propria sa putere de în-
râurire asupra societății în mijlocul căreia urma să-și
desfășoare lucrarea pornită din cel mai bun îndemn.

El însuși și-a dat seamă despre aceasta când
spunea că cel ce ține să ieie parte la viața politică a
României are, mai nainte de toate, să-și agonisească
milionul, dacă nu are.

Adevărul e că nu era destul să ai milionul: tre-
buia să fii înzestrat și cu alte însușiri, de care cei în-
soțiți în Junimea erau lipsiți. De aceea alții, deci oa-
meni în toate privințele mult mai prejos decât dânsii,
au avut în viața comună a românilor înrâurire mai
hotărâtoare decât T. Maiorescu.

De gândul acesta am fost pătruns - în ceea ce
mă privește pe mine însumi - după ce-n toamna
anului 1874 am sosit la Iași.

Am rămas uluit când am văzut risipa pe care o
fac oamenii pentru ca să apară ceea ce în adevăr nu
sunt, și goana neînfrănată spre a agonisi cu orice
preț mijloacele de trai în belșug.

Cel mai covârșitor dintre sămțămintele mele era
deci să stau la o parte pentru ca să nu fiu izbit, lovit,
strivit de cei ce-mi ies în cale.

Eram și aici, cum fusesem la Viena, primit și
îmbrățișat cu multă bunăvoință. Cu toate acestea, nu
mă sămțeam bine în mijlocul lumii în care intrasem
și mereu băgam de seamă ca să nu supăr pe nimeni
și să mă mulțumesc cu puțin.

Eram găzduit deocamdată la Samson Bodnă-
rescu, atunci director al Școlii normale, și tot la el
erau găzduiți Eminescu și Miron Pompiliu. Emines-
cu îmi cedase postul de redactor la *Curierul* lui Bălă-
șan, unde luam 100 l. pe lună, destul pentru un om
ca mine, care locuia și mânca oarecum de pomană.
Societate pentru mine mai plăcută nu puteam să gă-

sesc. Din când în când ne duceam apoi să stăm de vorbă cu Matilda Cugler, atunci soția prietenului nostru Burlă. În vreo două rânduri am fost și la Veronica Micle, tot societate pentru noi plăcută și ea. Vinerile luam parte la întrunirea literară a «Junimii». Era o viață potrivită cu firea mea și nu doream decât ca lucrurile să rămâie tot cum sunt,

Viind însă peste câțva timp în treburile la Iași, T. Maiorescu a stăruit să trec la București.”

Documentele Hurmuzaki, pp. 460-461.

RUDOLF SUȚU

n. 27 iulie 1880, Iași – d. 27 mai 1949, București

Un mare memorialist al lumii vechi ieșene a fost Rudolf Suțu. Acesta se trăgea dintr-o veche familie fanariotă, fiind strănepot în linie dreaptă al lui Alexandru-Vodă Suțu, domn atâț al Moldovei, cât și al Țării Românești, în prima parte a secolului al XIX-lea. S-a născut în Iași în anul 1880, fiind fiul profesorului Alexandru Grigore Suțu, junimist, și al Luciei Alexandru Miclescu. A urmat studiile universitare la Facultatea de Litere a Universității ieșene, avându-l ca profesor pe istoricul A.D. Xenopol.

După absolvire, a fost un timp asistent la Facultatea de Litere, însă s-a orientat repede spre activitatea de ziarist și publicist. A fost directorul cotidianului ieșean „Evenimentul” și a editat în timpul Primului Război Mondial, împreună cu scriitorul Alexandru Cazaban, revista „Dușmanul”, îndreptată contra ocupației germane. În plus, Rudolf Suțu a fost printre fondatorii Sindicatului ziariștilor profesioniști din Iași. În paralel cu activitatea ziaristică, a

fost un istoriograf al vieții culturale și mondene ieșene (publicând două volume din *Iașii de odinioară*), precum și scriitor, și traducător. Dintre scrierile sale, amintim următoarele titluri: *De toate* (1909), *Iașii de odinioară*, vol. I (1923) și vol. II (1928), *Despre librării și librăriile vechi din Iași* (1929), *O viață* (1932), *Jubileul părintelui Alexandru Arion* (1932).

Între anii 1936 și 1945, a devenit primul director al Bibliotecii municipale, adăpostită într-un local din curtea Mănăstirii Golia, muzeograf la Muzeul lui Cuza Vodă din Iași, membru (împreună cu Nicolae Iorga) al Comisiunii Monumentelor Istorice și efor al Spitalului „Sfântul Spiridon” din Iași.

A fost căsătorit cu Elena Jules Cazaban, descendenta unei vechi familii franceze împământenite în Moldova, fiind tatăl pianistei Rodica Suțu și bunicul scriitorului Radu Negrescu-Suțu.

Rudolf Suțu a decedat în București (unde se stabilise cu familia) la data de 27 mai 1949, fiind înmormântat în Cimitirul „Bellu” din București și având un cenotaf în Cimitirul „Eternitatea” din Iași.

FRAGMENT SPECIFIC

„Iată cum se descriu «Iașii de altădată», aceasta în 1900. Iașii pe vremea adolescenței mele erau un oraș de elită. Inteligența și averea păturei de sus a acestei vechi cetăți dădea viață și pâine, plăceri și mișcare, având de muncă și prosperitate tuturor celorlalte clase ale populației. Și astăzi sunt medicii, avocații, pictorii, artiștii, profesorii, acrobații etc., dar azi totul apare cântărit. Pe atunci Iașul era un focar de activitate continuă. Literale, artele, meseriile,

deși născânde, găseau răsunset și bună primire. Medicii, avocații, pictorii etc., aveau un trai bun, căci profesiile lor găseau apreciere și o răsplată largă.

Azi, munca fiecăruia se da pe tocmeală, în lefuri din ce mai ce înzeciuite, mai micșorate și mai reparțizate oarecum pe mulțimea titrată care dă năvală la suprafață și care, pe drept sau pe nedrept, vrea să-și facă drum numaidecât, ca să iasă la iveală. Trecând la altă ordine de idei, mai toată strada Carol de azi, «Podu Verde» de odinioară, era locuită de familiile mari boierești.

Toate casele din dreapta și din stânga străzii până la gradina publică erau proprietăți ale Ghikuleștilor, Bălșeștilor, Sturdzeștilor, Catargieștilor etc. și fiecare din acestea mișuna de lume. Traiul larg boieresc, cu servitori mulți, cai, trăsuri, vizitii, vătăfi de ogradă, lachei, cămărășițe, guvernante, mese mari ce se întindeau zilnic pentru numeroase rude și prieteni, seratele și balurile produceau o mișcare ce dădea acestor case aerul unor mari hoteluri de primul rang.

Vara, pe timpul plimbării de seară, câmpul de la Copou prezenta un aspect magic. Sute și sute de trăsuri particulare, trase de cai ce valorau câte cinci sute, o mie și două mii de galbeni perechea, cu harnașamente bătute în argint, zburau ușoare pe dealul Copoului, ducând în ele frumusețile de elită ale orașului. Priveștiștea era răpitoare. Landourile¹⁷, tilbururiile¹⁸, faetoanele¹⁹ și printre ele călăreți militari,

¹⁷ Trăsuri luxoase cu patru locuri așezate față în față și cu capotă formată din două părți mobile.

¹⁸ Trăsurici ușoare cu două roți, trase de obicei de un singur cal, briște, șarete.

¹⁹ Trăsurici înalte, ușoare și pe arcuri, cu patru roți și cu capotă pentru scaunul din față, putând transporta 6-8 persoane pe o singură banchetă.

civili și amazoane lunecau misterios în amurg și după aceea poposeau pe tăpșanul din stânga grădinii aleilor. Apoi, cea mai mare parte a lumii se îndrepta spre frumoasa grădină Pester, unde cânta muzica militară și unde, prin tainicele și încântătoarele alei de tei, ciripitul gingașelor citadine se îngâna cu șoaptele amoroase ale celor care le însoțeau.

Când primii fulgi de ninsoare începeau să cadă, o mișcare neobișnuită se producea în oraș. Lungi și-ruri de trăsuri staționau diminețile dinaintea magazinelor de marșande de modă și a galantarelor. Lumea bună își pregătea toalete pentru balurile și seratele ce se anunțau și care începeau de pe la Sfântul Dumitru și țineau până la postul mare. Toți boierii cu numele de Dimitrie, Neculai, Ștefan, Vasile, Ioan etc. găseau în zilele sărbătorilor lor patronimice ocazia să dea baluri care se anunțau cu 2-3 săptămâni înainte. În seara balului, saloanele prezentau un aspect încântător. Petrecerile care aveau loc cu această ocaziune erau fără pereche de frumoase."

Rudolf Suțu, Iașii în 1900, în „Iașii de odinioară”, Corint, București, 2015, pp. 73-75.

IONEL TEODOREANU

n. 6 ianuarie 1897, Iași – d. 3 februarie 1954, București

trăiește o perioadă în Iași

Ioan-Hipolit Teodoreanu era cel de-al doilea fiu al avocatului Osvald Teodoreanu și al Sofiei Musicescu Teodoreanu, profesoară de pian la conservator. Frații săi au fost Alexandru Osvald Teodoreanu (Păstorel) și Laurențiu Teodoreanu (Puiu) – acesta din urmă a fost ucis pe frontul francez în 1918. Provenit dintr-o familie care a dat nume importante vieții culturale ieșene, Ionel Teodoreanu are conștiința descinderii dintr-un neam cu înaintași de seamă, astfel că este educat și trăiește în ambianța unui trecut cu o bogată zestre spirituală. Bunicii sunt Alexandru Teodoreanu și Elencu Teodoreanu, dinspre tată, și Gavriil Muzicescu și Ștefania Muzicescu, dinspre mamă. Istoria dreptului și a muzicii consemnează realizările acestora, astfel încât, nu de puține ori, scriitorul își va aminti cu mândrie descendența sa; „în această privință, mecanismul de

abandonare afectivă, exaltată, în albia tradiției con-genere, la Ionel Teodoreanu – ca și la atâția alți scriitori moldoveni –, funcționează fără greș”. Astfel că „structura intelectuală bivalentă a înaintașilor direcți – înclinația concomitentă spre artă și spre profesiuni circumscrise magistraturii –, fie că se relevă la scară individuală, fie la cea de grup, se transmite și ea urmașului, evident, la o treaptă de sinteză particulară, originală prin ineditul ei”. (Nicolae Ciobanu)

Tot ce ține de memoria locurilor în care a copilărit și a stat în preajma bunicilor este asimilat aproape organic: „Ne ducem în trecut, departe, în dulce Târgul Iașului, în mahalaua Beilicului, pe ulița Zlataust, lângă biserica Sfântul Ion Gură-de-Aur. Acolo, în fundul unei ogrăzi, e casa copilăriei. Ferestrele sunt deschise pe vânt dulce de noapte, în care floarea-i numai liliacul și lumina numai steaua.” Nicolae Ciobanu nota în monografia sa înrâurirea pe care au avut-o aspectele regionale atât de distincte asupra formației scriitorului, putința acestora de a-i marca destinul moral și artistic. În opinia sa, atât locul în care s-a născut și a copilărit, cât și „preocupările” membrilor familiei sale inspirate, poate, de același spirit al locului, dovedesc din plin faptul că din punct de vedere antropologic fenomenul se explică întru totul, în cazul lui Ionel Teodoreanu. Valențele artistice ale sale vădesc existența unei simbioze între două spirite de origine moldoveană reprezentate de Eminescu și de Alecsandri. Aflăm din scrierile sale (*În casa bunicilor*, de pildă) că bunica l-a cunoscut pe „conu Vasile”, iar Eminescu îi apare copilului Ionel drept un personaj ce capătă aură de

legendă, mai ales atunci când imaginația completează datele oferite de părinte. Trebuie precizat însă faptul că „cele scrise în *Masa umbrelor* despre Eminescu – ca și despre atâția alții, de altfel – nu constituie documente inedite, în sensul strict al cuvântului, totul integrându-se organic în biografia intelectuală a creatorului trilogiei *La Medeleni*”. (N. Ciobanu, p. 29)

Tonul idilic, predispoziția către reverie și încântare vag melancolică sunt relevante pentru ceea ce s-ar numi „sămănătorism de coloratură moldoveană – despre care avea să scrie mai târziu E. Lovinescu – deocamdată materializat în forme genuine și care, într-un fel, va favoriza, în viitor, adeziunea scriitorului la spiritualitatea social-etică a «Vieții românești», pentru el totul sintetizându-se și particularizându-se pe cât de notoriul tot pe atât de intens discutatul concept-metaforă, denumit de critică «viziunea me-delenistă»”. (N. Ciobanu, p. 31) Similar cu universul descris de opera lui Creangă, dar diferențiindu-se prin accentele urbane și prin acel „factor de înminunare” sugerat de spectacolul unei lumi așezate în matca unei bunăstări înfiripate cât pe filiera datelor realității, cât pe cea a datelor originale, înnăscute ale scriitorului, proza surprinde fragmente din biografia celui care a gustat idilicul rural în atmosfera privilegiată a orașului.

Timp de doi ani (1904-1906), copilul Teodoreanu Hypolit Ioan este sustras de la învățământul tipic ieșean considerat a încuraja atitudini contemplative, lipsite de spirit practic, astfel încât este trimis la școala primară germană Pitar-Moș din București. În scurt timp, se întoarce, așadar, în Iași, își încheie studiile primare, iar între anii 1908 și 1912, devine elev al

liceului Internat. Se observă faptul că acesta alege să transpună datele „obiective” ale biografiei sale (viața de elev) abia în ficțiunea *Bal mascat*, iar nu în volumul II al romanului *La Medeleni*, acolo unde Dan Deleanu este prezentat ca fiind elev al liceului Lazăr din București. În anul 1912, absolvă cursul inferior al Liceului Internat din Iași, iar notele oscilatorii de la toate disciplinele ale elevului Teodoreanu sunt relevante pentru firea artistică și personalitatea interesantă, schițată, de altfel, în chip fidel în opera sa. Medelenismul lui Teodoreanu indică o anumită atitudine de pasivitate atribuită moldovenilor încă din creațiile folclorice, dar și un elan vitalist prezentând înclinații spre viață boemă. Spiritul său răzvrătit, predispozițiile sale creatoare reflectate în aspectele relevante ale vieții reies și din binecunoscuta întâmplare a elevului Teodoreanu la ora de română a profesorului Calistrat Hogaș.

Deși confuz, Ionel Teodoreanu, acum elev la liceu, pare a-și fi găsit o ocupație serioasă – cititul – care prefigurează zorii unei cariere scriitoricești împlinite. Anii de tinerețe ai scriitorului sunt petrecuți într-un oraș învăluit de atmosfera tulbură a războiului, pe care Teodoreanu alege să o surprindă prin trimiteri fugare. Spre sfârșitul anului 1918, își cunoaște la Iași viitoarea soție, Maria Ștefania Lupășcu (Lily), prin intermediul rudelor tinerei, fiicele lui Delavrancea, care frecventau aceleași cercuri ieșene pe care le frecventau și Teodorenii. Această întâlnire avea să fie decisivă pentru destinul său literar pentru că descoperirea iubirii îl maturizează și îi creează stări jubilatarii cu ajutorul cărora privește lumea diferit. Intrarea în mediul literar ieșean

este intermediată de prietenul său Demostene Botez, colaborator al lui G. Ibrăileanu, episod pe care îl va relata după mai bine de douăzeci de ani în *Întoarcerea în timp*: „Poate o amiază de primăvară, poate una de toamnă. Nu mai țin minte. Dar tot una era. Căci aurea soarele ca teiul înflorit deasupra Iașului copilăriei mele - dragul - , mai mult cald decât fierbinte, dând vieții parfum de faguri dăruiți de fete. [...] Destinul eram eu. Deci am intrat fără sfială în odaia *Însemnărilor literare*.” Nu doar I. Teodoreanu avea să-și amintească acel episod, ci și Ibrăileanu și Demostene Botez vor povesti în paginile revistelor. Anul 1919 marchează viața profesională a tânărului I. Teodoreanu, care promovează toate examenele facultății de drept în trei sesiuni consecutive. Primește diploma de licență în 1920, după ce trece examenul obținând cinci bile albe. Anul 1920 este poate cel mai semnificativ an din punct de vedere biografic, scriitorul trasând coordonatele existenței sale atât în planul familiei, cât și în planul carierei. În același an, reapare „Viața românească”, iar dintre membrii fondatori ai cunoscutei Asociații literare și științifice „Viața românească” face parte și Ionel Teodoreanu, la insistențele lui Ibrăileanu, care vede în tânărul scriitor un om înzestrat din plin cu talent literar și un viitor colaborator de valoare. Munca asiduă, lupta continuă pentru asigurarea unui trai decent îl constrâng să-și scrie viața în registrul nocturn al liniștii de acasă: „Atât doream: să stau acasă și să scriu, uitat de toți, cu lampă, cafeaua neagră și țigara. Dar tocmai asta nu se putea: decât noaptea. Ziua trebuia să fie a încercării profesionale de a câștiga, luptând și răzbind. De asta în unele zile (mai

cu seamă de primăvară) când și trupul ți-e greu ca o haină de iarnă, târam picioare surghiunite pe caldarâmul ulițelor ieșene. Căci nu mai puteam accepta colbul cu ochelari al arhivelor, cerneala violentă a grefelor cu muște moarte din alt an, trâmbițările acid fetide ale coridoarelor întunecoase, pleava de vorbărie a avocaților pledanți, grohăiala anecdotelor (autentice), sughițul șprițurilor și gravitatea de sîcrie cu cap și bonetă a magistraților." Altă dată, încremenirea orașului îi provoacă stări de plictiseală, prilej pentru ca „smulgerea din mîlul unei asemenea stări de spirit” să aibă ca rezultat pagini de creație literară: „Sfâșietoare amieze de primăvară ale vidului ieșean! Nimeni pe străzi. Pustii ca de Paști, când toate picioarele rămân acasă în papuci. Cer albastru: dar pentru cine? Dealuri atât de albastre, că-ți vine să le spui: cu ochi albaștri. Dar pentru ce?" În volumul III din romanul *La Medeleni*, este sintetizată concepția privitoare la înrâurirea pe care Iașul a avut-o de-a lungul timpului asupra vieții culturale românești: „Această reputație a Iașului înseamnă o activitate culturală mai proeminentă, mai personală și mai strălucitoare decât a celorlalte orașe românești. Faptele muntenilor – între care România – sînt fiicele ideilor moldovenești, ieșene mai ales. Apoi «Junimea», acel amestec de cultură și bun simț, de entuziasm și ironie, de credință și scepticism – e templul moldovenesc, clădit între zărilor ieșene.

Ieșeană e și armonia Eminescu și zvonul Creangă, și zeflemeaua cu monoclu Petrace Carp, și gravitatea statutară Maiorescu, și zâmbetul Alecsandri, și veninul tonic Gheorghe Panu."

Treptat, viziunea idilică se pierde și scriitorul nu se mai regăsește în „bovarismul” ieșean, alegând să părăsească orașul și să se mute în capitală, odată cu plecarea din această viață a omului care l-a inspirat cel mai mult, *profesorul Ibrăileanu*. Târgul moldovenesc trăiește de acum în paginile de memorialistică, iar etapa „bucureșteană” a vieții și a creației sale este considerată ca fiind o continuitate firească a celei „ieșene”.

La doar 30 de ani, Ionel Teodoreanu era deja un nume cunoscut al generației interbelice, având în palmaresul său literar trei volume de largă circulație, ce-l impun atât în fața publicului, cât și a criticii, în ciuda unor rezerve ale celei din urmă. Trilogia „La Medeleni” a adus creatorului ei unul dintre cele mai neobișnuite succese, atât de public, cât și de librărie, din câte a cunoscut vreodată un scriitor român. Apariția acestui roman este momentul cel mai de seamă din ansamblul biografiei scriitoricești a lui Ionel Teodoreanu. De acum încolo, el va avea de purtat această povară a gloriei timpurii, așteptările criticii și ale publicului fiind mult mai mari.

Împărțindu-și timpul între baroul avocațesc și masa de scris, Ionel Teodoreanu va elabora, până prin 1947, aproape în fiecare an, câte un volum, vizibilă fiind ambiția sa de a depăși tutela exercitată de propria sa capodoperă, romanul „La Medeleni”. După opinia lui Delavrancea, Ionel Teodoreanu a fost cel mai de seamă avocat-scriitor din câți au fost în România. În plus, în perioada 1930-1933, deține postul de decan al Teatrului Național din Iași – aceasta fiind singura funcție oficială pe care o are de-a lungul vieții.

Ionel Teodoreanu este și evocatorul orașului Iași, oraș în care s-a născut și a trăit până în anul 1938. Deși era îndrăgostit de acest oraș, mutarea „Vieții românești” la București, plecarea pe rând a celei mai mari părți din membrii grupării tot aici și dureroasa moarte a lui Garabet Ibrăileanu (la care se adaugă sfârșitul tatălui său, Osvald Teodoreanu, în 1937) vor contribui la decizia de a părăsi Iașul în favoarea Bucureștiului.

La București, își continuă atât activitatea literară, cât și pe cea de avocat. Odată cu stabilirea în București, însăși propria biografie ieșeană devine sursa de inspirație pentru una dintre direcțiile cele mai interesante ale operei lui Ionel Teodoreanu: memorialistica. Începutul este făcut de volumul *În casa bunicilor* (1938), spre a fi continuat de *Masa umbrelor* (1941) și de *Întoarcerea în timp* (1946). Astfel, din perspectiva biografiei artistice, nu se poate vorbi de o perioadă bucureșteană, după cea ieșeană.

S-a stins din viață pe data de 3 februarie 1954, la vârsta de 58 de ani, în București.

Opere relevante pentru ceea ce s-ar putea numi „spiritul ieșean”: *La Medeleni*, *Ulița copilăriei*, *În casa bunicilor*, *Întoarcerea în timp*, *Masa umbrelor*, *Bal mascat*.

FRAGMENT SPECIFIC

„E o umilă și neștiută uliță de margine de târg.

Nu răsfață ochiul cu mlădieri de rîu gătite-n salturi de verdeață și nici nu ispitește pasul cu caldarîm sonor. E firavă și goală: numai pămînt și pietre.

Dau năvală celelalte uliți, înghesuite una într-alta, cot la cot, s-ajungă mai degrabă la ulița cea mare, cu pîn-tec de piață, căreia îi duc larma grămădită pe tăvi de pia-tră.

Ea e pustnică. A strîns pios tăcerea aruncată de cele-lalte uliți și s-a dat la o parte pe ele. Năzuia poate să iasă din tîrg, să se îndrume departe, spre munți: să fie acolo o potecă prin brădet. Dar au părăsit-o puterile la marginea tîrgului și s-a lungit la pămînt în dreptul bisericii, a cîtor-va căsuțe liniștite, alături de căsuța bunicii și de a noas-tră. Acolo a rămas.

Odinioară, pe meleagurile astea stăpînea un sat gos-podar. Pe-atunci, ulițele de astăzi erau ale pămîntului și se numeau brazde, și frățește viețuiau, rodind. În satul acela e obîrșia tîrgului, în acele brazde e obîrșia uliților - obîrșii uitate și nesocotite.

Acum, ulițile înstrăinate de pămînt s-au învrăjbit: se sfădesc între ele, cît le lasă gura căruțelor și a trăsurilor, și se hărțuiesc, smulgîndu-și una alteia smocuri de colb că-runt.

Ulița mea e pașnică, tăcută. Rareori o tulbură năvala tîrgului. Prin ea străbat carele cu boi, venind de la țară. Convoiul lor tihnit e o rugăciune murmurată de buzele ei, și colbul care le-nsoțește e un surîs blajin.

Ulițele de căpetenie ale tîrgului au slujitorii lor: mă-turători care le pîntănesc, stropitori care le spală, meșteri care le sulemenesc cu smoală și asfalt.

Ea se slujește singură. Își toarnă apă de ploaie prin uluce; își potrivește părul cu vrăbii; și chipul ei firesc e.

Trufașe de numele lor, celelalte uliți au silit porțile caselor să li-l învețe și să li-l rostească statornic. Și porțile, cu guri de tablă sau de lemn, îl au în toată clipa pe buze.

Ea a șoptit doar casei noastre numele ei. Ploile l-au șters; poarta l-au uitat; și ea l-a uitat.

E o umilă și neștiută uliță de margine de tîrg.”

*Ionel Teodoreanu, Ulița copilăriei, postfață și bibliografie
de George Gibescu, Editura Minerva, București, 1980, pp. 10-11.*

PĂSTOREL TEODOREANU

n. 30 iulie 1894, Dorohoi - d. 17 martie 1964,
București

trăiește în Iași, o perioadă

Cel care intra în istorie drept Păstorel Teodoreanu (pseudonimul lui Alexandru Osvald Teodoreanu) se naște la Dorohoi, pe data de 30 iulie 1894. Păstorel debutează în 1912 cu o epigramă adresată tatălui său, aflat în plină campanie electorală și candidând din partea conservator-democraților pentru un loc de senator. Familia de „cărturari” a Teodorenilor este evocată de Păstorel în paginile cărții *Tămâie și otravă*. În același an (1935) în care este ales membru în comitetul Societății scriitorilor români, simbioza oenologie-gastronomie-literatură își află împlinirea prin fondarea societății „Hanul Ancuței”, care adună, potrivit acestor afinități electivă, membri de seamă din cultura română (George Enescu, Tudor Arghezi, Cezar Petrescu, Demostene Botez, Ion Pillat, N. Tonitza, Cella Delavrancea): „Această societate având între principalele ei obiective păstrarea și apărarea limbii românești, gândul unanim

a mers către cel mai de vază stăpânitor al ei, către meșterul Mihail Sadoveanu, pe care l-am ales președinte." (*De la maestrul Păstorel citire*, în „Lumea”, nr. 5239, 14 octombrie 1935).

Alexandru O. (Păstorel) Teodoreanu debutează cu versuri în săptămânalul „Capitala” al lui Ion Th. Florescu, apoi colaborează la mai multe reviste („Viața românească”, „Versuri și proză”, „Însemnări literare”, „Adevărul”, „Gândirea”, „Lumea”, „Opinia”, „Contemporanul”, „Lumea literară și artistică”, „Bilete de papagal”, „România literară”, „Jurnalul literar”, „Revista Fundațiilor Regale”, „Universul literar”, „Vremea” ș.a.). Primul volum publicat a fost *Hronicul măscăriciului Vălătuc*, care a fost apreciat de mulți critici ai vremii. În anii '30, i-au apărut două volume de epigrame: *Strofe cu pelin de mai pentru/ contra Iorga Neculai și Vin și apă*, trei cărți de proză: *Mici satisfacții*, *Un porc de câne și Bercu Leibovici* și două volume de publicistică diversă, sub genericul *Tămâie și otravă*. Poeziile apar în volumul *Caiet* din 1938. În 1957, 1966 și 1989, au apărut antologii din proza sa, iar în 1972, un volum, tot antologic, de *Versuri*. În anul 1973, apare, postum, volumul *Gastronomie*, reeditat în 2000.

Încurcat în trena bahică a podgoriilor, după cum observă fratele său, Ionel Teodoreanu, Păstorel dă impresia (contemporanilor săi) unui talent care se risipește și care nu fructifică la maximum darul de scriitor cu care a fost înzestrat. Reputația domnului „Păhărel Teodoreanu” (după cum îi spune un mare amator de licori ieșean) este pusă la grea încercare de către sculptorul Brâncuși care, provocat de epigramist, nu doar că dovedește nenumăratele

pahare de vin, dar îi năruie, într-o seară petrecută pe ritmurile Ciuleandrei, toată faima dobândită cu atâta râvnă. Peripețiile oenologice ale sale devin cunoscute, astfel că renumele de petrecăreț face obiectul unor mici episoade ce par desprinse din farsele caragaliene. Din relatările Ștefaniei Velisar-Teodoreanu, aflăm că tatăl său este sfătuit de prietenul Vulturescu să anuleze logodna fetei cu Ionel (confundat cu Păstorel), căci băiatul avocatului „strașnic de spiritual și hazos” e mai mereu prezent la chefuri, „înconjurat de «gură-cască» și de prieteni” (S. Velisar-Teodoreanu, *Ursitul*, p. 38.)

Specificul local este prezent în opera sa, fapt remarcat de E. Lovinescu: „Nici un epitet mai pregnant nu i se poate aplica decât cel de «savuroasă» literaturii lui Al.O. Teodoreanu, nu numai pentru preocupările ei gastronomice și caracterul ei bahic atât de tradițional Moldovei (*Crâșma lui Moș Precu*, *La Paradis general* etc.), ci și prin nota ei grasă, largă, succulentă, care satură și îndoapă chiar. Pastișul din *Hronicul măscăriciului Vălătuc* trezește aceeași impresie de savoare, amestec de asimilare a expresiei cronicărești și a unei ironii și fantezii personale împotriva erudiției istorice.”

Mai toate subiectele scrierilor sale (în special, cum e și firesc, publicistica) își trăgeau seva din politica vremii și din viața de provincie mustind de ipocrizie și de interese care mai de care. Iată cum înțelegea luptele politice și mediul gazetăresc din capitala Moldovei: „Dacă în cursul acestor ani nu voi avea nici ziar la care să scriu ce vreau, nici măcar revistă politică săptămânală, nu mă voi mișca din Iași până la expatriere. Voi duce însă, așa de

unul singur și prin toate mijloacele, o justificată și acerbă campanie de discreditare a presei actuale... Când scrii cu nerv și sânge, imbecil să fii și încă nu tragi focuri în vânt." (scrisoare adresată lui Cezar Petrescu).

Se poate spune că un oraș care i-a trezit spiritul polemic și care i-a furnizat atâta material pentru critica pe care a făcut-o în paginile revistelor, dar și în proza și în poezia sa, nu îl determină să „cadă” în contemplare și nici nu îi inspiră efuziuni nostalgice; în acest sens, stă dovadă motto-ul articolului intitulat *A doua capitală*: „Oh, ville qui m'a vu naître et que je vois mourir.” În continuare, nu știm dacă face referire doar la el sau dacă scriitorul francez Anatole France a născut într-adevăr o modă în târgul moldovenesc: „Anatole France care a combătut în toată lungă și rodnică lui existență superstițiile, prejudecățile, cu îngăduitoarea lui ironie, mai eficientă decât violența cea mai aprigă, a zămislit în pașnicul târg al Iașilor anatol-franciști fanatici.” (*Anatole France la Iași*, în „Tribuna”, nr. 18, 9 iunie 1957). Dar iată-l pe Al.O. Teodoreanu, ocazional cântăreț din liră, când îi dedică un sonet prietenului Mihai Coedreanu, evocând, de astă dată nostalgic, momentele petrecute împreună la Iași.

Atrage ura comuniștilor și este condamnat la șase ani de închisoare corecțională și trei ani de interdicție, însă beneficiază de o grațiere, executând trei ani din pedeapsă. Moare de cancer pulmonar la vârsta de 69 de ani, fiind înmormântat în cavoul familiei Delavrancea, pe care stă scris următorul epitaf (epigramă autoironică): „Aici zace Păstorel,/

Om ales și spirit fin,/ Dacă treceți pe la el,/ Nu-l treziți, că cere vin!”

Dat fiind specificul său, opera lui Păstorel Teodoreanu a circulat și oral, iar în timpul regimului comunist chiar clandestin. După 1989, epigramistul a fost redescoperit, mai ales cu acele versuri celebre prin opoziția spirituală față de ordinea de lucruri din regimul comunist.

Pe lângă redactarea propriilor texte, a realizat (în colaborare cu Jean Grosu) o traducere în limba română a romanului *Peripețiile bravului soldat Švejk* de Jaroslav Hašek, publicată în 1956. Textul acestei traduceri a fost republicat de mai multe ori, bucurându-se de un succes deosebit.

Este cunoscut și pentru pasiunea sa de gurmând și iubitor de vinuri. Păstorel Teodoreanu era chemat întotdeauna să arbitreze orice dispută în domeniul identificării și categorisirii degustării produselor obținute din struguri. Calitățile sale gustative și experiența deosebit de variată și complexă pe care o avea în degustarea vinurilor românești, în special, îl făceau capabil să identifice nu doar soiul de vin, podgoria și anul fabricației, dar și alte amănunte, cum ar fi orientarea geografică a locului pe care se găsea via din care se fabricase vinul, cât de pur era acesta etc. El a scris și un *Tratat despre vinuri, coniacuri și tehnica degustării acestora*, care din cauză că a rămas doar în manuscris, este astăzi considerat pierdut.

A decedat la 17 martie 1964, în București.

FRAGMENT SPECIFIC

*Oh, ville qui m'as vu naître
et que je vois mourir!*

„Tare-i frumos Iașul și tare-i murdar! Fotogenic cum nu e altul, e adorabil în cărți poștale ilustrate. Înconjurat de dulci coline, când verzi, când albe, când multicolore, (după anotimp), e plin de farmec pitoresc și glorioase amintiri! Dar dacă nu ai prins cumva rădăcini în istorica lui argilă, sau dacă nu ești împins de cine știe ce obligații de la care nu te poți sustrage, să te ferească Dumnezeu, cetățene, să trăiești douăzeci și patru de ore între zidurile lui! Vei fi învățat poate, în tinerețe, câțiva ani prin școlile Iașului și suvenirile pe care le-ai păstrat nu corespund cu afirmațiile mele? Poate că vei fi citit drăgălașa literatură a apologeților acestei mândre cetăți de scaun? Poate că vei fi participat la vreo ședință a societății *Amicii Iașului*, cu sediul în București? Poate că ai legături cu vreun intelectual (toți ieșenii sînt intelectuali), care te-a convins că aeroplanul s-a inventat la Iași, că Ronsard era ieșan și că Villa Borghese e un moft pe lângă Marele Hotel Traian? Au te îndoiești cumva de cele ce-ți spun și crezi că din motive care îți sînt necunoscute, ca netrebnic renegat, te mint? Ei bine, atunci, dacă îți simți inima tare, vino, cu mine!

Per me si va nella città dolente

Gara Iași!

Cam pustie, cam tristă, nu?

Parcă s-a întîmplat o dramă grozavă și acum lumea s-a împrăștiat. Nu te speria. Nu s-a întîmplat nimic, exact ca în casa despre care scrie dl. M. Sadoveanu. Aceasta e trăsătura caracteristică a orașului

cu gesticulația modelată pe un străvechi și molcom *andante*. Trebuie să te pătrunzi bine de această atmosferă ca să poți înțelege sufletul adormit al cetății somnambulice.

Și ca să nu pierzi absolut nimic din cele ce ai de văzut, să începem cu restaurantul gării. Zici că cel din Pitești e mai prezentabil? Eu nu ți-am spus? Ai vrut să te convingi personal? Și convinge-te!

– Băiete, două ceaiuri!

– Ce să fie?

– Două ceaiuri!

– *Momental*, dar mai așteptați puțin că nu-i foc.

– Te uiți la linguriță? Da, e de plumb. Oraș sărac! [...]"

Fragment din Al.O. Teodoreanu, A doua capitală, în „Tămâie și otravă”, Editura de Vest, Timișoara, 1994, pp. 174-176.

ȘTEFANA VELISAR TEODOREANU

n. 17 octombrie 1897, Saint-Maurice, Franța - d.
30 mai 1995, București

trăiește în Iași, o perioadă

Ștefana Velisar Teodoreanu, discretă, delicată, admiratoare a scrisului sadovenian, cunoscută, de asemenea, ca doamna Lily, a fost soția scriitorului Ionel Teodoreanu. Fiind născută cu numele Marie Ștefana Lupașcu, în localitatea Saint-Maurice din Franța, era fiica diplomatului Ștefan Lupașcu și a Mariei Mazurier. Tatăl ei, care descindea din nobilimea boierească a Moldovei, a fost unchiul patern al filosofului francez Stéphane Lupasco. Mama ei, o fostă profesoară a copiilor de boieri, a fugit de Lupașcu și a fost mai mult absentă din viața Ștefanei. Întrucât tatăl ei era adesea pe drumuri diplomatice și de afaceri, ea a fost crescută de rudele române. A absolvit școala centrală de fete din București.

În timpul campaniilor Primului Război Mondial, a trăit împreună cu verișoarele sale Delavrancea,

Cella și Henrieta, la Iași. Prin intermediul acestor verișoare, s-a întâlnit, în decembrie 1918, cu Ionel Teodoreanu. Acest episod a fost descris de Ștefana Velisar în lucrarea autobiografică *Ursitul* și de Ionel Teodoreanu în romanul *Bal mascat*. În opinia ei, el a fost imediat atras de tenul ei întunecat și de ochii săi, dar a admirat și încercările ei literare și a încurajat-o să continue. Până în mai 1919, versetele care atestă dragostea pentru ea au apărut în revista „Însemnări Literare” sub titlul *Jucării pentru Lily*. Cei doi s-au căsătorit la 15 februarie 1920, într-o ceremonie restrânsă, la care au participat doar membrii apropiați ai familiei lor, familia mirelui purtând, nu cu mult timp în urmă, doliu după cel mai mic dintre frații Teodoreanu, decedat în Primul Război Mondial. Alături de copiii lor, soții Teodoreanu au locuit într-o casă pe strada Kogălniceanu din Iași, fiind vecini cu Petru Poni și Alexandru Philippide, și, mai târziu, s-au mutat într-o casă de pe strada Buzdugan, învecinată cu cea a lui Garabet Ibrăileanu.

Alături de frații Teodoreanu și de Mihail Sadoveanu, Ștefana a fost un oaspete frecvent al salonului „Viața Românească”. Prima ei lucrare publicată a apărut în 1929, în revista „Bilete de Papagal”. Numele de „Velisar” a fost folosit în lucrarea soțului ei, *La Medeleni*, pentru un personaj inspirat direct de Lupașcu. Ștefana însăși apare într-un alt roman al soțului ei, *Bal mascat*, publicat în timpul debutului ei. Din 1938, cei doi soți se stabilesc la București.

În linii mari, ea a fost o reprezentantă târzie a poporanismului tradițional, pe care l-a insuflat cu teme morale din ortodoxia română și cu ecouri ale literaturii moderniste. Lucrările sale de tinerețe co-

incid din punct de vedere tematic cu Primul Război Mondial și cuprind în principal romane centrate pe conflictele interne și triumfurile morale ale femeilor provinciale. Pe lângă faptul că a fost o romancieră și o poetă talentată, ea a realizat și o activitate de traducere.

A decedat la data de 30 mai 1995.

FRAGMENTE SPECIFICE

„În ajunul Ajunului de Crăciun al anului 1918, tatăl meu, abia demobilizat, m-a lăsat pe două zile la Iași, să-mi iau rămas bun de la verele mele refugiate acolo; iar el și-a urmat drumul către București – unde ni se deschisese de curînd calea, după crîncenul război din 1916 – ca să vadă de pașapoartele noastre și să plecăm la Paris. Avea, în sfîrșit, să se împlinească visul meu de a călători cu tata în străinătate. Îmi vibra întreaga ființă de nerăbdare și bucurie. Eram într-o stare euforică și dinamică la culme.

Prima zi mi-am petrecut-o cu verele mele Delavrancea, în mari efuziuni și planuri, și am dormit la cele două mai mari dintre ele. A doua zi doream s-o petrec cu vara mea Georgeta Bursan și de acolo să plec în dimineața Crăciunului la București. Această vară a mea avea un fișor de vreo 2 ani, căruia îi împodobise un pom de Crăciun. Nu știu ce năzbîtie făcuse băiețelul, că eu am sosit, cu bruma de bagaje ce aveam, tocmai cînd îi administra o mică corecțiune și el urla cît putea de asemenea ofensă. Am protestat și eu numaidecît, zicînd cu aprindere și pedantism că nu este permis să faci să plîngă un copil la pomul lui de Crăciun, ceea ce atras asupra mea fulgerele

materne exprimate răspicat: «N-ai a te amesteca în educația fiului meu!»

Iute din fire, răspund și eu pe loc: «Ai perfectă dreptate», și, scotocind în geamantanul meu, urmez: «Îți las bagajul meu aici și mă duc iar la verele noastre Delavrancea, tot am o treabă cu Beb. La tine mă întorc diseară, când doarme fiul tău și nu mai este primejdie să-i stric buna creștere.»

Și am pornit-o înapoi. Mi-a strigat ceva din urmă, dar m-am făcut că n-aud. Pînă la verele mele mi-a trecut furia, dar m-am bucurat mult să le regălesc, știind că n-aveam să le mai pot vedea multă vreme.

Mai către seară m-a prins o melancolie și un soi de lașitate, întrebîndu-mă cum are să mă primească cealaltă vară după asemenea ieșire.

– Stai cu noi, insistau verele mele, și hai cu noi la masă la familia Teodoreanu, o familie de moldoveni delicioși și plini de talente, unde ești și tu invitată, da, da, ne-au reproșat că nu te-am adus ieri la iei și au spus să te aducem azi, neapărat.

– Dar nu-i cunosc. Cum să merg așa la ei? Și cum erau să mă invite?

– Ba da. O cunoști pe prietena noastră Floricica Muzicescu, de la București, care este sora gazdei, și te-a invitat ea. Și apoi, tînărul acela frumos, care m-a acompaniat aseară pînă acasă și a intrat cu mine, cînd tu stăteai cu Beb, turcește, la gura sobei, și coceați gutui, era chiar unul din băieții Teodoreni. Hai cu noi și după aceea te ducem noi pînă la Georgeta.

– Hai cu noi insistă Cella, căreia nu-i puteam rezista.

Și m-am dus cu ele.

Casa Teodoreanu: o casă în sărbătoare, caldă, cu arome bune, multe lumini, multe oglinzi mari, care multiplicau totul voios. De atîta vreme nu mai

pusesem piciorul într-o casă de oameni unde toate păreau să meargă pe roate și lucrurile își păstrasera rostul din vechi, în care plutea acel duh de ospitalitate moldovenească, luminînd fețele, ca pe niște stele de bună vestire. Erau toți frumos îmbrăcați și cu pieptănături frumoase.

M-am simțit intimidată, căci abia atunci mi-am dat seama cît de nepotrivit eram îmbrăcată și ce aparență cazonă aveam. Eram în cizme, cu un pardesiu subțire cenușiu, cusut pînă jos, în loc de rochie, și în-cins cu o curea de piele. Pletele drepte, retezate mai jos de ureche. Singura notă mai feminină era la gît o cruce veche, frumoasă, de argint, și un colier mare, adus de tata de prin Orient, la care țineam mult. To-țuși...

Multe zîmbete bune și mîini calde mă călău-zeau de la unul la altul. M-am bucurat să recunosc capul blond și însorit de zîmbet al Floricăi printre atîția necunoscuți, și mai departe pe nepoata ei Smărăndița, ca un bujor alb, pe care o știam de la școală.

Îmi iese înainte Ionel, în rubașcă albastră și cu părul bine lins cu peria. Așa-zis, ne cunoscusem în ajun. Îmi strînge mîna să mi-o sfărîme în mîna lui puternică și zice:

– Ce interesant colier porți mata, duduie, sea-mănă cu un șirag de bureți mici de baie, de cauciuc.

– Cum? zic eu indignată. Ce urîtă comparație! Uite ce colier port eu! și îi zvîrl în mîna colierul. Freacă-l în palme și ai să vezi ce frumos miroase.

Era din boabe mari, palid cărămizii, ciuruite de găurele, făcute dintr-o pastă de foi de trandafir, care încălzite de căldura trupului miroseau ca o grădină de trandafiri în soare.

– Strașnică mirosnă, zise Ionel, deschizînd nări mari și ochi veseli, băgîndu-și fața în mîinile pline de

mărgelele mele. Sta cufundat în ele și căuta, pesemne, o comparație mai poetică.

– E ca din poemele lui Hafiz, zice, întinzându-mi-l aproape reverențios.

– Așa mai merge, zic eu încă neîmpăcată.

Între timp, suntem pofțiți la masă.

Mă apropii repede de vara mea Beb și îi spun în șoaptă:

– Dacă mă pune la masă lângă tînărul ăsta, n-am să scot o vorbă. E un încrezut și nu mi-e simpatic.

– Fii liniștită, zice Beb, și se duce să vorbească cu Florica.

Am fost așezată lângă Beb, vis-à-vis de Cella, iar Ionel, la vreo patru tacîmuri depărtare, în stînga mea. Nu-i vedeam decît mîinile, care-mi păreau mari și grele.

În timpul mesei l-am uitat. Am băut un păhărel de vin și mi-a pierit timiditatea, am vorbit și povestit în voie. Acum petreceam foarte bine și mă bucuram că eram acolo. Cella era în vervă și îi fermeca pe toți. Dealtminteri, toată lumea era bine dispusă, vorbele de duh zburau, ca fluturii, deasupra mesei, încărcată de cele mai fine bunătăți tradiționale de Crăciun.

La ferestre, colindătorii cîntau: «Florile dalbe, florile dalbe!»...

După masă ne-am retras, Beb și cu mine, într-un salonaș, unde să-i pot citi, în taină, unele lucruri scrise de mine, asupra cărora voiam să am părerea ei.

În salonul mare era animată sindrofie, se făcea muzică, și în răstimpuri se auzeau explozii de rîsete și ușoara larmă a valurilor de voie bună.

Îi citeam cu emoție lui Beb, care îmi făcea unele observații și mă îndemna să-i citesc mai departe.

Cînd și cînd, venea Cella, cu fața delicată și în-gustă însuflețită de muzică și cu ceva inspirat în toată făptura ei sprintenă, să vadă ce facem, să ne aducă

bomboane; mă mîngîia pe cap și lua, fără să băgăm noi de seamă, din carnețelele pe care le citisem și le pusesem pe divan.

La un moment dat, apare Ionel în pragul ușii, zbîrlit de data asta, cu capul plin de bucle, tîrînd după el un sac mare de cînepă, dintr-acei în care se pun cartofii, ticsit cu niște lucruri colțuroase, de diferite mărimi, care păreau îndesate cu sila înăuntru.

– Lasă-mă, duduie Beb, să stau numai cîteva clipe cu duduia Lily, că am lucruri foarte importante de vorbit cu ea –, îi vibra glasul de nerăbdare și părea grozav de stîrnit. Era cu obrajii înfierbîntați, ochii plini de strălucire și se uita la mine ca la un răsărit de soare!

Eu mă uitam rugător la Beb, în ochii ei intens albaștri, atît de inteligenți și buni, să mă scape, dar ea se retrăgea zîmbind, făcîndu-mi semn că se întoarce acuși, în timp ce Ionel răsturna din sac pe covor un maldăr de caiete, caietele, carnețele, suluri de coli legate cu sfoară, o întreagă arhivă prăfoasă, și se așeza pe jos, în mijlocul acestei marfe dezordonate, din care pescuia, ici și colo, cîte un caiet, o hîrtie și exclama:

– Noi sîntem frați! Avem același suflet! Aceleași mirări, aceleași încîntări! Ne ating aceleași lucruri! Noi scriem la fel!

– De unde ai scos toate astea? De unde știi că scriu? Și cum scriu? îl întrerup înnegurată, zvîrlind o pernă peste carnețelele mele.

Dar el nici n-auzea ce spuneam și urma cu înflăcărare:

– Stai să-ți citesc. Uite, despre zarzări. Și dumneata ai scris despre meri și cireși înfloriți, despre caiși... Acum înțelegi ce-ți spun eu?

Și începe să-mi citească. Buchete și crengi, o livadă întreagă de metafore pline de frăgezime și fantezie.

– Ți plac? mă întreba, din stolul lui de caiete răvășite, de la picioarele mele.

– Mda... asta, de mai înainte, este mai bună. Și astălaltă..., nu e rea, zic eu cu zgîrcenie la laudă, dar îs prea multe, mă amețesc... Și n-am timp, plec mâine, am încă de vorbit cu vara mea Beb, nu-i momentul bun acum...

– Stai, zice, să-ți citesc ce am scris despre lună, despre soare, toamnă, iarnă...

Răsfoia caietele și citea de ici, de colo cu înfrigurare și-și ridica spre mine capul transfigurat de emoție:

– De asta ce zici, spune!

– Și ce ai să faci cu toate astea? Sînt ca o ploaie de flori rupte și risipite... De ce nu încheși ceva?

– Nu-i nevoie, zice. Fiecare imagine e ca un vers... Cunoști hai-kai-urile japoneze? Cîte un singur vers, care deschide un unghi larg spre o zare de poezie. Dealtminteri, și mata scrii despre pomi, flori, apusuri, răsărituri... Nu-i nevoie să-ți explic.

– La mine sînt simple notații. Poate îmi trebuie odată... Eu scriu poezii, zic, crezîndu-mă mai cu experiență decît el (!).

– Știu, zice.

– De unde știi? mă trezesc deodată. De unde știi că scriu? întreb uluită. E un secret că scriu! Nu-mai Beb știe.

– Păi ne-a citit duduia Cella, în salon, din ce ai adus aici astă-seară. Și ne mai citea și cînd îi venea cîte o scrisoare de la mata, cînd nu erai la Iași.

– Cum se poate? exclam eu roșie ca focul, și mă ridic brusc de pe divan.

Dar Ionel mă ținea de picioare și mă implora să stau, că acuma tot le citise și nu se mai putea drege nimic. Și aveam atâtea de vorbit împreună!

Îmi bătea inima tare și nu mai știam ce să fac, ce să spun.

Iar Ionel era ca un foc aprins la picioarele mele; mă învăluiau flăcările entuziasmului său. Mă ruga să nu plec cu nici un chip în străinătate, să rămân în țară și să scriu. Să nu mai scriu în franțuzește, ci românește, că doar eram romîncă, să fiu o scriitoare romîna. Îmi prezicea un viitor splendid!

Nu fusesem niciodată astfel premărită. Începeam să fiu mai puțin severă cu acest tînăr, care-mi tăia calea atît de năvalnic și voia să-mi schimbe hotărîrile; mă încercuia de pretutindeni, și cu atîta căldură și generozitate vorbea de mine și voia să mă convingă să rămîn în țară; nu se formaliza că nu-l priveam cu ochi buni, sărea peste toate obstacolele mele verbale și căuta să mă lege măcar cu niște promisiuni. Dacă nu puteam rămîne în țară, atunci trebuia neapărat să-i făgăduiesc că-i voi scrie, așa ca de la scriitor la scriitor (ca și cum ne-am fi putut numi pe atunci scriitori!), ca doi camarazi de arme! Întîlnirea aceasta dintre noi nu era o întîlnire întîmplătoare, eram predestinați să ne întîlnim" ...

Ștefana Velisar Teodoreanu, Unde se vede cât de aparent simple și totodată întortocheate și sigure sînt căile soartei, în „Ursitul”, Editura Minerva, București, 1979, pp. 5-7.

„Trec peste multe, în salturi voioase pe câmpiile timpului, căci ar fi prea lung de povestit. Las în umbră oameni și peisaje, urmărind strict numai firul soartei ce mă lega tot mai strâns de Ionel – pe cei din

jur privindu-i ca pe geniile și zânele bune care ne ocroteau.

Voi nota numai pe scurt mersul lucrurilor din acea vreme frământată și plină de fericire pentru noi: Invitația pe o săptămână la părinții lui Ionel, la Iași. Revederea casei cu multe lumini aurii, glasuri vesele de sărbătoare și fețe de bună vestire, rămasă în mintea mea ca un pom de Crăciun, și regăsită acum, atât de tăcută, atât de reculeasă, visătoare, cu oglinzile ei mari, înșurubate în pereți, care păreau niște portrete de lacuri sub lună, în luciul cărora ne vedeam, Ionel și cu mine, ca într-o amintire. Toți oaspeții Crăciunului zburaseră, lăsând pe bunii stăpâni ai casei oboșiți și palizi, în tristețea doliului mare, în urma pierderii mezinului iubit.

M-au primit cu brațele deschise.

Am dormit chiar în salonașul unde îi citisem lui Bebe și unde mă răpise Ionel lumii mele de până atunci.

Și orașul era altul acum: somptuos desfășurat pe dealuri, colorat și stins totodată, cu grădini mari și copaci mai înalți decât casele, cu frunzișul încrețit de toamnă, slobozind aripioare în vânt și uneori curgând în râuri argintii la marginea străzilor prăvălatic; frumos sălaş al atâtor biserici, vreo trei sute, și străjuite de mânăstiri.

Bucuria lui Ionel de a mă avea oaspete în casa și orașul lui mă învăluia de pretutindeni. Mă uitam la toate din adânc, știind că aici aveam să trăiesc.

Ionel învăța cu pasiune, chiar cu mine acolo, căci această muncă îmi era dedicată. Avea un plan mare, pe care vroia să îl ducă strălucit la capăt: să dea anul trei de drept în sesiunea din ianuarie, să-și ia diploma de licență și să se înscrie în barou, ca avocat. Acestea fiind împlinite, zicea că desigur tatăl meu se va ține și el de cuvânt și ne va permite să ne

căsătorim chiar în iarna asta. Toate puterile și le înmănunchea în acest scop. Mai era o condiție: chestia câștigării existenței noastre, dar de vreme ce avea să fie avocat...noi nu ne prea opream asupra acestui punct.

Ionel zicea că învață mai bine știindu-mă aproape și că putea oricând să mă vadă, când era obosit, să prindă putere.

În timpul acesta, eu mă împrietenisem cu mama lui. Grație ei mă adusese tata în țară. Era o mare putere în făptura ei, cu fața netedă și palidă, ca o piatră scoasă din râu, șlefuită de valuri, și cu un zâmbet cu ochii pe jumătate închiși, ca și cum ar fi ascultat depărtate acorduri triste. Apoi, în mare contrast, avea scurte izbucniri de veselie, cu răs puternic și tânăr, de răsunau pereții. Căutam să prind în cel fel îi semăna Ionel.

Mă împrietenisem cu casa tăcută, cu servitorii bătrâni, cu motanul, cu locurile copilăriei lui Ionel. Tatăl său stătea puțin pe-acasă și avea un birou în oraș.

Atunci l-am cunoscut și pe prietenul din copilărie al lui Ionel și vecinul său de uliță, pe Philippide, care tocmai își făcea stagiul militar. Era tuns chilug și semăna cu un vultur poposind din înălțimi. Venea uneori în zori de zi, după o noapte de veghe, și bătea la geamul lui Ionel, care mă deștepta și pe mine, și așa, în hălățele și papuci, ne adunam în sufragerie, ca să nu trezim toată casa; și ascultam, fascinați, poezia proaspăt scrisă peste noapte, pe care ne-o recita Philippide, cu glasul lui vibrant și musical și cu privirea întoarsă înlăuntrul său, ca într-o depărtare mare, însorită. Exclamațiile noastre admirative și pline de încântare îi încălzeau obrajii albiți de nesomn. După ce pleca, stăruiau încă între pereți și în noi ecurile acelor frumuseți rostite, și, ca în urma unui

zbor de păsări mari, mai rămâneam un timp cu ochii duși și un fel de avânt nostalgic în suflet. Erau unele din poeziile care au fost apoi tipărite în primul său volum *Aur sterp*.

În ceasurile de recreație ale lui Ionel cutreieram orașul, să se destindă, să ia aer. Îmi arăta bojdeuca lui Creangă și casa bunicilor dinspre mamă, unde venea pe vremuri Eminescu și îi cântau la pian mama și mătușa lui, Valența. Apoi casele bunicilor dinspre tată, unde se născuse el, biserica Zlataust și ulița pe care se jucase în copilărie. Bunica aceasta a lui mai trăia încă și m-a dus să mă prezinte ei. Dumneaei, văzându-mi statura mică, a exclamat:

– Păi, aiasta e o copilă, ce fel de logodnică ți-ai ales, măi terchea-berchea! Studentule! zice, s-o mai dreagă. Când ti-i însura, o să-ți faci în loc de copii, păpuși!

– Suntem aproape de-o seamă, bunică, zice Ionel râzând și sărutându-i mâna.

– Mă rog, s-a vedea mai pe urmă ce s-o alege de voi, ce scofală o să faceți împreună, că și tu încă mai ai caș la gură!

Și a bătut din palme, să ne dea «fimeia» ei «digrabă, un dulceț, rod di trandafiri; cafè nu ne-o mai da, că bè Ionel o vadră când învață și nu-i mai trebuie și când bate străzile din oraș» – și mă ațintea cu ochii eu negri, iscoditori, de grecoaică, prețându-mă.

– Nu ne-a prea luat în serios bunica.

– Așa-i bunica, a zis Ionel când am ieșit în uliță, n-are miere pe limbă, e cam zgârcită, dar e bună, eu mă înțeleg bine cu ea și mi-i dragă.

Zilele treceau cu o nemaipomenită iuțeală. A trebuit să mă întorc la București, unde avea să vină și Ionel, două zile înainte de plecarea mea, să ne luăm bun rămas. Dar n-a fost binevoie: persoanele cu

care trebuia să plece nu mai plecau. Nici nu știu dacă avuseseră vreodată de gând să plece.

Mătușa mea fiind de partea noastră și fiind și în secretul proiectului nostru grandios, socotea că puteam foarte bine să stau cu ea până la căsătorie. Iar eu, luând învățătură de la diplomația tatii, combinam împreună cu mătușa mea răspunsurile la depeșele tatii. Toate începeau cu: *sosesc* la cutare dată. Dar ba n-au plecat persoanele cu care trebuia să plec, ba răceam tare, ba s-au înzăpezit trenurile în țară, ba nu s-a simițit bine mătușa mea, ba așteptam să plec cu cutare persoană, care amâna și ea...

Era mare corespondență între Paris-București, București-Paris, București-Iași, Iași-București. Ai fi zis că poșta era numai în serviciul nostru.

Cu trăgăneală, promisiuni și amânări, am ajuns cu bine la Crăciun, pe care l-am petrecut de data asta la București, unde a venit și Ionel, cu „Bună dimineața la Moș Ajun”. Alt Crăciun, cu totul altfel decât cel de cu un an în urmă, dar încântător, și el, fiindcă eram împreună. Un an de când ne cunoșteam.

Tata pierdea răbdarea și anunța că va veni el să mă ia. Apoi a urmat un schimb de scrisori importante între marile puteri.

Ionel, ca cel mai zelos șoarece de bibliotecă, rodea cărțile de drept, căci era în ajunul examenelor, așa că m-am dus eu la Iași.

Tata, enervat, anunță mătușei mele sosirea lui irevocabilă la sfârșitul lui ianuarie, să mă ia cu el.

Aveam destul timp; Ionel, ca un cal de rasă sărind peste obstacole, își trecea briliant examenele.

Atunci a scris iar mama lui Ionel o scrisoare hotărâtoare tatălui meu. Îi scria că Ionel și-a terminat studiile de drept, că s-a înscris în barou și va lucra alături de tatăl său; că a început să publice literatură

în reviste bune și că este privit ca un scriitor de talent. Că primele lui scrieri sunt *Jucării pentru Lily*. Că a dat dovadă ca este un om capabil și de voință, dând în trei sferturi de an trei ani de drept „cum laude” și că ține temeinic la logodnica lui. Că a îndeplinit toate condițiile dictate de tata și că îl roagă mult să nu ne mai chinuiască printr-o așteptare mai lungă, căci ea ne oferea toată întreținerea, până o putea Ionel să câștige destul ca să aibă casa lui. Și că mă va iubi ca pe copilul ei, căci a fost deprinsă de totdeauna să aibă trei copii în casă, și că voi umple în parte golul lăsat de cel pierdut.

Noi așteptam în culmea emoției răspunsul. Ionel scăpase de examene și eram toată ziua împreună. Între timp, se făceau strigările la primărie pentru căsătoria noastră, ca să ne poarte noroc.

Mătușa mea mă rechemă la București, până la venirea tatii, dar mama lui Ionel s-a rugat să mă mai lase câteva zile la Iași, căci nu crede să mai vrea tata să amâne căsătoria și că era mai simplu pentru toți să se facă nunta la ea, la Iași, tata neavând casă în România.

În sfârșit, a sosit răspunsul bun al tatii. Faptele vrednice de laudă ale lui Ionel îi câștigaseră admirația și încrederea, simpatia o avea de mult. Era un adevărat record ce făcuse, să reducă cei trei ani la numai trei sferturi de an. Era foarte impresionat tata de scrisoarea mamei lui Ionel. Îi mulțumea pentru bunătatea ei față de mine și pentru ospitalitatea pe care ne-o oferea, până să poată Ionel să ne asigure existența. Se oferea și el să ne dea o sumă lunară. Consimțea deci la căsătorie, dar dorea totuși s-o mai amâne până în primăvară, să mă ia cu el la Paris, să-mi facă trusoul, rochiile și zestrea de fată.

Patru scrisori au pornit, ca din praștie, care, fiecare în stilul ei, spuneau același lucru: trusoul și toa-

tă zestrea puteau veni mai târziu; rochia de mireasă se putea face și în țară, și că de vreme ce tata nu mai vede altă piedică, am dori ca nunta să fie fixată la 15 februarie și să se facă la Iași, unde îl așteptăm.

În sfârșit, avea să ni se îplinească visul!

M-am dus să-l primesc pe tata la București, singură, după dorința mea. Singura scurtă despărțire dorită de mine. Tata fusese numit într-un post la Bruxelles și știam că n-aveam să-l mai văd decât rar; drumul vieții noastre se despărțea.

M-am dus la gară cu mătușa mea. Reflexul dureros al zgomotelor gării vibra în mine. Tata, în picioare, la portița vagonului său, cu un brâu de aburi de-a lungul roților, era ca un sfânt Ilie în carul său de nouri. În ochii lui, zărindu-ne, nu erau fulgere, ci o stranie veselie cu scăpărări de mirată întristare, duioșie, și o teamă, parcă. Toate acestea le-am citit într-o clipită, ca la lumină de fulger, și mi-au străpuns inima de un fel de remușcare și un dor imens de tata, ca și cum n-ar fi fost o sosire, ci o plecare. Tata, acum, dădea ordine trezherilor să-i ia bagajele și sărea sprinten pe peron, urmat de ei, cu patru valize.

— Ștefane, ești ca o divă, cu atâtea geamantane și colete, a exclamat mătușa mea.

El făcea semne cu mâna înspre mine, că eu eram pricina. Dar eu eram în brațele tatii, cu capul în gulerul lui de blană, și-mi venea, absurd, să plâng, pe când el mă săruta pe ochi și pe frunte, o ploaie bună de sărutări, care mă spălau de toată vinovăția care nelămurit mă copleșea.

— Și Ionel? a întrebat.

— Ne așteaptă la Iași, am răspuns.

Degetele tatii s-au strâns mai tare pe mâna mea. Acum nu-i mai dădeam drumul, îl țineam de mână ca un copil mic.

– De data asta ne trebuiesc două trăsuri, a zis el cu glas voios.

Și am pornit: mătușa mea, tata, și cu mine, într-una, iar în cealaltă, bagajele cu un tregher.

Acasă, tata, ca în copilăria mea, când se întorcea din străinătate, a deschis valizele și a început să împărștie pe fotolii, divane și mese lucrurile aduse. Era o parte din trusoul meu, în grabă înjghebat: zburau prin odaie lucrurile albe de linon și dantelă, umplând de un fel de ninsoare de eleganță toată încăperea.[...]

Rochie de mireasă nu-mi adusese, că nu știuse ce să aleagă, zicea tata, privindu-mă îngândurat, ca pe o problemă greu de rezolvat.[...]

Cum s-a sculat tata, m-am dus la el și l-am rugat din inimă să mă lase să-mi comand eu rochia după gustul meu.

– Ce te pricepi tu? a răspuns tata, îngrozit.

Dar atâta m-am rugat de el, că la urmă a admis. Și s-o fac la Iași. La Iași? Da.

Era moină și lapoviță la București. Nourii se adunau, se destrămau și spălau câte o bucată de cer, care răsărea deodată intens albastru, ca unele flori de munte.

Am stat câteva zile cu tata, apoi m-am dus să mă binecuvânteze mama și am plecat la Iași, să mă ocup de aranjamentul odăii care aveam s-o avem în casă și de rochia mea de mireasă, pentru care cum-părasem în secret tot ce-mi trebuia din București.

Nici lui Ionel nu i-am spus cum avea să fie, deși murea de curiozitate. Numai mama lui Ionel, știa, și-mi aproba ideea.

În noaptea aceea lungă de insomnie, de la sositrea tatălui meu, când mă perpeleam de grijă că am să fiu o mireasă caraghioasă și urâtă, mi-am amintit că la Paris prietenii verilor mei îmi ziceau „la petite

hindoue” și „figurine Tanagra”, și aceste amabile po-recle m-au pus pe cale... m-au ajutat să scap de voa-lul vaporos și de dantele.

Mi-am cumpărat o mătase mai plină, suplă, fără luciu, albul îndulcit ca al fildeșului (să nu fiu ca o muscă în lapte) și am cerut să mi se facă o rochie simplă, dreaptă, lungă, fără mâneci, răscroită la gât; și un vâl din aceeași mătase, care-mi descoperea fruntea și obrazul, fără să se vadă părul, și cădea în părți ca două aripi moi, până în pământ. O ploiță de beteală era prinsă în jurul capului, la spate, și câteva flori de lămâiță la tâmple.

Pentru Ionel se pregătise, după dorința lui, o rubașcă de mătase groasă, grea, lucioasă, cenușie, în culoarea mugurilor de salcie. Iar pantalonii, dintr-o stofă gri mai întunecată.

Iașul era alb și vaporos, ca din puf de lebedă.”

Idem, pp. 49-57.

„O zi binecuvântată, caldă, ca de vară, deși toamna își ruginise aurul și mai lepădase din frunze.

Copiii se jucau la soare, pe un covor, în grădini-ța din fața casei, sub paza dădacii și a unui cane ma-re negru, care se sorea în preajma lor. Mă uitam ră-pită la ei, la rămurelele astea desprinse din mine, cu fețișoarele lor rotunde, ochi și năsucuri de mici fara-oni egipteni. Știau să umble, să vorbească, să se su-pere omuleții noștri. Lângă ei, păreau mai imenși castanii de la poartă, care străluceau ca niște clopot-nițe de aramă.

Câtă fragilă frumusețe!

Îl auzeam pe Ionel, din odaia de alături, vor-bind cu un bărbat. Un client, poate. Era la primele succese de bară și începea să fie căutat. Publicase *Ulița copilăriei*. Scria primul volum al *Medelenilor*.

Mi-era inima ca un stup plin de miere.

Intră Ionel și, văzându-mă gânditoare la fereastră, mă întreabă iute:

– Ce faci? Te plictisești? Ești tristă, cumva?

– Dimpotrivă. Îmi adun bogățiile în hambare.

– Uite ce este, spune Ionel, am ajuns să fim oameni serioși, cu copii, cu obligațiuni. A fost adineori la mine Bărgăuanu, colegul meu de școală, poetul, să mă roage să-l cununăm noi! Nu se poate să-l refuzăm, că n-are pe nimeni la Iași. Se însoară cu fata domnului Ibrăileanu. Are să vie mâine cu logodnica lui să ți-i prezint. Nu mă văd deloc naș, dar ce să fac? N-am încotro. Te rog, fă asta pentru mine, Lily. Are să fie o nuntă fără pretenții, acasă la domnul Ibrăileanu, dar, bineînțeles, vor fi prezenți toți cei de la „Viața românească”. Cu ocazia asta ai să-i cunoști și tu.

– Și când e nunta? întreb.

– Peste 12 zile.

Am mai respirat. Mai era timp de gândit.

– Bine, am zis.

Afară de Demostene Botez, nu cunoșteam pe nimeni. Philippide nu era în țară. Atâția ochi necunoscuți asupra noastră! Și să fii nașă! “

Ștefana Velisar Teodoreanu, Nași, în Op. cit., pp. 71-72.

„Într-o noapte, pe la 12, am pornit cu felină-rașul aprins să-i fac o vizită d-lui Ibrăileanu, căci, deși eram vecini (în fundacul Buzdugan, la Iași), trebuia să trec prin livada dumnealui, cu pomi mari, întunecoasă, până să ajung la ușa de din dos pe unde se intra în casa dumisale; ușa din față fiind întodeauna bine ferecată.

De dimineață o întrebam pe d-na Ibrăileanu ora la care-l puteam vedea în acea zi; orariul schimbându-se zilnic, după cum apuca d-l Ibrăileanu să doarmă cele 8 ore prescrise de medic. Era bolnav. Nu fusese încă operat, dar se punea această neplăcută problemă, precum și a plecării la București în acest scop, ceea ce îl tulbura mult și-i răscolea nervii.

Ionel nu mă putea însoți, că avea un proces important a doua zi, așa că înfruntam singură întunericul și tăcerea deplină a nopții, fără câne, fără cocoș de veghe, căci nu-i tolera stăpânul locului.

Casa era toată în lungime, ca două vagoane îngemănate, legate între ele printr-un singur coridor lung: patru odăi la șir ale d-lui Ibrăileanu și patru odăi la șir ale fiicei sale, măritate. În față se vedeau numai două ferestre mari, de o parte și de alta a ușii de intrare, una a biroului d-lui Ibrăileanu și cealaltă a salonului fiicei sale, totdeauna întunecate și cu storurile trase, ceea ce dădea o aparență foarte misterioasă întregii așezări. Atenanșele erau despărțite de corpul casei, în prelungirea ei, la doi pași mai la vale. De acolo răzbătea întodeauna o slabă luminiță, așa că locuința semăna cu un fel de uriaș licurici obez, moșăind printre pomi."

Ștefana Velisar Teodoreanu, Din una în alta, în Op. cit., p. 145.

„Și d-l Ibrăileanu, entuziasmându-se treptat, începe să-mi facă un adevărat curs despre Caragiale. Ascultam vrăjită și mă bucuram că lipsurile mele îl făceau pe d-l Ibrăileanu să-și uite necazurile.

— Ei, dar el, omul? În cel mai înalt grad, fermecător! urmează dumnealui. De cum dădea bună ziua, rămâneai cu ochii și cu urechile la el, cucerit.

Numai el vorbea, noi eram publicul nesățios. Pe tot ce atingea cu vorba pune a sare a lui. L-ai fi ascultat ceasuri, ceasuri, și te trezeai că a trecut noaptea și nici n-ai observat când.

– Mata nici așa nu ești prea zgârcit la nopți, d-apoi...

– Ei, se înțelege. Dar sunt nopți și nopți. Unele se uită repede, altele nu. Să-ți povestesc ultima oară când l-am văzut. Și un mic episod, hm... ai să vezi mata. A venit Caragiale de la Berlin, la Iași, la *Viața românească*, să ne aducă poeziile fiului său Matei, să ni-l prezinte, ca poet. Lucru foarte neașteptat pentru noi. Le-am găsit originale, bine scrise poeziile tânărului Matei. Am primit parte din ele, spre imediata publicare. Mai târziu i-am publicat și altele, și proză. A fost foarte mulțumit, atunci, Caragiale, de cum erau văzute poeziile fiului său. Și Matei era mulțumit, în felul lui, închis. Cu ocazia asta, i-am dat o masă lui Caragiale și tânărului poet, noi cei de la *Viața românească*, la o grădină de vară, unde am petrecut până la ziuă.”

Idem, p. 149.

„Pe când vorbeam noi mai însuflețit, apare Cella în ușă, zicând:

– E trecut de miezul nopții, copii, trebuie să plecăm. Trebuie să o ducem pe Lily la Georgeta, care o așteaptă și stă destul de departe. Afară s-a lăsat ger mare.

Beb îmi zâmbea din spatele Cellei. Ionel se ridică de jos și zice cu glas rugător:

– Lăsați-mă s-o duc eu pe duduia Lily la duduia Georgeta, că știu unde stă. Mai avem de vorbit împreună. Vă rog mult...

Verele mele au consimțit. Am ieșit toți patru în noapte și ger, am mers o bucată de drum împreună, apoi ne-am despărțit de ele cu bune urări.

Era o noapte senină, limpede, scânteietoare, cu cerul plin de stele, o lună rotundă ca o fântână de argint și zăpadă bogată, înghețată. Ninsese mult în ultimele zile, și totul era acoperit de alb – străzile, acoperișurile, copacii, dealurile, zărilor... Scârțâia omătul sub tălpi și un joc de sclipiri se țesea în toate.

Nimeni pe străzi.

Orașul tolănit singur sub cer și cu noi.

Se auzeau încă ultimii colindători pe lângă casele rămase luminate, cu ferestrele ca niște zmeie de aur priponite de ziduri.

Se auzea tot mai depărtat și stins: „Florile dalbe, florile dalbe” ...

Lătra câte un câne domol, ca dintr-o altă lume...

Niciodată n-a fost cerul mai înalt boltit și împodobit cu atâta strălucire, pământul, atât de alb.

Lumina era intens albastră.

O adevărată noapte de Crăciun, cu fast și taină.

Și o liniște de vis.

– Stelele au gene lungi în noaptea asta, a zis Ionel.

Toate erau cu raze! Gerul ne ardea și ne îmbăta, ca vinul, ne dădea aripi.

Și am mers, și am mers...

Suiam și coboram pe străzile șerpuitoare ale Iașului, singuri în orașul alb, încercuit ca de flăcări albastre.

Și vorbeam, și vorbeam... Mai ales Ionel. Mi se spovedea de toate ale vieții lui.

Și mergeam, și mergeam... călăuziți de stele.

De la o vreme, dealurile albe păreau să prindă viață, își arcuiau încet spinările, se destindeau, și începeau nesimțit să horească în jurul nostru în-

lănțuind orașul, zidind pragurile zărilor, lăsând câte-o spărtură și închizând-o iarăși. Mănăstirile, bisericile păreau să se mute și ele și ne priveau tot din alte unghiuri.

Uneori, copacii tresăreau ușor și se auzea ca un ciocnet de pahare subțiri. Și, apoi, numai pașii noștri, vorbele ce ne izvorau pe buze și acel țiuit al tăcerii depline a nopții și a lumilor cerești.

Deasupra noastră se clădeau în văzduh nevăzute căi și altare, spre care năzuiam, fără să știm, și care ne sorbeau, din adâncul pieptului, suflarea.

Luna ne urmărea, lunecând nesimțit printre constelații, plecându-și încet într-o parte obrazul strălucit, pălind de atâta veghe.

Au început și stelele a clipi și a se topi, pe rând, în țăriile tot mai străvezii.

La o vreme, văd că ce învăpăiază zarea într-o parte.

– Arde într-acolo, zic. Trebuie să fie un incendiu, vreun depozit de muniții...

Dar Ionel se oprește deodată, ca trezit din somn și spune uimit:

– Răsare soarele!

– Vai de mine! exclam. Și mă așteaptă vara mea!

Cum de n-am înghețat umblând noi toată noaptea pe un asemenea ger?

Ne erau mâinile calde, căci la urmă umblasem de mână, ca „să nu mi se împiedice piciorul de vreo piatră”.

Ajunși la capătul străzii unde locuia vara mea, ne-am luat rămas-bun cu un fel de stângăcie, goliți, parcă, de toate cuvintele și cu ochii măriți de o mirare fără seamăn.

Am intrat singură în casă, nedumerită și gânditoare.

La întrebările verei mele, abia sculată din somn, am început să mint, ca niciodată, involuntar și fără motiv. I-am spus ca am fost cu verele noastre la familia Teodoreanu, unde a fost o mică serată de familie și s-a dansat până la ziuă. Verele mele fiind obosite, m-a condus până la ea o slujnică. Nu-mi venea nici mie să cred ce îmi ieșea din gură. E drept ca nu era chiar atât de ușor, pe vremea aceea, să mărturisești că te-ai plimbat toată noaptea prin oraș, singură cu un june, pe care l-ai cunoscut în ajun! Totul era uimitor de ireal și de neînțeles pentru mine.

Vara mea îmi tocmise de cu seară un birjar, care mă aștepta la poartă. Ea nu mă putea însoți, că avea doi copii mici. Ne-am îmbrățișat și am pornit la gară.

– Întoarce-te la mine dacă ai pierdut trenul, mi-a strigat din urmă.

Noroc că trenul care trebuia să plece la 7 dimineața a pornit abia la amiază, așa că am avut timp să mă dezmeticesc.

Ionel îmi dăduse, înainte să plecăm de la el de acasă, două cărți mici, frumos legate, de poezie franceză, să le amintire, și m-am gândit că eu nu-i dădusem nimic. Fără să stau mult pe gânduri, mi-am scos de la gât crucea mea de argint și colierul de pastă de trandafir, le-am înnodat într-o batistă, am chemat un birjar, i-am dat un bacșis bun și i-am spus să le ducă tânărului Ionel Teodoreanu acasă, că știe dumnealui cine i le trimite. Am făcut-o așa, într-un noroc – le-o duce, nu le-o duce, eu i le-am dăruit. Și le-a dus. (Ionel a purtat crucea tot timpul cât am lipsit din țară, apoi mi-a dat-o s-o port iar eu. Și i-am pus-o în mână când a închis ochii pe veci.)”

Idem, pp. 11-14.

GEORGE TOPÎRCEANU

n. 20 martie 1886, București – d. 7 mai 1937, Iași

locuitor al Iașului, multă vreme

Cel pe care istoria l-a întâlnit cu urbea ieșeană și cu prietenia de o viață (literară) a Otiliei Cazimir, George Topîrceanu, deși vine din sudul țării, a trăit, probabil, cel mai intens proces de „ieșenizare”. O anume timiditate sau sfială în fața vieții sau pur și simplu dorința de a dăinui numai prin opera sa l-a făcut să fie reticent cu intimitatea personală și să nu lase posterității decât episoade lacunare din biografia sa: „Te rog mult să nu-mi dai nici un fel de «biografie». Dacă spui că sunt «contemporan în viață» ajunge. Cred că un scriitor nu are dreptul să-și dea biografia în vileag decât... după ce a murit. Altminteri e o anticipație cam primejdioasă și comică: de unde știu eu că posteritatea (singurul judecător), mă consacră sau nu?” (P. Locusteanu, *Umorul românesc – Încercare critică și antologie*, București, 1915, p. 298). În paginile revistei „Însemnări ieșene” (1937, nr. 12), pentru a risipi orice îndoială, Ionel Teodorescu scria

că poetul devenit ieșean a venit de aiurea, iar cei pentru care el devenise ieșean au plecat aiurea.

George Topîrceanu urmează împreună cu Otilia Cazimir cursurile de filosofie și de limbă română ale Universității din Iași. Amintindu-și cu drag de perioada studenției, O. Cazimir notează: „Notele le scoTEAM eu. Mă așezam într-o bancă mai la fund și, cu un sistem de stenografie propriu și foarte original, notam până îmi amorțea mâna. Și nu era ușor, mai ales la cursul d-lui Ibrăileanu. Cum să urmărești sinuozitatea elegantă a digresiilor sclipitoare, fără să ridici ochii de pe hârtie?”

S-ar putea spune că împlinirea artistică a poetului s-a realizat pe tărâmurile moldovene, astfel încât „o bogată corespondență, din 1909, 1910, 1911, în afara entuziasmului critic manifestat de «spiritus rector» al revistei, consemnează în adâncime apropierea poetului de cercul ieșean” (Al. Săndulescu, p. 26). Apartenența la viața culturală ieșeană, legământul sufletesc reies și din următoarele sale cuvinte: „Timp de vreo patru ani mă identificasem aproape cu respectabila revistă ieșeană, de care mă leagă amintirea celor mai frumoși ani ai vieții. Acolo am debutat eu cu adevărat, acolo mi-am publicat, în afară de mici infidelități, toată trandafiria mea operă de pe atunci. În redacția ei, nomadă ca o gospodărie de artiști tineri, mă simțeam ca la mine acasă, cu asiduități capricioase și concedii neregulate, pe care mi le luam singur, fără ca nimeni să se supere.” (Cum am devenit ieșean) Devine secretar de redacție la „Viața românească”, corectând cu scrupulozitate manuscrisele tinerilor scriitori, astfel încât criticul

Ibrăileanu nu se putea lipsi de perspicacitatea poetului, cerându-i de fiecare dată părerea.

„Deși temperament vioi și efervescent, moștenitor parcă al vervei lui Caragiale, deși muntean prin familie și educație, poetul se acomodează destul de repede «orașului de harnici dascăli, de poeți și cărturari», pe care nu-l va mai părăsi niciodată. (Al. Săndulescu, p. 31) Cu toate acestea, poetul, după venirea sa din război, are rețineri în privința întoarcerii sale la Iași. Oferindu-i destule oportunități, Bucureștiul pare să întrunească condițiile necesare stabilirii sale acolo, fapt remarcat și de Ibrăileanu, care îi trimite, îngrijorat, o scrisoare: „Mă rog, vii sau nu vii la Iași? Unde ai de gând să te stabilești? Am o bănuială infamă că vrei să te faci bucureștean. Mi-ar părea grozav de rău, dar e treaba d-tale. Te rog însă, consultă-te bine și scrie-mi confidențial ce ai de gând să faci. Te întreb, fiindcă de hotărârea d-tale atârnă oarecare hotărâri ale mele.” După mai multe invitații primite de la Ibrăileanu, G. Topârceanu vine la Iași în septembrie 1918, lucrând la paginile revistei „Viața românească” până la reparația acesteia din urmă, în martie 1920.

Într-o conferință susținută în aula universității din Iași, după o propedeutică livrescă prin literatura lumii, dar cu trimiteri sugestive la starea societății de la acea vreme, G. Topârceanu echivalează faima capitalei moldovenești cu activitatea revistei „Viața românească”, devenită adevărat fenomen și reușind să coaguleze în jurul său cele mai însemnate idei de la oameni reprezentativi pentru ceea ce s-ar putea numi spiritul ieșean. Amintindu-le locuitorilor de prestigiul orașului lor, dobândit prin munca și in-

spirația unor oameni „produși de ambianța impalpabilă a trecutului, de tradiția locală a unor preocupări dezinteresate înalte și pure”, poetul găsește ca element definitoriu în construirea viitorului, cultura, epurată de doctrine politice sau alte manifestări susceptibile a-i abate mersul de la calea cea dreaptă. Astfel, numele orașului va trebui recucerit, iar nu invocat la tot pasul fără existența unor eforturi considerabile care să aducă unitate și continuitate. (Vezi poezia sa.)

Poetul se remarcă printr-o sensibilitate specifică pentru farmecul naturii și pentru cosmosul întrupat din vietățile mărunte și din regnul vegetal alături, desigur, de ironia elegantă, de intenția ludică în crescendo a versurilor.

Opere relevante pentru ceea ce s-ar putea numi „spiritul ieșean”: *Primăvara la Bârnova*, *Cum am devenit ieșean*, *Salut, Iași!*

FRAGMENTE SPECIFICE

„La noi, la Iași, toamna începe la sfârșitul lui mai – și ține pînă la Crăciun. Vară nu există la Iași. Dacă n-ar fi și iarnă din cînd în cînd, pe noi ar fi întotdeauna numai toamnă.

Vremea frumoasă începe cu mirosuri urîte, cu muște verzi și cu zăduf. Pe urmă se strică. Pe urmă se-ncălzește iar, ca-n centrele cele mai populate din mijlocul Africei, de-ai fi în stare să juri că e vară adevărată; dar cînd te uiți mai bine la ea, e toamnă...

Soarele ieșan are în toată făptura lui un aer de melancolie demodată, care nu se potrivește deloc cu sezonul. Cînd treci pe străzile de sus, casele se uită

peste garduri la tine, de parcă n-au mai văzut om... Afară de asta, prin grădina publică te întâlnești de pe acum cu câte o frunză moartă, care umblă de colo pînă colo, fără nici un rost, măcar că-i moartă. Și o liniște, de-ai crede că toți locuitorii s-au cufundat în amintirile trecutului istoric, și n-au mai rămas vii în orașul ăsta decît două-trei miște oropsite și cițiva pa-injeni, spînzurați cu capul în jos pe sub balcoane.

Încolo, ori încotro te uiți, totul e verde; verde - și cu praf gros deasupra, ca iarba de pe lîngă marginea unei șosele naționale.

*

Dar toamna aceasta mincinoasă, travestită în vară, de la o vreme nu mai are putere să se prefacă: începe să-și dea arama pe față...

Și într-o săptămînă, toate se schimbă. O toamnă tînără și veselă, ca o văduvioară care a tînjint prea multă vreme în verdele aproape îndoliat de pînă mai ieri, își părăsește toaleta severă și-ncepe să-și facă de urît.

Grădinile se îmbracă în chimonouri ușoare de borangic, zidurile și balcoanele - în zdrențe de purpură vegetală. Tonuri de bronz și de aur franțuzesc fără strălucire alternează acum pretutindeni cu portocaliu palid de flacără înaltă, cu limoniu diafan de fluture primăvăratic, cu roș dulce și putred de vișină coaptă.

Și fiecare copac de cei mari primește toamna după ritualul lui, moștenit din veacuri. Plopii lungi îi trimit întru întîmpinare roiuri mărunte de fluturi, stejarii îi sună în cale din foi de tinichea ruginită și arțarii din cimitire îi depun cu evlavie la picioare stele mari de aur.

Pe lângă casele oamenilor, prin grădini, rourusca²⁰ și perii s-aprind la față de nerăbdare. Gutuii ies la garduri îmbrăcați în odăjdii scumpe – și zarzării o așteaptă gătiți cu slabe vii de icosari²¹, pe care și-i adună dintr-o dată în poală, după Doamna cea mîndră a trecut.

Speriate de atîtea apariții bizare în jurul lor, frunzele salcîmilor se agită, se strîng cap la cap într-o adiere de vînt și-ncep să șoptească între ele – pînă cînd unele mai isterice își pierd mințile de spaimă, se desprind de pe ramuri și pornesc de-a dreptul spre Socola.

Numai prin candelabrele castanilor mai spînzură pînă tîrziu cîteva stegulețe uitate, de hîrtie jilavă și cafenie.[...]

*

În vremea asta, din toate unghiurile țării s-abat asupra Iașului, nu se știe bine cu ce intenții, stoluri de studenți și de studente... cuibărindu-se pe la căminuri și prin camere mobilate, pînă la vară... Pe străzile orașului apar într-o zi camioane încărcate cu fotolii, mese, canapele și alte mobile rușinoase, care-au stat un an întreg cumiți prin apartamente – și acuma li s-a urît cu binele. Ascunși prin ganguri și prin crișme, măturătorii vechiului municipiu istoric stau de dimineața pînă seara la pîndă – și cînd prubuluiiesc ei că e mai multă lume pe stradă, năvălesc toți odată, cu măturoaiele ridicate, și-ncep să asaneze văzduhul...

²⁰ Rourusca (lăuruscă) – plantă agățătoare.

²¹ Icosar – veche monedă turcească de argint sau de aur.

Pe urmă toate se potolesc. Nouri grei, de ciment, apasă asupra zărilor; toamna devine cenușie și hidraulică.

Și-ntr-o bună dimineată, streșinile celei de-a doua capitale încep să plîngă cu șuroaie mari de lacrimi, prin toate spărturile ulucului, de mila oropsitului oraș. În prezența autorităților comunale, care patronează cu plăcere această operă de binefacere, apele cerului spală grațios orașul de toate murdăriile acumulate peste an. Și-l spală... și-l freacă... și iar îl spală... că de la o vreme îți vine să pleci în lume și să nu te mai oprești pînă-n fundul Saharei! – căci pe-acolo, încalte, apa stă la locul ei subt pămînt, nu se ridică în slava cerului, ca să aibă pe unde-ți cădea mai bine pe cap.

Abia acum poate în sfîrșit și populația orașului, după ce a răbdat toată vara de sete, să bea apă cît îi cere inima.

Căci apa de Timișești, care alimentează din cînd în cînd orașul nostru, o fi ea mai scumpă la vedere decît apa de țurlui sau de streșină – dar la gust n-are a face! După părerea ieșenilor, apă mai bună la gust ca apa de spălat sau de ploaie, nu se mai află.

Cea de izvor, miroase. Afară de asta, apa de băut mai are un cusur: ea nu-i destul de sălcie, nu-i destul de unsuroasă și de moartă – cum ar fi apa din Marea Moartă de pildă, unde să zice că nu poate trăi nici o vietate microscopică fără să se înece. La noi, în fiecare moleculă de apă de băut stă încolăcit cîte un microb de febră tifoidă, cu soția lui și șase copii mici de fiță. Și nimeni n-are ce le face, nimeni nu-i mai poate deranja din cotlonul lor de cristal: nu se dau duși de-acolo – nici fierți! A încercat ea, Primăria, să le dea un soi de otravă tare, ca să vadă, de curiozitate, cine moare-ntîi: microbii – ori locuitorii orașului? Se pare însă că microbii s-au adaptat degrabă la si-

tuație și că otrava nu le mai face nici o supărare, ba a-nceput chiar să le priască. Iar cît privește locuitorii, nu se știe niciodată bine ce se-ntîmplă cu ei: unul moare, altul scapă – ca omul...

Din pricina asta, apa de Iași miroase acum a pucioasă și-a gaze asfixiante de la o poștă, mai tare decît toate ape minerale din Europa.

*

În fiecare toamnă, toate apele care cad pe suprafața județului nostru se scurg de pe dealuri și s-adună în Bahlui.

Cînd vede ca nu mai are încotro, acest rîu fără apă, care e unul din cele mai vechi rîuri ale Moldovei (fiind pomenit și în cronicari), începe să dea și el semne de viață: se umflă, ca Nilul Egiptului, pînă ce iese din matcă.

În faza aceasta, el se cheamă *Bahluiul galben* – fiindcă seamănă la culoare cu numele de botez al unei gîrle mai mici, care se varsă-n el puțin mai la vale, de ți-i și scîrbă să mai faci geografie cînd auzi de ea.

Bahluiul galbe, care inundă în fiecare an mahalalele de jos pînă în cele mai mici amănunte, nu se poate spune că aduce numai mîl și pagubă prin partea locului, ci și oarecare belșug. Apele lui mănoase aduc din sus, de pe la Tîrgul-Frumos și Podul-Iloaii, fel de fel de lucruri nefolositoare, care tot mai pot sluji la cîte ceva, și felurite animale domestice, care au trăit pe lîngă casa omului, dar acuma nu mai sînt bune de nimic.

Pe urmă pîrîul începe să se tragă îndărăt la matcă, și-n faza aceasta el se cheamă *Bahluiul verde*. Și se tot cheamă așa, două-trei zile, se tot cheamă... pînă ce apa lui seacă de tot.

Dar cînd ajunge în halul ăsta, mai bine să nu mai vorbim de el.

*

După ce a secat și Bahluiul, nimica nou nu se mai întîmplă în orașul acesta adormit de-a-n-picioarele. Rar citești la gazetă că în aula Universității vrun profesor local a mai ținut o conferință despre «Tainele nepătrunse ale universului, văzute prin prisma teoriei lui Einstein» – sau că acceleratul de 9 și zece a întilnit pe linie o oaie, și i-a tăiat o ciozvirtă...

Pe la ferestre se prelinge din cer o lumină lichidă, care se sleiește încet-încet pe geamuri și tremură, ca o perdea groasă de gelatină. Văzduhul e plin de melancolia stridentă a cîrdurilor de ciori. Noaptea se fac tot mai lungi și zilele din ce în ce mai scurte: abia s-a crăpat bine de ziuă – că și-ncepe să se crape de noapte...

Astfel, nici nu bagi de seamă cînd a trecut toamna și-a venit în sfîrșit Crăciunul, cu cîteva fire de omăt în barba-i posomorîta și rară."

George Topîrceanu, Toamnă lungă, în „Versuri și proză”, studiu introductiv, note și bibliografie de Virgiliu Ene, Editura Tineretului, București, 1968, pp. 250-255.

„ Două, post-meridiane..
Sună lung și monoton
Ornicul cu trei cadrane
De la Sfîntul Spiridon.

Toamna prin văzduh adie
Ca un zbor de libelulă.

În lumina străvezie
Merge-agale o patrulă.

Pe trotuarul plin de soare
Saltă-n mers grăbit perechi
De studente zîmbitoare
Cu frizete la urechi,

Și spre Universitate
Trec, ducînd pe serviete
Clarități întunecate
Și sclipiri de baionete.”

George Topîrceanu, În Iași, în Op. cit., p. 188.

„ Pe cerul plin de sclipitoare puncte,
Trec efemere linii de lumină.
Sub pasul meu întîrziat, suspină
Sonorul glas al frunzelor defuncte.

Zădarnic luna mă petrece-n cale
Pe bulevardul alb și singuratic, –
Că subsemnatul, «cronicar dramatic»,
Acum e-n rolul misiunii sale.

De-abia încerc un singur vers de odă, –
Și-n capul meu vin stafii inedite,
Cu gesturi largi, – cu răcnete cumplite:
Moțoc, Spancioc, Ciubăr și Despot-vodă!

«Sunt eu?... Sunt treaz?... Deschide-te,
morminte!...»
Deodată tace ritmicul meu pas:

În scena a III-a, mi-am adus aminte,
Madam Pruteanu²² a strîmbat din nas.

De ce-a strîmbat?... Probabil, o nuanță
De fin dispreț, cînd vede pe Carmina, –
Fiindcă-și pierde ultima speranță...
De n-aș uita *nuanța* cu pricina!

Și iar pornesc... dar mă opresc deodată.
Ah, sunt dator să fiu cu mîntea-n patru:
De ce nu vin ieșenii toți la teatru?...
O chestiune foarte complicată!

Francisca... artă... rasa și talentul...
Deci, vasăzică, vor să se răzbune...
Ce-i vinovat Onor. Direcțiune?
Domnia-sa regretă incidentul...

...Vîr degetul în buzunarul vestii,
Sunt plictisit și-mi pare rău de lună.
Hm!... bulevardul pare o lagună...
Mi-e capul plin cu fel de fel de chestii.

Dar e-n zadar!...
Va trebui să scriu
(Chiar dac-ar fi să nu mai cînt o lună)
De Dragomir, de piesă – că e bună.
De Tomșa, de Pisoschi, tot ce știu!

...Aș ataca pe d. Sadoveanu²³
(Căci n-a aniversat pe d. Iorga),

²² Aglae Pruteanu, actriță a Teatrului Național din Iași în acea vreme.

²³ În acel timp, M. Sadoveanu era director al Teatrului Național din Iași.

Aș lăuda pe d-ra Horga²⁴,
Dar ce-o să zică d. Ibrăileanu?

Chiar dacă-n *Iliș* a fost perfectă,
O să vă pară că... mi s-a părut!
(Dealtminteri, eu știam de la-nceput
Că voi emite-o laudă suspectă...)

*

Așa, mă duc ursuz prin promoroacă,
În pacea nopții albe și compacte, -
Și nici nu știu că-n capul meu «se joacă»
O tragedie-n paisprezece acte!..."

George Topîrceanu, Doleanțele unui cronicar teatral, în Op. cit., p. 217.

Te salut, oraș romantic, plin de parcuri și de flori
Unde noaptea stau de vorbă trubadurii visători
Cu tăcerea de pe uliți, cu trecutul și cu luna...
Te salut, oraș istoric, oropsit ca-ntotdeauna!

*

Tu, oraș de harnici dascăli, de poeți și cărturari,
Leagănul atâtor gânduri și-al atâtor fapte mari,
Care-ai adunat în juru-ți, ca un jar incandescent,
Tot ce e inteligență, suflet mare și talent.

*

Te salut, oraș de basme, cu conture iluzorii,
Străjuț de șapte dealuri încărcate de podgorii!

²⁴ Actriță a Teatrului Național din Iași.

Te salut, oraș grădină cu castanii tăi feerici,
Și cu turnurile tale – și cu cincizeci de biserici,-
Blând oraș de odinioară, melancolic și tăcut,
Unde fiecare piatră ne vorbește de trecut,
Unde vechea strălucire îngropată'n pergamente,
Se ridică mai curată din pioase monumente
Ce-n sclipirea dimineții despre alte vremi vorbesc:
Cetățuia... Trei Ierarhii... Sfântul Neculai Domnesc...

*

Te salut, oraș al păcii, al poeziei și-al iubirii,
Unde se întrec în grații fetele cu trandafirii,
Unde primăvara cerul e albastru ca cicoarea
Și din fiecă ogradă liliacu'și plouă floarea
Peste ziduri învechite, peste garduri, la răscruci...

*

Tu, oraș cu arzătoare și gingașe dueduci,
Care-au moștenit în zâmbet ca și'n tremurul de gene
Frumusețea legendară a femeii moldovene!

*

Te salut, oraș politic, unde vezi la Primărie
Un primar ce vrea să plece, pe când șapte vor să vie!

*

Te salut, oraș romantic, înzestrat cu'n Abator,
Cu o Baie comunală și... c'un Ștrand răcoritor,
Unde se prăjește'n soare, pe nisip întinsă-alene,
Frumusețea legendară a femeii moldovene!
Unde vine să se scalde orice piele năpârlită!
Unde poți vedea conturul unei doamne de elită

Cu tricou lipit de coapse și cu toate alea goale,
Ceiace costa pe vremuri o mulțime de parale!

*

Te salut cu plecăciune, biet oraș cu gura arsă,
Unde apa se oprește când Siretul se revarsă!
Unde'n fiecare curte stă la pândă o cișmea
Gata să se dea la tine când o zgândărești cumva,
Să te umple de vreo boală și să te nenorocească
Ori cu febră tifoidă ori cu tuse măgărească!

*

Te salut, oraș poetic, plin de visuri și de șoapte,
Unde seara ies pe stradă păsărelele de noapte
Să propage abstenența și s'o răspândească'n țară,
După cum le poruncește noua lege sanitară!

*

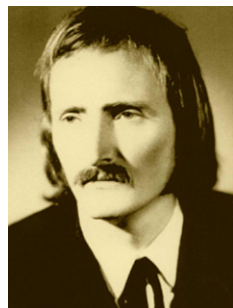
Unde școlile sunt pline de școlari cu caș la gură,
Care vin de dimineață și se pun pe'nvățătură,
Iar când ies pe poarta școlii, cu cerneală unși pe bot,
După fiecare babă își scot limbile de'un cot!
Unde cu hambare pline, mor de foame-agricultorii
Între cele șapte dealuri încărcate de podgorii,
Și pensionarii, bieții, n-au nici grâu pentru colivă
De când s-a iscat în lume pacostea acreditivă!
Iar morarii și brutarii umblă fără socoteală,
Să ia pielea de pe oameni, cu făină integrală!
Unu colo, chiar în Centru, e un zid pe lângă care
Nici un cetățean nu trece (ziua în amiaza mare)
Fără să-și aducă-aminte că-i dator să se oprească,
Să-i aducă un omagiu, după datina obștească!

Unde muștele's deprinse la restaurant să vie,
Să mănânce cu clienții! din aceeași farfurie!

*

Te salut, oraș arhaic, plin de suveniruri sfinte!
Te salut cu toată stima, te salut și... n'am cuvinte.

*Salut, Iași, poezie publicată în Calendarul Iașului
din 1933.*

MIHAI URSACHI

n. 17 februarie 1941, Strunga - d. 10 martie 2004, Iași

Unul dintre cei mai autentici poeți contemporani, Mihai Ursachi este întru totul al Iașului. Născut în comuna Strunga (azi, județul Iași), ca fiu al ofițerului Gheorghe Mihai Ursachi și al Virginiei Ursachi, viitorul poet a urmat cursuri la Liceul „A.T. Laurian” din Botoșani.

Între 1957 și 1961, a urmat cursurile Facultății de Filosofie a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. În 1961, a fost închis pentru încercarea de a trece înot Dunărea lângă Porțile de Fier. Între anii 1961 și 1964, a fost deținut politic. Între anii 1965 și 1970, a urmat filologia. Până în 1981, când a emigrat în SUA, nu a avut niciun fel de loc de muncă stabil. Vara lucra ca salvamar la Lacul Ciric, lângă Iași, activitatea sa literară însumând mai multe volume de poezie, eseuri și traduceri din limba germană. De asemenea, a tradus în limba română creațiile unor scriitori ca Hölderlin, Schiller și Paul Celan.

În Statele Unite, a intrat în viața universitară, ajungând lector la Universitatea Statului California. Cu toate acestea, Ursachi a revenit în România după Revoluție, când a obținut și primul său contract de muncă în țara natală, fiind numit director al Teatrului Național „Vasile Alecsandri” din Iași. După ce în 1992 a fost demis, printr-un decret al ministrului culturii, a preferat să trăiască cât mai discret, având puțini prieteni. În 1998, a publicat un volum retrospectiv al carierei din România, intitulat *Nebunie și lumină*. De asemenea, Mihai Ursachi a predat o perioadă la universitatea din Iași și a fost secretar al Uniunii Scriitorilor.

Referitor la poezia lui Mihai Ursachi, Cezar Ivănescu afirma: „Un număr de poeți importanți ai literaturii române au fost influențați de Eminescu. Ca urmași, ca discipoli ai acestuia. Am reînviat și mitul, am atras atenția asupra operei și fiecare, în măsura originalității sau viziunii, a luminat câte un colțisor din marea operă eminesciană. Mihai Ursachi este, de asemenea, unul dintre urmașii lui Eminescu.” (Cezar Ivănescu, în *Dialoguri televizate*, p. 112)

Poetul a decedat la data de 10 martie 2004.

Volume de versuri de Mihai Ursachi: *Inel cu enigmă* (1970), *Missa solemnă* (1971), *Poezii* (1972), *Poemul de purpură și alte poeme* (1974), *Marea înfățișare* (1977), *Arca* (1979) ș.a.

FRAGMENT SPECIFIC

„Doamne, se pornise o ploaie, o vînată ploaie de
seară și noapte

În burgul acela carpatic...

Pădurile negre se îneccaseră-n neguri
Și trăsnetul rău bîntuia ca o groază.
De la fereastra din turn mă uitam fără sine
Prin cetina neagră, zidirile negre,
Pierdusem cît mai e ceasul, cît mai e veacul...
Și la lumina lungă a unui fulger mut
Văzui, și căzui leșinat sub icoană...

... Pe caldarîmul albastru, de jad lucitor,
Goneau două umbre înalte, smintite din sufletul meu,
Siluete prelungi de călugări..."

*Mihai Ursachi, Vedenie în burgul gotic, în „Poezii”,
Editura Junimea, Iași, 1972, p. 96.*

BIBLIOGRAFIE

I. Bibliografie primară

- Alecsandri, Vasile, *Opere. Poezii*, vol. I, text ales și stabilit de G.C. Nicolescu și Georgeta Rădulescu-Dulgheru, studiu introductiv, note și comentarii de G.C. Nicolescu, Editura pentru Literatură, București, 1966.
- Alecsandri, Vasile, *Dridri*, text ales și note de Georgeta Rădulescu-Dulgheru, Editura Minerva, București, 1984.
- Anghel, Dimitrie, *Poezii și proză*, ediție îngrijită și note bibliografice de Mihail Dragomirescu, cuvânt înainte de Valeriu Rîpeanu, Editura de stat pentru literatură și artă, București, 1960.
- Anghel, Dimitrie, *Triumful vieții*, Tehnopress, Iași, 2006.
- Asachi, Gheorghe, *Scrieri alese*, ediție îngrijită și prefață de N.A. Ursu, Editura Tineretului, București, 1961.
- Bacovia, George, *Opere*, ediție alcătuită de Mircea Colosenco, introducere de Eugen Simion, Editura Univers Enciclopedic, București, 2001.
- Bodnărescu, Samson, *Scrieri*, antologie, prefață, note, bibliografie de Aurel Petrescu, text stabilit și glosar de Aul Lăzărescu, Editura pentru Literatură, București, 1968.

- Bolintineanu, Dimitrie, *Călătorii*, prefață de M. Nanu, Editura Tineretului, București, 1956.
- Brumaru Emil, *Cerșetorul de cafea*, Ediția a II-a, Editura Polirom, Iași, 2014.
- Brumaru, Emil, *La ruinele galanteriei*, ediție îngrijită de Bogdan Crețu, Editura Polirom, Iași, 2020.
- Cantemir, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, ediția a II-a, postfață și bibliografie de Magdalena Popescu, Editura Minerva, București, 1976.
- Cazimir, Otilia, *Versuri*, cuvânt înainte de Constantin Ciopraga, Editura Tineretului, București, 1965.
- Cazimir, Otilia, *Scrieri în proză*, vol. II, Editura Junimea, Iași, 1972.
- Cârlova, Vasile, *Poezii*, ediție îngrijită de G. Bogdan-Duică, Institutul de Arte Grafice și Editură Minerva, București, 1906.
- Conachi, Costache, *Scrieri alese*, ediție, prefață, glosar și bibliografie de Ecaterina și Alexandru Teodorescu, Editura pentru Literatură, București, 1963.
- Coșbuc, George, *Poezii*, Postfață de I.V. Șerban, Editura Minerva, București, 1971.
- Coșbuc, George, *Integrala operei poetice*, ediție realizată de Daniel Corbu, Editura Princeps Multimedia, Iași, 2014.
- Creangă, Ion, *Opere*, ediția a II-a, ediție îngrijită de Iorgu Jordan și Elisabeta Brâncuș, Editura Fundației Culturale Române, București, 1996.
- Cugler-Poni, Matilda, *Scrieri alese*, ediție îngrijită de Ion Nuță, Editura Junimea, Iași, 1971.
- Dimov, Leonid, *Semne cerești. Rondeluri*, Editura Cartea Românească, București, 1970.
- Eminescu, Mihai, *Proză fantastică*, antologie, postfață și bibliografie de Aurel Martin, Editura Minerva, București, 1973.
- Eminescu, Mihai, *Poezii*, Editura Junimea, Iași, 1990.

- Galaction, Gala *La Vulturi*, Editura Ion Creangă, București, 1988.
- Ghica, Ion, *Scrisori către V. Alecsandri*, Editura Minerva, București, 1976.
- Goga, Octavian, *Discursuri*, Tiparul Cartea Românească S.A., București, 1942.
- Ibrăileanu, Garabet, *Adela*, postfață de Eugenia Tudor-Anton, Editura Minerva, București, 1985.
- Ibrăileanu, Garabet, *Amintiri*, Editura Minerva, București, 1985.
- Ibrăileanu, Garabet, *Spiritul critic în cultura românească*, Editura Litera, Chișinău, 1997.
- Iosif, Șt.O., *Poezii*, Corint Educațional, București, 2015.
- Isanos, Magda, *Versuri*, ediție îngrijită și postfață de Marin Bucur, Editura pentru Literatură, București, 1964.
- Ivănescu, Cezar, *Doina. Poezii*, Cartea Românească, 1983.
- Ivănescu, Cezar; Vasiliu, Lucian – *Dialoguri televizate (despre cărți și nu numai...)*, prefață de Ioan Holban, coordonator Alfredina Iacobitz, Editura Junimea, Iași, 2013.
- Kogălniceanu, Mihail, *Scrieri literare, sociale și istorice*, Editura Litera, Chișinău, 1997.
- Kremnitz, Mite, *Amintiri fugare despre M. Eminescu*, Editura Cartea Românească, București, 2000.
- Kremnitz, Mite, *Regele Carol al României, Porțile Orientului*, Iași, 2008.
- Labiș, Nicolae, *Poezii*, ediție alcătuită de Gheorghe Tomozei, postfață de Paul Dugneanu, Editura Eminescu, București, 1989.
- Lesnea, George, *Versuri*, cuvânt înainte de Demostene Botez, prefață de Nicolae Manolescu, Editura pentru Literatură, București, 1964.
- Maiorescu, Titu, *Critice*, Editura pentru Literatură, București, 1967.

- Micle, Veronica, *Correspondență*, ediție, prefață și note de Augustin Z.N. Pop, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1979.
- Negri, Costache, *Versuri, proză, scrisori*, cu un studiu introductiv de Em. Gârleanu, Minerva, Institut de Arte Grafice și Editură, București, 1909.
- Negruzzi, Costache, *Opere*, vol. I, ediție critică, cu studiu introductiv, comentarii și variante de Liviu Leonte, Editura Minerva, București, 1974.
- Negruzzi, Iacob, *Amintiri din „Junimea”*, Editura Minerva, București, 1970.
- Panu, George, *Amintiri de la Junimea din Iași*, Editura Polirom, Iași, 2013.
- Petrescu, Cezar, *Evocări și aspecte literare*, ediție îngrijită și prefață de Mircea Popa, Editura Facla, Timișoara, 1974.
- Philippide, Al., *Poezii*, Editura Albatros, București, 1981.
- Pogor, Vasile, *Scrieri alese*, Editura Minerva, București, 1986.
- Romanescu, Ioanid, *Trandafirul sălbatic*, Editura Cartea Românească, București, 1978.
- Rosetti, Radu, *Amintiri*, prefață de Neagu Djuvara, Humanitas, București, 2013.
- Russo, Alecu, *Scrieri alese*, ediție îngrijită de Emil Boldan, Editura de Stat, București, 1948.
- Sadoveanu, Mihail, *Strada Lăpușneanu*, prefață de Adrian Anghelescu, tabel cronologic de Teodor Vârgoloci, Editura Minerva, București, 1978.
- Slavici, Ioan, *Amintiri. Închisorile mele. Lumea prin care am trecut*, Editura Albatros, București, 1998.
- Suțu, Rudolf, *Iașii de odinioară*, Corint, București, 2015.
- Teodoreanu, Al.O., *Tămîie și otravă*, Editura de Vest, Timișoara, 1994.
- Teodoreanu, Ionel, *Ulița copilăriei*, postfață și bibliografie de George Gibescu, Editura Minerva, București, 1980.

- Teodoreanu, Ștefana Velisar, *Ursitul*, Editura Minerva, București, 1979.
- Topîrceanu, George, *Versuri și proză*, studiu introductiv, note și bibliografie de Virgiliu Ene, Editura Tineretului, București, 1968.
- Ursachi, Mihai, *Poezii*, Editura Junimea, Iași, 1972.

II. Bibliografie secundară

- *** *Dicționarul Enciclopedic Român*, Editura Politică, București, 1962-1966.
- *** *Dicționarul scriitorilor români*, coordonat de Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Alexandru Sassu, Editura Fundației Culturale Române, 1995.
- *** *Primii noștri dramaturgi*, Ediție îngrijită și glosar de Al. Niculescu, antologie, studiu introductiv și note biobibliografice de Florin Tornea, ESPLA, București, 1960.
- Barbu, Nicolae, *M. Millo*, Editura Meridiane, București, 1963.
- Bratu, Savin, *Ibrăileanu-omul*, Editura Tineretului, București, 1959.
- Călinescu, G., *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a II-a, Editura Minerva, București, 1986.
- Călinescu, G., *Viața lui Mihai Eminescu*, Editura Litera, Chișinău, 1998.
- Călinescu, G., *Istoria literaturii române. Compendiu*, Editura pentru Literatură, 1968.
- Ciobanu, Nicolae, *Ionel Teodoreanu, viața și opera*, Editura Minerva, București, 1970.
- Cioculescu, Șerban, *Istoria literaturii române III – Epoca marilor clasici*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1973.

- Ciopraga, Constantin, *Mihail Sadoveanu*, Editura Tineretului, București, 1966.
- Djuvara, Neagu, *O scurtă povestire a istoriei românilor povestită celor tineri*, București, Editura Humanitas, 2002.
- Dumitrescu-Bușulenga, Zoe, *Ion Creangă*, editura Nicodim Caligraful, Putna, 2017.
- Faget, Mihai, *Al.O. Teodoreanu – Păstorel – în „penumbră”*, editura Societatea Scriitorilor Români, București, 2005.
- George, Sanda, *Destine*, Editura George Sanda, București, 2006.
- Handoca, Mircea, *Al.O. Teodoreanu-Păstorel*, Editura Litera, București, 1975.
- Ibrăileanu, Garabet, *Spiritul critic în cultura românească*, Casa de editură Litera, Chișinău, 1977.
- Ivașcu, George, *Istoria literaturii române*, Editura Științifică, București, 1969.
- Lemny, Ștefan, *Cantemireștii: aventura europeană a unei familii princiare din secolul al XVIII-lea*. Prefață de Emmanuel Le Roy Ladurie. Trad. de Magda Jeanrenaud, Editura Polirom, Iași, 2013.
- Lovinescu, E., *Gh. Asachi. Viața și opera sa*, Editura Casei Școalelor, 1927.
- Marcea, Pompiliu, *Ioan Slavici*, Editura pentru Literatură, București, 1968.
- Mihai Gafița, *Cezar Petrescu*, Editura pentru Literatură, București, 1963.
- Mohanu, Constantin, *Ioan Slavici*, Editura Eminescu, București, 1977.
- Murărașu, Dumitru, *Mihai Eminescu – viața și opera*, Editura Eminescu, București, 1983.
- Neagu, Djuvara, *Între Orient și Occident. Țările române la începutul epocii moderne*, Editura Humanitas, București, 1995.

- Negruzzi, Iacob, *Amintiri din Junimea*, Ediție îngrijită și prefață de Ioana Pârvulescu, Editura Humanitas, București, 2011.
- Ornea, Zigu, *Viața lui Titu Maiorescu*, Editura Cartea Românească, București, 1986.
- Pamfil, Carmen-Gabriela, *Alexandru Philippide*, Editura Litera, București, 2008.
- Parascan, Constantin, *Ion Creangă – măștile inocenței*, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2006.
- Popescu, Florentin, *Nicolae Labiș*, Editura Vestala, București, 2000.
- Pricop, Lucian, *Dicționarul esențial al exilului românesc*, București, Editura Domino, 2005.
- Rașcu, I. M., *Amintiri și medalioane literare*, Editura pentru Literatură, București, 1967.
- Rădulescu Pogoneanu, Elena, *Viața lui Vasile Alecsandri*, 1940
- Rădulescu, Marin, *George Panu, memorialistul „Junimii” din Iași*, Editura Pământul, Pitești, 2008.
- Sasu, Aurel, *Dicționar biografic al literaturii române, M-Z*, vol. II, Editura Paralela 45, București, 2004.
- Sasu, Aurel, *Dicționarul biografic al literaturii române, A-L*, Editura Paralela 45.
- Săndulescu, Al., *George Topîrceanu. Viața și opera*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1958.
- Săndulescu, Al., *Întoarcere în timp: memorialiști români*, Ediția a II-a, revăzută și adăugită, București, Editura Muzeul Național al Literaturii Române, 2008.
- Slavici, Ioan, *Amintiri*, Cultura națională, București, 1924.
- Stancu, Horia, *Cezar Petrescu*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1957.
- Vasiliu, Lucian, *Vasile Pogor și Nicolae Gane*, Editura Canova, Iași, 1993.
- Zub, Alexandru, *Mihail Kogălniceanu, arhitect al României moderne*, Editura Institutul European, Iași, 2005.

III. Resurse electronice

*** <https://ro.wikipedia.org>

*** CTITORI AI ROMÂNIEI/150 de ani de la Unirea
Principatelor Române, Jurnalul Național, 12 ianuarie 2009
(<https://jurnalul.antena3.ro/special-jurnalul/ctitori-ai-rom-acirc-niei-150-de-ani-de-la-unirea-principatelor-romane-142159.html>).

*** *Valori ale culturii naționale: Vasile Alecsandri - 188 ani de la nașterea sa*, 21 iulie 2009,
Amos News (web:
<https://www.amosnews.ro/arhiva/valori-ale-culturii-nationale-vasile-alecsandri-188-ani-nasterea-21-07-2009>).

Crețu, Bogdan, *IASII LUI CRETU/ Costache Conachi, boierul de femei iubet*, Ziarul de Duminică, 20 ianuarie 2010. (web : <https://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/iasii-lui-cretu-costache-conachi-boierul-de-femei-iubet-5385730/>).

Tuchilă, Costin, *Bicentenar Vasile Cârlova*, web:
<http://www.amosnews.ro/arhiva/bicentenar-vasile-carlova-04-02-2009>.

Țiu, Ilarion, *Octavian Goga*, „Jurnalul Național”, 15 ianuarie 2007, web:
<https://jurnalul.antena3.ro/vechiul-site/old-site/suplimente/editie-de-colectie/octavian-goga-4314.html> (accesat la data de 18.02. 2020).

